

A PETŐFI KÖR vitái

hiteles jegyzőkönyvek
alapján

VI.

Országos Széchényi Könyvtár

Pedagógusvita

Múzsák ● 1956-os. Intézet

A PETŐFI KÖR VITÁI
VI.
Pedagógusvita

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A PETŐFI KÖR VITÁI

szerkesztőbizottsága:

Bácskai Vera, Bohó Róbert,

Hegedűs B. András főszerkesztő,

Litván György, Rainer M. János

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A PETŐFI KÖR vitái

hiteles jegyzőkönyvek
alapján

VI.

Pedagógusvita

Szerkesztette, a dokumentumokat
összeállította, a jegyzeteket írta:
Hegedűs B. András és Rainer M. János

A kötet megjelenését Sarlós András (Toronto), a Petőfi Kör egyik tagja,
a sorozat megjelenését a Művelődési és Közoktatási Minisztérium támo-
gatta.

ISBN 963 553 203 2 (összkiadás)
ISBN 963 564 491 4 (VI. kötet)

Felelős kiadó a Műzsák Közművelődési Kiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Csincsek József
Műszaki szerkesztő: Flórián Gábor
Borítóterv: Gáspár Bálint
Megjelent 1992-ben 11 A/5 ív terjedelemben
Készült a Műzsák Közművelődési Kiadó nyomdájában
Felelős vezető: Szathmáry Attila

Bevezetés

A Petőfi Kör pedagógusvitájának jegyzőkönyve elé bevezetőt írni kétszeresen is nehéz feladat.

A köznevelés és a neveléstudomány területén 1956-ban történeteket a szakirodalom — és némi hatósági segédlettel a pedagógiai köztudat is — mintegy hibernálta. Míg más fontos viták, a közgazdasági vita, a filozófusvita, a történészvita, a sajtóvita problematikája évtizedeken át hol lappangva, hol felerősödve tovább élt, a pedagógustársadalom egykori nyílvános fellépését immár jó három évtizede a hallgatás csendje veszi körül.

1956 pedagógiai örökségének ezt az elsikkasztását nem utolsósorban az a körülmény is megkönnyítette, hogy e viták prominens szereplői — ismét más fontos tudományos és kulturális viták neves résztvevőitől eltérően — a forradalom leverése után úgyszólván valamennyien elszakadtak az általuk egykor olyan nagy szenvedéllyel képviselt ügytől. Akár továbbra is a közoktatás valamelyik perifériális területén dolgozhattak, akár rövidebb-hosszabb idő elteltével a börtönből szabadultak, fontos pedagógiai kérdést többé nem vetettek fel. Valamennyien messze elkerülték a köznevelésügy politikai vonatkozásait. Mit is tehettek volna mást a társadalmi életnek ezen, a terrénumban, amelyik a posztstálinista hatalom oly szoros, minden apró részletre kiterjedő ellenőrzése alatt állott? Ahol alig pár év múltán az állampárt legilletékesebb funkcionáriusa tájékoztatta az oktatási-nevelési intézmények irányításával megbízott megyei tanácselnökök-helyetteseket és az illetékes osztályvezetőket, hogy az éppen akkor iskolába járó fiatal nemzedék már a kommunizmusban fogja felnőtt életét leélni, és hogy a pedagógusok százezreinek mindennapos munkáját ebben az összefüggésben kell ellenőrizniök. Miként folytathatta volna a küzdelmet a hazai közoktatásügy demokratizálásért, az oktató-nevelőmunka humanizálásáért a Petőfi Kör később külföldre menekült egykori résztvevője, Kemény István, vagy a forradalom után börtönbe kerülő Litván György, akinek felszólalásában ott izzott még a meghirdetett pedagógiai elvek, a hazug győzelmi jelentések és az iskolai élet valósága közötti ellentét mindennapos tapasztalásának fájdalmas élménye?

A Petőfi Kör pedagógusvitáinak megértését, objektív értékelését megnehezíti, majdhogynem lehetetlenné teszi továbbá, hogy az 1945-öt követő évtized pedagógiai valóságának feltárásával a tudomány még mindig adós. Nem egykönnyű megítélni, hogy ennek a mulasztásnak a felelőssége milyen mértékben terheli a hatalmat és milyen arányban az elmélet munkásait. Egyetlen jellemző példára utalunk. A „kompromittáltaktól” immár megtisztított, akkoriban egyetlen, az elmélet művelésére hivatott intézmény, a Pedagógiai Tudományos Intézet 1959-ben — nyilvánvalóan afféle „felajánlasként” a megelőző évek revizionista kártevésének felszámolása érdekében — a kutatás fontos feladatai közé iktatta „a legújabb idők, a népi demokratikus rend napjainkig terjedő pedagógiai fejlődésének tárgyalását”-t. A vállalkozás gyümölcseként 13 tanulmány látott napvilágot, — köztük olyan szerzőké is, akik 1956-ban még merőben másként látták az általuk képviselt intézménytípus sorának alakulását.¹ Az első kötet elé bocsátott előszó fogyatékoságként említi, hogy a kereken ezer lapos gyűjteményből hiányzik „az iskolai

oktató-nevelő munka gyakorlatának ... fejlődését bemutató tanulmány". Annál inkább szemet kell szűrnia, hogy a gyűjtemény 1965-ben megjelent, reprezentatív kötetű fejlesztett változata² előszavának még mindig hiányosságként kell regisztrálnia, hogy „a pedagógiai gyakorlatnak problémátörténeti feldolgozására” ezúttal sem került sor.

*

Márpedig lett volna rá idő. Legkésőbb 1953. júniusa után hozzá lehetett volna fogni. Nagy Imre kormánynyilatkozatán túl a *Köznevelés* 1954. március 1-jei számában megjelent emlékeztető KV-határozat szolgált volna útmutatással.³ Ez a dokumentum bevezetőben joggal utal a közoktatás demokratizálása előtt utat nyitó több intézkedésre: a 6—14 éves korú gyermekek egységes alpműveltségét szolgálni hivatott általános iskola létrehozására, a gimnáziumok hálózatának bővítésére, a munkás- és parasztszármazású középiskolai és egyetemi hallgatók számarányának tetemes növelésére. Ami pedig a területileg illetékes minisztérium és a pártvezetés elsősorban kompetens szervek mulasztásainak bírálatát, a köznevelés terén elkövetett hibák nyílt feltárására való törekvést illeti, ennek a határozatnak azóta sem akadt párja.

Leplezni sem próbálta a határozat, hogy a progresszív rendelkezések valóráváltásának feltételeit sorra nem teremgették meg. A határozat megjelenésekor háromannyi általános iskolás volt, mint ahány gyermek a megfelelő korcsoportból 1938-ban iskolába járt, — ma sem tudjuk pontosan, hány tanteremben. Annyi viszont már akkor köztudomású volt, hogy a felsőoktatási intézményrendszer főként középiskolai épületek rováására bővült, a korábban nyolcosztályos gimnáziumokból kiszorultak a 10—14 évesek. Sok-sok általános iskolában három „műszak” váltotta egymást, és ez a rendszer fenyegetett — például — fővárosi középiskolákban is. Nyíltan szólt a határozat az oktatás tartalmi gyengeségéről is: az anyanyelvi oktatás fogyatékoságairól, a nemzeti történelem és kulturális értékeink elhanyagolásáról, a hazafias nevelés háttérbe szorulásáról, a fejlődéslelektani szempont mellőzéséről. Világosan tükröződött benne annak felismerése, hogy a közép- és felsőfokú oktatásban részesülők szociális összetételének erőszakolt ütemű megváltoztatásával nem jár együtt a hátrányos szociokulturális körülmények között nevelkedett fiataloknak az eredményes tanulásra való felkészítése, hogy ezt szükségképpen a színvonal romlásának kellett követnie, és még számos egyéb, addig harsány sikerpropagandával leplezett fogyatékoságé. — Mértéktartó, a lehetőségekkel reálisan számot vető volt a határozatnak a távlati feladatokat tartalmazó fejezete is.

A csak némileg is tájékozott szakember számára már akkor is meglepő volt, hogy a neveléstudomány, az oktató-nevelő hatékonyságát biztosítani hivatott kutatások kérdését a határozat csak a fejlesztésük terén jelentkező feladatok oldaláról közelíti meg, és sajátos tapintattal nem szól azokról a torzulásokról, amelyeknek gyökere nem egyszer éppen az elmélet területén dolgozóknak a mindenkor politikai követelések túlteljesítésére, a hivatásbeli követelmények elárulására mindenkor kész szolgalelkűségében rejtlett.

*

Az 1950. március 29-én kelt, „A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozata a vallás- és közoktatásügyi minisztérium munkájával kapcsolatos kérdésekről” című, méltán hírhedt párthatározatban többek között a következőket olvassuk:

„Olyan ütemben, amennyire csak gyakorlatilag megvalósítható, a tankönyvek, tanterv és tananyag sugározza a marxizmus-leninizmus ideológiáját, mely nem a szakismeretek és szaktudományok elhanyagolását, hanem elmélyültebb, korszerűbb, az összefüggéseket feltáró, tehát tudományosabb oktatását jelenti.”⁴

„Köznevelésünk hibáinak kijavítása elképzelhetetlen a több, mint 45 000 magyar pedagógus tevékeny részvétele nélkül.”⁵

Nem tudhatjuk, mennyiben volt őszinte a kitűzött feladatok ilyen távlatos megközelítése, vagy mennyiben volt eleve merő képmutatás. A minisztérium folyóiratának április 15-i számában közzétett határozatban megkövetelt tantervi koncepció negyedév múltán mindenesetre készen állt.⁶ Az egyes tárgykörök új tartalmi elemeit, új megközelítésmódjukat ismertető anonim közleményekből arról értesülünk, hogy — például — a gimnázium I. osztályának magyar irodalmi tananyaga már az 1950/51. tanévben Petőfi, Ady, Móricz Zsigmond, József Attila, Gorkij, szovjet irodalom + világirodalmi szemelvények;⁷ a történelemben végre megszabadulnak „attól a mesterségesen kitenyészett honfibtól, mely vélt nemzeti sérelmeinkből, szociális problémáink téves és megtevésztő felfogásaiból fakadt”;⁸ a természetrajz anyagában pedig *megtanulják* „az élet keletkezésének tudományos elméletét, az evolúció menetét és a természetátalakító micsurini biológia alapelveit”.⁹

A minisztérium Nevelésügyi Főosztálya pedig ugyanebben az időben úgy igyekszik a pedagógusokat „tevékeny részvételre” serkenteni, hogy nevelési csoportjának munkaközössége névvel bírál két „klerikális beállítottságú” óvónőt. Egyikük ugyanis a gyermekeket ebéd után nem fekteti le, másikuk nem lusta reggelenként a közeli községben templomba menni, felügyelet nélkül hagyott növendékei viszont elcsavarognak, és „csak este vetődnek haza kétségbeesett szüleikhez”.¹⁰

Ezekután méltán elvárhatók, hogy az 1954. évi határozat önkritikájára a pedagógia legalább ilyen gyorsan és erőteljesen reagál. Szó sincs róla! A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Főbizottságának 1954. június 12-i vitaülésén az elnök, Ágoston György neve alatt előterjesztett terjengős beszámoló messze elmarad az MDP KV helyzetértékelésének őszinteségétől, a hibákkal való nyílt szembenézés bátorságától. Inkább afféle önigazolás, semmint önkritika. A hazafiságra nevelés területén tapasztalható mulasztásokról említés sem esik, mintha a szerzők — az országban egyedülálló módon — Nagy Imre következetesen demokratikus oktatáspolitikai programjáról még csak nem is hallottak volna. Makacsul ragaszkodnak az 1950-ben kijelölt úthoz, 1954 nyarán is Rákosi fel szólalására ügyelnek. A főbizottsági beszámoló összeállítói vagy valóban képtelenek voltak megérteni a határozat törekvését az addig elkövetett hibák legalább részleges korrekciójára, vagy pedig — és ez tűnik valószínűbbnek — ösztönösen, esetleg külső sugallatra már 1954. május-júniusában jelentőségének elsikkasztása állott szándékukban. A magyar közoktatás gyakorlata és problémái vizsgálatának szükségességét — például — nem kutatási tapasztalataikból vezetik le, nem is a határozatból, jöllehet abban szó szerint is olvashatták, hanem — „*mutando mutandis*” (sic!) „Lenin ragyogó megjegyzéseiből”. A vitaindítóhoz képest több hasznos kritikai észrevételt, megfontolásra érdemes javaslatot tartalmazott egyik-másik hozzászólás. Egészében azonban a vitáról megjelent, jó félszáz lapos közleményből¹¹ nem bontható ki a teendők koherens programja.

Sokkal inkább érzékelteti az 1954-es határozat felszabadító hatását, és a nevelésről való elmélkedés megújulásának reményével kecsegtetett az az ankét-sorozat, amelyiken a Magyar–Szovjet Társaság Pedagógiai Szakosztályának kezdeményezésére 32 vidéki városban és 22 budapesti kerületben az iskolai közösségek kialakításának kérdéseit tárgyalták, majd 1955. január 10–11-én Budapesten rendezett konferenciával zárult. Az értekezleteken a felszólalók, egyre-másra magukévá téve a közösségi nevelésben rejlő értékeket, egyszerre csak — mertek őszintén beszélni! Egyaránt szóltak eredményekről és sikertelenségről. Évtizedek óta nem voltak a magyar pedagógia világában ilyen jó hangulatú, termékeny megbeszélések. De éppen életszerűségük, gyakorlatközeli voltuk folytán több felszólaló is érintette, hiszen az újságban is olvasta, a magyar nép életének ébredése „új szakaszát”. Ez éppen elég volt rá, hogy az akció eredményeit összefoglaló kiadvány, a bontakozó, immár nemcsak szovjet pedagógiai szövegek közvetítését célzó, az eledező magyar szocialista pedagógiai gyakorlat és az elmélet történelmileg páratlan összefogásából született mű terve — 1955. márciusának jelképes áldozataként — egyszer s mindenkorra elvetéljen. A szokatlan című periodika, a „*Tanuljunk a szovjet pedagógusoktól!*” 1955. február–márciusi számában közzét, jól féltett szemelvények mégis őriznek valamit a megelőző néhány hónap ódottan termékeny eszmecseréinek hangulatából.

Az 1955. évnek a pedagógiában is eluralkodó eszmei dermedését mi sem jellemzi jobban, mint hogy a *Pedagógiai Szemle* (az 1950-es évek egyetlen neveléstudományi folyóirata, amelynek kiadását az Oktatásügyi Minisztériumtól ebben az évben a Pedagógiai Tudományos Intézet vette át) erről az egész országra kiterjedő, széles pedagógusköröket közvetlenül érintő akcióról semmi érdemi információt nem ad. Csak futólag utal rá az évfolyam reprezentatív közleményének szerzője, Székely Endréne is, az időpont megjelölése nélkül megemlítve, hogy az országos ankét „megmutatta a pedagógiai kutatók fokozott figyelmét a gyakorlati nevelőmunka alapvető kérdései iránt és a gyakorló pedagógusok széleskörű érdeklődését és igényét munkájuk elméleti megalapozására”.¹² Tanulmányának sokat mondó címe „A szovjet pedagógiai tudományos eredményeinek alkotó alkalmazása a magyar neveléstudományban”, és a minden kétségen felül jóhiszemű szerző a magyar pedagógia legutóbbi évtizedét áttekintő szemléjében (tényleg) egyetlen értékmérőt alkalmaz, a szovjet szakirodalomhoz való viszonyulást.

Ha Székelyné sok tekintetben elégedetlen is, a magyar neveléstudomány kötődése a szovjet pedagógiához olyan erős volt, a nyugati törekvésektől és a hazai történeti előzményektől való elzárkózás olyan radikális, a koalíciós évek eredményeihez való viszony olyan elutasító, de főképpen olyan mély volt a szovjet publikációkon túl kizárólag pártállásfoglalásokon tájékozódó pedagógiai elmélet és a mindennapok valósága között tátongó szakadék, hogy dermedtségéből még a XX. kongresszus okozta szellemi megrázkódtatás sem tudta egykönnyen kímózítani. Ennek a tehetetlenségnek a leküzdésében a kulturális élet általános erjedését messze meghaladó mértékben kínált segítséget a Petőfi Kör, az elkövetett bűnök jóvátételét sürgető, a magyar szocializmus kibontakozását gátló torzulások kiigazítása érdekében fellépő fiatal értelmiségieknek ebben az időszakban legbefolyásosabb közéleti fóruma.

Ma már aligha lehet megállapítani, érvényesült-e ez a hatás az MTA Pedagógiai Főbizottsága 1956. május 19-i ankétján, ahol a résztvevők a második öt éves terv irányelv-tervezetének közoktatásügyi részletéről

folytattak vitát. A *Pedagógiai Szemlében*¹³ megjelent felszólalás-részletek visszafogottak, de egyértelműen jelzik az érdeklődés minőségi változását, a valóság irányában bekövetkezett fordulatát. Központjukban a pedagógusok és a tanulók munkafeltételeinek megjavítása áll. Keveslik a tervben előirányzott 4100 tanterem építését. Nyomatékosan felhívják az illetékesek figyelmét az abortusz-törvény következtében ugrásszerűen megnőtt születési évjáratok elhelyezésének megoldatlanságára, az ún. Ratkó-gyerekek problémáira. Szeretnék a tervben legalább a három-váltásos rendszer felszámolását kimondatni. Érintenek elvi vonatkozású kérdéseket is. Elhangzik, hogy a tantervi reformot megelőzően „fel kellene mérni” a szocialista-humanista műveltség egész tartalmát, hogy a köznevelésügyben az öt–tíz éves időszakoknál nagyobb távlatokat kellene figyelembe venni.

A forradalmi eszmék éréseinek felgyorsulását — egyúttal, ha az időpontot tekintjük, a neveléstudomány viszonylagos késlekedését — jelzi azután a Főbizottság június 30-án megrendezett, a késő esti órákig elnyúló vitája. Az itt felszólalók közül többen már tételesen vitatják a dogmatizmus pedagógiai megnyilvánulásait, konkrétan bírálják némelyik szerzőnek a tudományos tisztességet sértő állításait. Ami pedig talán a leginkább jellemzi a Petőfi Körrel való szellemi rokonságot: sürgetik a tudomány területéről méltatlanul kizártak, elsősorban az 1950-es közoktatási határozat önkényes végrehajtása során eltávolítottak rehabilitálását és visszatérését. Ne feledjük, az időközben lezajlott törénészvitán és filozófusvitán is felvetődtek az oktatásügy, mindenekelőtt a felsőoktatás területén 1949 óta elkövetett, a tudomány érdekeit közvetlenül sértő intézkedések, törvénytelenségek!

*

A főbizottsági vitát követő nap reggelén, július 1-jén a *Szabad Népben* megjelent az MDP Központi Vezetőségének a Petőfi Körrel elítélő határozata. A kör vezetősége a már tervbe vett pedagógusvitát ezért kénytelen volt elhalasztani. A két kanikuláris hónapra visszatérni látszott a pangás időszaka. A valóságban azonban az őszre való felkészülés három területen is fontos állomáshoz közeledett.

— A Pedagógus Szakszervezet elnökségének égisze alatt és a Pedagógiai Tudományos Intézet akkoriban közvetlenül az elnökséghez kapcsolódó szakszervezeti csoportjának mérvadó közreműködésével felgyorsult a neveléstudomány művelőit egyesíteni akaró szakmai táborozás szervezése. Egy ilyen tábor terve a *Szovjetszkaja Pedagógika* egyik közleményéből megismert lengyel példa nyomán, még 1955 kora nyarán született. Bogdan Suchodolski, aki az az évi akadémiai közgyűlésen a Lengyel Tudományos Akadémia küldöttként vett részt, az MTA elnökének is figyelmébe ajánlotta a náluk „egy hónapig tartó tudományos konferenciák” eredményes voltát.¹⁴ A készülődés ekkor tehát már egy éve folyt-folydogni látszott.

— A különböző egyetemeken és főiskolákon, valamint a Központi Pedagógus Továbbképző Intézetben és a Pedagógiai Tudományos Intézetben addig szétszórtan folyó munkálatok koordinálására hivatott ötéves kutatási tematika is ugyanezen a nyáron állott össze. Megvitatására az MDP KV Tudományos és Köznevelési Osztálya augusztus 31-én aktívaértekezletet tartott, amelyen Andics Erzsébet elnökölt. Ha jóval halkabban is, mint a júniusi főbizottsági vitán, kritikus felszólalásokra itt is

sor került. Az aktiva végül is egy hétagú bizottságra ruházta a feladatot, hogy a tervezeten tovább dolgozzék, és végleges formába öntése előtt a közel jövőben megnyíló tábor elé terjessze.

— A nyáron elkészült és a *Köznevelés* 1956. szeptember 1-jei számának mellékleteként megjelent, a pedagógusoknak útmutatásul, a tanévnyitó értekezleten való megvitatásra Jóboru Magda miniszterhelyettes „Központáspolitikánk fő kérdései” című terjedelmes írása. Az MDP KV július 18—21-i értekezletén hozott határozataiból indul ki. A közoktatás területén jelentkező tennivalók megközelítésének érzékeltetésére elég a jelentős dokumentum egyetlen rövid szakaszát idéznünk:

„... látnunk kell, hogy azok a hibák, melyeket politikánkban 1950 után elkövettünk, pedagógusaink munkakedvét, fejlődését is károsan befolyásolták. 1953 júniusa után e téren is megindult kedvező fejlődést a XX. kongresszus előtt, különösen az 1955 márciusi párthatározat után, de még a XX. kongresszus után is sok ingadozás, bizonytalanság, az 1953 júniusa előtti nézetekhez és módszerekhez való viszonyulás nem engedte a maga egészében kibontakozni.”¹⁵

*

1956 nyarának elmúltával, szeptember 28-án, tehát szinte napra pontosan, egy hónappal az Andics Erzsébet vezette aktívaértekezlet után folyt le a Petőfi Kör első pedagógusvitája a Közgazdaságtudományi Egyetemen. Vitavezető Jóboru Magda volt, a DISZ Központi Vezetőségét Gosztonyi János képviselte. A vitaindító az idézett tanévnyitó eszmekörében mozgott, de annál vázlatosabb és visszafogottabb volt. Érződött rajta, az előadó semmiképpen nem szeretné a nagy előadótermet már a megnyitáskor zsúfoltságig megtöltő érdeklődők lelkének izzó paraszát lángraobbantani.

Ennek megállapításán túl csupán a rövid megnyitó néhány mozzanata-ra hívjuk fel a figyelmet. A torzulások kezdetét a tanévnyitó értekezésben megjelölt 1950-hez képest egy évvel korábbra, 1949-re helyezi, tehát nem a rossz emléké közoktatásügyi párthatározat megjelenéséhez köti, hanem arra az időpontra helyezi, amikor az előző évben a totális hatalom martalékává lett közoktatáspolitikai súlya már az egész magyar iskola-rendszer valamennyi intézményére egyaránt kiterjedt. Tárgyilagosan regisztrálja, hogy az MTA Pedagógiai Főbizottsága pár hónappal korábban elsőként kezdeményezett vitát a neveléstudomány helyzetéről és feladatairól a XX. kongresszus után megvalósulni látszó feltételek között. Azt is hasonló tárgyilagossággal állapítja meg azonban, hogy ez a vita még csak kicsiny és bátorítatlan lépés volt a helyes irányban. Tanulásgként pedig a nevelés sokrétű valósága objektív vizsgálatának nélkülözhetetlen voltát emeli ki.

A Petőfi Kör első pedagógusvitájának neveléstörténeti jelentősége főként ebben rejlik. A vitáról felvett jegyzőkönyv az egyidejű pedagógiai valóság sehol másutt fel nem lelhető hű tükrét tartja a későbbi korok olvasója elé. Egy akadémikus kíméletlen őszinteséggel mutat rá a közműveltség demokratikus átalakításának megalapozása érdekében 1945-ben kormányrendelettel életre hívott általános iskola megvalósulásának elsikkadására-elsikkasztására és az oktatás terméketlen formalizmusának az egyetemeken is jelentkező megnyilvánulásaira. Az iskolai mindennapok közvetlen átélése, a pedagóguslét kietlen valósága tükröződik több, ma már szinte valószerűtlennek ható pedagógiai kultúráltságú fel-

szólalásban. Az általuk rajzolt képet hitelesítik más gyakorló fővárosi pedagógusok néha hosszadalmasan előadott, alkalmilag aprólékosnak tűnő panaszai is. Történeti szempontból nem érdektelen epizódja volt az ülésnek az 1949—1950 retrográd pedagógiai fordulatában aktívan részes Lázár György mentegetőzése, félrevezetésének elbeszélése.

Miként a Petőfi Kör összejövetelein általában, a szolásra jelentkezők sokaságának meghallgatására ezúttal sem futotta az időből. A folytatást a vitaelnöki tiszteet betöltő Pataki Ferenc két héttel későbbre tűzte ki, nem tartván célszerűnek, hogy a küszöbön álló pedagógustanácskozás résztvevőinek távollétében kerüljön rá sor. Egyébként Pataki maga az ülés elején felolvasta a vitára meghívott, de betegsége miatt távol maradó Mérei Ferenc hozzászólását és ebben a pedagógusokhoz, a neveléstudomány és a nevelés munkáihoz intézett felhívását, amelyben meghirdette a szocialista felvilágosodás pedagógiáját.

A kép teljességéhez tartozik, hogy a *Szabad Nép* a következő napon rövid és meglehetősen érdektelen közleményben adott számot a vitáról. A *Szabad Ifjúság* szeptember 30-i számának beszámolója már címében is — „A DISZ szerepe az iskolában” — a történetek tökéletes meg nem értéséről tanúskodik. Hiszen, ha a DISZ-ről a vitában valami egyáltalán világossá vált, akkor az, hogy nemcsak az iskolában, de általában az iskoláskorú fiatalok életében nem volt említést érdemlő szerepe. Ha pedig alkalmilag mégis, az is inkább teher. Az akkoriban talán még a mainál is nehezkesebb pedagógiai sajtó későn reagált. A *Köznevelés* október 15-i száma erősen megrövidítve, érdemüket tekintve azonban hűen közölte a vitabevezetőt és az elhangzott felszólalásokat. A közlemény előtt, nyilván nyomdatechnikai okokból a borítólap belső oldalán, már olvasható volt a „Füredi platform”, a Balatonfüreden egyhangúlag elfogadott zárónyilatkozat és alatta a hatvan résztvevő névsora.

A Balatonfüredi Pedagógus Konferencia október 1-jei megnyitása erősen eltért a korábbi elképzelésektől. Az elnök, Tettamanti Béla oldalán az elnökségben a miniszter, Kónya Albert és Mérei Ferenc is helyet foglalt. Utóbbi felszólalásában abból indult ki, hogy a Függetlenségi Front lendületes, szocialista és nemzeti művelődéspolitikája a Rajk-perrel véget ért. Felszámolásának elvi alapja a dogmatizmusnak az a sztálini tétele volt, hogy a szocialista kultúra tartalmában szocialista, formájában — nyelvében, stílusában, a díszítő elemekben, tehát külsőségeiben — nemzeti. Példákkal bizonyította, hogy adott körülmények között nem is volt szükség magyar művelődéspolitikára, csupán a szovjet közoktatásügyi intézkedéseket kellett alkalmazni.

„Neveléstudomány és közoktatásügy kapcsolata, vagy általában államigazgatás és tudomány kapcsolata csak akkor lesz termékeny — mondotta —, ha eleven, vérbe tudmánypolitikát tudunk teremteni, amely magyar és korszerű: saját gondolatainkból, vágyainkból, nemzeti célkitűzéseinkből fakad. Messzire előrevetített perspektívája a modern automatizált termelés felé mutat, s pillanatra sem téveszti szem elől a szocialista eszmény demokratizmusát és emberségét.”¹⁶

A megnyitó ülés plénuma Ravasz János javaslatára, amelyet egyébként már a Petőfi Kör előző heti pedagógusvitáján is előterjesztett, táviratilag hívta meg a táborozásra a pedagógiának azokat a prominens képviselőit, akiket a korábbi évek során a tudományterületről méltatlanul kiszorítottak: Földes Évát, Kiss Árpádot, Prohászka Lajost, Szemere Samut, Vajda György Mihályt, Várkonyi Dezsőt.

„A Füredi platform” címen ismert nevezetes nyilatkozatot a találkozó utolsó napján, október 6-án szintén plenáris ülés fogadta el. Majd, miután közösen meghallgatták Rajk László és társai temetésének rádióközvetítését, megtoldták a nagy ígérettel: „Soha többé semmiféle erő nem tántoríthat el bennünket az igazság, a magyar nép, a magyar gyermek ügyének bátor szolgálatától.”

A Petőfi Kör október 12-én folytatódó pedagógusvitájának egyik jellemző komponense érthetően a balatonfüredi konferencia eredményei felől való tájékozódás volt. Az elnök, Pataki Ferenc felolvasta az ott elfogadott zárónyilatkozatot. Hárman az aláírók közül beszámoltak a tanácskozáson történekről. Elhangzott néhány, az iskolai oktató-nevelő munka áldatlan helyzetét ismertető újabb beszámoló. Más megnyilatkozások — így az iskola megsegítésére tett erőfeszítések akadályairól adott tájékoztatás, az iskolák és egyéb nevelőintézmények elkeserítő higiéniai viszonyairól szóló szakszerű információ, a lélektani kutatómunkát megbénító tudománypolitika bírálata és a Ratkó-gyerekek sokaságának befogadására képtelen óvoda helyzetének bemutatása — szélesebbé tették a korábbi viták tematikai spektrumát. A jövőre, az új tudományostechnikai forradalom támasztotta követelményekre való eredményes felkészülés sürgetése ezúttal is hangot kapott, de különösebb visszhangra nem talált.

Jellemző sajátossága volt ennek a pedagógustalálkozóknak is, miként általában az 1956-os pedagógusvitáknak, hogy valójában itt sem volt vita. Szóhoz jutottak egyben-másban eltérő nézetek, de senki sem akadt, aki a szakmai közösség egységes ítéletével szembeszállva az ötvenes évek közoktatáspolitikáját és ún. neveléstudományát védelmébe vette vagy legalább mentegette volna.

*

Az ellenhatás a forradalom leverése után sem vita, hanem — néhány tessék-lássék engedménnyel túl — ítélezés formájában jelentkezett. Pregnáns példa rá Kállai Gyulának, a frissen alakult MSZMP KB titkárnak, művelődésügyi miniszternek az 1957. májusi országos pedagógus pártaktíván megtartott előadása. Jóllehet a Petőfi Kör fellépését általában elítéli, a pedagógusviták nem egyszer megrendítő tényfeltáró megnyilatkozásaival nem is próbál vitába szállni. Egyesegyedül Kemény István szeptember 28-i, nagyobb tanári szabadságot követelő felszólalását helyteleníti, de ezt is név említése nélkül. Annál élesebben ítéli el a füredi pedagógustábor, amelyet szerinte „a pedagógiai revizionizmus nyílt zászlóbontása” jellemez, valamint személy szerint Mérei Ferencet. Számára képtelenség az a követelés, hogy „a kultúrának tartalmában és formájában is nemzetinek kell lennie.”¹⁷ Míg Brusznai Árpád tanár, a Veszprém megyei Nemzeti Forradalmi Tanács később kivégzett elnöke elmarasztalásának mindössze két mondatot szentel, Méreit, a balatonfüredi tanácskozást, az ott jelentkező pedagógiai revizionizmust bekezdéseken át támadja. (Mellesleg a Balatonfüredi Pedagógus Konferencia rövidített jegyzőkönyve kézirat gyanánt 300 példányban jelent meg, ez az előadás 60 ezerben került forgalomba.

Kállai jeladása ellenére a pedagógusszakma 1957-ben végig hallgatott. A Balatonfüreden elhangzottak „kritikai értékelését” Ágoston György, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem pedagógiai tanszékének vezetője indította el, ugyanaz, akinek önkritikáját a Petőfi Kör 1956. október

12-i vitájának jegyzőkönyvében olvashatjuk. „Küzdjük le az ellenséges, revizionista nézeteket” című írása a *Pedagógiai Szemle* 1958. évi 1. számában¹⁸ látott napvilágot. A szakma mentségére szolgálhat, hogy *ezen a hangon* a vitát a továbbiakban senki sem folytatta. Becsületének védelmében még azt is megjegyezhetjük, hogy a Petőfi Körben vagy a füredi tanácskozáson mondottakat soha senki vissza nem vonta, bár az ott elhangzottak védelmére kelni szinte senki sem mert. Az viszont a tudományterület jövő fejlődése szempontjából méltán adhat okot aggodalomra, hogy 1956 pedagógusvitáit, ezeknek a vitáknak még az emlékét is mindmáig mélységes hallgatás — afféle szellemi Sipka-szoros — dermesztő csendje veszi körül.

(1990)

Zibolen Endre

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Jegyzetek

- 1 Tanulmányok a magyar népi demokrácia neveléstörténetéből. Szerk. Dancs István és Simon Gyula. Bp. I. köt. 1961, Pedagógiai Tudományos Intézet. 329. l. II. köt. 1962, Országos Pedagógiai Intézet. 669 l.
- 2 Nevelésügyünk húsz éve. 1945–1964. Tanulmányok a magyar népi demokrácia neveléstörténetéből. Szerk. Simon Gyula. Bp. 1965, Tankönyvkiadó. 601 l.
- 3 A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozata a közoktatás helyzetéről és feladatairól. Pedagógiai Szemle, 1954. I–VIII. 1.
- 4 Köznevelés, 1950. 212. 1.
- 5 Uo.
- 6 Simonovits Istvánné: Az új tantervekről. Köznevelés, 1950. augusztus 1. 433–434. 1.
- 7 Köznevelés, 1950. 456. 1.
- 8 Köznevelés, 1950. 457. 1.
- 9 Köznevelés, 1950. 459. 1.
- 10 Köznevelés, 1950. 462. 1.
- 11 A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Főbizottságának vitaankétja a pedagógia tudományának helyzetéről és feladatairól. Pedagógiai Szemle, 1954. 396–451. 1.
- 12 Pedagógiai Szemle, 1955. 361. 1.
- 13 1956. 248–254. 1.
- 14 B. Suchodolski: Beszéd a Magyar Tudományos Akadémia elnökénél az 1955. május 30-án tartott értékelő ankéton. Pedagógiai Szemle, 1955. 422–423. 1.
- 15 A tanévnyitó értekezés anyaga. Melléklet a Köznevelés 1956. szeptember 1-i számához. 1. 1.
- 16 Balatonfüredi Pedagógus Konferencia 1956. október 1–6. (Rövidített jegyzőkönyv). Bp. 1957, Pedagógiai Tudományos Intézet. 29–30. 1. A kézirat gyanánt megjelent jegyzőkönyv csak a plenáris üléseken elhangzott bevezető előadásokat és a hozzájuk fűződő hozzászólások (a vita) szövegét tartalmazza. Ezen az üléseken — a megnyitón elhangzott javaslatnak helyt adva — a résztvevők három témát: a tudománypolitika kérdéseit, a pedagógia alapvető problémáit és a neveléstudományi kutatás módszereit vitattak. Az augusztus 29-i aktívaértekezleten a konferencia elé utalt kutatási tervet fejezetenként szakbizottsági megbeszélések tárgyalták. — A konferenciáról felvett kivonatos jegyzőkönyv ezekre a megbeszélésekre is kiterjed, szövege sosem került publikálásra.
- 17 Kállai Gyula előadása az országos pedagógus pártaktíván. Melléklet a Köznevelés 1957. május 15-i számához. 14. 1.
- 18 5–15. 1.

Jegyzőkönyv

a DISZ Petőfi Körének köznevelési vitájáról

Elnökök: Pataki Ferenc

Vitavezetők: Jóboru Magda és Gosztonyi János

A vita első napja 1956. szept. 28.

PATAKI FERENC: Kedves Barátaim! Jó szorosan, testvériesen helyezkedjünk el, hogy minél többen foglalhassanak helyet.

Kedves Barátaim! A Petőfi Kör vezetősége nevében szeretettel üdvözlöm a Petőfi Kör tagjait, mai napra meghívott barátainkat és vitavezetőinket. Mint ismeretes — bár lehet, hogy titkot árulok el — a vitát eredetileg nem a mai napra terveztük, hanem korábban.¹ A halasztás ugyan járt bizonyos kárral, de mindenesetre haszonnal is, mert a mai vitát így tisztultabb légkörben, tehát mélyebben a gyökerekig lenyúlva, elemzőbben folytathatjuk. Vitánk szerkezetére vonatkozólag a következők szeretném javasolni. Jóboru elvtársnő a vita egyik vezetője fog néhány bevezető szót mondani, ez nem lesz részletes előadás, csupán néhány megjegyzés és utána ráérünk a vitára. Megkérem Jóboru elvtársnőt, hogy vitabeszédét tartsa meg.

JÓBORU MAGDA: Kedves Elvtársak! A XX. kongresszus óta életünk minden területén fontos megbeszélések, viták, tanácskozások folynak. Valamennyit egy cél vezet: őszintén, a valóságnak megfelelően feltárni azokat a hibákat, melyeket elméleti és gyakorlati munkánkban különösen az 1949-től kezdődő néhány esztendőben elkövettünk, és megkeresni azokat az utakat-módokat, melyek biztosítják a szocializmus helyes elvek és helyes módszerek szerinti, minden dolgozó és gondolkodó ember esztét, igazságérzetét, emberiségét kielégítő módon való építését.

Most az MDP KV-nek júliusi határozata² után lehetséges és szükséges, hogy ezek a viták, megbeszélések, melyeknek gyökere 1953 júniusáig nyúlnak vissza, még őszintébben, sokoldalúbban, alaposabban folynak, s még több eredménnyel, haszonnal járjanak. Nevelésügyünk területén is megindultak a viták a XX. Kongresszus után. Elkezdtük vizsgálni, hogy milyen hibákhoz, károkhöz vezettek részben azok az általános politikai hibák, melyek szükségszerűen kisugároztak egész kulturális életünkre, másrészt a pedagógia tudomány és a közoktatáspolitikai egyéb speciális hibái.

Néhány hónappal ezelőtt a Magyar Tudományos Akadémia pedagógiai főbizottsága³ vitát rendezett a pedagógia tudomány helyzetéről és feladatairól. Ez a vita csak az első és még kissé bátoratlan lépés volt a neveléstudomány elemzésének útján. De máris számos rendkívül fontos kérdésre irányította rá a figyelmet.

A pedagógia tudomány éppúgy, mint bármely más tudomány, nem indulhat ki másból, mint az objektív valóság, a tények vizsgálatából, elemzéséből. A pedagógia tudomány csak akkor tud komoly segítséget adni a gyakorló nevelőknek, ha a valóságból, az iskolák, ifjúsági szervezetek, családok nevelő tevékenységéből indul ki. Ha azt vizsgálja, hogy milyen ennek a nevelő tevékenységnek a tényleges állapota, hogy milyen változtatásokra van szükség a nevelés tartalmában, módszereiben, hogy jobban kielégítse társadalmunk igényeit, s ehhez milyen előfeltételek szükségesek. A marxizmus-leninizmus klasszikusainak a ne-

velésre vonatkozó megállapításaiból, a párt határozataiból, a szovjet pedagógia tételeiből való kiindulás, a tennivalóknak — a tényleges helyzet gondos elemzése nélkül — ezekből való levezetése dogmatizmust, szólamyszerűséget eredményez, a valóságtól elszakadt, a gyakorlatban keveset érő műveket.

A pedagógia tudománya, mint minden más tudomány, nem fejlődhet légüres térben. Azoknak, akik a tudományt művelik, ismerniök kell mindazt, ami tudományáguk területén korábban történt és nap mint nap történik. A mi viszonyaink közt pl. korábbi korszakok haladói és reakciós pedagógiai iskoláinak ismerete mellett különösen fontos a Horthy-korszak pedagógiai irányzatainak ismerete, kritikai értékelése, s mindannak figyelemmel kísérése, ami elsősorban a szocializmust építő országokban, de a kapitalista országokban is történik a pedagógiai kutatás terén. A mai magyar valóságból folyó feladatok jó megoldása lehetetlen ilyen látókör híján.

A pedagógia nélkülözhetetlen segédtudománya a lélektan, különösen a gyermek és neveléslélektan. Az olyan pedagógiai kutatások, melyek részben vagy egészben nélkülözik a lélektani kutatások eredményeit, — a gyermekek, az ifjúság életkori sajátosságainak figyelmen kívül hagyását, a gyermek nélküli pedagógia veszélyét rejtik magukban.

Ilyen és ehhez hasonló problémák merültek fel a pedagógia helyzetét tárgyaló első vitán. Felmerült az a kérdés is, hogy rehabilitálni kell azokat a pedagógusokat, akik számára a K.V. 1950. évi oktatásügyi határozata⁴ után adminisztratív eszközökkel lehetetlenné tettük a pedagógusok kutató munkát, mint pl. Mérei Ferencet, Faragó Lászlót. (*Taps*). Egyöntetű volt a vélemény, hogy ezeknek a kutatóknak munka- és publikációs lehetőségeket kell biztosítani, s műveiket, mint bármely más kutatóét, szabad légkörű tudományos vitákban kell mérlegre tenni. Azóta Mérei Ferenc elvtárs megkezdte munkáját az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Lélektani Tanszékén, s folyamatban van mások ügyének rendezése is.

A pedagógia tudomány munkásai jövő héten egy egész hetes tanácskozáson vitatják meg a tudományos kutatás 5 éves programját.⁵ Bizonyos, hogy ez a vita tovább, messzebbre és mélyebbre fog hatolni mind az elkövetett hibák, mind a tennivalók feltárásában.

A XX. kongresszus, a K.V. júliusi és értelmiségi határozata⁶ alapján több vita zajlott és zajlik a pedagógiai és napi sajtóban közoktatáspolitikánk elkövetett hibáiról, megoldandó feladatairól.

Közoktatásunk fejlődését kétségtelenül rendkívül károsan befolyásolták értelmiségi politikáinknak azok az általános politikai helyzetből folyó hibái, melyeket az értelmiségi határozat feltár, megmutatva orvoslásuk elvi és gyakorlati módját. Az a tény, hogy a pedagógusok is hosszú éveken keresztül úgy érezték, s nagyon sokan még ma is úgy érzik, hogy valamiféle másodrendű — a munkásszállal és a dolgozó parasztsággal nem egyenértékű és egyenlőjogú — társadalmi kategóriához tartoznak, szükségszerűen éreztette hatását az oktató-nevelő munkában. Mert lehet-e bármiféle munkát s éppen a gyermekek eszének, szívének formálását igazán jól végezni kellő társadalmi megbecsülés nélkül, a megaláztatás, meghurcoltatás lehetőségét is magában hordó feszült, izgatott légkörben? Helytelen volna azonban a pedagógusok munkáját nehezítő, gátló tényezőket csupán értelmiségünk egészét sújtó politikai hibákra korlátozni. Ha nem is az általános politikai légkörtől függetlenül,

de nem is annak szükségszerű következményeként a közoktatás irányító szervei is nem egy akadályt gördítettek a pedagógusok munkája elé. Nem egyszer megfontolatlan, a napi politikai követelményekből pedagógiai áttételek nélkül levezetett következtetésekkel, jelszavakkal, a pedagógusok tapasztalatait, útkereséseit figyelmen kívül hagyó, mindenre egyforma sablont kényszerítő, szükségszerűen formalizmushoz vezető intézkedéseinkkel fékeztek az önálló, kezdeményező, kísérletező nevelő munkát, ami szüli az új, bátor, friss gondolatokat, folytonos pezs-gésben tartja az iskolák életét, s megteremti azokat a terveket, javaslatokat, melyek a nevelésügy fejlődését szolgálják. A pedagógusok anyagi helyzete és munkaviszonyai sem olyanok mind a mai napig, mint amit munkájuk jelentősége s a nevelésügy érdekei megkövetelnének.

Nemcsak pedagógusainkat, hanem egész közvéleményünket igen erősen foglalkoztatja a középiskolai és egyetemi továbbtanulás kérdése. Bizonyos, hogy az a helyes és ma is érvényes elv, hogy szocializmust építő országunkban a munkásosztály és a dolgozó parasztság gyermekei előtt szélesre kell tárni a közép- és főiskolák kapuit, elsősorban belőlük kell felnevelni a jövő értelmiségét, a gyakorlatban nem egy olyan torzulást szenvedett, ami politikai, gazdasági és kulturális károkat okozott országunknak. Az élet elemi erővel követeli minél több általános iskolát végzett tanuló mindenféle megkülönböztetés nélküli továbbtanulását.⁷ (Élénk taps). Az egyetemi felvételek ügye — bár különösen ebben a tanévben több szempontból helyes változtatások történtek — lényegileg szintén az ország gazdasági és kulturális igényeinek mélyebb elemzésére épülő megoldásra vár.

S azután, vagy talán helyesebben ezelőtt itt van az általános iskolák helyzete. Az iskolákból folytonosan mulasztó, előbb-utóbb kimaradó tanulók problémája, a több mint 100 000 osztatlan és részben osztott iskolába járó tanyai és falusi gyermek ügye, az iskolák túlszűfolttsága. A második 5 éves terv 2 estét betöltő. Kossuth-Clubi vitáján,⁸ úgy hiszem helyesen, különösen ezek a kérdések domináltak, beleértve a szorosan idetartozó gyermekotthoni problémát is.

Nevelésügyünk középponti kérdései közt foglal helyet a kollégiumi nevelés, a népi kollégiumok hagyományainak, nevelési tapasztalatainak felélesztése, a mai körülményekre való alkalmazása. Pedagógus körökben is sokat vitatott kérdés középiskolai rendszerünk jelen helyzete. Különösen sok vita van a gimnáziumi képzés jellege körül. Mit kell tanítani egy olyan iskolatípusban, mely részben előkészít valamennyi egyetemre és főiskolára, részben — ahogy haladunk a kötelező középiskola felé — egyre inkább a gyakorlati életre, elsősorban, ha nem is közvetlenül a termelő munkára. Itt merül fel az általános és politechnikai műveltséget adó iskola kérdése, a politechnikai képzés szükségessége, célja, tartalma, módszerei.

Az oktató- nevelőmunka alapvető tényezője a tanterv, a tankönyv. Pedagógus körben, de egyre inkább a napi sajtóban is, sok szó esik arról, hogy 1950 óta milyen sokszor kerültek átdeklarációk tanterveink, tankönyveink, s egyes esetektől eltekintve mily kevésbé vált a hasznunkra. (Minden eddigi jel szerint kivételt képeznek az új általános iskola I—IV. osztályos tankönyvek, tantervek).

Ha valaki a dogmatizmus, sematizmus, a személyi kultusz kulturális életünket mérgező hatását frappáns példákkal akarja illusztrálni, e célra kiválóan alkalmas szépirodalmi és publicisztikai alkotások mellett a siker biztos tudatával lapozhatja fel számos tankönyvünket is. Elsősorban

tanterveinket és tankönyveinket hibáztatják azok is, akik súlyos problémának látják a tanulók túlterhelését — nem hallgatva el persze, hogy vannak a túlterhelésnek más tényezői is s a tantervi minimalizmus veszélyét sem szabad szem elől téveszteni.

Ebben a néhány bevezető szóban csak nagy vonalakban, a teljességre való törekvés minden igénye nélkül, kívántam vázolni egy sor olyan kérdést, melyek az Oktatásügyi Minisztériumot a Pedagógiai Tudományos Intézetet, s a pedagógusok széles körét foglalkoztatják. Ismerve a Petőfi Kör általam igen becsült hagyományait, azt hiszem, itt ezen a vita-esten nem állnak fenn olyan veszélyek; melyek egyébként ilyen sommás bevezető után könnyen bekövetkezhetnek.

Azt hiszem itt nemigen vannak olyanok, akik szememre fogják vetni, hogy miért nem beszéltem az eredményekről is. (*Élénk taps és derűtlenség*). Azt hiszem, hogy a Petőfi Kör azoknak a gyülekezete, akik tisztában vannak szocialista építésünk nagy eredményeivel, ezeket az eredményeket becsülik, büszkéik rájuk. De fő feladatuknak nem az eredmények folytonos számbavételét és deklarálását tartják, hanem a meglévő hibák kijavítását, a helyes gondolatok, tervek javaslatok útját álió, kibontakozását fékező erők leküzdését.

Azt hiszem továbbá, hogy a Petőfi Kör hagyományai attól a veszélytől is megóvnak, hogy bevezető szavaim témaköre, vagy értékelése meghatározza a vita témakörét, a vitázók kifejtésre kerülő nézeteit.

Azt gondolom, hogy ennek a mai vitának az a célja, hogy minél őszintébben és sokoldalúbban megvitassuk, hogy az iskolai oktató-nevelőmunkának, az ifjúság szocialista nevelésének különböző feltételei hogyan vannak vagy nincsenek biztosítva, hol és milyen változtatásokra, új utakra-módokra van szükség ahhoz, hogy nevelésügyünk továbbfejlődjék, felvirágozzék, ahogy ezt új, jobb és igazabb társadalom építésén munkálkodó nemzetünk érdekei megkívánják. (*Élénk taps*).

PATAKI FERENC: Kedves Barátaim! Most pedig rátérünk arra, ami a Petőfi Kör munkájának lelkét jelenti, a téma megvitatására. A vita előtt szeretnék néhány dolgot előrebecsátani. Van egy-két javaslatunk az eddigi gyakorlat bizonyos tapasztalatainak leszűrése alapján néhány formai kérdést illetően. Egyrészt azt javasoljuk, hogy éljünk azzal a móddal, hogy a felszólalókhöz felszólalásuk közben cédulán kérdéseket küld, aki óhajt. (*Taps*). Ez hasznos, mert a gyors reagálást teszi lehetővé és kiélezettebbé, érdekesebbé, szenvedélyesebbé teheti a vitát. Azt nem tanácsolnók, hogy egy felszólalóhoz 20—25 kérdést intézzünk, mert akkor előadást fog tartani.

A másik javaslat, amelyet szintén előző viták tapasztalataiból szűrünk le, a következő: Javasolom, hogy válasszunk most, vitánk kezdetén egy háromtagú bizottságot a következő rendeltetéssel: összegezze a vita során felmerülő valamennyi javaslatot, eszmei, elvi természetű lényeges észrevételt, praktikus javaslatot és ezeket összegezve juttassa el az illetékes szerveknek a Petőfi Kör vezetőségével egyetértésben azért, hogy ennek a feljegyzésnek alapján módunk legyen, tesszem azt egy hónap múlva itt, a Petőfi Kör plénuma előtt visszatérve, bocsánat a szóért, számolkérni az illetékesektől azt, hogy mi a nézetük, véleményük, javaslatuk, észrevételük az elhangzott megjegyzésekre.⁹ (*Taps*).

Gondolom, hogy Jóboru elvtársnőnek nem áll majd módjában, hogy a vita végeztével áttekintsen valamennyi kérdést és érdemben elemezze azokat az Oktatásügyi Minisztérium nevében, Gosztonyi János elvtárs pedig a DISZ nevében, ez a forma tehát hasznosnak ígérkezik.

Javaslatom tehát, hogy eme háromtagú bizottság tagjaiul a következő három elvtársat válasszuk meg: Nagy Balázs elvtársat, a Petőfi Kör titkárát, Péter Anna elvtársnőt, az Eötvös egyetem pedagógiai tanszékének tanársegédjét¹⁰ és Litván György elvtárs középiskolai tanárt. *(Élénk taps)*. Nem tudom, van-e valakinek más javaslata vagy ellenvéleménye? Azt hiszem, hogy efelett nem szükséges nagy ügyrendi vitát nyitnunk.

Azt szeretném még elmondani, az a szándékunk, hogy a megválasztott bizottság által szövegezett javaslatokat a Petőfi Kör érdeklő tagjai számára is hozzáférhetővé óhajtjuk tenni. A következőkben még megcsináljuk talán azt, hogy vagy a sajtóban vagy megfelelően lesokszorosítva az érdeklődőknek a Petőfi Kör vezetősége székhelyén rendelkezésre bocsátjuk. *(Közbeszólás: A Petőfi Kör lapjában!)* Az még nem született meg. *(Felkiáltások: Meg kell csinálni!)* Amennyire rajtunk múlik, szorgalmazzuk, mert nem vagyunk ellenségei annak, hogy a Petőfi Körnek egy rendszeres, sokszorosított orgánuma legyen, amely a vitáit közli. *(Felkiáltások: Nyomatott!)* Az még jobb.

Végül egy utolsó megjegyzés, egy nagyon rövid tanítómese, tekintve, hogy pedagógusokról van szó. Makarenko¹¹ egyik tanítványával beszéltem, aki a következőket mondta el nekem, amit különben Makarenko egyik cikkében le is írt. Makarenko Dzerdzinszkij kommunáján a közgyűléseken az volt a szokásos, hogy a parancsnokok tanácsa beszerzett egy homokórát. Ebben volt egy kis homok, amennyi két perc alatt leperreg. A parancsnokok tanácsának titkára, amikor valaki elkezdte felszólalását a közgyűlésen, megfordította az asztalon a homokórát, mert az volt a résztvevők véleménye, hogy aki két perc alatt nem tudja elmondani, amit akar, az három óra alatt sem fogja elmondani. *(Derült ség)*. Egyelőre még nem merült fel, hogy ilyen homokórát beszerezzünk, de szeretném, ha ennek a történetnek a súlya minden hozzászóló feje felett lebegne. *(Derült ség)*. Nagyon sokan kértek szót.

Az első hozzászóló György Lajosné általános iskolai tanár.

GYÖRGY LAJOSNÉ: *(Élénk taps)*. Az általános iskolákban mutatkozó néhány gyakorlati kérdésről szeretnék beszélni. Kifejezetten olyan kérdésekről óhajtok szólni, amelyek a gyakorlatban nap mint nap felmerülnek az általános iskolákban és nap mint nap akadályozzák az oktató és nevelő munkát.

Az első, amiről itt szeretnék beszélni, a pedagógusok anyagi helyzete. Az egyik része ennek az egészen fiatal, kezdő pedagógusok helyzete, a másik az egészen öreg, már a nyugdíjazás határán álló pedagógusoké. A fiatalokkal kapcsolatban el szeretném mondani, hogy nekünk a legutóbbi pedagógus fizetésrendezés nagyon nagy csalódást okozott. Ugyanis a fizetésrendezés a kezdő pedagógusok fizetését meghagyta a régi színvonalon, ugyanúgy 944 forintot kap a pedagógus az első és a második esztendőben, mint eddig és a tizedik esztendőben is csak 1200 forintig emelkedik fel a fizetése, ha főiskolai képzettségű pedagógusról van szó. Pedig ma az egyetemi hallgatóknak, amikor kikerülnek az egyetemről, nincs ruházatuk, nincs lakásuk és ugyanakkor nagyon gyakran családjuk van. *(Derült ség)*. Csak a mindennapi élet legszükségesebb dolgait tudjuk biztosítani és távol állunk attól, hogy kulturálisan meg tudjuk közelíteni azt, amire egy pedagógusnak szüksége van. Magam irodalomtanár vagyok, de évek óta nem tudok könyveket venni, mert két gyermekem van. Szeretném kérni, hogy a fiatalok helyzetét nézzék meg, mert ez a fizetésrendezés nekünk fiataloknak legfeljebb 80 forint emelést adott, amiből sem lakást berendezni, sem a többi kérdéseket megoldani nem tudjuk.

A másik kérdés az egészen öreg pedagógusok helyzete, ami az iskolai munkában nagyon sokszor érezteti hatását. Véletlenül tagja vagyok a pedagógus kerületi egyeztető bizottságának és az idén nyáron egy sor ügy került elénk, ahol pedagógusokat nyugdíjaztak. Itt előre kell bocsátani azt, hogy a Munka Törvénykönyvének értelmében nyugdíjazni senkit sem lehet, csak egyetlen egy esetben, a 29. § alapján és ez szó szerint így hangzik: „... ha a dolgozó munkáját ismételten nem végzi el megfelelően vagy annak ellátására nem alkalmas.” Az idén kerületünkben 20—25 embert nyugdíjaztak ennek a szakasznak alapján, közöttük olyanokat, akik éveken keresztül előzőleg jutalmat kaptak, és nem-hogy alkalmatlanok lennének munkájuk elvégzésére, hanem az ellen soha komoly kifogás nem volt. Íme itt van egy levél, ahogy egyik pedagógusunk munkáját megköszönték: „Értesítem, hogy munkaviszonyát a Munka Törvénykönyvének 29. §-a alapján 1956. VIII. 15. napjával megszüntetem, mert előrehaladott életkora miatt a pedagógus munka sajátosságaival járó nehézségeket már nem tudja úgy leküzdeni, ahogy azt az oktatás érdekei megkívánják.” Ehhez hozzá kell tenni azt, hogy én most nem kívánom ugyan részletesen elemezni a nyugdíjtörvényt, ezt már ugyanis megtette a Szakszervezetek Országos Tanácsának legutóbbi ülése, de felhívom a figyelmet arra, hogy a pedagógusoknál ennek a nyugdíjtörvénynek visszaütése sokkal nagyobb, mint másutt, a pedagógusokat ugyanis az öregségi nyugdíj felvételére a szakszervezet valósággal kényszerítette. Mindenki, aki iskolában dolgozik, tudja azt, hogy a szakszervezet rábeszélte az öreg pedagógusokat, hogy mint a népi demokrácia ajándékát vegyék fel az öregségi nyugdíjat. Ma az a helyzet, hogy legalább 250—300 forinttal kevesebb nyugdíjat kapnak az öregek azért, mert ezt felvették. Ez a pedagógusoknál azért különösen nagy jelentőségű, mert nálunk az öregek fizetésrendezése volt a legnagyobb arányú. Ennek következménye az, hogy az öregek nem akarnak nyugdíjba menni és miután a nyugdíjba menésnek semmiféle rendezett lehetősége nincs, mindenki fél az idősebbek közül attól, hogy nyugdíjba küldik. Ez az oka, hogy a véleményüket nem mondják meg, visszahúzódnak, félénkek, ami nagyon sokban hozzájárul ahhoz, hogy az általános iskolai nevelők nagyrésze politikailag teljesen passzív, az idősek nem merik még ma sem megmondani a véleményüket. Aki általános iskolában él és még hozzá tanteszületben, ahol sok az öreg, tudja, hogy ez így van.

A másik kérdés a tankönyvek. Nem először beszélek erről a Petőfi Körben, egyszer már szóltam róla a történelmi vitában,¹² de tőlünk azt kívánják, hogy a gyermekeknek szilárd ismereteket adjunk, az általános iskolai oktatás színvonalát emeljük, de ezt addig, míg a jelenlegi tankönyveink használatban vannak, nem fogjuk tudni megtenni. (Taps). Nem a XX. Kongresszus óta, hanem hosszú esztendőök óta mondjuk azt, hogy a tankönyvek nem használhatóak, nem tudunk belőlük tanítani és mindig azt kapjuk válaszul, hogy majd a szocialista tantervben! Hát legalább három év, míg a szocialista tanterv az általános iskolák felső tagozatában megvalósul és addig egyfolytában küszködni fogunk ezekkel a könyvekkel? Nagyon kérjük a megoldást. Más szervek tudtak találni megoldást, akkor miért kell nekünk még mindig ezeket a történelem-könyveket használni akkor, amikor más intézmények számára — az MTH¹³ iskolákra gondolok — a Budapesti Továbbképző Intézet és a Központi Továbbképző Intézet vezetői tudtak más megoldást találni. Óriási örömmel olvastuk például Jóboru elvtársnő beszédében azt, hogy a legártalmasabb tankönyvek, tehát a VIII. osztályos történelemkönyv

és a IV. osztályos egyetemes történelemkönyv mellett például a VII-es irodalomkönyv is kicserélésre került és nagy csalódással vettük észre, hogy a könyv lényegében ugyanaz maradt, csak Sztalin neve helyett mindenütt „a fővezér” szerepel. (*Élénk taps és derűlttség*). A könyv alapvető hibáit ez nem változtatta meg. A könyv lényegében egy politikai broszúra, amely a magyar történelem bizonyos korszakainak politikai aláfestését adja, olyan korszakokét, amelyet e gyermekek nem tanultak és azt kívánják tőlünk, hogy 12 éves gyermekekkel megismertessük és megszeretessük Adyt akkor, amikor a gyermekek történelmi ismeretei a vámháborúknál tartanak. Ez pedagógiaiilag megoldhatatlan, a gyermekek nem szeretik Ady költészetét és az első találkozás rögtön azzal kezdődik, hogy pont az ellenkezőjét érzük el annak, amit akarunk. Vagy ott van az alkotmánytankönyvünk, amely az általános iskolai tanuló politikai nevelését szolgálja és amelyről a tanévnyitó szakmai úgy nyilatkozik, hogy a könyv nagyjában-egészében megfelel hivatásának. A könyvben rengeteg politikai hiba van. Arról nem beszélünk, hogy minden oldalán egy Sztalin vagy Rákosi idézet van, ez is probléma, de halljunk a könyvből egy-két mondatot: „A kizsákmányolók államának a dolgozók elnyomásán kívül van még egy feladata: törekszik az államterületét más államok rovására kiterjeszteni.” Ez enyhén szólva vulgarizálás, mert akkor nem tudom, mit csináljunk a szabadságharcral, Hunyadiával. Az osztálytársadalomban is lehet az államnak honvédó szerepe, de ezt nem tudjuk megmagyarázni. Nem beszélve arról, hogy szintén az alkotmány-tankönyvben az áll, hogy a kulák ipari vagy mezőgazdasági munkás lett, de hiba lenne azt hinni, hogy azok a kulákok és más kizsákmányolók, akik ma már dolgoznak, nem ellenségei államunknak és népünknek, ezért nagy éberséggel kell őket szem előtt tartani, nehogy a dolgozók közé elvegyülve kárt okozhassanak.” Még ma is forgalomban vannak azok a VI. osztályos tankönyvek, amelyeket tavaly nyáron a tantestület úgy tett társadalmi munkával használhatóvá, hogy a Jugoszláviáról szóló részeket kivágta.¹⁴ Ezzel nevetségessé tesszük magunkat a gyermekek előtt. (*Élénk taps*). Ezeket a könyveket egy évig használtuk, mostanra már gondoskodni kellett volna arról, hogy ne kerüljenek forgalomba, pedig sajnos, most is használják őket. Ez vonatkozik a humán tárgyú tankönyveinkre. Ezek rengeteg politikai hibával rendelkeznek, a reál tárgyak tankönyvei pedig túlságosan tudományosak. A természetrajzot megutáltatjuk a gyermekekkel, mert tele van a könyv növényrendszertannal, állatrendszertannal, a gyermekek az év háromnegyed részében a bogarokról tanulnak, mert — mint a biológia tanárunk felvilágosított — jelenleg abból van a legtöbb élő állatfajta. (*Derűlttség*). Nincsenek egyáltalán tekintettel arra, hogy a rendszertanon kívül vannak a gyermekeknek más igényeik is. Elhiszem, hogy igaz az a tétel, hogy a négyzet egy olyan téglalap, amelynek mind a négy oldala egyforma, de tessék 14 éves gyermekekkel megértetni, hogy a négyzet téglalap, ez meglehetősen nehéz munka. (*Derűlttség*).

Evek óta mondjuk mindezeket és kérünk segítséget. Most is csak azt tudjuk mondani, hogy lehetetlen feladatok elé állítanak bennünket is és a gyermekeket is. Jegyzetektől kénytelenek a gyermekek tanulni, pedig a gyerekek nem tudnak jegyzetelni. A 12—14 éves gyermekek írókészsége még nem olyan, hogy vázlatot lehetne velük csináltatni, a vázlatból tanulni nem tudnak. Gondolják meg ezt abból a szempontból is, hogy én belterületi iskolában tanítok a fővárosban, de aki a sok száz vidéki osztatlan iskolákban tanít, hogyan tudja venni magának a fáradságot, hogy ezeket a tankönyveket kikorrigálja. Én esetleg meg tu-

dom csinálni, hogy mást tanítok, mint a könyvben van, de a vidékiek képtelenek és ezek a tankönyvek ártnak és rombolnak hosszú évek óta. Itt szeretném még egyszer kérni, hogy legalább a jövő évre kapjunk könyveket, még akkor is, ha csak arra a másfél vagy két évre is, míg a szocialista tanterv elkészül. *(Derűltség)*. Ezekből ugyanis nem tudunk tanítani.

A harmadik, amiről beszélni szeretnék, az iskolán kívüli szervek szerepe és a gyermekek iskolán kívüli elfoglaltsága. Az egyik kérdés ezzel kapcsolatosan a sport. Az az általános sportörület, amely az utóbbi években nálunk elhárapódzott, sajnos az iskolákban is érezteti hatását. Az általános iskolákban a sportverseny olyan szerepet tölt be, mint semmiféle más megmozdulás. A délutáni tanításról a gyermekeket egy fél órára sem lehet elengedni azért, mert az Operába megy, és ez igen helyes, de a sportversenyekre elmennek és az év végén az összefoglalások munkáját is teljesen felborítják a sportversenyek. Egy sportünnepély kedvéért bármikor fel lehet borítani a tanárok munkáját. Kérjük, hogy a minisztérium hasson oda, hogy a sportversenyek száma kissé mérséklődjék és csak annyi megbecsülést kérünk neki, mint a színháznak, akkor meg leszünk elégedve. *(Taps)*.

Végül az úttörő mozgalom kérdése. Nem akarom itt az úttörő mozgalmat ismertetni. Az egyik az, hogy úgy tudjuk, hogy a volt Margit-intézetet, amelyben jelenleg az Agrártudományi Egyetem van,¹⁵ úttörő palotává akarják átalakítani. Mi nagyon szépen kérjük, hogy ezt ne tegyék meg, mert a XI. kerület belső részének iskolái felett állandóan ott van az a rém, hogy három műszakban fogunk tanítani. Gondoljanak arra, hogy mennyi lakás épül a Lágymányoson. Az egyetlen lehetőségünk hogy ezen a téren rendet tudunk teremteni, az, ha a Margit-intézetet megkapjuk. Ugyanakkor pénzügyileg sem állunk úgy, hogy feltétlenül szükség lenne a majdnem minden kerületben meglévő ház mellett egy úttörő palotára is. *(Élénk taps)*.

Az úttörő házakkal kapcsolatban még egyet szeretnék kérni, azt, hogy legyen egységes irányítás. Mi valamennyien nagyon boldogok voltunk, amikor Jóboru elvtársnő is utalt arra, hogy ne tegyünk már örökké származási megkülönböztetést az általános iskolai gyermekek között, akik a VI. osztályig bezárólag a felszabadulás után születtek és nincs köztük különbség hivatalosan az osztályban. Ennek nagyon örülünk, de nem tudjuk, hogy a XI. kerületi úttörő ház szakköreinek belépési nyilatkozatainál miért volt szükség még mindig annak a rovatnak a kitöltésére, hogy mi volt az édesapja foglalkozása 1945 előtt. Nagyon kérjük, hogy ha ezt már a minisztérium eltörölte, törölje el az úttörőmozgalom is és jussunk el odáig, hogy állampolgárokat nevelünk a szocialista Magyarországnak az általános iskolában. *(Lelkes taps)*.

PATAKI FERENC: Mérei Ferenc elvtárs, akinek rehabilitálásáról Jóboru elvtársnő már tudomással bír, betegsége miatt nem tudott résztvenni a vitán és ezért írásban küldte el felszólalását. Felolvasom:

Kedves Elvtársak, Kedves Barátaim!

A pedagógusokon a sor, a neveléstudomány és a nevelés munkásain. Nekik kell ma szavukat hallatni a nagy perben, a dogmatizmus perében.

Mint olyan sokszor az emberiség történetében, a haladás erői ismét visszavetették a dogmatizmus sötét kíséreteit, és megvédik az igaz, a

jó és a szép jogát. A XX. kongresszus egy új felvilágosodást nyitott meg, amely a szavak mögött a gondolatot, az idézetek mögött a valóságot, a dossziék mögött az embert keresi.

Legfőbb feladatunk ma az, hogy úgy állítsuk pellengérré a nevelésben bűjkáló skolasztikát, s a tudomány felett kiskirálykodó skolasztikusokat, amint azt saját területükön például a történészek és főként az írók tették.

A dogmatizmus nevelési gyakorlata szemben áll mindennel, ami természetes és legszívesebben napiparancsok rendjébe kényszerítene a természetet. Szemben áll mindennel, ami szabadság, és legszívesebben „betervezné” minden ember érzelmi fejadagját. S különösképpen szemben áll mindennel, ami eredeti, egyéni, mert hiszen az egyéniség mindig váratlan fordulatokat hozhat, amelyekre a dogmagyűjteményekben még nincs intézkedés.

Nos, a természetesnek, a szabadnak és az egyéninek az elnyomása sehol sem lehet olyan veszedelmes, mint éppen a nevelésben. Hiszen a nevelő a természetes érteleme, a szabad gondolat és az egyéni vélemény fejlesztésével biztosíthatja azt, hogy tanítványai szocialista közösségben keressék emberhez méltó helyüket.

Igy válik az egyéniség kérdése a *szocialista felvilágosodás* pedagógiájának egyik sarkpontjává.

A dogmatizmus száműzte a neveléstudományból a gyermek egyéniségét, valójában száműzte magát a gyermeket is.

Vizsgálódásainak tárgya nem a gyermek volt, hanem a „tanuló”, akinek nincsenek vágyai, nincs érdeklődése, nincsenek szükségletei, talán még fejlődése sincsen, csak életkora; jellemvonásai pedig könnyűszerrel beilleszthetők a magasabbrendű idegműködés tipológiai vázlatába.

A könyvtárra menő skolasztikus pedagógiai irodalmat megtöltötték a Sztálin-idézetek, de hiába keressük nem találjuk meg lapjain gyermekeink változatos, érzelmi és gondolati életét, képzetüknek és játékaiknak megragadó gazdagságát. A dogmatizmus mindettől megriadt, mert a gyermeki világ tarkasága sehogysem illett a magyarázóelvek előregyártott rendszerébe.

Eppen így háttérbe szorította a dogmatizmus a pedagógus egyéniségét is. Esménye az a nevelő volt, akinek kezét-lábát, a természetes műveltségét és gondolkodását egyaránt megkötik az előírások és rendelkezések.

Valamikor régen volt a budapesti elemi iskoláknak egy felügyelője — lehet, hogy sohasem élt csak az iskolai mitológia keltette életre alakját —, papírok közt töltötte életét, kartotéknak nézte a tanítót és létszámának a gyermekeket. Ennek a felügyelőnek az volt az eszménye, hogy az iskolai munka minden másodpercre előírásszerű legyen. Azzal büszkélkedett, hogyha október második hetében, keddi napon 10 óra 12 perckor belép bármelyik budapesti elemi iskola II. osztályába, ott éppen beszéd és értelemgyakorlat van, a tanító a szüretől magyaráz és annál a mondatnál tart, hogy: „Mindenki rajzoljon le egy fűrt szőlőt.” S ha erre a mondatra 10 óra 12 perc helyett csak 10 óra 20 perckor került sor, a felügyelő már fintorgott, mert nem szerette a rendetlenséget. S nagyjából ilyen a dogmatizmus elképzelése is.

De nemcsak a gyermek és a pedagógus veszíti el egyéniségét a dogmák rendszerében, egyéniségét veszíti az iskola is. A dogmatikus oktatásban KÖZERT-iskolák vannak; minden üzletben hajszál pontosan ugyanazt lehet kapni, ugyanannyiért. Ha csemege kereskedésről van szó, a rendszer igen kitűnő lehet. De képzeljék el ugyanez iskolában! Dogmatikus iskolarendszerben az iskolának nincs külön arculata.

Pedig a tanárok műveltségének, érdeklődésének, nevelői elgondolásának az a találkozása, amely egy-egy tantestületet jellemez, sajátos egyéni arcot adhat minden iskolának. Ezt nem tűri, ezt üldözi a dogmatizmus.

Jó szerencse, hogy a magyar nevelői kar — a bújdosó kollégiumok¹⁶ hagyományait követte — és a dogmatizmus nehéz éveiben is sok esetben megőrizte, fejlesztette az iskolának ezt az egyéni arculatát.

A dogmatizmus tehát a pedagógiában többek között a nevelő és az iskolák uniformizálását jelenti. Ezzel szemben minden demokratikus és szocialista nevelésnek közös feltétele a nevelő egyéniség gazdag kibontakoztatása, az iskola sajátos, változatos arcának érvényesítése.

A történelem átmenetileg kedvezhet az óvatosnak, de kerekét a bátrak forgatják. Nos, a bátrak a magyar értelmiség soraiban az írók voltak, s büszkén mondhatjuk: elsősorban a kommunista írók. 1953. júniusának friss levegőjében ők ütötték az első rést a dogmatizmus bizánci érckapuján.

Követte őket a filozófusok egy csoportja: Lukács György és tanítványai.

S biztos mondhatjuk — immár suttogni sem kell — hogy az értelmiség derékhada, a művelődés munkásainak, a pedagógusoknak a táborába is mélyesleges szolidaritást vállalt és vállal az írók ügyével, amely egyben a népe, a haladásé, az emberségé, a szocialista demokráciáé.
(Élénk, hosszantartó, majd ütemessé váló taps).

PATAKI FERENC: A második előadóba közben mikrofont szereltek, hogy aki túl szorosnak érzi a kollektív közösséget, átvonulhat oda.

SÓS JULIA: Szeretném én is egy személyes bejelentéssel kezdeni! Középiskolában tanítok tíz éve. Amikor elvégeztem az egyetemem, tanítani kezdtem, mást még nem csináltam soha. Tanítottam szakértetségüket és középiskolában, most főleg a középiskoláról szeretnék beszélni. Még hadd mondjam el, hogy bár az ember hajlamos egyéni bajokat mondani, én ezt nem teszem, mert jól érzem magam az iskolában, abban az osztályban, ahol 42 leányt vagy fiút taníthatok és ezt nem érzem nagyon súlyos feladatnak, jól érzem magam kortársaim között is és még felsőbb szerveimmel sem voltak az utóbbi hat évben bajaim. (Derűltség.) Nyilvánvaló azonban én is arról akarok beszélni, amiről Jóboru elvtársnő az elején is szólt, hogy miért rossz mégis a középiskola levegője, miért poros, miért nott, miért vagyunk vele elégedetlenek, miért lehetünk csak teljes mértékben elégedetlenek azokkal a diákokkal, akik egyénenként nagyon kedvesek lehetnek, de ha együtt vannak és arra gondolunk, hogy ez a jövő értelmiség, akkor meg kell hogy ijedjünk tőlük. Miért kell hogy keserűen beszéljünk tanítási munkánkról annak ellenére, hogy állandóan vannak eredményeink? Nem siránkozni akarok, nem olyan hibákat akarok a múltból felhánytorgatni, amelyek a történelem fordultával maguktól elmúlnak és nem is olyan kéréseket támasztani, amelyek végrehajtásához nagyon nagy anyagi erő kell, tehát esetleg azt lehet rá mondani, hogy ma még nem, csak holnap vagy holnapután. Csupa konkrét kérdésről akarok beszélni. (Halljuk! Halljuk!)

Az első az, hogy miért nem tudunk mi gerinces embereket nevelni az iskolában? Nem elemzem történelmileg. A DISZ-szervezet nagyon sokat árt magának és nevelő erejének, hogy az iskolákban a házi rendőrség szerepét tölti be, hogy a DISZ megbízottja mondja meg valakiről, hogy menjen-e egyetemre vagy ne menjen. De ártunk mi, pedagógusok

ís azzal a gyakorlattal, ami hihetetlenül elharapódzott eleinte csak politikailag, de azután éveken keresztül megmaradt szakmailag, hogy az igazgató a gyermekektől kér véleményt tanáraitól. (*Közbeszólások: Hol?*) Általános gyakorlat. A példák özőnével tudom bizonyítani. Mi az, hogy hol? Az ember nem vádaskodni akar, az ember elvi dolgokat akar tisztázni. (*Közbeszólások: Konkrétumokkal!*) Egy növendékem elvégzi az egyetemet és elkezd tanítani, a második vagy harmadik hét után odamegy hozzá egy kisleány és azt mondja neki: Az igazgató úr kérdezte, hogyan tetszik tanítani, de én csupa jót mondtam. Ez általános gyakorlat. (*Felkiáltások: Nem igaz! — Zaj. Mozgás.*) Olyasmiről akarok beszélni, ami országos jelenőségű. (*Zaj.*) Én országos jelentőségűnek érzem, ezek az én tapasztalataim, majd lesz még hozzászóló, aki ezt megerősíti. A DISZ, az igazgatók és egyes tanárok részéről is elharapódzott hiba, hogy az osztályfőnökök azt hiszik, hogy az az ő osztályfőnöki munkájuknak a módja, hogy megkérdezik a gyermekeket, hogy ez a tanárnő vagy az a tanár úr hogyan tanít. Ezek nem kicsiségek! (*Felkiáltások: Ilyen nincs!*) Jó, beszélék majd a következő dologról. Én azt állítom, hogy van. Nem tudom, kik azok, akik azt mondják, hogy nincs, nem tudom, miért mondják. Azt akartam javasolni és meggyőződésem ez az intézkedés a minisztériumnak is népszerű lenne, ha az iskolák utasítást kaphatnak arra, hogy egy féléven keresztül az osztályfőnöki óráknak mi legyen a tematikájuk, akkor ma, a megerősödött demokratikus légkörben a minisztérium adjon ki egy olyan utasítást, hogy ha netán feltéve, de meg nem engedve volna ebben az országban olyan elmaradt, Isten háta mögötti iskola, ahol előfordul az, hogy akár a másik tanárra gyermektől kér véleményt az igazgató, vagy az egyik gyermektől a másikra, ne tegye ezt. Nem tudom, kik mondják azt, hogy ez felesleges, nem tudom, hogy akik ezt mondják, tanítanak-e, nem tudom, hol tanítanak, középiszkolában-e vagy esetleg csak irányítanak (*Zaj.*). Ne haragudjanak rám, de dühbe jöttem. (*Derűtség.*)

PATAKI FERENC: Elvtársak! Azt hiszem, a legnehezebb dolog végighallgatni valakit, akivel nem értünk egyet. Nehéz dolog, de azért meg kell csinálni.

SÓS JULIA: Én ezt úgy mondtam, hogy egy ilyen intézkedés népszerű lett volna, a pedagógusok önbizalmát erősítette volna és nemcsak a pedagógusokról van szó, mert engem nemcsak a pedagógusok érdekelnek, hanem a diákjaink is, akiket nevelünk. Azért tartottam a fentieket sérelmesnek, mert a gyermekek jellemét tesszük vele tönkre, mert a gyermekek jellemének árt az, ha külsőleg tiszteletet kívánunk tőlük, de bizonyos esetekben alamuszi vagy nem alamuszi, de nem nyílt magatartásra kényszerítik őket. (*Élénk taps.*)

Beszélünk arról, hogy a tanároknak a diákokat szocialista erkölcsre kell nevelni. A szocialista erkölcsnek, egyik alapja az lenne, hogy az emberek megtanuljanak nyíltan, őszintén, megalázkodás nélkül beszélni egymással. (*Taps.*) Ezt azonban csak akkor tudjuk megtenni, ha mi pedagógusok is nyílt, egyenes és megalázkodás nélküli beszédhez szokunk hozzá. Megint lehet, hogy nagyon népszerűtlen lesz, amit mondok. Már Ady Endre a magyar pedagógust a leggrababb magyarnak nevezte és ebből a hibából maradt is valami, sőt azután bizonyos okok miatt nagyon is maradt. Nekem az a véleményem tíz év tapasztalatai nyomán, hogy mi, pedagógusok felsőbb szerveinkkel, hatóságainkkal olyan megalázkodó módon tárgyalunk, beszélünk, kérünk, hogy nekem így utólag bizonyos fokig szégyenletes érzést okoz. Mondok egy konkrétumot, mert ezt kérnek. (*Derűtség.*) Egy iskolába kiszáll egy bizottság megvizsgálni

az iskola világnézeti munkáját, órákat látogatnak és utána van egy értekezlet, ahol egy elvtársnő összefoglalja a brigád munkáját. Az egyikről elmondja, hogy mi jót tapasztalt nála, megdicséri, a másikat megiszidja és így megy tovább. Amikor elvégezte a maga beszámolóját, az ideológiai értékelést, leült. Mondjuk, hogy az elvtársnő, aki ezt a munkát végezte, huszonnégy éves volt és akkor került ki a Lenin Intézetből¹⁷ és úgy került be a tanácshoz. Elvégezte — mondom — a 30-as létszámú testület világnézeti munkájának értékelését és leült. Befejezte, nos, jó. Feláll az igazgató, egy idősebb ember, kitüntetett pedagógus és a következőképp köszöni meg: „Köszönjük a bizottság munkáját és megmondjuk most, hogy néhány percig vagy néhány órán keresztül mi is úgy ültünk itt, mint a diákok, izgultunk, hogy a bizottság mit fog mondani.” Lehet, hogy ezt nem érzik sérelmesnek, én sérelmesnek érzem, hogy egy pedagógus mint egy gyermek ülje végig, hogy róla mit mondanak. Én ezt sérelmesnek érzem és szerintem az, aki így viselkedik felsőbb hatóságaival szemben, az ilyen öntudat nélküli ember nem nevelhet. (Taps.) Azt mondják, hogy mondjak konkrétumokat. Mi kell itt konkrétum? Mondjam, hogy kaptunk egy mosdót és háromnegyed órás beszédben köszönték meg a tanács küldöttjének? Ilyen konkrétumokat mondjak? (Taps.) Nem a konkrétumok a lényegesek, nem védeni és vádaskodni akarunk, amikor hibákról van szó, amelyeket lehet, hogy valaki nem vállal, de azt mondom, hogy mindannyian részesek vagyunk benne és amikor ezeknek kijavításáról van szó, akkor nem védeni és vádaskodni akarunk. Aki iskolában volt, az tapasztalhatta ezt a hangnemet. Ugyancsak helyes lenne, ha a millió értesítés és az iskolához lejövő irat között legyen egyben szó arról, hogy más legyen a viszony a pedagógus és a felsőbb hatóságok között, a felsőbb hatóságok az ilyen megalázkodó hangnemet ne várják el. Az a baj, hogy ezt vagy eltűrik vagy elvárják. (Taps.) Az az érzésem, hogy akik ezt nem értik, azok még nem ültek végig tanári értekezletet, amikor egy kiküldött ott volt, nem hallgatták azokat a hozzászólásokat, nem hallgatták azt az egész kínos, szinte színpadra való jelenetet, ami évről-évre megismétlődött.

Még egy szót szölok a pedagógus kérdésről és azután a diákokról akarok beszélni. (Zaj. Halljuk! Halljuk! — Felkiáltások: Homokóra! Idő!)

PATAKI FERENC: Maradjunk hívek a Petőfi Kör jó hagyományaihoz, hallgassuk végig a szónokokat. Homokóra most nincs, legközelebbre hozunk. (Derűtség és zaj.)

SOS JULIA: Jőboru elvtársnő beszélt itt az elméleti munkáról. Ha valaha volt nagy különbség vidéki és városi pedagógus között, pedig ezt megírták, ugyanolyan nagy különbség van ma a pedagógus és a tudományos életben résztvevők között. Tessék megnézni a folyóiratokat, a tudományos munkákat, hány gyakorló pedagógus nevével találkozunk, igen-igen kis számban, pedig rendkívül fontos lenne. (Taps.). Nemcsak azért, hogy el ne szűrüljenek, mert aki 15—20-szor ugyanazt mondja, elszűrjük, ha ugyanakkor alkotó munkát nem végez. Javaslom hogy írják fel dekorációként a tanári szobák falára Bernard Shawnak azt a mondását, hogy aki tud, az alkot, aki nem tud, az tanít. Tudom, hogy ez sem lesz népszerű, hogy ilyen drasztikus idézetet mondok. (Taps.), dicsérni kellene a pedagógusoknak a pedagógust, de ez az egyetlen mód, amivel meg lehetne menteni a pedagógust az elszűrüléstől, az elfásulástól, nehogy a diák kétségbeesett sajnálkozással tekintsen tanárára, ha nem is a jelenére, de a jövőjére. Ennek ellenszere, hogy a pedagógusokat kapcsolják be az elméleti, szellemi munkák terü-

letére, hiszen majdnem minden tudományos munka fejlődik attól, ha sok gyakorlati ember tud résztvenni benne. (Taps.)

A diákokkal kapcsolatban nagyon rövidre fogom a szót, (Zaj.) A mi diákjaink politikai arca jobboldali, olyan értelemben, ahogy ezt a szót 1948–49-ben használták. (Közbeszólás: *Nem használták!*) De használták! (Derűltség.) Bebizonyítom az elvtársnak, hogy használták. Jobboldali abban az értelemben, hogy egyrészt teljesen közömbös minden szocialista kérdés iránt, másodsorban jobboldali olyan értelemben, hogy minden kiváltságos társadalomba bele tudna illeszkedni, szívesen részt venne abban a halvány reményben, hogy ő is a kiváltságosok közé tarthat, jobboldali abban az értelemben, hogy ebben az országban és a mi társadalmunkban is csak egyéni karrierista szempontból éli végig az életét. (Közbeszólások: *Rágalom! — Felkiáltások: Úgy van! — Taps. — Felkiáltások: Nem igaz! — Halljuk! Halljuk!*) Én diákfiatalságunk alacsony politikai színvonaláról, régi értelemben vett jobboldali nagy csoportjairól, sőt tömegeiről nem azért beszélek, mert ezt helyeslem. Szégyellem, hogy ilyet kell mondani. Azért beszélek róla (Zaj. — *Pisszegés.*), mert úgy látom, hogy az iskolában folyó pedagógiai munka is nagy tömegeket sodor bele ebbe a politikai perspektívátlanságba és politikai tévutakba helytelen, embertelen nézetek felé. (Élénk, lelkes taps.) Mindezt nem azért mondom, mintha nem tudnék konkrétumokat mondani, csak nem akarom az időt húzni, nem a részletekről van szó. El akarom mondani, hogy mivel sodorjuk őket ebbe a perspektívátlan magatartásba. Például. A középiskolában még az a tanár is, aki szocialista magatartásra akarja nevelni diákjait, sok szempontból megbénítva érzi magát. Miért? Azért, mert az iskolákba kimennek olyan rendelekek és intézkedések, amelyek lerontják munkánk hatását. Meggyőzni csak a meggyőzés szabadságával lehet. Ha egy iskolában farizeusokat nevelnek, akik szajkóznak, ott a meggyőződésnek nincs ereje, meggyőzőni farizeusokat nem kell és nem érdemes. (Lelkes taps.). Az a világnézet, amely iskoláinkban folyik, megakadályozza azt, hogy meggyőzzek valakit még akkor is, ha különben erőm volna rá. Mondok egy példát. Hogyan folyik nálunk a világnézetű nevelés az iskolákban? Biztosan vannak itt olyanok, akik nem ismerik a középiskola életét. Egy jó hírű gimnáziumban elhatározza az igazgató, hogy külön-külön egyénileg és jól fog foglalkozni a gyermekek világnézetével. Ez úgy fest, hogy behív magához egy érettségiző leányt az osztályfőnök jelenlétében és azt mondja neki pár kérdés után: Vallásos vagy? Erre a leány büszkén, egy mártír glóriáját képzelve a feje fölé azt mondja, hogy igen. Erre az igazgató azt mondja: Hát te jeles tanuló vagy, hogyan lehet az? (Élénk derűltség és lelkes taps.) Hogyan beszéljek, ha beletapsolnak? (Halljuk! Halljuk! A mikrofonba! — Leengedik a mikrofont. — Élénk taps és derűltség.) Erre a gyermeknek eszébe jut, hogy ez káderezem és most akar az egyetemre menni, tehát jól bedresszírozva azt mondja: Mert még nem jutottam el a marxista-leninista fejlődés elégséges fokára. (Derűltség.) Hát tessze-e valami lépést ennek érdekében? Igen, mert most olvasom a Család, állam és magántulajdon c. munkát.¹⁸ (Derűltség.) Így fest nálunk az ideológiai nevelés. (Felkiáltások: *Hol?*) Nagyon sok olyan intézkedés van, ami azt mutatja, hogy nem tudják, mi az az emberi meggyőződés és hogy a világnézetű nevelés az, hogy tiszteljem a másik világnézetét és csak szívós, nehéz munkával merjek hozzányúlni. A múlt alkalmakkor itt Gyenes Antal azt mondta,¹⁹ hogy azok terjesztik a szocializmust és Lenin eszméit mesterséges és erősz-

kos eszközökkel, akik maguk nem bíznak benne és ezt mi állandóan tapasztaljuk, *(Élénk taps.)* és ezek miatt nem tudnak dolgozni azok, akik nagyon szeretnének dolgozni. Mondok egy másik példát csak hogy konkrét legyek. *(Derűltség.)* Nem olyan régen történt, most júniusban. *(Közbeszólás: Hol?)* Mi az, hogy hol? Az ÁVH-t akarja küldeni? Mit érdeklí, hogy hol? *(Élénk taps.)* Kit akar odaküldeni, azt vagy engem? *(Közbeszólás: Egyiket sem! — Másik közbeszóló: Elvtársnő, ez a Petőfi Kör és valószínűleg a Petőfi Körnek van annyi szava, hogy most már megvédje az embereket! Élénk hosszantartó, lelkes taps.)* Nem is azért mondtam, mert megijedtem. *(Derűltség. — Felkiáltások: Elég volt! Zaj. Halljuk! Halljuk! Idő!)*

Egy másik konkrétum az, hogy az idén júniusban bejön egy iskolaigazgatóhoz egy férfi meg egy nő és azt kérdezik tőle, hogy hány volt a hittanbeiratás. Azt mondja az igazgató, hogy egy 500 lélekszámú iskolában volt négy. Erre azok azt mondják, hogy borzasztó és kezdik csóválni a fejüket. Kérdezi az igazgató, hogy miért borzasztó. Azért, mert ők felajánlották, hogy az ő kerületükben egyetlen egy sem lesz. *(Élénk derűltség.)* Ezek a dolgok folynak és ez okozza azt, hogy ha az iskolában a tanár mond valamit, a diák azt hiszi, hogy megmondták neki és hogy a tanárnak az elmúlt időben nagyon sokszor kétféle álláspontot kellett magára öltetnie, mert csak akkor volt a tanárnak a legelemibb hite, ha éreztette azt, hogy a saját hatóságainak rendeleteit nem helyesli, nem szereti, hogy ő nem így akar emberi meggyőződést és világnézetet nevelni, különben ha Petőfit dicsérte, arra is azt hitték, hogy azért teszi, mert a tantervben előírták neki.

Én csak azokat a javaslatokat mondtam el, amelyekkel a tanári munkát tehetik tisztává, amelyekkel megakadályozhatják azt, hogy gerinctelen embereket neveljenek, amelyekkel a tanárt is egyenesebb gerinc-re szoktathatja maga az állam. Akik ma tanítanak, tudhatják, milyen kevés azoknak a diákoknak a száma, akiknek nem az az életcéljuk, hogy autójuk legyen és karriert csináljanak, akik nem az egyéni érvényesülés útját keresik, hogy ma az a diák, aki arra vágyódik, hogy közösségekben éljen és egy eszmét szolgáljon, milyen hihetetlenül társatlan vagy kis csoportban lévőnek érzi magát, mert a DISZ munkája nem elégíti ki őket. Ha közösségeket tudnának teremteni, ha megvitathatnák a maguk bajait, ha lennének kollégiumaik, ahol közösségekben éreznék magukat, akkor a köztük élő pedagógusoknak nem kellene őket látni évről-évre elkallódnia, elveszni, éppen ezeket, éppen diákságunk legjavát. *(Élénk, hosszantartó taps.)*

ALEXITS GYÖRGY: Kedves Elvtársak! Mindenekelőtt elnézésüket kérem, hogy nem volt módomban megfelelően felkészülni, pedig nagyon szerettem volna alaposabban felkészülni erre a hozzászólásra. Alig van tiszteletreméltóbb, mint a szabad vita, tehát el lehet várni attól a hozzászólótól, aki a mikrofon elé áll, hogy alaposan készüljön fel. Külső okok akadályoztak meg ebben. Tessék megengedni, hogy mégis néhány gondolatot igyekezzek röviden előadni. Elvi kérdésekről szeretnék szólni, nagyon lényegesek ezek és nagyon mélyreható kérdések.

Az egyik az, hogy ha azt kérdezik, hogy vajon a mi kulturális fejlődésünkkel mindenki minden tekintetben meg van-e elégedve, azt likszem; hogy a válasz egyöntetűen nem volna. Mi az oka ennek? Mi oka van annak, hogy az egyetemre felvett diákok között kítűnő érettségivel olyan megdöbbentő, érthetetlen, képtelen tudatlanságot lehet egyes kérdésekben tapasztalni, hogy az embernek a szeme-szája eláll. Okos diá-

kok, jóeszűek, de vannak az elemi ismeretekhez tartozó dolgok, amelyekről fogalmuk sincs. Ha az ember nyomoz, a válasz: a középiskola. Ha a középiskolát megkérdezi az ember, a válasz: az általános iskola — és én azt hiszem, hogy ez az utóbbi válasz a helyes. Az általános iskolában tanítók, ha megfeszülnek, akkor sem produkálhatnak többet, mint amennyit egy embertől kitelik, de csodát kellene tenniük, hogy az általános iskola valóban általános iskolává válhassék. *(Élénk taps)*. Azért tartom döntőnek ezt a kérdést, mert maga az általános iskola megteremtése óriási lépést, igen haladó lépést jelentett, rendkívüli fontosságú és alig hiszem, hogy a kultúra területén ennél lényegesebb lépést tettünk volna előre. Fontos eredmény volt az, hogy módot adtak minden embernek a kulturális felemelkedésre. Ez azonban 1945-ben egy lehetőséget, keretet jelentett. Tizenegy év telt el és a kérdés, hogy ezt a keretet mennyire sikerült betölteni, mert egy iskolai szervezet nem önálló valami, ami a társadalom életétől elszakítva érthető meg, hanem többé vagy kevésbé visszatükrözi annak a társadalomnak anyagi szerkezetét, egész felépítettségét, amely azt az iskolát létrehozza. Az általános iskola tekintetében pedig kénytelen vagyok egy kis túlzással azt mondani, hogy általános iskolánk abban az értelemben, ahogy általános iskola céljait megfogalmaztuk, ma még nincs. Félelmetes az a helyzet, amikor a további kulturális haladás alapját olyan iskolákban kell lefektetni, ahol százezer tanuló, mint Jóboru elvtársnő mondta, osztatlan vagy egy-két oktató iskolában tanul, de ha nem is ezeket a szélső eseteket tekintjük, hanem a legjobb városi iskolákat is, akkor is azt kell mondanom, hogy kevés iskola az, amely már képes volt valóban általános iskolává válni a VIII. osztályos elemiből. Mi ennek az oka? Az, hogy az általános iskola törvénybeiktatásával, valamint az általános iskolák cégtábláinak, feliratainak megteremtésével úgy tűnt fel, mintha az általános iskola már meg is volna. Persze ez nem igaz. Elvégre ki lehetett volna írni, hogy agrártudományi egyetem vagy bábaképző intézet *(derültség)*, attól az még mindig nem lenne az. Amikor az iskolák nincsenek kellően felszerelve, olyan a tantermi helyzet, hogy az ország fővárosában a legjobb esetben két műszakban lehet tanítani, hat éves gyermekeket délután tanítanak, akkor nem lehet általános iskoláról beszélni a szónak abban az értelmében, amit mi értünk alatta. *(Élénk, hosszantartó taps)*. Ismerjük el őszintén, hogy az általános iskolák kereteit teremtetjük meg, de az általános iskolát magát még nem. Ne hazudjunk a saját zsebünkre, mert nincs annál szörnyűbb, mint ha az ember önmagát csapja be. *(Taps)*. Az általános iskolában valóban tegyük mindenki számára lehetővé a tanulást, származástól függetlenül, akkor is, ha az illető munkás- vagy szegényparaszt származású, tehát nem hoz magával hazulról annyi ismeretet, mint amennyi a továbbfejlődéshez szükséges. Fájdalom, ezt nem értük el. Ki az, akit voltaképp sújt az általános iskola jelenlegi helyzete? A munkásgyermeket, a parasztyermeket. *(Kitörő lelkes taps)*. Az értelmiségi családban felnövő gyermekek, akik rendszerint több szobás lakásban tanulhatnak *(Zaj, ellentmondások és derültség)*. — *Pataki Ferenc*: *Nem pedagógus gyermekekről van szó! Főleg a fiatalabb elvtársak nevetnek, akiknek kevésbé van két-három szobás lakásuk — Derültség.*, de az idősebbek, akik megmaradtak lakásaikban, nagyon sokszor biztosítani tudják gyermekeiknek a két szobából, hogy az egyikben tanulhassanak. *(Zaj)*. Ez nem olyan kivételes, ellenben a munkás- és parasztcsaládokban azt lehet mondani, hogy a többség arra van kényszerítve, hogy a konyhába menjen ki és ott két-három testvér visítozása mellett tanuljon és esetleg albérli sőt ágyra-

járó is kínozza. *(Taps).* Tessék meggondolni, elvtársak, hogy mit jelent ez a rettenetes előnyverseny, ahol éppen az a társadalmi osztály adja az előnyt, amely támogatásra szorulna. Mi ennek a következménye? Az, hogy míg a négyosztályos középiskolába az értelmiségi családok gyermekei bizonyos előnnyel lépnek be, azzal az előnnyel, hogy ottthon az absztrakciós készséget jobban elsajátítják, kifejező készségük jobb, kultúráltabb beszédet, kultúráltabb környezetet ismernek meg, addig a munkás- és parasztgyermek különösen ha egy falusi általános iskolából kerülnek be a középiskolába, minden erejüket megfeszítik, nem azért, hogy tanuljanak, hanem már csak azért is, hogy követni legyenek képesek a középiskola követelményeit. Elvtársak, ez tűrhetetlen állapot. Én nem merek javaslatokat tenni, mert ezeket nagyon át kellene gondolni. Ha azonban Lenin a NEP bevezetésével²⁰ mert egy lépést visszafelé tenni azért, hogy előrébb törhessen a szocialista fejlődésben — ezt ugyan nem merem javaslatként mondani, mert ismétlem, ezt alaposabban kell meggondolni, de megfontolásra érdemes mint felvetett idea — vajon nem lenne-e célszerű átmeneti időre a hat osztály után valami középiskolafélét biztosítani különösen a munkás- és parasztgyermek számára, hogy több idejük legyen, korábban megkezdhesék a felemelkedést, lehetővé téve persze azt is, hogy a VIII. osztályból lépjenek át a középiskola megfelelő fokára. *(Zaj).* Ismétlem, nem javaslatként mondom ezt, csak felvetem mint ideát. *(Zaj).* Azt tenni azonban, hogy azt mondjuk, általános iskoláinkkal meg vagyunk elégedve, hogy igenis képesít a továbbtanulásra, vagyis hogy becsapjuk magunkat, ez tűrhetetlen, nem tartható fenn, ez a dolgozó magyar néppel szemben elkövetett merénylet. *(Taps).*

Egy további probléma, hogy mit és hogyan tanítunk. Én matematikus vagyok, elsősorban azt nézem, hogy a matematikából mit tanítanak. Már most az általános iskola ilyen formájú kitöltésével, mint ahogy ez eddig történt, nagyon sok helyen néhány hetes kurzussal, vagy ha úgy tetszik, hosszabb átképzéssel, amely azonban magántanulási alapon ment és a valóságos tanulás néhány hétre korlátozódott, kénytelen tanítani egy csomó jobb sorsra érdemes ember olyan körülmények között, amelyek mellett egy igen kitűnő szakembernek is nehezére esne tanítani. Itt kell az algebra elemeit megtanulni egy olyan serdülő korban, amikor még az algebra elemeinek megértéséhez szükséges absztrakciós készség nem minden gyermekben van meg. Most tessék elképzelni egy újabb akadályversenyt. Hát mire alapoz ezentúl a gyermek, ha itt semmit vagy keveset tanul, vagy ami még szomorúbb, rosszul tanul. Képtelenség ez a helyzet, képtelenség a többi tárgyak tanítása is. Van valami formalizmus, valami megnevezhetetlen külsőségre való törekvés minden tárgy tanításában, ami legjobban megmutatkozik azoknál a tárgyaknál, amelyek közvetlen politikai összefüggéseket mutatnak, tehát amelyeket jobban át lehet politizálni, mint a távolabb eső, a természet objektív törvényeivel foglalkozó tárgyakat. Úgy látszik, mintha a tanítás jórészt nem arra lenne beállítva, hogy valaki megtanuljon gondolkodni, és megértse a marxizmus igazságait, amelyek igazságok, kérem, azokat tényleg el kell hinni, mert igazak, hanem arról van szó, hogy az illető mondja azokat a dolgokat, meggyőződése vagy nem meggyőződése mondja, elmondja azt a frázist, amelyet éppen a napi politika determinál. *(Taps).* Tűrhetetlen, képtelen az ilyen módon átpolitizált tananyag, amely Arany Jánost hol elfogadja, hol nem fogadja el *(Derűlttség),* Eötvöst hol nagyra tartja, hol kisebbnek, amely a gyermekeknél az egyéniséget mindenáron úgy akarja feltüntetni, mint a társadalmi osztályharc egyszerű

produktumát anélkül, hogy az illető különlegességét megpróbálná kiemelni, ilyen tanítás mellett ne várjunk mást, mint szajkózást. Nem lehet az egyik tárgyban szajkózni, a másikban gondolkodni. (*Élénk, kitörő taps*). Olyan nincs, hogy Kemény Zsigmondnál azt is lehet mondani, hogy igen, azt is lehet mondani, hogy nem és ugyanakkor a matematikában csak igent lehet mondani, mert ott bizonyítani kell. Hát kétféle világ van? Az egyik világ az igaz világ, amelynek a véletlen folytán nincs olyan világos összefüggése a napi politikai kérdésekkel, — pedig van, csak nagyon bonyolult, szerencsére nem ismerték fel — (*kitörő, lelkes, hosszantartó taps*.) és van egy másik világ, ahol a dolgok nem dialektikusan fejlődnek, hanem állandó folyékony állapotban élnek, léteznek. Ez képtelenség. Képtelenség egy gyermeket tanítani, aki az egyik osztályban azt tanulta, hogy X költő ilyen, a másikban pedig egy fordulat következtében már nem olyan. (*Derűtséggel*). Hát az a költő már rég meghalt, valami objektív igazság abban is van, amit ő csinált, nem lehet, ha akarom így, ha akarom úgy forgatni és főleg nem gyermekeknek. Mit tanul meg ebből az a gyermek? Frazeológiát és mi fog történni? — most a matematikus panaszkodik — az, hogy a matematikában is frazeológiát fog megtanulni. (*Taps*). Hogy mi minden fordulat elő? Megmutathatom, mi fordult elő egy első éves egyetemi hallgatónál az első héten. Nem kell hozzá matematikát tudni, ha van egy kréta, felírom.

$$\sin x + \cos x = 1$$

$$x(\sin + \cos) = 1$$

$$x = \frac{1}{\sin + \cos}$$

$$0 \leq x \leq \frac{\pi}{2}$$

$$0 \leq x^\circ \leq 90^\circ$$

Ezt egy leány írta, aki jeles éreft volt, műegyetemi hallgató, egyetlen tárgyból volt „jó”-ja, matematikából. Letette a felvételi vizsgát eredményesen, tehát nem is egészen tudatlan. (*Derűtséggel*). Természetesen mese lenne azt állítani, hogy ez tipikus, de nem egyedülálló.

Egy sztahanovista építésmérnökünk vizsgájára is emlékezem, aki műegyetemi vizsgáján a

$$\operatorname{tg} x = 1 \text{ [ből]}$$

azt az egyenletet hozta ki, hogy tehát

$$x = \frac{1}{\operatorname{tg}}^{21}$$

Nem az a gyermek a hibás, hogy ilyen szörnyűségeket képes elkövetni, de hibás az az iskolai rendszer, ahol olyan módon lehet oktatni, hogy az emberek előtt ilyen formalizmusok lebegjenek anélkül, hogy azoknak értelmére gondolnának. Mi ez, ha nem a középkori skolasztika, amikor bizonyos kérdésekre bizonyos dolgokat kellett felelni. Hát miféle matematikai problémákon törheti itt a fejét olyasvalaki, aki ilyen gondolkodásmódhoz szokott hozzá, milyen más problémán, mint azon a középkori ismert problémán, hogy hány angyal fér el egy tű hegyén. Ilyen értelmetlenségek, ilyen zagyvaságok ültetődnek el a fejekben, ha az iskolá-

nak a rendszere olyan, hogy ott a tanuló megfelelő oktatásban nem részesülhet — és ez nem az egyes tanítókon és tanárokon múlik kizárólag. Ez múlik a rendszeren is, és ez a döntő kérdés, ezért életem ki az általános iskola kérdését, ezért tartom döntőnek, mert amíg az megoldva nincs, hogy egy gyermek 14 éves korára a gondolkodásra, a többé-kevésbé absztrakt gondolkodásra is felkészüljön, addig kultúránk alapjai ingatagok, addig nem fogunk eredményt elérni. (Taps).

Most, az oktatás! Nézzük meg most az elméleti pedagógiai eredményeket. Kérem, a Magyar Tudományos Akadémiának van egy pedagógiai főbizottsága. Foglalam sincs, hogy ott mi történik, én nem vagyok pedagógus, én egyszerűen csak tanítok. (Derűtség). Nem értek az elméleti pedagógiához, de rendkívül gyanús nekem az olyan elméleti pedagógia, amely naponta képes változtatni az elveit, amelyben az egyik nap azt mondják, a másik nap amazz, mondjuk egyik nap pedológus²² imperialista kémnek minősítenek egy szerencsétlent, aki nem azt mondta, hogy, hanem azt mondta, hogy miszerint, a másik nap ugyanazt az embert kitűnőségnek minősítik, avagy valaki mást minősítenek imperialista, vagy ha úgy tetszik polgári csökevénynek, vagy hasonlónak. (Taps).

A megdöbbentő mindig az, hogy mindezek az indokoltatlan vagy rosszúl indokolt, de sokszor meg sem indokolt, egyszerűen deklarált állítások az elméleti pedagógusok munkáinak javarészből az élenjáró szovjet pedagógiára való hivatkozással történnek. (Taps). Azt akarom kérdezni, mit akarnak ezzel elérni? A szovjet pedagógiát akarják lejáratni, hogy elhiggye valaki, hogy ez a szovjet pedagógia? Avagy pedig azért hivatkoznak a szovjet pedagógiára, hogy minden olyan fél képességű ember, aki magát mégis szeretné nyomtatásban olvasni (Kitörő derűtség és taps), a szovjet pedagógia varázsszavával egyszerűen salvus conductus²³ kapjon (Derűtség), mert természetesen nem ez a szovjet pedagógia és természetesen nem erre bízlat.

Ezenkívül még egy kérdést! A Szovjetunió 200 millió lakost ölel fel 22 millió négyzetkilométeren, ha nem tévedek, Magyarországon pedig alig 92 000 négyzetkilométeren mintegy tíz millió lakos van. Más a történelmi fejlődése a Szovjetunió népeinek, más a fejlődése a magyar népnek. Sok analógia van benne, de rengeteg különbség is.

Az egyéni különbségek kihasználására, az érzelmek megindítására a saját történelemből kinőtt gondolkodásra kell támaszkodni, mert ha nem ezt teszi a tanár, akkor nem talál utat a gyermekhez. (Élénk taps). A szovjet pedagógiától rengeteget kell tanulni, mert van mit tanulni tőle. Én nagyon örülök, ha egy matematikus oktató Bragyszt forgatja és nagyon örülök, ha ...²⁴ olvassák, mert van mit olvasni, de nem kell kimásolni és a másolatokat gondolkodás nélkül alkalmazni egészen más viszonyokra, mert akkor ez olyan, mint a Bolond Miska, akinek amikor azt mondták, hogy a tűt tűzze a kalapja mellé, a vasvillát tűzte oda. A Szovjetunió viszonyaira alkalmazott kiváló pedagógiai eredményekből nem az elveket kell megtanulni, és azokat más viszonyokra alkalmazni? Erre úgy látszik, többen nem képesek és ezt azzal akarják kiegyenlíteni, hogy egyszerűen idézik a szovjet szerzőnek néhány mondatát, vagy néha, figyelemmel arra, hogy ívszámra fizetik a könyveket, néhány oldalát. (Derűtség és taps). Az is előfordul, hogy néha a szerző említése nélkül. (Derűtség és taps). És akkor mint valamiféle gyanakvó detektív néznek körül, hogy aki pedig ennek a műnek most ellentmond, amit én írtam, az nyilvánvalóan az imperialistáknak, a burzsoá tőkés gondolkodásmódnak restaurálására törekszik. Pedig ez nem igaz. Ki akarja itt restaurál-

ni a tőkéseket a pedagógián keresztül? Az egy örült. (*Élénk derűlttség és taps*). Tizenegy évünk volt, az ember azt várná, hogy legalább a következő 11 évben kialakítunk egy rendszert, amely megfelel a mi konkrét történeti viszonyaink között felnőtt gyermekek szellemének, érzelmeinek, gondolkodásmódjának és vezeti őket egy magasabb szintre. Azt hiszem, ez olyan nyilvánvaló, hogy ezt mint követelményt felállítani szinte hiábavaló frázis volna. Ehhez azonban emberek is kellenek és gondoljuk csak meg, hogy az iskolák építésére igen kevés jutott a szükségletekhez képest, mert 1938-hoz képest talán sok, de ne hasonlítsuk össze magunkat a Horthy-rendszerrel, hát azt a gyalázatos rendszert, ami akkor volt, csak nem fogjuk összehasonlítani alapnak elfogadni? (*Élénk derűlttség és taps*). Itt arról van szó, hogy a mi szocializmust építő társadalmunk jogos követelményeinek megfeleltünk-e? Azt hiszem, hogy még nem. Hozza tehát az iskolák építésében, a rohamosan növekedő lakosság létszámának megfelelő mennyiségű tanterem biztosításában és a tanterők biztosításában ma még nem sikerült elérni azt, amit joggal kívánhatunk, ugyanúgy nem sikerült a pedagógusok képzésében sem elérni azt, amit joggal kívánhatunk. (*Taps*). Amikor tehát sokszor pedagógusok tudatlanságáról és ügyetlenségéről szólok, távolról sem jut eszembe, hogy ezért egyes pedagógusokat a legkisebb mértékben is hibáztatnék, de iskolai rendszerünk nem stimulálja a pedagógusok fejlődését, mert egyrészt módot kellene adni időben arra, hogy fejlődjenek. (*Taps*). Aki el van foglalva DISZ-szel, konzultációval és még nem tudom mivel, attól nem lehet kívánni, hogy hazamenő a családját félretelva nekiüljön és tudományos problémákon törje a fejét, vagy ha teszi is, halálos fáradtan eredménytelenül fogja tenni. De anyagi háttere is van a dolognak. A pedagógusok fizetését felemelték. Elismerem, hogy ez az emelés jelent valamit, de nem jelenti azt, hogy a pedagógusokat kellő munkára stimulálja.

Tessék megengedni, hogy egy példát mondjak, nem Magyarországból, hanem Franciaországból, ahol szerintem igen okos módon oldották meg azt, hogyan lehet stimulálni egy pedagógust arra, hogy az iskolai oktatáson túl komoly önképzésre törekedjék. A franciáknál természetesen a kezdő pedagógus és a nyugdíjba menő pedagógus fizetése között lényeges különbség van. Ez fontos, mert az előrelépés vágyát nem elégíti ki egy 50—100 forintos emelkedés. Hogyan lépnek elő? Olyan módon, hogy az előlépési lehetőségek 90 %-át betöltik aszerint, hogy ki kerül sorra. A megmaradó 10 %-ot azonban — ez a szám bizonytalan, mondjuk ennyi — az École Normale Supérieure²⁵-ön rendezett tudományos verseny alapján léptetik elő, ahol az illetők a szakma legkiválóbbjai előtt írnak dolgozatot, ezeket a dolgozatokat a felvetett problémákról a jelentkezőknek ott kell megírni és aki ötször olyan eredményt ér el a versenyen, hogy bekerül a 10 %-ba, az ötször lép elő. Egy ilyen stimuláló eszköz mellett érthető, hogy az illető úgy érzi, hogy a tudománnyal való együttthaladás számára nem pusztán szórakozás, fanatikus vágy, hanem anyagi lehetőséget is rejt magában. Megfontolandó, nem lenne-e érdemes nálunk is valami hasonlót csinálni, ahol nagyon komoly kívánnivalókat hagy hátra igen sok pedagógus felkészültsége és nagyon veszélyes különösen vidéki pedagógusainknál az elparlagiasodás, az elvulgarizálódás veszélye. (*Taps*). Nem az egyetemeken kell kezdenünk. Nem az a döntő, hogy az egyetemeken hányan kapnak Kossuth-díjat, persze ez sem mellékes, ez is lényeges, de nem ez a döntő. Önmagában a sztárrendszer semmiféle téren nem tud eredményt elérni. (*Taps*). Ahogy a futball vezetőinek szemére vetették, hogy miért törődtek csupán

a Puskás Öcsivel²⁶ és a hasonló krekekkel²⁷ (*Derűltég és taps*), hanem törődjenek a tömegsporttal is, a tudomány Puskás Öcsijein kívül is azt hiszem, szükséges lenne a tudomány tömegeivel is törődni. (*Élénk taps*). (*Közbeszólás: Az drágább dolog!*) Ezt tudom, de az a kérdés, mi a legdrágább dolog, vajon nem az, ha egyáltalán nem törődünk velük? (*Élénk taps*). Meg kell nézni.

Nem kívánom folytatni ezeket a dolgokat, hosszúra nyúlna és nem-igen tudnék többet mondani. Mindebből egy tanulságot kell leszűrni egy társadalomnak és e társadalom vezetőinek, hogy a szavakon, kitüntetések, dícséreteken kívül még úgy is kell támogatni a kultúra dolgozóit, hogy azok a bőrükön érezzék, hogy valóban támogatást kapnak, a dícséreten és a vállveregetésen kívül érezzék azt, hogy csakugyan olyan ország áll mögöttük amely a kultúrát az élet céljává teszi, fontosnak tartja, úgy érzi, hogy ez hozzátartozik az életéhez. Nem merem állítani, hogy e tekintetben minden megtörtént. Igaz, sokan kapnak kisebb-nagyobb kitüntetést, de megvan-e a módjuk arra, hogy továbbfejlődjenek, ami sokkal több, mint bármilyen kitüntetés. Megvan-e a mód arra, hogy az utánpótlás ne az egyéb, kívánatosabb karokról kimaradt selejtből történjék (*taps.*), hanem azokból, akik fanatikusan vágnak erre a pályára? (*Lelkes taps*). Azt hiszem, hogy nem. Azt hiszem, hogy kezdve az általános iskolától, nem kell visszariadnunk attól, hogy újra-építsünk, hogy leromboljuk azt, amit hibásnak találunk érett megfontolás után, ne tekintsünk mindent retrográd lépésnek, ha az valóban előrébb visz, hogy hibáink romjain olyasvalamit építsünk, ami értéket fog jelenteni annak a nemzedéknek, amely óriási tömegekben fog most tudni az iskolák kapui közé. (*Élénk, hosszantartó majd ütemessé váló taps*).

PATAKI FERENC: A cigarettázást mérsékeljük. Ezt ki-ki saját be-látása szerint vegye figyelembe. Nagyon elfogult vagyok ebben a kérdésben!

Egy másik javaslat azt indítványozza, hogy amíg nincs a Petőfi-Körnek valami orgánuma, a Szabad Ifjúság²⁸ bocsásson egy-egy oldalt a rendelkezésére, hozzon erre a DISZ megfelelő határozatot és utasítsa a szerkesztőbizottságot. (*Élénk taps*). Ezt többen aláírták.

Végül egy javaslat, hogy a középiskolákban célszerű lenne bevezetni általában a lélektant és a logikát. (*Taps*). Rókusfalvi Pál pedagógia szakos tanár javasolja azért, mert ez célszerű lenne a gyakorlati emberismeret, a humánium felkeltése és a világnézeti nevelés tekintetében.

LAKATOS IMRE: A tudósképzésről szeretnék beszélni. Bocsánatot kérek, hogy felolvasok, de így, remélem, rövidebb lesz. A közelmúltban több fórumon felvetődött a tudósképzés, a tudományos káderutánpótlás nevelésének kérdése. Úgy látszik, hogy küszöbön áll az Eötvös kol-légium felállítás²⁹ (*Taps.*), megjavítják az aspirantúrendszer. Én nem közvetlenül ezekhez a szervezeti kérdésekhez akarok hozzászólni, hanem néhány olyan elvi kérdést szeretnék felvetni, melyeknek meg-vitatása, tisztázása nélkül — úgy gondolom — csupán bármikor könny-nen visszacsinálható fellépéseket várhatunk.

Az első ilyen kérdés a tehetség társadalmi szerepének értékelésének kérdése.

Alekszej Tolsztoj Golgota című regényében³⁰ Sarigin kommunista ifjómunkás agitál a matrózok közt. Azt magyarázza, hogy a forradalom tudomány. Az egyik matróz, Latyugin, erre megjegyzi, hogy bizony, te-hetség kell ahhoz. Mire ifjú agitátorunk letorkolja: (idézem): „Látjátok, elvtársak, hová tévelyedik ez a Latyugin? A tehetség olyan sajátosság

bennünk, ami veszedelmes dolog. Könnyen beleviheti az embert a burzsoá anarchizmusba. Az individualizmusba... A tehetségről pedig szó se essék. Az alárendelt dolog. Majd a végén szórakozhatunk ilyesmivel, már oki megéri..." (515. l.).

Vegyük most kezünkbe Tyeplov³¹ Pszichológiáját. Ez nálunk egyetemi tankönyv. Azt olvassuk a 158. oldalon: „A Szovjetunió feltételei között az emberek felosztása „tehetségesekre” és „tehetségtelenekre” — értelmetlen. Joggal mondotta Nyikolaj Osztrovszkij³²: „Nálunk csak a naplopók tehetségtelenek. Mert ők nem akarnak tehetségesek lenni.”

Az itt vázolt álláspont két döntő mozzanata az, hogy,

1) a tehetség társadalmi szempontból veszélyes dolog, mert burzsoá anarchizmusba visz,

2) a szocialista országok mai viszonyai között a nevelő-oktató hatás annyival lényegesebb tényező, mint a született vagy spontán módon kifejlődött rátermettség, hogy ez utóbbi teljesen elhanyagolható.

Mindenekelőtt jegyezzük meg, hogy ennek az álláspontnak mély progresszív történeti gyökerei vannak. A felvilágosodás pedagógiájában, amely a született előjogok feudális rendszere ellen irányított alapvető kritikáját, találunk már hasonló gondolatokat.

Közismert például, hogy Helvetius³³ szerint minden ember egyforma képességgel születik. Az értelem egyenlőtlensége, Helvetius szerint, a nevelés egyenlőtlensége.

Tekintettel továbbá arra, hogy a tehetség jogának ürügyén számos burzsoá ideológiai áramlat az osztályuralom, a kizsákmányolás igazolását akarta és akarja adni, sőt, a fasiszta ideológiában jelentős — gyilkos — szerephez jutott az Übermensch és Herrenvolk³⁴ elmélet, aligha tudjuk megtagadni rokonszenvünket Tolsztoj Sarigin matrózától és Nyikolaj Osztrovszkijtől. Ez a progresszív nevelési optimizmus nálunk is nagyszerű kezdeti eredményeket hozott. De most nem erről akarok beszélni.

A forradalmak történetében nem egyszer előfordult már, hogy a legjobb gondolatok is primitív módon túlhaljtva és eltorzítva szektás útra csúsztak. (Itt jegyzem meg, hogy mennyire érdekes volna egyszer általánosítani a forradalmak szektás torzulásainak tapasztalatait; a huszita forradalomtól az angol és francia polgári forradalomig keresztül a szovjet forradalomig.)

Nos, a szektás utópizmus és demagógia súlyos, szörnyű károkat okozott a tehetség kérdésében tanúsított álláspontjával. Ez az álláspont — a forradalmi, haladó, optimista álláspont reakciós karikatúrája — egyfelől rokonítja a tehetséget és az ellenséget, rokonítja a tehetség egyéni hatását, körét, iskoláját a klikkel, másfelől pedig úgy gondolja, hogy elég egy tetszőleges „kádert” beledobni az állami és pártnevelés és oktatás gépezetébe és a futószalag végén kigurul a gépezetből a vezető egyéniség, művész, tudós, politikus — megrendelés szerint. (Taps.)

Igy jött létre az a típus, amelyről azt olvassuk Csendes Károly elvtársnak, a Párt Országos Káderosztálya volt helyettes vezetőjének a Pártélet júliusi számában írt becsületes és őszinte cikkében: „Úgy cipeljük ezeket az elvtársakat, mint felesleges, de költséges terheket, mert bár vezető beosztásban vannak, jóformán semihez sem értenek.” (Taps.)

Országos méretű kontrasztelekció folyt ezen az alapon éveken át, amelynek során a tehetséges, kezdeményező, bátor emberek kiszorították az úgynevezett „egyszerű, szürke, derék, fegyelmezett” emberek. Minden egyes állásvesztésnél vagy éppen letartóztatásnál ugyanezek a szempontok a másik irányban döntöttek. (Taps.)

Túloznék? Egy cseppet sem. (Felkiáltások: Nem! Nem!) Csendes elvtárs az említett helyen azt írja, hogy „meglehetősen háttérbe szorult az a követelmény, hogy a tisztségbe helyezett elvtárs legyen tehetséges, ... engedjük, hogy tehetségtelen, törtető, kispolgári elemek szállják meg a funkciókat.”

Szervezetileg is sokat lehetne segíteni. Például jó lenne rendeletileg biztosítani a tanulmányi versenyek győzteseinek, hogy abban a szakban, ahol győztek, bejussanak az egyetemre. (Taps.) Ezért azt hiszem, talán nem volna helytelen ezt visszamenőleg kiterjeszteni a Rákosi Mátyás tanulmányi versenyek³⁵ volt győzteseire. (Taps.) Egyetlen példa jutott tudomásomra éppen a mai napon. Például 1954-ben Vető Miklós a történelemben az országos versenyen második díjat kapott. A történelemből az ókor tudománya érdekli. Szegény ma is jogot tanul, mert csak a jogra vették fel és titokban foglalkozik az ókortörténettel. (Közbeszólás: Szegeden!) Valóban Szegeden. Nem tudom, nem lehetne-e ezeket a sérelmeket orvosolni.

Ennyit, elvtársak, a tehetség kérdéséről. De a tudományos és kulturális munkások, tudósok és művészek nevelésénél nem csak a tehetség létezését kell tudomásul venni. Azt hiszem, mindnyáján egyetértünk abban, hogy a tudósnevelés alapvető mozzanata az kell hogy legyen, hogy törekedjünk az önálló gondolkodásra való nevelésre, az egyéni ítéltre, az igazságérzetre és a lelkiismeret kifejtésére. Az utóbbi években egész ideológiai kampány folyt az önálló gondolkodás ellen és az ellen, hogy higgyünk saját érzékszerveinknek. Ilyen az empirizmus elleni harc. (Derűtség és taps.) Gondoljunk csak az ismert, szerencsétlenül félreértett jelszóra: a párt a mi eszünk, aminek eredeti fogalmazása az, hogy a párt a munkásosztály esze. Itt én a közismert értelmezésre gondolok, amit mindenki ismert. (Derűtség.) Gondoljunk Király István joggal hírhedt fejtegetésére arról — idézem a Csillag 1954. októberi számát — hogy a szem a látásnak nemcsak eszköze, hanem korlátja is.³⁶ (Derűtség.)

Oda került a vádlottak padjára a leendő tudós egy másik alapvető tulajdonsága is: a kíváncsiság homlokán a „kispolgári” szégyenbéllyel, a kíváncsiságot és érdeklődést a legdurvábban szorították szűk, agnyomasztó korlátok közé. Aki kipislogott a szemellenzők közül, már lecsaptak rá. A könyvtárakban gyűlt a szigorúan bizalmas anyag, a zárt osztály egyre nőtt. A Múzeum-utcai antikvárium hátsó, zárt termében, ahol csak egyes, kiváltságosoknak hozzáférhetően az indexre tett könyvek sorakoztak, lassan több volt a könyv, mint a külső termekben. (Taps.) Hogy egy konkrétumot mondjak, az Akadémiai Könyvtárban véletlenül meglátok egy könyvet. Belelapozok. Egy összefoglaló munka az amerikai egyetemeken folyó kommunistaellenes boszorkányüldözésről. Kikérem a könyvet, kiderül, hogy a zárt osztályon van. Megnézem, hogy miért. Hát azért, mert a könyv szerzői — többen írták — nem kommunisták és minden 15—20. oldalon fenntartással élnek a kommunizmussal szemben.

A tudományos nevelés alapja, hogy kifejlesszük a diákokban és aspiránsokban a tények tiszteletét és az egzakt gondolkodás igényét, a bizonyítások megkövetelését. A sztálinizmus viszont egyenesen burzsoá objektivizmusnak bélyegezte az ilyen igényt. A tudomány pártosságának zászlaja alatt nagyszabású kísérlet történt egy tény- és bizonyításmentes tudomány létrehozására. (Taps.) Ha valaki konkrétumot akar, közismert Liszenko és Lepasinszkaja biológiája.³⁷ (Taps.)

A tudomány története azonkívül azt mutatja, hogy a leendő tudóst szerénységre, tudományos alázatra, minden fanatizmustól idegenné kell nevelnünk. Tanulja meg, hogy amit ő nem ért meg, vagy nem tart helyesnek, annak még joga lehet a létezés. A szektás pedagógia viszont az utóbbi években egyenesen szította a türelmetlenséget a tudományban. A század legnagyobb tudósait a burzsoázia lakájainak nevezték az ész szektás trónfosztói, egyes tekintélyes tudományos iskolákat és ágakat, mint a genetikát, kibernetikát, ekonometrikát,³⁸ matematikai logikát, matematikai statisztikát burzsoa tudományoknak minősítették. Ifjú titánok azzal foglalkoztak, hogy „feltárták az Einstein-féle relativitáselmélet és a kvantumfizika rothadt burzsoa lényegét”. (*Derülttség.*)

Persze, amikor nevelésünkben fellépünk a fanatizmus ellen, ugyanakkor tanítanunk kell az igazság pártos szeretetére, amikor fellépünk a tudatlanság pökhendi biztonságára ellen, ugyanakkor meg kell tanítanunk az öntudatos cselekvésre: mennyi nagyszerű — és milyen nehéz — pedagógiai feladat, és úgyiszlóván fehér folt a szocialista pedagógiában és művelődéspolitikában.

Pedig mit ér az aspirantúra szervezeti reformja, mit ér az Eötvös-kollégium helyreállítása, míg a pedagógiai tudomány elvileg nem rehabilitálja a tehetséget, az önálló gondolkozást, a tudományos magatartást! Új — eddig ismeretlen — fejezeteknek kell megjeleníteniük a pedagógiai tankönyvekben, mint például: A kíváncsiság serkentésének módszerei. A tudományos gondolkozásra való nevelés. A tények tiszteletére való nevelés, sőt, uram bocsá: A kételkedésre való nevelés. (*Élénk taps.*)

Mikor jelenik meg a tankönyvekben annak ténye és magyarázata, hogy mért volt Marx kedvenc jelisége: „De omnibus dubitandum”?³⁹

A kétely, mint magatartás nem egyszerűen polgári destrukció, hanem a tudományos magatartás szerves és elidegeníthetetlen része. Vagy miért szokta Marx mondani olyan nyomatékkal, hogy „ami engem illet, én nem vagyok marxista”? Bizony azért, mert Marxnak az izmusoktól való idegenkedése nemcsak az „ellenséges” izmusokra terjedt ki. (*Taps.*)

Idevág az a kérdés is, hogy mikor vezetik be a Nyugaton és a Szovjetunióban egyaránt kötelező középiskolai logikaoktatást. Tanulják csak meg a gyerekek, mi a különbség egy bebizonyított állítás és egy be nem bizonyított állítás között. (*Élénk taps.*) Persze, akkor egyes elvtársaknak nehezebb dolguk lesz az elvi cikkek írásánál, kevesebb lesz a kandidátus. (*Taps.*)

És végül rehabilitáljuk a különvéleményhez való jogot. (*Taps.*) Egy tudósnál, művésznél döntő dolog, hogy ha egyszer ráakadt egy igazságra, amellel tudjon kitarítani akkor is, ha nem talál megértésre, akkor is ha ellenséges visszhangra talál.

Bocsánatot kérek, közbevetőleg egy kérdésre. Azt kérdezte valaki ezen a cédulán, hogy hol szidják Heisenberget és Einsteint. A Voproszi Filozofii⁴⁰ több számában, így Kolman különböző cikkeiben még tavalyelőtt. Maximov írja — ez pontos idézet — hogy Heisenberg⁴¹ az imperializmus lakája.

Folytatom: Helyesen mondja Gorkij színésze az Éjjeli menedékhelyben:⁴² „A tehetség: az az ember hite magában, a maga erejében...” Marx a Tőke előszavának utolsó mondatában azt írja: „...ma is, mint a múltban, az iránytűm: Segni il tuo corso e lascia dir le genti! Menj az utadon és ne bánd, mit beszélnek az emberek!”. „Mily gyakran idézte Marx ezt a verssort!” — kiált fel visszaemlékezéseiben Liebknecht.⁴³

Persze, az utóbbi években erre azt mondták volna, hogy ez a mondás haladó lehetett Marx idején, de reakciós ma. (*Derűltség.*) Nem akarok itt a vita részleteibe belemenni, de azt hiszem, hogy az a szellemi magatartás, amely ezelőtt 80 évvel Dante büszke verssorában tükröződött, ma sem műzeumi reliktum. De vegyük a most folyó kínai pártkongresszust,⁴⁴ nem árt ha megfigyeljük, hogy mások mit mondanak. Az egyik felszólaló a különvélemény jogának biztosításáról beszélt és arról az esetről, ha az igazság a kisebbség oldalán van, ami egyébként a történelemben szükségszerűen bekövetkezik. (*Derűltség.*) Úgy értem ezt, hogy először egy igazságnak kevesebb híve van és utána egyre több. Ez a jog megkönnyíti — folytatja a kínai kongresszus előadója — az igazság felismerését a párt számára. Ennek az elvnek természetesen nemcsak a politikában, hanem elsősorban a tudományban kell érvényesülnie, ahol valóban egy ember ismeri fel először az igazságot és azután egyre többen. Ennek óriási jelentősége van, tehát jó lenne, ha a pedagógiai tanácsokban megjelenne egy ilyen fejezet: „A különvélemény jogának tiszteletére való nevelés.” (*Taps.*) Nehéz dolog lesz jól megírni!

Úgy gondolom, ez a néhány felvetett szempont is mutatja, milyen szép és nehéz feladatok előtt állanak a pedagógusok. Semmi kétség azonban, hogy e munka sikerének alapfeltétele, előfeltétele, hogy a XX. Kongresszus és a júliusi párthatározatok szelleme maradéktalanul érvényesüljön. (*Lelkes, hosszantartó, majd ütemessé váló taps.*)

PATAKI FERENC: Egy javaslatot olvasok fel: Ha a régebbi, úgynevezett kísérleti iskolákból hasznosítjuk azt, ami hasznosítható, sok mindenben segítenénk. Ott valóban érdekelt a gyermekeket az anyag, mert érdeklődésüket felkeltették, aktivizálták őket. Revidéáljuk a magyar és külföldi aktív iskolák⁴⁵ tantervét, metodusát, vegyük belőle át, ami jó, létesítsünk kísérleti iskolákat, azután a gyakorlatban is kidolgozzuk és később a többi iskolákba is átvisszük az eleven érdeklődést, igaz tudást adó tantervet, metodikát és akkor eltűnik a mindenütt dívó testi fenyegetés. A mai kísérleti iskolák természetesen abban különböznenek a régitől, hogy ezeket nem magános pedagógusok tartanak fenn gazdag szülők gyermekei számára, hanem ugyanolyan külső feltételek között kellene dolgozniuk, mint a többi iskoláknak. (*Taps.*)

RAVASZ JÁNOS: Tisztelt Petőfi Kör!

Ady Endre, a magyar tanítókhöz 1912-ben, a nagy küzdelmek idején többek között azt írta, hogy „Lelkünknek fényét ezer éve orozzák, kapja meg végtére szegény Magyarország a szabadító magyar tanítót”⁴⁶ Fel kell tennünk azt a kérdést, hogy megkapta-e a magyar nép ezt a szabadító magyar tanítót. Mielőtt válaszolnánk természetesen értelmeznünk kell ezeket a verssorokat. Ezt tehetjük egy újabb képpel és ezt úgy fejezném ki, hogy a gerinces népet gerinces pedagógus nevelje. Ha fogalmilag próbálom körülírni, ez azt jelenti, hogy biztosított szabadságjogok között a szocialista demokratizmusban élő népet biztosított szabadságjogokkal, szakszerű módon, legjobb tudása szerint neveljen a pedagógus. Ha ezt a meghatározást elfogadjuk és feltesszük a kérdést, hogy ez megvalósult-e, akkor azt kell felelnünk, hogy nagyrészt nem valósult meg. Nem szabad felednünk kulturforradalmunknak széles ütemét, nagy eredményeit, azt, hogy rendkívül sokan minden eddigénél többen jutnak szervezett oktatáshoz, hogy az iskolán kívül nagy tömegek, eddig nem tanuló munkás- és paraszttömegek tanulnak. Röviden jellemeznünk kell azonban neveléspolitikánknak utolsó hat éves korszakát is, de főleg a legutóbbi időszakát. Azt hiszem, sokan értenek azzal egyet, hogy ez a nevelés az utóbbi hat évben a kapkodás, a stabilitás teljes hiányának

hibájában leledzik. A különböző neveléspolitikai intézkedések egy-egy jelszó, egy-egy kampány feladat jegyében folytak le. Volt harc a fegyelem megszilárdításáért, volt harc a tanulmányi színvonal emeléséért, mintha ezek nem lennének az iskola állandó s lényegbeli feladatai és most azt látjuk, hogy a politechnikai nevelést sokszor hasonló módon mint jelszót dobják be a köztudatba anélkül, hogy az általános műveltség követelményeit tisztázták volna és erre nézve meghallgatták volna, például a pedagógusok megfelelő rétegeit. (Taps.)

Hosszú lenne itt visszatérni arra, ami 1948. vagy éppen 1950. óta történt, de felhívom a figyelmet arra, hogy az 1948. előtti tantervekben még ott volt az esztétikai, a zenei nevelésnek, a rajzra való nevelésnek több eleme, amit ma annyira hiányolunk. Sokat javítottunk, de sokat rontottunk a tantervekkel. Ez a közoktatáspolitikai a teljes elvi bizonytalanságban és az önálló gondolkodás hiányában szenvedett. Jellemző erre az az anekdotává vált példa, hogy a neveléspolitikai vezetői be akarták vezetni a tízosztályos iskolát. Kimentek a Szovjetunióba, feltárták ezt a nagy tervet, ott minden erővel és szerencsére lebeszéltek őket, de minthogy sajnos nem tudtak mindent személyesen megkérdezni a Szovjetunióban, egy csomó dolgot megvalósítottak, ami rontott a fennálló szervezeti kereteken, itt a legkirívóbb a tanítóképzők sorsa, ahol a tanítási időt 5 évről 4 évre szállították le. (Taps.)

Tisztelt hallgatóság! Minden elvi bizonytalanság, minden kapkodás, minden konjunkturizmus végeredményben valamilyen módon a pedagógusok hátán csattan olyan értelemben, hogy állandó félelmet keltett a pedagógusokban olyan irányban, hogy kontraszelekciót okozott, mert azok tudtak jobban alkalmazkodni, akik felületesebbek és lelkiismeretlenebbek voltak. Nem akarok általánosítani, de tény, hogy a minisztérium számos posztjának, a tanácsok egyes vezetői állásainak, az igazgatói székeknek betöltésében nagyon sokszor érvényesült az említett okokból ez a kontraszelekció. (Taps.)

Természetesen, mint Mérei elvtárs egyszer találóan megjegyezte, ennek a kontraszelekciónak volt selejtje is, derék, becsületes és jó képességű emberek is kerültek a megfelelő helyekre. (Taps.). Ez azonban nem volt általános és nem ez volt a szabályszerű.

Tudjuk azt, hogy mindezeknek gazdasági összefüggéseik is vannak. Gazdasági panasznapot tartani célszerűtlen lenne, de szeretném leszögezni azt, hogy félrevezető hatású a Szabad Nép egyik cikkének olyan értelmezése, amely a munkásosztály felé egyébként joggal azzal érvel az értelmiség életszínvonala mellett, hogy íme, az értelmiségnek joga van a Horthy-korszakbeli életszínvonalat elérni. Ez azért félrevezető, mert ez a széles rétegek, például a pedagógusok számára reális módon még csak kilátásba sincs helyezve. Egyébként kétségtelen az, hogy az anyagi kérdéseket szavakkal és intellektuális eszközökkel, meggyőzéssel és agitációval megoldani természetesen nem lehet, de az értelmiség egy része, talán nem a legnagyobb része nagyon kíváncsi azokra az okokra, amelyek miatt közoktatáspolitikánk az általános költségvetésben ilyen viszonylag szerény keretek között mozog és miután tudja azt, hogy mire nincs pénz, szeretné pontosan tudni, hogy mire van pénz. (Taps.). Ennek van egy egyszerű eszköze, és ezt az értelmiség az utóbbi hónapok óta egyre inkább kívánja. Tessék kiadni vastag statisztikai évkönyveket,⁴⁷ vastag zárszámadásokat és költségvetéseket, hogy demokratikusan ellenőrizhessük az életünk legfőbb tényeit szabályozó és meghatározó gazdasági tényeket és azok alakulását. (Élénk taps.)

Tisztelt Hallgatóság! Van egy másik jellegzetes területe is a kultúrpolitika hiányosságainak az elmúlt hat-nyolc év időszakában. Bár ez szorosabban szakmámhoz tartozik, erre itt bővebben rátérni nem szeretnék. Felhívom azonban a figyelmet arra, hogy itt éppen a tapasztalatától, az anyagi valóságtól és annak ezerszínű tényeitől való állandó és szinte megmagyarázhatatlan elszakadás folyt, vagyis éppen egy idealizmus, egy idealista ismeretelméleten alapuló tényfeltárás, másrészt az összefüggéseknek a jelenségek, a mozgó, az anyagi világ mozgó jellegének félreismerése, vagyis éppen a dialektika tagadása. Meg kell mondanunk, hogy ez több pontban — mint Alekxits elvtárs részben szövéttette — a szovjet pedagógiának 1936 után, a sztálini időszakban bekövetkezett deformálódásából táplálkozott. Kétségtelen, hogy a Szovjetunióban — mint ezt már másutt szövéttetem — például az egyik forradalmi demokrata, Dobroljubov⁴⁸ tanulmányát, amely tartalmazza az alapvető fizikai és lélektani követelményeket, amelyeket a gyermek fejlődésénél tekintetbe kell venni, soha az irodalom elő nem vette az utóbbi húsz éven át. Tény az, hogy Krupcskájának,⁴⁹ aki köztudomás szerint Lenin felesége volt, sok írását megcsonkítva adták ki hosszú időn keresztül a Szovjetunióban és csak most készül ennek az életműnek teljesebb kiadása. Ez a folyamat természetesen közvetlenül is hatott a magyar pedagógiára, ami nem ment bennünket sokunkat és a pedagógia vezetőit a felelősség alól. Felhívom a figyelmet arra, hogy ez a pedagógia, amely köztudomás szerint — és mint Mérei elvtárs rámutatott — teljesen elszakadt a gyerektől és a tapasztalatától, elszakadt a múlt valóban tudományos értékelésétől is. Aláállanossá lett az, hogy egyes elméleti kérdéseket a kérdés fogalomtörténeti múltjának feltárása nélkül oldottak meg. Ezzel függ össze az az elképesztő provincializmus, amibe elméletünk ebben az időszakban süllyedt. A világ katolikus neveléstudománya létrehozott Hamburgban, illetve felújított egy bizonyos szünet után egy folyóiratot, amelynek lefordítva az a címe, hogy az összehasonlító neveléstudomány folyóirata. A folyóirat számbaveszi az egész világ pedagógiai jelenségeit azért, hogy az úr és a szolgáló közti viszonyt megszilárdítsa egyes országokban azért is, hogy az úgynevezett katolikus demokratizmus egyes irányait pedagógiai oldalról támogassa. Amikor mi a proletár internacionalizmust emlegetjük, amikor az egész múlt örökösének valljuk magunkat, a leghalványabb lehetőségünk sincs, hogy tájékozódjunk abban a nyugati pedagógiában, amely pedig hatékony pedagógia. Ezt a kérdést, a hatékonyság kérdését világosan fel kell vetni, mert egyre kétségtelenebbé válik, hogy a mi pedagógiánk kevésbé hatékony, vagy nem hatékony pedagógia éppen az itt már mások és általam érintett okokból. De tájékozódásunk a Szovjetunió felé is egyoldalú és ötletszerű volt. Utalok arra, mint Lakatos elvtárs említette, hogy nálunk a Tyeplov könyvét fordították le pszichológiából, pedig van ott egy más, sokkal tudományosabb összefoglaló könyv. Utalok arra, hogy a lengyel, csehszlovák és a német népi demokráciáktól is messze el vagyunk maradva. Lengyelországban Piaget-t⁵⁰ kritikai elemzés alá veszik de Piaget volt tanítványa teszi ezt. Nálunk Piaget volt tanítványait ellenségnek nyilvánították és nem hallgatták meg őket, hogyan értelmezik Piaget-t. Nálunk járt egy lengyel akadémikus és elmondta, hogy 1930 körül a weimari Németországban a kultúrpedagógiát tanulta és hogy ennek hasznát vette. Nálunk volt egy kultúrpedagógus, Prohászka Lajos,⁵¹ aki valószínűleg nem fejlődött volna át marxistává, de meg kellett volna

hallgatni és meg kell hamarosan hallgatni lényeges kérdésekben (*Taps.*), például a humanizmus múltjának kérdésében és egyebekben.

Tisztelt Hallgatóság! Egy szűkebb, tudományosnak nevezett szakértő körben már számos ilyen kérdés — úgy tudom Jóboru elvtársnő is röviden ismertette ezt — szóba került. Ennek a vitának alaphangja olyan volt, hogy ott azokat a személyi bálványokat, amelyek a pedagógián belül álltak ledöntöttük. A személyi kultusz is egyik oka volt azoknak a hibáknak, amelyeket itt én és mások elkövettünk. Számosan, elég sokan, el vagyunk szánva arra, hogy minden újabb bálvány felemelkedését meg fogjuk akadályozni. (*Taps.*)

Tisztelt Hallgatóság! A kultúrpolitikában és az elméletben elkövetett hibákból eredt az a helyzet, hogy bár jó fegyvereket adott a megindult szocialista átalakulás forradalmi folyamata, de ezek a fegyverek hamar beroszdásodtak és megint Adyt kell idéznem: Sok pedagógus és sokunk érezte azt, hogy „hiába lett acélból itt a szív, szép ember szívként szikrázni, ha akart, a honi rozsdá megfogta, megette”.⁵² Ezt a honi rozsdát le kell takarítanunk és ezért meg kell néznünk a mai helyzetet, meg kell néznünk azt, hogy hat hónappal a XX. kongresszus megtörténte után, hat héttel a júliusi párthatározatok után hogyan indult el ez a tanév kultúrpolitikai és elvi pedagógiai vonatkozásban. Erre nézve Jóboru elvtársnőnek egy cikke bizonyos szerény tájékoztatást nyújtott, de nézetem szerint nagyon fontos, döntő kérdéseket nem vetett fel és inkább az apróbb részletekre tér ki, sokszor elveszve ezekben a részletekben.

Nézetem szerint döntő kérdés itt a rehabilitációk kérdése. A rehabilitációkról a Köznevelés eddig csak néhány sort közölt. A rehabilitációk nagy méretben és teljes igénnyel voltaképpen még nincsenek folyamatban. Az Oktatásügyi Minisztérium elmulasztotta, azt, hogy idejében megfelelő rehabilitációs bizottságot állítson fel, ezt a kérdést egy jó darabig egyszerűen a személyzeti osztályok vonalán intézték, ami nem megfelelő megoldás. Történtek tudományos rehabilitációk, de olyan módon, hogy az illetőnek, aki súlyos sérelmeket szenvedett, több esetben és a legtöbb esetben nem tudományos állást ajánlottak fel. Ez nem megfelelő megoldás. Emellett százai vannak az olyan pedagógusoknak, akikkel még nem is foglalkoztak.

A másik kérdés, amelyben nézetem szerint feltétlenül hamarosan állást kell foglalni az 1950-es párthatározat értékelésének kérdése. (*Taps.*) Az 1950-es párthatározatban ott van az, hogy pedagógiában elkövetett hibás dolgokat a minisztériumba, és az ONI-ba⁵³ beférköztött osztályellenségi kártevő tevékenysége. Ezt az álláspontot ténylegesen a kultúrpolitikai vezetés már feladta, azonban nem adta fel elvileg, nem adta fel nyilvánosan. Ezzel összefüggő kérdés egyáltalán 1950 vagy 1948 óta a neveléspolitikai és pedagógiánk múltjának feltárása és elemzése hivatalos részről is és a megfelelő személyek részéről az egyéni önbírálat. Ezek a kérdések rendkívül lassan haladnak, mintha nem mindenkinek lenne kedve arra, hogy ezt a feladatot elvégezze. Itt utalok arra a kétségtelen felelősségre, ami itt felmerülhet, arra a tényre, hogy Andics elvtársnő, aki a Pártközpont megfelelő osztályának vezetője, egyúttal a történész fronton is bizonyos hibák elkövetésében részes volt és tudomásom szerint ezekre a hibákra, amelyeket a történész front elég bátran és többoldalúan feltárt, még szintén adós a válasszal.⁵⁴ (*Leikes taps.*) Fel kell hívní az illetékesek figyelmét és felhívjuk Andics elvtársnő figyelmét, hogy sokkal gyorsabb és félreérthetlenebb előremozgást kívánunk ezeken az érintett rehabilitációs és elvi vonatkozású területeken. (*Élénk taps.*)

Nagyon sajnálatos, hogy arról a tudományos pártaktíváról, amely a Pártközpontban volt, nem kaptunk megfelelő tájékoztatást, pedig ezt igényeljük. Hivatalosan tudunk erről az aktíváról, mert egy-két részletkérdésben utólag megkérdezték a véleményünket. Pártonkívüli vagyok, nem lehettem ott, de egy-két pártonkívülinek is megkérdezték a véleményét. Ebből az anyagból tudni vélem azt, hogy a pártaktíván a leglényegesebb elvi kérdések és a hat éves múlt értékelése elvi vonalon nem merült fel. Ennek a pártaktívának elnöke, vezetője és erősen hangadója szintén Andics elvtársnő volt.

Fel kell vetnem itt még egy kérdést, amely látszólag részletkérdés, de többünket erősen érdekel, ez a budapesti egyetem pedagógiai tanszékének kérdése. Ez a tanszék rendkívül nagymértékben érdekli a közoktatásügyet és a pedagógiát, hiszen itt folyik a legnagyobb volumenű tanárképzés. Ezen a tanszéken jelentős mértékben vannak igen jó szándékú, az utóbbi évtized körülményeihez képest képzett fiatalok. (*Derűltség és taps*). Ezek a fiatalok felvetnek kérdéseket, de legtöbbször nem könyvek tanulmányozása alapján, hanem egyszerűen azon az alapon, hogy a szavakat szembesítik a valósággal, és nem tudnak választ adni a tudomány nyelvén. Maguk között feszegetik ezeket a kérdéseket és találgatnak ilyen-olyan megoldást rá, de nem kapnak a kérdésre sem világos választ, sem a kérdések közt való elvigazodásra vonatkozó módszertani útmutatást, a tanszék vezetőjétől, mert a tanszék vezetője, Ágoston György elvtárs, aki egyúttal a Pedagógiai Főbizottságnak is éveken át elnöke volt és most is az, egyúttal a Pedagógiai Szemle szerkesztője, és talán a legutóbbi időben is az volt, ezekre a kérdésekre egyszerűen nem tud választ adni, mert közoktatáspolitikánk hibájából egy olyan csekély, lényegtelen, és tudományosnak nem nevezhető múlt után dobták őt be ebbe a feladatba, hogy képtelen eleget tenni az elemi feladatoknak. (*Élénk, lelkes taps*). Ezt egyes irodalmi megnyilatkozásaiból vett idézetekkel illusztrálni lehetne. Nem kívánok erre bővebben kitérni, bár érzem a felelősséget, hogy nehéz erről általánosságban beszélni, de a jövő héten lesz erre külön alkalom. Nem hoztam el most magammal azt a dokumentációs anyagot, ami erre alkalmas lenne, de kérem, hogy „A nevelés átöröklése és a környezet” című vagy hasonló című tanulmányt olvassák el, ami a Pedagógiai Szemle egyik utóbbi számában megjelent⁵³ és azt hiszem az átlagos pedagógiai képzettségű kartársak is, akik ezzel szakszerűen nem foglalkoztak, meg fogják látni, hogy miről van szó. A tanszéken ezen kívül, noha Ágoston elvtársat, azt hiszem, megalapozottan megbíráltuk, egy idő óta a kontra-selekción is folyik, ugyanis kineveztek olyanokat erre a tanszékre, akik nem rendelkeznek megfelelő szakmai kvalitásokkal, és mellőztek olyanokat, akik komoly és széleskörű munkát végeztek az oktatás tudományos felemelése érdekében. Sajnos, Ágoston elvtárs nincs itt ezen az ülésen, mert Lengyelországba utazott. Kérem azonban mindezt az ő érdekében is, mert egész biztos, hogy egy biztosított és nyugodtabb fejlődés esetén neki is lehet még jövője a pedagógia területén (*Élénk derűltség és taps*), ebből ő maga is és mások is feltétlenül hasznot húznának. A legjobb megoldás az lenne, ha a tanszék betöltésére pályázatot írnának ki (*Élénk taps*), mert hiszen az utóbbi időben részben rehabilitáltak, részben rehabilitálni fognak olyan pedagógusokat, akik ezt a funkciót joggal be tudnák tölteni. Azonban nemcsak ott nem tartunk, hogy erre a tanszékre pályázatot akarnának kiírni, hanem ott tartunk, hogy a jövő héten lesz Balatonfüreden egy úgynevezett Pedagógiai Tudományos Ankét, és erre az ankéttra meghívtak ugyan 50 embert,

de közülük csak kettő olyan, akit most rehabilitáltak, illetve félig-rehabilitáltak. Komoly öröm, hogy a kettő közül az egyik Mérei elvtárs, aki a neveléslélektan legjobb szakértője. Komoly öröm, hogy ott lesz Faragó László (*Taps*), aki fontos és nyomós véleményt tud mondani olyan régi multú és sokágú kérdésekben, mint a műveltség egységének és az általános műveltség biztosításának kérdése, de nagy fájdalom, hogy többen nem lesznek ott az ankéton. Nem lesz ott például Kiss Árpád (*Taps*), aki tudvalevőleg a modern pedagógiának maig tájékozott ismerője, annak ellenére egy időre méltatlanul internáltak vád nélkül és hosszú időre egy kőbányai napközi otthonba helyezték. Nem lesz ott az a Várkonyi Dezső,⁵⁶ aki Makarenko művéhez 1947-ben még előszót írhatott, de ma már úgy nyilatkoznak róla, hogy túl öreg. Nem kérdezték meg azonban arról, hogy nem venne-e részt az ankéten (*Taps*). Nem lesz ott Vajda György Mihály,⁵⁷ aki komoly sikereket ért el az újabb időben a világirodalom történetében, de a pedagógiából 1950-ben üldözték. Az utóbbi hetekben örömmel alkalmazta az Irodalomtudományi Intézet, de nem kapott hivatalos felszólítást, vagy kellő nyomatékú hivatalos tájékoztatást az iránt, hogy nem lenne-e hajlandó visszajönni abba a pedagógiába, amelyben annyi szükség van rá. Nem lesz ott például az a Prohászka Lajos, akiről említettem azt, hogy miért és milyen szempontból kellene feltétlenül meghallgatni, és nem lesz ott az a Szemere Samu⁵⁸ akit a filozófusok foglalkoztatnak és aki 40 esztendeje tanulja és írja a pedagógiát és filozófiát, de úgy látszik, hogy nincs szükség arra, hogy őt meghallgassák. Ezt idejében tettük szavá, ezen lehetett volna segíteni, de az illetékesek azzal a megoldással tértek ki ez elől, hogy meghívásuk fokozná a költségvetési hiányokat. (*Táncos Gábor: Most már nem lehet segíteni?*) Holott nyilvánvaló, hogy az 50 meghívott közül négyet-ötöt fel lehetett volna kérni, hogy maradjon távol, vagy ki lehetett volna hagyni abból a célból, hogy ezek az egy-egy korszakot egy-egy szakterületet és irányt, komoly felkészültséget képviselő specialisták részt vegyenek azon a táboron (*Taps*).

Tisztelt Hallgatóság! Ezek a tények, amelyekre csak vázlatosan és röviden tudtam utalni, mutatják azt, hogy a neveléspolitikai pedagógiai elmélet folyamatban lévő átalakulásának síkján van és ezeket a visszahúzó erőket a demokratikus, felelős, de bátor közvélemény fellépésével mozgásra kell kényszeríteni. (*Taps*). Én is csak arra tudok hivatkozni, hogy nézzék meg az írók példáját. (*Lelkes, hosszantartó, majd ütemessé váló taps*). Hozzá kell tennem, hogy a pedagógián kívül eső más szakterületek egészséges, demokratikus alkotó marxista átalakulása messze előbbre van, mint a pedagógiában. Hogy mennyire nem veszik számba és nem alaptalanul a pedagógiát, mint tudományt, arra jellemző az az egyébként teljesen visszás és helytelen eset, amelyet el fogok most mondani. Az Agráregyetemnek van egy tanárképző részlege és van azonos egy pedagógiai tanszék. Ezt a pedagógiai tanszékot most egy olyan elvtárs tölti be, aki az egyetem bölcsészeti karán elsőéves levelező hallgató (*Derűltég*). Ahogy hallottam, nem jelentkezett vizsgára, úgy látszik az első félévi vizsgára sem készült még el, ezt a tanszékot azonban ténylegesen betölti és rövid időn belül ki is fogják nevezni. Ez nyilvánvaló anomália, de hogy ez megtörténhetett, abban része van annak, hogy a többi tudományok, sokszor a határtudományok is nem alaptalanul lebecsülik a pedagógiát. Sokan vagyunk ezért felelősek.

Tisztelt Hallgatóság! Szeretnék befejezősül egy néhány szóban ahhoz a kérdéshez hozzászólni, hogy egy pártonkívüli pedagógus, aki, meghozzá úgynevezett tudományos káder, hogyan szeretné értelmezni a párt-

hoz és a párt elméleti és politikai vezetéséhez való viszonyt. Mi aggodalommal figyeltük azt a folyamatot, amelyek során a párt bizonyos területeken elszakadóban volt a néptől. Mi elsősorban a néppel szemben érezzük magunkat felelősnek. Tisztában vagyunk azzal, hogy a párt mint az akarat és a cselekvés egysége, nagyon megkönnyítheti és az utóbbi hónapokban láttuk, hogy nagyon is meg fogja könnyíteni a néppel szembeni felelősségünk betöltését. A másik terület, ahol meginogtunk, ahol kételkedtünk a párt szerepének értékelésében, éppen azok az elméleti vonatkozások voltak, az alkotó tudomány lehetőségeinek és atmoszférájának az a biztosítása, amelyet itt többen érintettek. Kétségtelen, hogy új úton, és jó úton járunk a tavasz óta, de kérjük azt, hogy hallgassák meg a további véleményünket, esetleg különvéleményünket, akkor, ha ebben a két kérdésben, a néphez való viszony és az alkotó tudományhoz való viszony kérdésében kételyeink merülnének fel.

Tisztelt Hallgatóság! Többször előfordult, hogy Ady-verset idéztem, de nem tudom megállni, hogy ne ezzel zárjam. Mindenki számára idézni akarom, főleg a fiatalok számára, aki a tények mérlegelése alapján változást és előrehaladást akar, hogy: „Ki minket üldöz, szívét vágja ki, ki minket nem ért, önmagát gyalázza.”⁵⁹ *(Élénk taps).*

PATAKI FERENC: Felolvasok egy javaslatot: „Javasoljuk a művészettörténelem gimnáziumi oktatását és egy nyugati nyelv kötelező tanítását, nem fakultatív jelleggel, mind a kettőt megfelelő órászámmal.” *(Taps).*

Szeretném egy hallatlan belső kínomat elmondani. Vértük a szívem, ha a hozzászólások listájára nézek. Kétségtelen, kár lenne minden el nem hangzott gondolatért, mégis kérem engedjék meg nekem, hogy 15 perc után csengessek. Ez nem jelenti azt, hogy ha a közvélemény úgy óhajtja, ne beszéljen tovább a szónok, de egy kis impulzus mégis hasznos lehet. Úgy hiszem, hogy ez elfogadható javaslat. *(Felkiáltások; 10 perc elég!).* Csengetni fogok 10 perc után.

GOSZTONYI JÁNOS: Mint ennek az antidemokratikus intézkedésnek első áldozata igyekszem tényleg röviden elmondani néhány problémánkat az ifjúsági szövetség iskolai munkájával kapcsolatban. Nagyon jól tudom azt, hogy a mi pedagógusainknak igen sok gondjuk, bajuk van, ez kiderült ezen az ankéton is. Azt is jól tudom, hogy nem egy pedagógus van, esetleg a jelenlévők között is, aki éppen rengeteg bajánál, gondjánál, elfoglaltságánál, vagy az iskolai ifjúsági munkában kap szerzett nem kedvező tapasztalatainál fogva kicsit legyint, ha DISZ, vagy úttörőmunkáról van szó, felesleges tehernek érzi azt. Mégis engedjék meg, hogy a mai ankéton pedagógusaink általános gondolatai és bajai közé oda tegyem az iskolai ifjúsági szervezet speciális kérdéseit is, annál is inkább, mert úgy érzem, hogy közös gondokról, közös problémákról van szó. Annál is inkább szükséges ezt megtenni, mert véleményem szerint ifjúságunk egyetlen rétege sem élte át olyan érzékenyen az elmúlt esztendő eseményeit, mint pontosan a tanuló- és diákifjúság, mindazt ami jó és pozitív, de mindazt is, ami hiba, ami kár volt. Osztálypolitikánk eltorzulása, a személyi kultusz légkörének általános eluralkodása itt csattant talán a legérzékenyebben, morálisan a legnagyobb nyomokat talán ezen a területen hagyta és alakította ki sajnos nem egy tanulóban, diákban számos káros tulajdonságot, alakoskodást, kétszínűséget, színlelést, mindazt, amiről szó esett már eddig is az ankét során. Súlyosan hatott pontosan ennek a generációnak fejlődésére és nevelésére a számos éles politikai forduló, annál is inkább, mert

hiszen az aktuális politika eseményei szinte tantárgyként szerepeltek az oktatásban éppen úgy, mint ifjúsági szervezetünk munkájában. Volt idő, amikor megmagyaráztuk a fiataloknak és kioktattuk őket arra, hogy Titó miért volt áruló, azután eljött az idő, amikor megmagyaráztuk ennek az ellenkezőjét. 1953-ig magyaráztuk, hogy miért jó minden, később elmondtuk ennek az ellenkezőjét. Oktattuk, hogy mi a jobboldali és a baloldali elhajlás és ennek nem egy esetben olyan következményei is voltak, hogy ha történetesen a jobboldali szociáldemokrácia elleni harc volt a fő politikai kérdés, akkor úttörő csapatgyűléseken erről a témáról ugyanolyan frazeológiával beszéltünk, mint ez felnőtt pártgyűléseken volt szokás. Kedvezőtlenül hatott feltétlenül ennek a generációnak fejlődésére is — amiről itt kevésbé esett szó — a tanultak és a valóság közti nem egy esetben meglévő ellentmondás, az élet nehézségeire való nem kellő felkészítés és így tovább.

Mindezeket a kérdéseket azért kívántam mintegy előjáróban előrebocsátani, hogy ilyen összefüggésben felvessek néhány gondolatot, hogy minden eredményünk, számos sikeres kezdeményezésünk ellenére hogyan hatott ez mégis kedvezőtlenül az elmúlt periódusban iskolai ifjúsági szervezetünk munkájára és helyzetére, milyen hibákat követtünk el, milyen tapasztalatokat kívánunk levonni és mihez kérjük a pedagógusok segítségét. A DISZ-nek, ifjúsági szervezetünknek, általános és iskolai munkájának eredményei, meglévő hibái, fogyatékoságai természetesen szoros kapcsolatban vannak az elmúlt idők általános politikájának kérdéseivel. Ennek hangsúlyozása és előrebocsátása azonban — úgy érzem — egyáltalán nem menti fel a DISZ vezetőit, nem ment fel köztük engem sem azok alól a hibák alól, amelyeket elkövettünk, — nem egyszer objektív okok nélkül is, saját magunkból kiindulva — ifjúsági politikánk, ezen belül iskolai ifjúsági politikánk alakításában és formálásában. Erről a kérdésről azért is szeretnék ezen a helyen beszélni, mert hiszen a jelenlévők többsége pedagógus. Pedagógusaink pedig az elmúlt időben is, nem egy esetben tettek hasznos észrevételt, javaslatot iskolai munkánkkal kapcsolatban. Közülük azokat, amelyeket megszívleltünk, eredményesen hasznosíthattunk, de nem minden javaslattal tettünk így és vezetésünk egyik hibájának éppen azt tartom, hogy nem mindig szívleltük meg az elmondott észrevételeket, néha túl soká és mereven ragaszkodtunk bizonyos tételekhez és nézetekhez.

Ezzel kapcsolatban szeretnék reagálni egy hozzám intézett kérdésre is, amely úgy hangzott, hogy mi a véleményem mint a DISZ K.V. egyik titkárának és olyan embernek, aki Szabó Pállal vitázott arról a memorandumról, amelyet a fiatal írók 1954-ben az ifjúság DISZ munkájával kapcsolatban írtak.⁶⁰ Egyéni véleményem szerint súlyos hiba és igazságtalanság volt ennek a memorandumnak olyan kezelése, ahogy ez történt, annál is inkább, mert ahogy a későbbi események során kiderült, ennek a memorandumnak nem egy javaslata, — gondolok a kollégiumi mozgalom rehabilitációjára, — igenis igazságos volt és ezekben a kérdésekben nem a DISZ-vezetésnek, hanem az íróknak volt igazuk.

Ezekután szeretnék rátérni néhány közvetlen gondunkra az iskolai munkával kapcsolatban. Az egyik ilyen kérdés, amiben úgy érzem, hogy sok változtatásra van szükség, az iskolai ifjúsági szervezetek, az úttörő- és DISZ-szervezetek feladatának meghatározása. Mi abból a tényből indultunk ki, hogy az új ember nevelésében a mi viszonyaink között a fő szerep az iskoláé, és ebből következőleg az úttörő- és DISZ-szervezetek leglényegesebb feladata, hogy elősegítsék ezt a folyamatot, alátámasszák az iskola oktató- nevelőmunkáját. Ez a tétel feltétlenül helyes

elvileg ma is, de úgy érzem, hogy gyakorlati értelmezésében bizonyos revízióra szorul és néhány olyan tételt, témát, amit eddig elhanyagoltunk, hozzá kell tenni. Ami a gyakorlati értelmezést illeti: az iskolai oktató-nevelő munka alátámasztása és segítése a mi gyakorlatunkban számos esetben leszűkült és eltorzult a tanulás segítésére, aminek gyakorlati formája nem egy esetben a tanulásra való noszogatás volt. A „Termelj többet”-mozgalom jelszavait és nem egy esetben módszereit használva a „Tanulj jobban”-mozgalom legkülönbözőbb formái mechanikus változatai terjedtek el. Hovatovább olyan típusú tanulmányi verseny is alakult ki egyik-másik helyen, amely jelszavával azt tűzte ki, hogy „Tanulj ma jobban, mint tegnap.” Mivel ez volt a fő, a döntő, a meghatározó jellegű, számos esetben az ifjúsági szervezet az iskola járókéja lett; szimplifikálva a DISZ és az úttörő szervezet is iskolai jellegű feladatok végrehajtója volt, kiveszett a mozgalmi jellege, az, hogy a gyermekek vagy a diákok saját maguk alakítsák, formálják szervezeteiket. Félreértés ne essék, egyáltalán nem a tanulás segítésének rendkívüli fontossága ellen vagyok, de ugyanakkor véleményem szerint feladataink megszabásánál sokkal inkább a nevelő jellegű feladatokat kell hangsúlyozni, a közösségi életszemléletre való nevelést, a bátorság, a merészség, az őszinteség, az igazmondás tulajdonságainak kialakítását.

Válaszok a kérdésekre. (*Taps*). Kérdés, hogy mindenre tudok-e káspából válaszolni.

„Kinek volt igaza a Gosztonyi—Szabó Pál vitában? Szabó Pálnak vagy Gosztonyinak?” Azt hiszem, hogy erre a kérdésre válaszoltam. (*Felkiáltások; nem!*). Véleményem szerint ebben a vitában alapvető mértékben Szabó Pálnak volt igaza. (*Taps*).

A következő kérdés: „Mi lesz a DISZ-tagság kérdésével? Elfogadták-e a Pécsért javasoltakat?” Nem automatikusan vesszük fel a DISZ-tagokat és nem mindenkit. Ezzel a javaslattal, — ami ott Pécsért is felvetődött, — teljes mértékig egyetértek és lényegileg egyetért a DISZ vezetés is. Ez a mi iskolai problémáinknak kétségtelenül egyik ugrópontja és e tekintetben is hiba volt, hogy nem sziveltük meg azokat az észrevételeket, amelyeket a pedagógusok ezzel kapcsolatban is elmondtak. (*Taps*). — Úgy látszik, csak az önkritikának tapsolnak. — Ezzel kapcsolatban a gyakorlati megoldás nem olyan egyszerű. Erről Pécsért is vitakoztunk és feltétlenül helyes lenne, ha további gyakorlati javaslatokat tennének a gyakorló pedagógusok is.

„Kérem, ismertesse az egész javaslatot. Lényegesnek tartom az egész memorandum ismertetését a Szabad Ifjúságban, megfelelő állásfoglalással.” Hát én most nem vagyok abban a helyzetben, hogy az egész memorandumot ismertessem. (*Felkiáltások: A Szabad Ifjúságban!*). A Szabad Ifjúságra vonatkozó javaslatot feltétlenül előterjesztem a DISZ vezető szerveinek, egyénileg nem áll jogomban ebben dönteni.

„Módosítani kellene az általános iskolában a DISZ szerepét, zavarja az iskola egységes szervezeti munkáját, a VIII. osztályosok még nem eléggé érettek erre. (*Úgy van! Úgy van! Taps!*). Ezenkívül rossz, hogy úttörő és DISZ is, mind a kettő más feladatokkal ellátva” — mondja Papp Györgyné elvtársnő. A DISZ vezetősége ezzel a véleménnyel egyetért.

„Mondj valami újat is! Egy szürke DISZ tag.” Ezt akartam, de a kérdésekre kellett válaszolni! (*Halljuk! Halljuk! Taps*). Bár „egy szürke DISZ tag” nyugodtan elárulhatta volna a nevét. Már az egyik felszólaló elvtárs biztosította, hogy a Petőfi Kör van olyan fórum, hogy nem lesznek konzekvenciák...

„Mikor terjesztik ki az úttörő mozgalomra is azt az elvet, hogy nincs mechanikus tagfelvétel”. (*Úgy van! Úgy van! Taps*). Azt hiszem, hogy annak az ideje itt van, — már korábban is itt volt, — hogy ezt az elvet a gyakorlatban is megvalósítsuk. Ezzel a kérdéssel nem olyan régen foglalkozott a DISZ intéző bizottsága és ennek a javaslatnak a szellemében hozott elvi döntéseket. Reméljük, hogy a gyakorlati megvalósításukra is rövidesen sor kerül.

„Miért kell arra érdemes x-es tanulóknak⁶¹ DISZ-be való felvételéhez a DISZ K.V. külön engedélye, hiszen a felszabaduláskor 4—5 évesek voltak?” Nem kell a DISZ K.V. külön engedélye. A Központi Vezetőség IV. plenumának⁶² határozata értelmében egyéni elbírálás alapján fel lehet venni ilyen fiatalokat a DISZ-be.

„Bár nem tartozik szorosan a tárgyhoz, mi a véleménye Gosztonyi elvtársnak arról a katalógus rendszerről, amely ma az egyetemen fennáll. (*Ütemes taps*). Ez egyáltalán nem akadályozza meg, hogy a hallgató kis szerencsével ne tegye fakultatívva a maga számára az oktatást.” (*Taps*). Amennyire én az egyetemi helyzetet ismerem, azt hiszem a kérdésző Benedek Albert elvtársnak teljesen igaza van. Könnyű ezt fakultatívva tenni és véleményem szerint is az egész katalógus rendszer felülvizsgálásra szorul. (*Taps, Felkiáltások: Helyes vagy nem helyes?*). Véleményem szerint az esetek többségében nem helyes. Nem ismerem minden egyetemen közvetlenül a helyzetet. Elképzelhető, hogy egyik vagy másik tantárgy esetében ajánlatos fenntartani, az is elképzelhető, hogy egy tantárgy esetében sem. Mai formáját nem tartom helyesnek. (*Közbeszólás: Legyenek jó előadások!*). Kielégítő ez a válasz?

„Ígaz-e, hogy a jobboldali elhajlás a DISZ-t a Hazafias Népfrontnak akarta alárendelni és így likvidálni?” Kétségtelenül volt olyan törekvés, amely arra irányult, hogy a DISZ ne közvetlenül a párt vezetése alá tartozzék, hanem a népfront alá. Szabó Pálnál is volt ilyen törekvés. Tessék elővenni Szabó Pál cikkét, amivel kapcsolatban vita is folyt köztünk és amivel kapcsolatban akkor nem értettünk egyet. Ebben a kérdésben most sem értünk egyet Szabó Pállal. (*Taps*). Amit mi Szabó Pálnál korrigálunk, személy szerint én, az elsősorban arra vonatkozik, hogy a helyzet megítélésében nagyon sok vonatkozásban akkor Szabó Pálnak volt igaza, és nem nekem, aki különböző ábrándokban ringattam magam nem egy esetben az ifjúsági szövetség helyzetének megítélésében. Abban a kérdésben, hogy a DISZ-t ki vezesse véleményünk és álláspontunk, az enyém is változatlan.

„Egy másik szürke DISZ-tag: Mikor jöttök le a nép közé?” (*Élénk derűtség és taps*). (*Tánczos Gábor: Most hol van?*) Azt hiszem, hogy most a nép közt vagyok. Azt hiszem, hogy ennek a kérdésnek van bizonyos demagóg íze. Arra kérem a „szürke DISZ-tagot”, hogy jöjjön el hozzám egyszer, nagyon szívesen megmutatom és elmondom neki, hogy egy hónapban, egy héten körülbelül hol járok. Jó?

„Miért romlott le ilyen nagymértékben a DISZ-munka, hogy a fiatalok jó része fázik a DISZ-től? Egy másik „szürke” DISZ-tag.” Erre elég hosszú lenne válaszolni. Meghosszabbítják az időmet? (*Igen!*). A DISZ-munka elszürkülésének számos területen — véleményem szerint — egyik alapvető oka a DISZ munka elbürokratizálódása. A bürokratizálódás alatt jelen esetben nem hivatalnok szellemet (*Felkiáltás: Pedig az is van!*), nem aktatáskát, nem aktákat értek csak (*Felkiáltás: Az is van bőven!*) — az is van — hanem mindennek előtt értem a tömegekhez való viszonyt, az ifjúság véleményére való appellálást. Éppen az elbü-

rokratizálódás egyik következménye véleményem szerint, hogy nem fejlődött megfelelően a DISZ belső demokratizmusa, márpedig ott, ahol belső demokratizmus nincs, ahol az emberek, a fiatal tömegek nem saját maguk alakítják, formálják saját helyzetüket, ott öntevékenységet kevésbé lehet várni, márpedig véleményem szerint a DISZ munka egész további fellendítésének alapfeltétele éppen a fiatalok öntevékenységének kifejezése.

Ezzel kapcsolatban szeretném elmondani, hogy az elmúlt esztendőök hibáit számos vonatkozásban érezzük visszaütni. Megpróbáltuk a középiskolákban most az év elején ténylegesen demokratikus úton megválasztani a vezetőséget. Sajnos, azt tapasztaljuk nem egy helyen, hogy a diákok kevésbé hisznek, vagy nem hisznek ebben és a módját sem igen látják. Hozzászoktak ahhoz, hogy a kerületi DISZ Bizottság vagy a pedagógusok jelölik ki, hogy ki legyen a DISZ vezető.

Kérdés hangzott itt el, hogy hol jártam az utóbbi időben. Ezzel kapcsolatban pusztán arra szeretnék visszatérni, hogy nyáron volt egy diák-táborunk Nógrádverőcén, ahol hosszabb megbeszélést folytattunk a diák-vezetők nagyobb csoportjával. Azt a kérdést is feltettük, hogy véleményük szerint helyes lépés lenne-e vagy nem, ha teljesen a diákokra bízánk a vezető megválasztását. A válaszok kb. 50 százaléka arra irányult, hogy szerintük nem lenne helyes lépés. *(Felkiáltás: Őket sem választották!)* Azt mondták, hogy ebben az esetben sok olyan fiatal választanának meg, aki nem vállalná ezt a funkciót. *(Derűltsg.)* Ez a diákvezetők véleménye volt.

PATAKI FERENC: Nem akarok senkit korlátozni a cédula küldésben, de *(Gosztonyi János: Nyugodtan!)* 30–40 cédula gyűlt már össze és ha Gosztonyi elvtárs valamennyire válaszolna, akkor reggelig őt hallgatnánk. *(Felkiáltások: Nem baj!).* Nehéz lenne összeszámolni a szavazatokat, ezért majd a közhangulatból próbálom kivenni a választ. Úgy gondolom, hogy az eddigi cédulákban minden alapkérdés szerepelt, nem beszélve arról, hogy most a vitánk témája nem fogja át a DISZ egész problémáját. Ha a Petőfi Kör szükségesnek tartja, gondolom a DISZ vezetése egyet fog érteni azzal, hogy a DISZ helyzetéről is tartsunk egy vitát. *(Élénk taps).* Azt javasolnám tehát Gosztonyi elvtársnak is, hogy ha elfogadja és bizonyára elfogadható lesz a javaslat, akkor most csak a témakörbe vágó vagy a személyét érintő kérdésekre reagáljon.

GOSZTONYI JÁNOS: „Kik bürokratizálják el a DISZ-munkát?” A legőszintebben mondhatom, hogy nagyon erőteljes harc indult nálunk a bürokrácia ellen. Ezt múlt időben mondhatom. Feltétlenül nagyon jogos a kérdés, hogy kik bürokratizálták és bürokratizálják. Két mondatban tudok rá válaszolni. Részint egy általános szituáció, ami alól a DISZ sem vonhatja ki magát, másrészt kisebb részben nyilván azok, akik vezetik a DISZ-t.

„Mi a szerény véleménye a pedagógusok fizetéséről?” Az a véleményem, hogy kevés a pedagógusok fizetése.

„Hajlandó-e a DISZ átvenni a jugoszláv ifjúsági szövetség példáját és megszüntetni a függetlenített funkcionáriusok nagy taborát?” *(Élénk taps).* Szeretném elmondani, hogy már eddig igen jelentősen csökkentük az apparátust. *(Felkiáltások: Tovább!).* Az a véleményünk, tovább kell csökkenteni az apparátust. Addig nem megyünk el, mint a jugoszláv szövetség, mert úgy érezzük, hogy náluk túlzás volt és ezt saját maguk elismerik. Nem olyan régen voltunk Belgrádban a jugoszláv ifjúsági szövetség központi vezetőségével tárgyalni, ahol pillanatnyilag az apparátus bizonyos bővítésén gondolkoznak, de az apparátus, amely

pillanatnyilag is megvan még a DISZ-nek, feltétlenül sok. Szeretném ezzel kapcsolatban elmondani, hogy további erőteljes csökkentés nehezen képzelhető el mindaddig, míg általában társadalmi szerkezetünk nem változik sok vonatkozásban, ti. egy külső körülmény nyomja ránk úgy a feladatot, amit érzünk már most az apparátus jelentős csökkenése után.

Azt mondja egy levél: „Tanuljon a DISZ” (*Közbeszólás: Ráfér!*) — persze ebben az esetben a DISZ, nemcsak a vezetők, hanem az egész tagság — „a cserkészszövetség hagyományaiból, ami jó volt. Mikor rehabilitálják a cserkész-mozgalmat?” (*Derültség*). „Vonják be a cserkész-mozgalmat volt vezetőit az ábrándképek kergetője mellé. Barna Péter, volt cserkész.” Nem rehabilitáljuk a cserkészmozgalmat úgy, ahogy volt. (*Élénk taps*).

„Mi a biztosítéka annak, hogy ugyanazok ki fogják vezetni a DISZ-t a kátyúból, akik belevezették?” (*Derültség és taps*). Szerintem semmi olyan típusú biztosítékot adni nem tudok, amilyenre az illető elvtárs gondol. Azt tudom rá válaszolni, az idő majd eldönti.

„Miért nem foglalkoztassa [sic!] a DISZ a fiatal pedagógusokat?” (*Felkiáltások: Foglalkoztatja!*) — Igaz, rosszul van írva. „Miért nem vonja be az iskolán kívüli nevelési munkába, különösen a munkáskerületekben?” Ezzel kapcsolatban azt tudnám mondani, hogy a vásár kettőn áll. Nem egy esetben próbálkoztunk és ezek a próbálkozások sok esetben sikeresek is. Falun nagyon sok fiatal pedagógus segíti a mi munkánkat és a városokban is. Van, sajnos, a fiatal pedagógusoknak egy olyan rétege, amely az iskolából való kikerülése után nem szívesen, hanem csak no-szogatásra hajlandó külön munkát vállalni.

„Nem lenne-e észszerű, ha a Petőfi Kör tagjai, akik zömében régi mozgalmi harcosok, részt vennének a DISZ alapszervezetek munkájának megváltoztatásában és új szellemének kialakításában?” Szerintem nagyon észszerű és szükségszerű is volna.

„Mit fog tenni a DISZ a pedagógus fiatalok lakásigényeinek megoldására?” (*Taps*). Egymagában a DISZ sajnos nem sokat tud tenni. Mi elindítottuk. Valószínűleg hallottak azokról a különböző lakásépítési akciókról a XIII. kerületben, a IX. kerületben. (*Felkiáltás: A DISZ elsőnek indította el öntevékenyen! A DISZ-t leckéztetjük mindenért és megbecsülést nem kapunk!* — *Felkiáltás: A DISZ Mohács szigetét újjáépíti!*) (*Taps*). Amellett, hogy ennek a kérdésnek megoldását nyomtatékkal, újra és újra szorgalmaznunk kell, meggyőződéseim szerint a segítség módja az ilyen típusú akciók szervezésében lesz, mint amilyennek néhány példája már eddig is volt. Végük van az interpellációs kérdéseknek. (*Taps*).

LITVÁN GYÖRGY: (*Élénk taps*). Részben azokról a kérdésekről szeretnék beszélni, amelyekről éppen most szó volt és amelyek körül az interpellációk is forogtak. A múlt héten egy értekezletre hívtak be a DISZ központba több más pedagógussal együtt annak megbeszélésére, hogyan lehetne — és erről Gosztonyi elvtárs is beszélt itt — demokratizálni az ifjúsági szervezetet. Én ott akkor elmondtam és azt hiszem, hogy ide is tartozik, hogy ez a probléma egyáltalán nem egyszerű. A felnőtteknél, ha szabad ide a mi nemzedékünket is beleszámítani és főleg az értelmiségnél csak a demokratizmus mesterséges gátjait kell lebontani és íme, itt vagyunk! Az ifjúságnál más a helyzet, mert az ifjúság egyelőre nem tud mit kezdeni a szabadsággal. Erre tapasztalataim vannak az iskolából. Elmondtuk DISZ vezetőinknek éppen ezeket a demokratizálással kapcsolatos feladatokat és ők teljes könnyel elenged-

ték a fülük mellett, nemigen érdekelte őket a dolog. A politikai kérdésekben ifjúságunkat — ahogy itt többen elmondták — nem kívánom részletezni — a közöny és a cinizmus jellemzi.

Milyen okok vezettek ide? Természetesen a legdöntőbbek és legfontosabbak az általános társadalmi és politikai okok. Végre most már eljutottunk ide, hogy látjuk, hogy ez a döntő, hogy a társadalom nevelte olyanná ifjúságunkat, amilyen. (*Taps*). Azt hiszem, nem kell bővebben magyaráznom a szavak és a tettek ellentmondását. Az ifjúságot képmutatás és opportunizmus vette körül a felnőttek részéről, akiket tisztelni és követni kellene, nem egy esetben szülei és tanárai részéről is, végeredményben tehát az ifjúság természetes igazságérzete összeütközött a fennálló társadalmi valósággal. Ilyen összeütközés a régebbi fiatal generációkban is volt, de azok a generációk ilyen esetben odaállhattak és javuk oda is állt a haladó mozgalmak mellé, a haladó mozgalmak soraiba, de hová álljon a mai ifjúság a mai helyzetben, amikor éppen a leghaladóbb mozgalmakon belül, a kommunista mozgalmakon belül mutatkoztak ilyen visszasságok. Nekik tehát nem volt hová állaniuk. Ebből ered az ifjúság menekülése a felszínességbe, a gondolatlanságba, a giccsbe, a ponyvairódalomba, a jampeckedésbe és így tovább.

Egy másik csoportja az okoknak az iskolában folytatott politikai nevelés. Itt a „nevelés” szót nyugodtan idézőjelbe tehetjük. Ez tételek és frázisok tanítása volt, ráadásul kötelező erővel, ami természetesen még nagyobb ellenállást váltott ki a tanulók részéről. Ráadásul sok pedagógusnál ez a nevelő munka kényszeredett volt és aki pedagógus vagy aki már járt iskolába, tehát mindenki tudja, hogy a gyerek észreveszi ezt a tanárnál, mert nemcsak azt figyeli, hogy mit mond, hanem azt is, hogyan mondja és pontosan tudja, hogy mit mond őszintén és mit mond kényszerből, muszájból. (*Taps*). A kommunista pedagógusok kétségtelesen érték el viszonylagos sikereket, de 1953 óta éppen az ő tekintélyük süllyedt el, és a 180 fokok fordulatok természetes következménye. Őszintén és nyíltan meg kell mondani, hogy az iskolákban a kommunista pedagógusok vannak a legnehezebb helyzetben, mert ha szeretik is őket a gyermekek, ha vonzódnak is hozzájuk, egy gyermek, egy ilyen életkorú fiatalember vagy leány tévedéseket, mint amilyeneket mi követtünk el, nem tud egyhamar megbocsátani. (*Élénk taps*). A napokban egyik osztályomban vita keletkezett a Tanácsköztársaság agrárpolitikájával kapcsolatban jelenlegi mezőgazdaságunk illetve szövetkezeti politikánk hibáiról és itt kertelés nélkül igyekeztem magyarázni neki, hogy milyen hibák jellemezték eddigi szövetkezeti politikánkat. Feláll egy leány és igen panaszos hangon así kérdezi: éveken át az ellenkezőjét tanították nekünk, most ezt tanítják? Melyiknek higgyünk? Erre közbeszólt egy fiú és azt mondta: tíz év múlva majd erről is kiderül, hogy nem igaz. Ez a helyzet, elvtársak. Roppant nehéz volt erre válaszolni. Megpróbáltam azt, hogy nem utasítom vissza, sőt azt magyaráztam meg nekik, hogy miért találok bár helytelennek, de érthetőnek azt, amit ő mondott és megpróbáltam magyarázni, hogy ez a cinizmus köz- és önvészélyes. Közveszélyes a cinizmus azért, mert egy idő múlva az ő generációjuk veszi át az ország vezetését és önvészélyes, mert kiégnek fiatal korukban. Úgy láttam, hogy ezzel nagyobb figyelmet és elgondolkozást tudtam elérni, mint bármilyen eddigi prédikációmmal.

(*Felolvas egy beérkezett cédulát*): „Vajon az elvtárs szokott-e DISZ gyűlésekre járni? Nem hiszem, egyébként nem az lenne a véleménye, hogy az ifjúság nem tud mit kezdeni a szabadságával. Várjuk a III.

kerületbe." Köszönöm a meghívást, el fogok menni. Egyébként iskolában tanítok, saját tapasztalataim és a kerületi tapasztalatok alapján beszélek.

Azt kell tehát mondani, hogy az utóbbi években, mondjuk 1953 óta, amióta az országban rendkívül öröndetes változások mentek végbe, bár zéggúgos úton, az ifjúág helyzete nem javult, hanem romlott, éppen ezeknek a cikk-cakkoknak következtében ma rosabb, ha lehet, mint volt. Mi felnöttek ugyanis ezeknek következtében kiábrándultunk egyes emberekből, egyes vezetökből, de a fiatalság kiábrándult magából az eszméből.

Az okok harmadik csoportja és erről beszélt Gosztönyi elvtárs is, a DISZ munkájának gyengesége. Mindjárt úgy lehetne a kérdést feltenni, ahogy itt el is hangzott, hogyan lett ilyen üressé, bürokratikusá az az ifjúági mozgalom, amely 1949-ig eleven és alapján véve egészséges volt és így fejlődött. A rétegszervezetek, úgy gondolom és úgy gondolják mások is, elég jól működtek és tulajdonképpen semmi komoly ok nem szólt a felszámolásuk mellett. Az ifjúági mozgalom, és ezt szeretném aláhúzni, éppen 1950 óta, éppen a DISZ megalakulása óta indult hanyatlásnak. Ebben azonban véleményem szerint nemcsak és nem elsősorban a DISZ vezetöi a hibásak és itt bizonyos mértékig szeretném megvédeni Gosztönyi elvtársat, mert igaz, hogy a DISZ többi vezetöivel együtt Gosztönyi elvtárs is követett el hibákat, én magam éppen a helyzet értékelése körül az elmúlt nyáron elég éles vitát folytattam vele, talán emlékszik rá, a csopaki táborban, amikor ő még nem volt hajlandó elismerni, hogy a helyzet olyan súlyos, mint erről beszélünk és ő is beszélt, azonban nem tartom egészen szerencsésnek, hogy őt, aki itt egyedül képviseli a DISZ központi vezetőségét, szinte egyedül tegyük felelőssé azért, ami történt. (Gosztönyi János: Kibirom! — Felkiáltás: Nagy legény!). Persze azt is meg kell mondani, hogy Gosztönyi elvtársnak és a DISZ többi vezetöjének tevékenységét eszerint fogjuk megítélni, hogyan látnak neki a hibák kijavításának és milyen határozottsággal fordulnak szembe — és Gosztönyi elvtárs nem fordult szembe eléggé határozottan — az eddigi hibákkal és bajokkal. (Taps).

A fő felelősség nem a DISZ vezetöit terheli, hanem a fő ok a DISZ létrehozása körüli helytelen koncepcióban és a párt helytelen irányításában rejlik. A párt helytelen irányítását, mint általában minden területen, elsősorban Rákosi Mátyás képviselte a DISZ felé is és most az elmúlt napokban (Közbeszólás: Farkas Mihály!) ... igen, közvetlenül, de eszmeileg, én legalábbis az elmúlt napokban éppen Rákosi beszédeit olvastam át (Derültég), azokat, amelyek a DISZ-re is vonatkoznak és úgy találtam, hogy érdemes végignézni azt a fejlődést, ahogy Rákosi művei, beszédei tükrözik a pártirányítás fordulatát a DISZ-ben. 1947-ben a tanoncvárosban Rákosi beszédet mond, amelynek az a címe, hogy „Jövönk a fiatalság”.⁶³ Beszélt tényleg fontos kérdésekről, az ifjúág anyagi és erkölcsi problémáiról, sőt elismerte a NÉKOSZ korszakalkotó jelentőségét. Mondom, a dátum 1947, később az ifjúági problémáknak ez a kezelése teljesen eltűnik. A törés éppen 1950-ben, a DISZ alakuló kongresszusán⁶⁴ következik be. Ha megnézzük, hogy Lenin 1920-ban, a Komszomol megalakulásakor mit adott útravalóul az ifjúági szövetségnek, látjuk, mindannyian tudjuk, hogy a polgárháború kellős közepén egy ezer sebből vérző országban azt mondotta, hogy tanulni és az egész kérdést a kommunista jövő perspektívájából nézte. Rákosi ellenben 1950-ben, amikor már létrejött és megszilárdult nálunk a proletárdiktatúra, amikor lényegében a hatalom kérdésében különö-

sebb problémák nem jelentkeztek, mit mond az ifjúságnak. Beszédét egy mondatban a következőképp lehetne kivonatolni: mozgósítani az ifjúságot az egyház és a szociáldemokraták elleni harcra és az életszínvonal csökkentésére. Felhívom a figyelmet, hogy ebben a beszédben szerepel először a klasszikus aranytojás hasonlat.⁶⁵ A perspektíva tehát az ifjúság számára az volt, hogy az aktuális kampányfeladatok végrehajtója legyen, a szektás politika rohamcsapata legyen, ezt a szerepet szánta az ifjúságnak. (*Élénk taps*). Később sok bírálat érte részéről a DISZ-t. Szinte minden beszédében legalább egy-két mondat erejéig keresetlen szavakkal megemlékezik a párt édes gyermekéről, de mindig ebből a szempontból. 1951-ben a DISZ központi vezetőségének ülésén, amikor kivételesen nem szervezeti kérdéseket és szervezeti növekedést kért számon a DISZ-től, hanem politikai munkát, sőt azt mondta, hogy túlságosan háttérbe szorították a politikai munkát, akkor azzal foglalja össze mondanivalóját, hogy az ifjúságnak ugyanazt de másképp kell elmondani, — tehát megint csak ugyanazt és kizárólag ugyanazt, amit a felnőtteknek mondtak ők. A kultúráról, az ifjúság kulturális neveléséről, felemeléséről, a hazát és a jövőt érintő égető kérdésekről beszédeiben egyáltalán nem találunk semmit, az ifjúság itt már csak eszköz és nem cél. Ez egy embertelen utilitarista felfogás volt, nem álmférfihoz, hanem valami kis prakticista funkcionáriushoz méltó (*Élénk, lelkes taps*). Terve nem sikerült, mert beleütközött az ifjúság alapján egészséges igazságérzetébe, amikor például igazságtalan hájszákba akarták belevinni, mondjuk a szociáldemokraták esetében, tehát beleütközött ebbe, de ezt az összeütközést megsínylette a DISZ, amely tönkrement belé. Amikor 1954-ben végre javaslatok születtek az ifjúsági mozgalom megújítására Szabó Pál, a fiatal írók stb. részéről, Rákosi Mátyás természetesen sietett megvédeni a DISZ-t, ahogy ő mondta, ezektől az ellenséges támadásoktól. 1955-ben pedig már egészen leplezetlen durva módon akarta felhasználni akkori céljaira és engedjék meg, hogy itt idézzek Rákosi Mátyás tavaly nyáron Révfülöpön az ottani egyetemi titkári DISZ tanfolyamon tartott beszédéből, amely érthető módon, meg fogják látni, hogy miért, nem jelent meg a sajtóban. (*Közbeszólás: Taggyűléseken ismertették!*). Lehet! En nem hallottam. (*Halljuk! Halljuk!*). Meg kell jegyeznem, hogy nem állt rendelkezésemre szó szerinti jegyzőkönyv, hanem egy részletes feljegyzés alapján idézek, tehát nem szó szerint, de a lényegét. Először is a helyzet értékeléséről bevezetőben azt mondotta, hogy 1953 óta visszacsúsztunk. Amit Nagy Imre akart, az nem volt egyéb, mint visszatérés a kapitalizmushoz. (*Derűtség*). Igaz, hogy a Nagy Imre-féle tervek nem sikerültek, de mindenesetre megbontotta azt a vonalat, amely fejlődőben volt 1949 óta, ezt a megtört fejlődést nagyon nehéz ismét egyenesbe hozni. A parasztságról a következőket mondotta, miután először egy éppen nem odaváló, nem az ifjúság körébe való hasonlatot mondott arról, hogy persze legjobb a szerelmi házasság, de azért vannak olyan érdekházasságok is, amelyek beválnak, a házastársak megszokják egymást. Ugyanígy van a parasztsággal és a szövetségi mozgalommal. Volt olyan — mondotta — aki csak három spriccer bevétele után hajtotta be lovait a tsz-be, a másikat — hogy úgy mondjuk — traktorral kellett behúzni, de végülis a döntő többség megtalálta számítását és jól érezte ott magát, hiszen az ilyen szocialista változásban rendkívül sok tényező játszik szerepet és ez a fejlődőben lévő vonal is megtört 1953-ban. Ezután beszél a parasztság nyereszkesedési vágyáról, az intenzív munkától való húzódozásáról (*Felkiáltások: Lassabban! — Tánczos Gábor: Jegyezni akarják!*)

és ezzel kapcsolatban arról, hogy a parasztság egészséges morálja megromlott és ez szintén 1953-as eredmény. Ha azt vesszük, hogy az egyetemeken 25 %-ban tanulnak parasztfiatalok, vagyis minden negyedik egyetemi hallgató paraszt, láthatjuk, hogy ez mit jelent. Ez azt jelenti, hogy a falu jelenlegi morgó és elégedetlenkedő hangulatából minden negyedik hoz magával valami útravalót az egyetemre. Ezek után nem lehet csodálkozni, ha az értelmiségiekről úgy emlékezik meg, hogy most van ingadozás stb. de most már úgy látszik, mondja, hogy az értelmiség visszatér a rendes kerékvágásba, sőt jobb lesz, mint volt, mert betyárból lesz a legjobb pandúr. (*Derűltég*). Sajnos, nem következett be. Talán nem mellékes az sem, amit Jugoszláviáról mondott az egyetemi ifjúság vezetőinek. (*Halljuk! Halljuk!*). „Amint az 1948-as határozat feltárta, abban nekünk igazunk volt, de ahogy Jugoszláviát 1949-ben kitisztítottuk sorainkból, abban mi követtünk el hibát. Ugyanakkor Jugoszláviában elsősorban a becsületes, rendes párttagoknak köszönhető, hogy ellenálltak egy sor kérdésben az imperialisták törekvéseinek. Egy háború esetén Jugoszlávia sem lenne kedvező helyzetben, ha teljesen elszigetelné magát tőlünk, hiszen a technika ma már ott tart, hogy többszáz kilométerre lőni nem jelent problémát, Sopronból lőni Belgrádot vagy Triestet nem nagy probléma, ezt a jugoszláv elvtársak is tudják és ezért náluk is következett be változás. (*Felkiáltások: Pfuj!*). Jugoszlávia most arról fecseg, hogy elmentünk bocsánatot kérni, de itt nincs másról szó, mint arról, hogy igen nagy tét számunkra Jugoszlávia visszatérése.”

Azt hiszem, ehhez nem kell kommentár, de nem árt, ha tudjuk, hogyan beszélt uralma alkonyán a magyar ifjúsághoz az, akit mi éveken át a magyar ifjúság tanítójának és nagy barátjának neveztünk. A DISZ múltbeli szerepe tehát lényegében az volt, hogy alkatrészt legyen a bürokratikus centralizmus gépezetében és így az államapparátus valamiféle meghosszabbítása lett a DISZ-ből, ezért idegen a DISZ az ifjúságtól. A rétegszervezetek, ismétlem, szerintem jól beváltak mert szerveken jöttek létre, míg a mai szervezeteket felülről oktrojálták rá az ifjúságra. emellett az egyetlen indok annak idején is az volt, hogy a Szovjetunióban így van, holott ha nem Sztálin, hanem Lenin tanításait vizsgáljuk, Lenin semmiféle szervezeti megkötöttséget az ifjúsági szövetséggel kapcsolatban soha nem tett; ő tartalmi kérdésekről beszélt mindig és nem ő, hanem Sztálin alakította ki később azokat a recepteket, amelyeket mi is átvettünk, amelyek szigorúan meghatározzák a komszomolszerű ifjúsági szövetségnek, mint lényegében az ifjúsági párt arculatát. Mi volt az eredmény? Az eredmény az volt, hogy megszűnt az ifjúmunkás-mozgalom, tehát rétegszervezetek feloszlata után megszűnt a parasztfifjúsági mozgalom, megszűnt az egyetemi mozgalom, megszűnt a diákmozgalom, egyszerűen megszűnt az ifjúsági mozgalom és helyette egy hatalmas ifjúsági hivatalunk vagy hivatalrendszerünk van. (*Taps.*) Viszont mozgalom nincs a szónak abban az értelmében, hogy akkor is mozog, ha nem mozgatják felülről. (*Derűltég és taps.*) Persze ez nem véletlen, sőt ez kitűnően megfelel a sztálini koncepciónak, annak ti., hogy a szocialista vagy a szocializmust építő társadalomban mindenkit szemmel kell tartani, sőt lehetőleg kézben kell tartani. Nem az a fontos, ahogy Lenin tanította a pártot és a Komszomolt, hogy meggyőzni, megnyerni az ifjúság szívét és lelkét, hanem kézben tartani és szervezetiileg pontosan ennek felelt meg az a törekvés is, amely állandóan és minden áron a taglétszám növelésére irányult. Ennek megvolt annakidején a jelszava: Milliós szervezetet! Megvolt az elmélet is ehhez, ti. hogy akiket nem mi nevelünk, akiket nem mi szervezünk be,

azokat az ellenség szervezi és az ellenség nevei és mi az eredmény? Csak a középiskolákat vegyük, a középiskolában mindenki DISZ-tag, ami majdnem egyenlő azzal, mintha senki sem az. (*Taps és derűtlenség.*) Gosztonyi elvtársnál is szerepelt az a kérdés, hogy helyes-e az automatikus DISZ-tagság és elmondta, hogy a DISZ vezetői szerint sem helyes, nem szabad mindenkit felvenni. Van azonban szerintem a kérdésnek egy másik és nem kevésbé fontos oldala, hogy önkéntes volt-e a DISZ-tagság a középiskolában. Persze többnyire nem kényszerítettek erre senkit fizikai kényszerrel, hogy belépjen a DISZ-be, de volt egy olyan légkör, hogy a DISZ-be nem belépni nem volt ajánlatos és az egyetemi felvételeknél, elhelyezkedésnél is szempont volt, hogy az illető DISZ-tag-e vagy sem, illetve ha nem volt DISZ-tag, akkor azt feltétlenül megnezték. Tehát ez a kérdés is fennáll és nyilvánvaló, hogy a DISZ-tagságot önkéntessé kell tennünk, mert százszor többet érne egy kisebb, de eleven és öntevékeny DISZ-szervezet, mint a mai. A kérdés az, hogy ezt hogyan lehet létrehozni, mert őszintén meg kell mondani, hogy az ifjúság most ebben a percben nem nagyon törekszik erre.

Mi a kiút abból a helyzetből, hogy az ifjúság nem nagyon törekszik az ifjúsági mozgalom fellendítésére, mert nem is tudja, mi az. Beszélek itt elsősorban a középiskoláról. A legfontosabb természetesen az, hogy azok a társadalmi körülmények, amelyek ide vezettek, megváltozzanak és az a társadalmi, politikai, gazdasági fejlődés következzen be, hogy az ifjúság a tettekből olvashassa ki a szocialista perspektívát, nem pedig a szavakból. (*Taps.*) Talán megvan az okunk hinni és remélni, hogy a júliusi fordulattal már ráléptünk ennek az útnak az elejére.

Mi a legfontosabb a mi részünkről? Véleményem szerint két dolog: a maximális türelem és ugyanakkor a maximális sietség. Maximális türelem az ifjúság felé, mert az ifjúságot most nem kezdhetjük a régi stílusban, tónusban felszólítani, hogy most pedig azután kezdjétek valami újat másképp szervezni és majd meglátjátok, hogy egészen más lesz, mint eddig volt. Nem léphetünk fel azzal az igénnyel az ifjúság felé, hogy most már feltétlenül bízzék bennünk. Sajnos, a mi szubjektív jóhiszeműségünk nem jogosít fel bennünket és az ifjúság egyelőre bizalmatlan. Ezzel mint ténnyel számolni kell. Az új célokat a régi, elsiető, türelmetlenkedő módszerekkel elérni nem lehet, az új célokat csakis új módszerekkel lehet elérni. Nem őket, nem az ifjúságot kell siettetni, hanem a lehetőségeket kell a legsürgősebben megadni az ifjúságnak, hogy megalkothassa saját maga ezt az új szervezetet. Nyilvánvaló, hogy egy olyan szervezetnek kell lennie, amely változatosabb, lazább és elevenebb szervezeti formákat mutat fel. Tévedés ne essék, nem a DISZ-megszüntetéséről van szó, hanem a megreformálásáról körülbelül abban a szellemben, ahogy azt a fiatal írók annakidején kezdeményezték. En a magam részéről itt csatlakozni szeretnék ugyanakkor a Márkus elvtárs által felolvasott javaslatokhoz.⁶⁶

Ezekhez még befejezésül szeretném hozzátenni a következőket. Az első: biztosítani a DISZ tagság teljes önkéntességét azáltal is, hogy ez nem szerepelhet mérce gyanánt az egyetemi felvételnél, illetve elhelyezkedésnél. (*Taps.*) A második: a középiskolában felemelni a DISZ-tagság alsó korhatárát 16 évre. (*Taps.*) Hadd magyarázzam ezt el. Arról lenne szó, hogy csak a III. és IV. osztályosok legyenek DISZ-tagok, az I. és II. osztályokban inkább talán úttörő szervezeteket hozunk létre, azoknak elsősorban játszani kell. A harmadik, hogy állítsuk vissza az iskolai önképzőköröket teljesen a DISZ irányítása alatt. (*Élénk taps.*) Az ugyanis, hogy a mai szakkörök, amelyeket tavaly hivatalosan a DISZ védnök-

sége alá helyeztek, oda tartoznának, ez fikció, a valóságban kizárólag tanári irányítás alatt működnek és végül negyedszer, hogy a DISZ központi vezetősége foglalkozzék a rétegszervezetek visszaállításának lehetőségével a DISZ keretén belül.

Rátérek a kérdésekre:

„Pozitív, pártos pedagógus-e az, aki még mindig nem tudja megkülönböztetni a szociális szellemiséget a materialista szellemtelenségtől?” Nem tudom, nem értem a kérdést.

„Rákosi elvtárs csak kárt csinált a DISZ-nek?” és hozzáteszi: „Viszszautasítom a Rákosi elvtársra tett egyes kijelentéseidet”. Többen aláírják. Azt hiszem, világosan megmondtam, illusztráltam is, hogy 1947-ben a tanoncvárosi beszédében mit mondott Rákosi, hogy nem csak kárt tett az ifjúsági mozgalomnak. A DISZ azonban már abban a szakaszban jött létre, amikor Rákosi lényegében már csak kárt tett nemcsak a DISZ-nek, hanem az egész országnak. *(Élénk, hosszantartó lelkes, majd ütemessé váló taps.)*

Van itt egy olvashatatlan kérdés, amelyet majd megfejtünk a kiküldött bizottságban és végül egy kérdés, amelyet legelőször kaptam: „Igaz-e az, hogy Matusék elvtárs megkövette Litván elvtársat a Szabad Népből írt cikkéért?” Igaz, de a Szabad Népből ezt már nem közölte le.⁶⁷ *(Derűlt és taps.)*

PATAKI FERENC: A javaslatok és az ilyen kis illegális hozzászólások egész tömege érkezik ide. Ízelítőül néhányat: Vas Zoltán⁶⁸ elvtárs nemrég tanulmányozta a jugoszláv mezőgazdaság szocialista átalakítását. Többen javasolják, hogy a Petőfi Kör vegye rá Vas Zoltán elvtársat, hogy tartson előadást. Ravasz vagy nagyon okos javaslat, hogy ezt tegyük fel szavazásra, hogy a kollektív pressziója is kényszerítse Vas elvtársat, hogy ezt megtegye. Majd a meghívás rá fogja őt bírni.

„Ne legyen minden gyermek automatikusan benne az úttörő szervezetben és a DISZ-t ne alakítsuk meg már az általános iskola VIII. osztályában. Az úttörők avatása ne a III. hanem a IV. osztályban történjék.”

„A 14–16 év közti gyermekek könnyű munkára való alkalmazása érdekében ne engedjék meg az általános iskolát végzett 14 éves gyermekeknek azt, hogy például sütőipari tanulóknak álljanak be.”

„Helytelennek tartjuk a gimnáziumokban egy humán mellett 3-4 reál osztály indítását. Az egyetemeken derül ki, hogy milyen szükség van a latin nyelv ismeretére orvosoknál, gyógyszerészeknél stb. *(Élénk taps.)* Eltekintve a latin nyelv óriási szerepétől a formai képzésben, az általános műveltségben is szükséges az antikvitás legalábbis minimális ismerete. Helytelennek tartjuk, hogy a görög oktatást csak néhány iskolában engedélyezték, holott tanár és jelentkező diák volna más iskolában is. Helyenkint illegálisan szerveznek görög köröket.” *(Derűlt és taps.)*

KEMÉNY ISTVÁN: Kedves elvtársak! Abból szeretnék kiindulni, hogy a vita előző felszólalásaiból kiderült, amiről én különben meg vagyok győződve, hogy mi, magyar pedagógusok most rosszul oktatunk és nevelünk. Hozzáteszem rögtön azt, hogy ebben nem mi vagyunk a hibások, hanem a körülmények, amelyek nem engedik meg, nem teszi lehetővé, hogy jól oktassunk, jól neveljünk. Elnézést kérek, hogy olyan dolgokat fogok itt mondani, amelyek a Petőfi Kör politikai fórumát talán nem eléggé érdeklik, mert kizárólag a pedagógia területére tartoznak.

Az első kérdés, ami miatt mi nem tudunk jól tanítani az általános iskolában, a tanteremhiány. (Taps.) Közismert dolog, hogy milyen súlyos problémával állunk itt szemben. Alexits elvtárs felszólalásához szeretnék csatlakozni, aki azt mondta, hogy hiába építünk mi tantervet, ha nem építünk eleget ahhoz, hogy ne 1938-hoz kelljen hasonlítani. Nos, elvtársak, a helyzet az, hogy bátran hasonlíthatjuk 1938-hoz és nagyon szomorú dolgot fogunk látni. A Horthy-rendszerben sokkal több iskolát építettek, mint amennyit mi építettünk. 1949-ben — a Statisztikai Hivatal anyagából veszem — 6205 iskola volt Magyarországon, 1954-ben 6191, vagyis 14-gyel kevesebb. 1955-re emelkedett ezeknek a száma, ha jól látom 39-cel, tehát az a helyzet, hogy 1949—55 között alig építettünk iskolát. (Közbeszólás: Újjáépített iskolák?) Nincs erről adat. Ez vezetett ahhoz az eredményhez, hogy ennek a 6230 iskolának több mint a felében délelőtti és délutáni műszakban folyik a tanítás. Budapesten egy osztályteremre 53 tanuló jut, Miskolcon 67. Nem lehet délután tanítani. A sajtóban is volt újságcikk arról, hogy ez káros a gyermekek egészségügyi helyzetére. Ez is igaz, de a szűken vett pedagógiai szempontból is az a helyzet, — ezt az általános iskolában töltött két esztendő tapasztalataiból mondhatom — hogy a délutáni tanítás nem ér semmit, délután nem tudunk előre menni, nem tudunk új anyagot adni, nem tudunk semmit megmagyarázni. (Taps.) Az a helyzet, hogy egy esztendőből csak félesztendőt tanítunk és ha a magyar kormány ezen a helyzeten nem tud segíteni, akkor igaza van Alexits elvtársnak, térjünk vissza hatosztályos iskolához, az legalább becsületes dolog lesz, hat osztályt talán meg tudunk valósítani úgy, hogy mindig délelőtti járjanak a gyermekek és rendszeres oktatás legyen, mert öncsalás az, hogy nyolc éven keresztül félévig jár iskolába az a tanuló, ez nem ér fel hat igazi esztendővel.

Az első kérdés tehát az, hogy tanteremhiány miatt nem tudunk tanítani, a másik kérdés az, hogy azért nem tudunk tanítani, mert rossz a fizetésünk. Furcsán hangzik, hogy azért nem tud valaki tanítani, mert rossz a fizetése. Csátár György elvtárs a Szabad Nép vasárnapi számában írt, az értelmiségről szóló cikkében⁶⁹ azt mondotta, hogy a pedagógusok ma jobban keresnek, mint az elmúlt rendszerben. Jó lenne, ha annyit keresnénk, mint az elmúlt rendszerben. 1938-ban egy tíz éve tanító pedagógus fizetése kb. 250 pengő volt, ma 1300 forint. Ahhoz nem kell kommentár, hogy milyen különbség van az akkori 250 pengő és a mai 1300 forint között. 1938-ban egy 35 éve tanító tanárnak a fizetése 450 pengő volt, ma 1800 forint. Óriási különbség. (Közbeszólás: Teljes fizetéssel ment nyugdíjba!) Azért mondom, hogy nem tudunk ma a fizetés miatt tanítani, mert a pedagógusok többsége családostól és rá van kényszerítve, hogy délután 6-8-10-12 órát tanítson, magántanítványokat vállaljon és este amikor hazavetődik, hullafáradtan esik az ágyba és nem tud készülni a másnapi órákra, tudományos önképzésről szó sem lehet. (Élénk taps.)

A harmadik dolog, ami miatt nem tudunk tanítani, az elhagyott gyermekek kérdése. Ezelőtt 9 nappal ugyanerről a helyről beszéltem erről a kérdésről,⁷⁰ nem akarom elismételni azt, amit mondtam. Miért használom azt a kifejezést, hogy elhagyott gyermekek. Azért, mert elhagyott gyermek az, akit a szülei nem nevelnek, akit a társadalom sem nevel, akivel nem törődik senki, akkor is, ha van édesanyja és édesapja. (Taps.) Nem ismételhetem azt, amit akkor mondtam, csak a javaslatot mondom el, hogy Jóboru elvtársnő hallja. Kérem Jóboru elvtársnőt, hallgassa meg ezt a javaslatot. Olvastam az Oktatásügyi Minisztérium

által tartott ankét, megbeszélés előterjesztését, amely ezzel a kérdéssel foglalkozott. Tudom, hogy az OM-ben megállapították, hogy százezer olyan gyermek van, akit kollégiumban, gyermekmenhelyen kellene elhelyezni. Nekem az a véleményem, hogy több van, mint százezer. Persze nem üthetek a hasamra és nem mondhatom meg, hogy hány van. Az volt a javaslatom, hogy indítson az OM ebben a kérdésben világos felmérést, és kezdje ezt egy angyalföldi és miskolci szociográfiával. (Taps.) Nehéz tanítani egy olyan osztályban, ahol előttem a második padban egy VIII.-os leány ül, akinek a mamája prostituált és a gyermekét megfelelő szakképzésben részesíti. Persze vannak törvényeink arra, hogy ilyen esetben a gyermeket elvegyük, de erre a konkrét esetre, amelyről beszélék, ezt nem tudtuk alkalmazni, mert a prostituált mamára nem lehet rábizonyítani semmit, mert a szomszédok lefedezik, a férjétől a tartásdíjat megkapja. Nem lehet tanítani olyan osztályokban, ahol a gyermekek közül hat-nyolc olyan családi körülmények között nő fel, ahol a papa iszákos, ahol mindennapos verekedések vannak. Ezekben az osztályokban olyan légkör alakult ki, amely megbénítja a pedagógus munkáját.

Kapcsolódik ehhez a kérdéshez, hogy még a normális körülmények között felnevelkedő gyermekekkel is nagyon nehéz problémáink vannak. Az elmúlt 6-7 esztendőben társadalmunkban olyan negatív jelenségek jelentkeztek, amelyek a gyermekek előtt nem maradtak rejtve. Ez súlyosan kihat a gyermekek morális felfogására, életfelfogására, egész beállítottságára. Itt nem térhetek ki ezekre a jelenségekre, mindnyájunk előtt ismertek ezek, de kapcsolódni kell ahhoz, amit Sós Júlia elvtársnő elmondott. Igenis az a helyzet általános iskoláinkban és középiskoláinkban, hogy ezek a negatív hatások a gyermekekben kialakították azt az individualizmust, társadalmi közönyösséget, amiről ők beszéltek. Gyermekeink, általános- és középiskolás diákjaink a politikai, társadalmi kérdésekkel szemben közönyösek, komolyabb életcéljuk nincs, mint a megfelelő ruha, a megfelelő koszt, esetleg autó, villa, érvényesülés a társadalomban az egyéni érvényesülésen, karrierizmuson keresztül. Visszavonom azt a szót, hogy karrierizmus. A gyermekek túlnyomó része becsületes, nem gazsággal akar érvényesülni, de mindenesetre nem úgy akar érvényesülni, hogy valami nagyot tegyen a többiekért, valami nagy téren, tudományos, művészeti vagy politikai téren, hanem egyszerűen jól akar élni. Becsületes munkával akarja ezt elérni, de semmi más nem érdekli.

Negyedszer, van ami úgyszólván lehetetlenné teszi a munkánkat, ez pedig az, hogy a kezünk-lábunk meg van kötve. Nekünk pontosan végre kell hajtani millió utasítást, amit meg sem lehet jegyezni, nekünk minden lépésünk be van szabályozva, be van tervezve. Mérei elvtárs leveleiben trefaként, gúnyolódásként szerepel, de az igazság az, hogy kialakult az OM-ben és a pedagógus továbbképző intézetekben az az ideál, hogy igenis tudja az a szakfelügyelő, vagy kiküldött, hogy október 23-án a második órában a 20. percben a magyarórán mi történik. Igenis ez a helyzet kialakult és valamelyik pedagógiai folyóiratunkban erről jelent is meg cikk.

Hogy mennyire meg van kötve a kezünk arra jellemző egy érdekes adalék. Kerékgyártó Elemér kandidátusi disszertáció-vitájára gondoltok.⁷¹ Kerékgyártó elvtárs kandidátusi disszertációjában oldalakon keresztül támadta Kocogh Ákos főiskolai vagy egyetemi előadót azért, mert a Kalevaláról nyolc oldalas jegyzetet készített, holott arról elég lett volna négy. Kerékgyártó Elemér az OM. Marizmus Leninizmus fő-

osztályának vezetője. Képzeljük el a pedagógus rettegését és félelmét, ha ő azt a Kalevalát, amire egy óra van adva két órában tanítja. Rög-tön rásütik, hogy narodnyik. (Taps.) Kialakult a pedagógiai tudományos életben egy olyan elképzelés, hogy pontosan előre meg lehet tervezni 12 osztály minden lépését. Az alsó tagozat különben jól sikerült tankönyveivel és utasításaival kapcsolatban kialakult egy olyan elképzelés, hogy pontosan tervezzük meg, hogy I. II. osztály melyik hónapjában milyen fogalom kialakítására kerül sor a gyermekekről. Ez egy gyökerében antimarkista elképzelés. Marx, Engels, Lenin ezer helyen hangsúlyozták azt, hogy az élet mindig ravaszabb, mint a mi elképzeléseink, hogy nem lehet mindent pontosan előre megtervezni sem a gazdasági életben, sem a politikai életben, de legkevésbé a pedagógiában, amelynek anyaga az ember. Ebből következik, hogy az utasítások végrehajthatatlanokká válnak, összeütközés támad a felsőbb szervek és az iskola között, ahol az iskola képviselői, a pedagógus és az igazgató azon törik a fejüket, hogyan lehetne átrázni azt a felsőbb kiküldöttet, a felső kiküldött pedig azon töri a fejét, hogyan tudna ezen a szítán átlátni, mert neki itt valami stimmel.

Jellemző példát mondok el. Lehet, hogy egy kicsit anarchista példa. A VII. osztályban tanítottam tavaly. Hat héten keresztül Ady Endrét kell tanítani magyarból. Meggyőződése, hogy a VII. osztályban egyáltalán nem lehet Ady Endrét tanítani és a versei, ahogy a könyvben egymás mellett szerepelnek, teljesen taníthatatlanok, mélységesen idegenek. Próbálkoztam, kísérleteztem, nem mentem semmire. Végül próbáltam egy merészet, lehet, hogy helytelen volt, de elkezdtem tanítani az angyalföldi srácoknak Móricz Rózsa Sándorát. Felolvastam belőle két hónapon keresztül, minden részletet megbeszéltünk. Óriási élmény volt számukra. Az egyik órára aztán bejött az igazgató. (Derűtség.) Hangsúlyozni kívánom, hogy nagyon rendes, jóindulatú és értelmes igazgató. (Derűtség és taps.) Bejött és az órán hallottak hatása alá került. Feszült, izgatott volt a légkör a gyermekek között, hozzászóltak, megvitatták a dolgot. Jó volt az óra. Utána megdicsért engem az igazgató, hogy jó az óra, de ez a Rózsa Sándor azt hiszi, nem szerepel a tananyagban. Megállt a szívem verése. Hirtelen hazudtam neki. Azt mondtam, hogy ezt a továbbképző intézetben történt megbeszélés alapján csináltam. (Élénk taps és derűség.) Jó, akkor rendben van minden. (Derűtség.) Nehogy azt higgyük, hogy ő nem tudta, hogy ebből egy szó sem igaz, mert ez egy értelmes ember. (Derűtség, taps.) Azt gondolta, azonban, hogy egy olyan talpraesett ember, aki így feltalálja magát, a jövő kiküldöttet is át tudja rázni. (Derűtség és taps.) Röviden azt javasolom a minisztériumnak, hogy tegye lehetővé a pedagógusok oktatási szabadságát. (Ütemes taps és derűség.) Egyes tananyag részleteket olyan szellemben tanítsa a pedagógus, amilyen szellemben felfogja. Remélem nem gondol senki arra, hogy még fasiszta irányzatoknak is szabadságot akarnék adni, de ha az a pedagógus Babits Mihályért rajong, akkor, bár az irodalompolitika különböző fenntartásokkal él Babits Mihállyal szemben, hadd beszéljen az a tanár mégis Babits Mihályról, mert akkor fog tudni jól tantítani, akkor fogja tudni az irodalmat megszerettetni. (Élénk taps.)

A másik kérdés a nevelési szabadság. Az OM látja, hogy baj van a neveléssel. Úgy gondolja, legalábbis eddig úgy gondolta, hogy ezt úgy lehet megoldani, ha minden lépésünket megszabja. Pl. helyesen látja, hogy nem eleget foglalkozunk a gyerekekkel egyénileg. Erre kiad egy utasítást, hogy vezessünk kádernaplót a gyerekekről, egy füzetben legyen

meg a gyerek neve, szociális körülményei és ezt az igazgató, a kiküldött ellenőrzi. Erre megállapíthatja, hogy íme foglalkoztunk a gyermekkel. Hát rendeleti úton nem lehet ilyen problémákat megoldani. A pedagógusoknak például problémáik vannak az osztályfőnöki órákkal kapcsolatban, hogy azokat hogyan csinálják. Ezt úgy akarja megoldani a minisztérium, hogy egészen pontosan előírja, hogy melyik osztályfőnöki órának mi legyen az anyaga. Ezt nem lehet. Az osztályfőnöki órák anyagát szabadon kell hagyni.

Itt van a vallásoktatás kérdése. Ez elsősorban az általános iskolában probléma. A pedagógusok nagy része vallásos, nálunk vallásszabadság van, tehát a pedagógusnak szabad vallásosnak lenni, de kényszerítik az összes pedagógusokat, hogy minden év elején eljárvanak a szülőkhöz agitálni a vallás ellen. A vallásos pedagógus számára lehetetlenül teszi ez azt, hogy méltóságának tudatában lévő ember lehessen. (Taps.)

Hozzá szeretném tenni, hogy nem értek egyet Hegedűs András elvtárral, azzal a válaszával, amelyet az országgyűlésen adott Parragi György interpellációjára.⁷² Parragi interpellációjával sem értek egyet, de nem ez a lényeg. Hegedűs elvtárs a kérdést megkerülte és abból a kissé tekervényes válaszból, amit mondott a végrehajtás során az fog kiderülni, hogy a vallásoktatásnál igenis pressziót fognak alkalmazni. Hegedűs elvtársnak tudnia kell, hogy ez nem ahhoz fog vezetni, hogy a gyermekek kevésbé lesznek vallásosak, hanem ahhoz, hogy vallásosabbakká lesznek márcsak azért is, mert a szülői házban, ahol az az igény felmerül, hogy vallásoktatásra járassák a gyerekeket, ott ugyanis vallásos szellemben nevelik őket, ha nincs is hittanórán.

Annak az utasításos elképzelésnek, amely kialakult a pedagógiában, tipikus esete a verés kérdése. Az Oktatásügyi Minisztérium egyetlen alkalmazottjáról sem lehet azt mondani, hogy helyeselné a verést, de a minisztérium nem volt képes a legkisebb eredményt sem elérni ezen a téren, vagy ha valamit el is ért, mindenesetre lényeges átütő eredményt nem tudott elérni. Miért? Azért, mert ebben az agyonszervezett bürokratikus építményben sokszorosan több a lehetőség arra, hogy a pedagógus megcsinálja azt, amit nem lenne szabad megtenni. Elmondok egy példát. Az egyik iskoláról, ahol tanítottam, bejelentés érkezett a kerületi tanács oktatási osztályára, hogy ott verik a gyerekeket. Miután ezt nem szabad, az oktatási osztály személyzeti felelőse kijött, hogy megnézzé, mi a helyzet. Az igazgatóhelyettest találta bent. Persze hozzá kell tenni, mindenki elgondolhatja, hogy milyen lélegzetelállító csend van az iskolában, amikor kijön valaki a tanástól. A kiküldött megkérdezte az igazgatóhelyettest, hogy az iskolában vernek-e. Igaz, megtörtént, — felelte az igazgatóhelyettes — éppen ma pofóztam meg egy gyermeket. A személyzeti felelős nem volt elkészülve erre az őszinteségre. Az igazgatóhelyettes elmondta, hogy odajött egy gyermek a mamájával együtt, s az igazgatóhelyettes előtt a gyermek a mamának valami hallatlan gononbaságot mondott — meg is mondta, hogy mit — és erre nyomban pofonütötte a gyereket. Erre azt mondta a személyzeti felelős, hogy ez tényleg makarenskói pofon volt. (Élénk derűtség és taps.) Hozzáteszem, hogy egy szó sem volt igaz az egészről, ott találta ki a történetet. (Derűtség).

Az eddig ismertetett négy dolog mellett a legfontosabb azonban az, hogy ne csak a pedagógusoknak adjunk szabadságot, hanem a gyermekeknek is. Nehéz helyzetben vagyunk. A verés konkrétum, de azoknak akik nem pedagógusok és nem élték át az egészet, ki kellene oda jönnie egy-két hónapra, hogy lássák, milyen rossz a légkör. A pedagógus

és a gyermek viszonya rossz. Erről Peéry Rezső az Új Hang-ban nagyon érdekes cikket írt a múltkoriban,⁷³ de nem tudja azt, hogy az általános iskolában mennyivel rosszabb a helyzet, mint a középiskolában. Nem alakult ki az a bizonyos humanisztikus légkör, ember és ember közötti hang, mert a gyermek is ember, az embertársi szabad viszony helyett egyrészt hivatalos és hideg, másrészt mérhetetlenül tekintélytisztelő hang alakult ki, pontosabban a gyermekek lázadoznak ellene, a pedagógusok próbálják kikényszeríteni, ennek következtében egy közelharc alakul ki. El lehet mondani, hogy a pedagógusok félnek a gyermekektől, a gyermekek félnek a pedagógusoktól, a félelem légköre uralkodik.

Szeretnék egy Illyés idézetet felolvasni. Illyés előzőleg elmondja, hogy egy csikós milyen rosszul nevelte a lovakat, ti. i. veréssel, és ezzel kapcsolatban leírja: „Ismertem én egy tanítót is, aki éppen így utálta egy kalap alatt a mesterségét meg a gyerekeket. Volt vagy tíz faluban is, de szigorú kifejezéseivel, erélyes ténykedésével mindenütt egy-kettőre olyan helyzetet teremtett, amelyből azt hihette, hogy nem ő a hibás, hanem a nevelhetetlen gyereksereg, hogy azok megvetésnél, szigornál, fenytésnél nem érdemelnék egyebet. A végén sikerült rendet teremteni, hogy a gyerekek mukkanni, moccanni sem mertek, némán túrték a fenytést, de magukba húzódvá olyan magatartással, mint a magyar nemzet 1848-ban az osztrákokkal szemben, vgy amilyenre Gandhi akarta rábírní a hindukat az angolokkal szemben. Csak a szemük villogott néha keserűen vagy pajkosan. Nincs ijesztőbb jel, mint amikor akármilyen kis közösség magába vonul. Az emberi méltóságnak ez a legutolsó védekezési eszköze és módja, a kétségbeesés és gyakran a halálraszántás első tünete ez. Igen nagy figyelemmel kell kísérni. Ez az utolsó szem erő, de a sebtest vad utolsó erőfeszítése is a legijesztőbb.”⁷⁴

Talán egy kicsit túlzó ez az idézet ahhoz képest, ami iskoláinkban van, de nagyjából ez a helyzet. Illyésnek ez a könyve politikai könyv, azért is vettem onnan ezt az idézetet. Ez a helyzet összefügg az egész országos légkörrrel. Azért uralkodott félelem az iskolában az elmúlt 7 esztendőben, mert félelem uralkodott a társadalomban is. (Élénk taps.) Ha a pedagógusok terrorisztikusan léptek fel a gyerekekkel szemben, csak azt a keserűséget továbbították, amelyet ők kaptak felsőbb hatóságuktól az élet minden területén és itt felsőbb hatóságok alatt nem csak az oktatásügyi hatóságot értem. Nekünk meg kell adnunk a gyermekeknek a szabadságot, mégpedig a vita szabadságát is. Itt valamelyik felszólaló elmondta, hogy helyes lenne, ha a középiskolákban vitakozhatnának a gyermekek. Nem fognak olyan színvonalon vitázni, mint a Petőfi Körben, nem is kívánatos, hogy a középiskola Petőfi Körre alakuljon, de a középiskolás diák is kifejezést adhasson a véleményének. Nem kell attól félni, hogy ebből az órákon anarchia lesz, a pedagógusoknak módjuk van arra, hogy az órákon fegyelmet teremtsenek és ha ők Adyról beszélnek, akkor ne engedjék meg a gyerekeket a szabadságharcról vitatkozni. Igenis meg kell azonban adni a gyermekeknek is éppen úgy, mint a pedagógusoknak vagy a tudósoknak, a különvélemény jogát. (Taps.) Autonómiát kell adni a gyermekeknek. Révai elvtárs mondta 1949-ben a NÉKOSZ akadémiaján, hogy „a közösségi nevelés egyik elmaradhatatlan alkotó eleme a gyermekek önkormányzatának felhasználása a nevelési célok érdekében. Nem lehet közösségi nevelésben részesíteni a gyermekeket, ha már magában az iskolában nem neveljük őket arra, hogyan kell a saját közügyeiket a saját hatáskörükben elintézni. Az önkormányzatot úgy kell felhasználni, hogy a munka és a tanulás ne külső kényszerként jelenjék meg a gyermek lelke előtt,

hanem belülről jöjjön, mint a saját kívánsága, akarata, törekvése. Önök nagyon jól tudják — mondotta — hogy ezen az elven alapul mindaz, ami helyes, progresszív és jó volt az önképzőkörökben, a cserkészetben és a hozzájuk hasonló diákönkormányzati mozgalmakban.”⁷⁵ Akkor, 1948 táján kezdtem pedagógiai pályafutásomat és amikor ezt az előadást hallottam, nagy lelkesedést éreztem. Nagyon jól írt és beszélt akkor Révai elvtárs. Ha én akkor tudtam volna, hogy abból, ami ott elhangzott, hogy t. i. több önkormányzatot adunk a gyermekeknek mint a Horthy-korszak, nem lesz semmi, az autonómiát teljesen elsikkasztjuk, akkor soha az életemben a pedagógiának még a tájékára se mentem volna, mert ilyen körülmények között humanisztikus pedagógiát nem tudunk csinálni. Hadd mondjak el még egy hatodik dolgot is. Azonkívül, hogy a gyermekeknek szabadságot adunk, még sok más mindent kell adnunk, amire szüksége és igénye van. A közgazdasági életben most igen divatos és alapvető kérdés az érdekelttség elve. Vigyük át ezt a pedagógiába is, tegyük a gyermekeket érdekeltté, a tanulásban, a nevelődésben. Persze nem úgy értem, hogy pénzt adjunk nekik egy jó osztályzatért, hanem abban az értelemben, hogy azt tanítsuk nekik amire igényük van. Nem úgy gondolom, hogy ők mondják meg, hogy mit tanítsunk, hanem hogy úgy tanítsunk, hogy érezze, ebből az egyénisége továbbfejlődött, gazdagodott. Adjunk nekik életcélt, perspektívát az életben. A helyzet az, hogy ma a leghatásosabb pedagógiai intézmény a sport. Gyermekeinkre, akikre mi pedagógusok alig tudunk hatást tenni, az edző óriási hatást tesz, mert a sportpályán valamiféle érdeklődés van, meghatározott célok szolgálatában, anyagi érdekelttség is van, mert elhelyezkedést biztosítanak, tehát mindazt nyújtják, amire a gyermeknek szüksége van. Szégyenletes dolog, hogy az iskola alulmarad és nem tudja a gyermekeknek megadni az anyagi elhelyezkedés perspektíváját és a megfelelő életcélt. Továbbá ahhoz, hogy a gyermekek iskolai közösségét megfelelő életközösséggé szervezzük, szerintem alapvetően szükséges egy régi kérdés megoldása: a munka és a nevelés egyesítése. Ezért harcolnak a humanista pedagógusok, filozófusok 500 esztendeje. Nem Makarenko találta ezt ki, nem is Marx, ez egy 500 éves követelés a demokratikus pedagógusoknál éppen úgy, mint az utópista szocialistáknál és végül a marxizmus klasszikusainál. Meg kell ezt fontolnunk. Kell hogy legyen valami alapja, mert nem elég a fejet nevelni, a kezét is nevelni kell, nem elég a gyermeknek egyoldalú intellektuális műveltséget adni, a műveltség másik oldalát, a fizikai műveltséget is meg kell adni. Ebben a kérdésben nyugaton és keleten egyaránt óriási kísérletek folytak. Hogy az egyik kísérletet emeljem ki, Makarenko nagyszerűen oldotta meg azokhoz a viszonyokhoz képest. Nem azt kell utánozni, hanem alkalmazni a mai viszonyokra. Ilyen kísérletet folytatott Amerikában John Dewey pedagógus.⁷⁶ Mint filozófus mélységesen távol áll tőlem, de igen nagy pedagógus. Nem kell mindenben követni, de nem gúnyolódhatunk azokon a nagyszerű projekteken, amelyeket csinált és ezeket a magyar pedagógiában értékelve kritikailag fel kell használni. Kérem Jóboru elvtársnőtől, segítsen egyrészt abban, hogy kitűzzük azt a célt, hogy ezt a feladatot fokozatosan megoldjuk, másrészt a cél megvalósításának érdekében a leg-rövidebb időn belül, mondjuk a következő tanévben, állítsunk fel néhány kísérleti intézményt, ahol ezt megvalósítjuk. Sok lelkes vállalkozó lesz a pedagógusok között.

Végezetül szeretnék kitérni a maximalizmus kérdésére. Erről rengeteg szó esett az elmúlt években és itt egy furcsa ellentmondással talál-

kozunk. Az egyik oldalon azzal, hogy gyermekeink édes-keveset tudnak, egyre jobban szűkül az anyag, egyre kevesebb amit tudnak, a másik oldalon maximalizmusról panaszkodunk. Itt a probléma nem az, hogy túl sokat adunk, hanem az, hogy rosszul, rossz módszerekkel adjuk. Az oktatási módszereket kellene kikísérleteznünk, nem olyan tananyag-csökkentést csinálni, mint amilyet a minisztérium több ízben végrehajtott. Egy klasszikus példa világítja meg ezt a legjobban, bár nem az Oktatásügyi Minisztérium a felelős ebben a példában, de a példa a maga kiélezettségével rávilágít arra, hogy milyen is egy ilyen tananyag-csökkentés. A Lenin Intézet valamelyik évfolyamán a filozófia szakos hallgatóknak elő volt írva, hogy fizikából is kollokválnak le, mert a filozófia és a természettudományok kapcsolatosak. A hallgatók panaszkodtak, hogy sok ez a fizika, nem bírják megtanulni, mire a tanulmányi osztály tananyagcsökkentést hajtott végre, kihúzott minden második-harmadik tételt. Pl. kihúzta a katód-sugárzást, de bent hagyta a röntgen-sugárzást. A tananyagcsökkentés ilyen éles hibáját a minisztériumban, ahol mégis csak értenek a dolgokhoz, nem tapasztaltuk. *(Felkiáltás: Kérdés!)* De van ehhez hasonló példa, minden 2-3 oldalt kell kihagynunk a tankönyvből. A kivezető utat a kitűnő nagy magyar pedagógus, adta meg, aki pedagógusnak sokkal nagyobb, mint amilyen író, Németh László.⁷⁷ *(Élénk, majd ütemessé váló taps.)* Németh László alap gondolata az, hogy adjunk enciklopedikus műveltséget a gyermeknek, de ne úgy, hogy lexikális ismeretek és adathalmazok tömegét kívánjuk meg, hanem az önálló ítélőképesség kifejtésére törekszünk. Pl. a magyar irodalom viszonylatában adjunk egy óriási nagy szemelvényes anyagot és rövid, 40 lapos vázlatot az irodalomtörténelemből. Keveset kelljen tudni anyagszerűen, dátumszerűen, de sok élmény érje a gyermeket. Ez az egyetlen kivezető út a nagyra nőtt műveltségi anyag átadásának kérdésében. *(Taps.)*

Egy cédulán itt azt kérdezik tőlem, hogy Budapest legszebb középiskoláit elvették más célokra, katonai iskola, főiskolák lettek belőlük. *(Tánczos Gábor: Miért tőled kérdezik?)* Ebben a kérdésben van egy kivezető út: adják vissza! Az illető továbbá kérdezi, hogy mi lesz azzal, hogy ma egészségre káros termékekben tanítunk. Van egy adatom. Az Egészségügyi Minisztérium megállapította, hogy jelenleg a tantermek közül több mint 2200-ban olyan körülmények vannak, hogy ott nem lenne szabad tanítani, mert az egészségre károsak azok a tantermek. *(Közbeszólás: A 6000-ból?)* Nem, az az iskolák száma és most a tantermekről van szó, de elég sok ez a 2000 tanterem is.

„Mi lenne, ha a pedagógus leadná azt, amit kell és ha még valamit el akar mondani, azt külön mondja el a gyermekeknek?” Jó, ha külön mondja el, de azt hiszem jobb, ha az órán mondja el.

„A tanítási szabadság mellé az kellene, hogy a kísérettségi⁷⁸ tételeket a tanár szabadon választhassa meg.” Azt hiszem, erre az a válasz, hogy ne legyen kísérettségi. *(Taps.)*

„Mit jelent az oktatási szabadság? — kérdezi valaki. — Bizonyos tananyagot el kell végezni, így nem lehet általános képzést csinálni.” A múltban kitűztek tantervi célokat, hogy azt el kell érni egy bizonyos osztálynak. Most is tűznek ki ilyen célokat és a többi bízzák ránk. A célt tehát tűzzék ki, a módszereket bízzák ránk. Ezt értem oktatási szabadság alatt. *(Taps.)*

Mi a véleményem a középiskolás tanulók olyan megkötöttségeiről, hogy 8 óra után nem járhatnak az utcán, csak szülői kísérettel, vagy

még azzal sem. Ezt ugyan nem veszik komolyan, de elvileg lehetetlenlé teszi a kulturális szórakozásokat.

Mi a véleményem arról, hogy a gyermekeket a középiskolákban nem nevelik életre? Ez nyilván nem helyes. *(Élénk taps.)*

PATAKI FERENC: A mozgolódóktól egy pillanatra figyelmet szeretnék kérni. Ha így folytatnók a vitát, akkor a Petőfi Körnek jövő nyárig meg lenne a programja, tekintve, hogy még 47 hozzászóló van hátra. Több hozzánk érkezett cédulán megformulázott javaslat nyomán azt indítványozom, hogy hallgassunk meg még két hozzászólást, Molnár József elvtársét és Lázár György elvtársét *(Taps.)*, utána napoljuk el a vitát mához két hétre, október 12-ére. Szeretném megmagyarázni, hogy miért két hétre. Azért, mert az egyhetes pedagógiai tanfolyam miatt nem szeretném, hogy a pedagógiai tudomány képviselői nem kapathának módot a felszólalásokra. Október 12-én 6 órákor folytatnánk ugyanebben a teremben. A meghívók természetesen érvényesek. *(Felkiáltások: Nagyobb termet!)* Ha lehet, nagyobb termet szerzünk és erről értesítést küldünk.

ELŐD NÓRA: Volna egy kérésem. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem külön instrukcióval és felszólalási megbízással küldött fel, mint egyetlen képviselőjét. Amit hetek vitája során összeszedtek, kezembe adták, hogy mindezt itt mondjam el. *(Halljuk, halljuk!)*

PATAKI FERENC: Nehéz lenne a jelenlévőket megszavaztatni, de a közhangulatból úgy veszem ki, hogy még 3 hozzászóló kapjon szót. *(Taps.)*

MOLNÁR JÓZSEF: A történettudományok oktatásáról szeretnék néhány szót szólni, de előbb még röviden szeretnék kapcsolódni Alexits elvtárs hozzászólásához. Alexits elvtárs matematikai példájával nagy derűtséget keltett. Meg kell mondanom, hogy én még kacifántosabb példával is tudok szolgálni. A műegyetemen fordult elő, hogy egy első évre jelentkező ifjú arra a kérdésre, hogy mi a munka, azt válaszolta: Nálunk becsület és dicsőség dolga. *(Derűtség).*

Ugyancsak Alexits elvtárssal kell vitába szállnom, ha azt hiszi, hogy Magyarországon a pedagógiai dogmatizmus gyakorlatában nem volt példa arra, hogy megkísérelték volna az általános iskolai természettudományos tárgyak oktatását átpolitizálni. Pedagógusoktól hallottam, hogy a járási oktatási értekezleten azt a tanácsot adták a fizika oktatóinak, hogy abban az esetben, ha az optikából a gyűjtőlencsét magyarázzák az ifjúságnak, ne feledkezzenek meg párhuzamot vonni a gyűjtőlencse fókuszpontja és a párt éleslátása között. *(Derűtség).*

Most szomorúbb, de ugyanilyen valóságos tényekről szeretnék szólni, arról tudniillik, hogy az egyik felszólalásban szóba került az Eötvös kollégium ügye. Meg kell jegyezmem, hogy nem tudok egyetérteni pillanatnyilag még azzal a hangulattal, amely a kollégiumi mozgalmat egy megvalósításához közelálló ügynek próbálja beállítani Magyarországon. Meg kell jegyezmem, hogy a kollégiumi mozgalommal kapcsolatban már másfél évvel ezelőtt Sótér István elvtárs, az oktatásügyi miniszter helyettese értekezleten kifejtette nézetét a kollégiumok helyreállítása mellett, ugyanakkor a sajtóban is cikkezett erről a kérdésről. Sajnálatos módon azonban Sótér István mint a Magyar Irodalomtörténeti Társulat elnöke az Eötvös kollégium első emeletének először két termét, utána az egész első emeletet, majd az Eötvös kollégium könyvtárát, amely ezideig még mindig az Eötvös kollégium tagságának rendelkezésére állt, bizonyos fokig kisajátította az Irodalomtörténeti Társulat javára. Amíg felelős

oktatásügyi politikusaink ilyen kétarcú magatartást tanúsítanak az ifjúsági kérdésekben, jelenleg a kollégiumok kérdésében, addig nemigen tudunk bízni a kollégiumi mozgalom teljes sikerében. (*Taps*).

A történettudomány csak akkor töltheti be hivatását, ha hivatásának eredményei eljutnak a tömegekhez, ha ezek az eredmények a nemzet történeti tudatának formálásában aktív hatéroként jelentkeznek. Ha valahol megszakad ez a termékeny kontaktus, ami a történettudományt a nemzet történeti tudatához ezen Keresztül politikai tudatához kapcsolja, a história önmagáért való tudománnyá válik és ezzel elveszíti létjogosultságát.

Kertelés nélkül kimondhatjuk, hogy az általános iskolai történetoktatás mai módszerei nem alkalmasak arra, hogy segítségükkel megteremthessük a fentebb említett termékeny kontaktust a néptömegek és a tudomány között.

A Petőfi Kör ez esztendei, nyár elején megejtett vitáján bebizonyosodott, hogy marxista történettudományunk az elmúlt tíz esztendő alatt tévutakra sodródott.⁷⁹ Ha röviden akarnánk összefoglalni ennek a fejlődésnek a végső eredményét, arra a végkövetkezésre juthatunk, hogy történettudományunk sokszor torz formákban tükrözte ebben az időszakban az objektív történeti folyamatokat, holt sémákba merítette a mozgalmas múltat, üres absztrakciókká változtatta a múlt sokszínű életét. Nem az következett be, amit mindannyian vártunk, hogy a marxista módszer segítségével mélyebben hatolhatunk be a történeti múlt megértésébe. A marxista módszerek sematikus felfogása és alkalmazása miatt a történelmi materializmus nem termékenyíthette meg történetírásunkat. A történet tudományos ábrázolásának helyébe a történelmi materializmus tételeinek forrásokkal való illusztrálása lépett, a módszer elnyelte magát a tudományt.

A sematikus ábrázolt történeti múlt az általános iskolákban a pedagógiai dogmatizmus silány módszereinek áttételein keresztül jutott a jövő állampolgárainak tudatáig. Mire elérkezett a tanulókig, a magyar történet átváltozott a magyar történet kronológiájába beágyazott politikai gazdaságtanná.

Vitathatatlan, a történet ilyenén való felfogása súlyos hibákat okozott egyetemeken is. Mégis, mivel egyetemi hallgatóink életkoruknál fogva képesek absztrakt gondolkodásra, ha a magyar történelmet nem is, legalább a politikai gazdaságtan egy-két elemét megtanulhatták történeti stúdiumaik során. És ha figyelembe vesszük azt, hogy a történelmi materializmus és a politikai gazdaságtan még egy dogmatikus nézőpontról ábrázolva is tartalmaz valamit az élő marxizmus vonzó jellemvonásaiból — ha más nem, hát a marxizmus lenyűgöző következetességéből, a marxizmus vaslogikájából áradó intellektuális erőt — bátran kijelenthetjük, hogy egyetemi hallgatóink anyagtudatának gyarapításában értek el szerény, igen szerény eredményeket az elmúlt időszakban is.

Másként áll ez az általános iskolai oktatás területén. Be kell vallanom, nagy megdöbbenéssel értesültem arról a sajnálatos tényről, hogy általános iskoláink felső tagozatának történetoktatásában olyan absztrakt kategóriák is szerepelnek, mint, teszem, a feudális földjádék. Bátran megkérdőjelezhetjük, minő megfontolások alapján jutottunk odáig, hogy jóindulatúan feltételeztük egy általános iskolai tanulóval ennek a kategóriának a megértését még a legkiválóbb pedagógiai közvetítés esetében is.

Ugyanezzel az absztrakt ábrázolásmóddal találkozunk az általános iskolai tankönyvekben az osztályok és a rétegek mozgásának megragadásánál is. Csak egyetlen jellemző példát. Egy általános iskolai történelemtanárral beszélgetve kétkedésemet fejeztem ki azirányban, hogy egy 13 éves tanuló megértheti-e a nemesi megye kialakulásának történeti folyamatát. A szkepszist jogosnak tartottam, hiszen tapasztalataim azt mutatták, hogy a királyi megye és a nemesi megye viszonyának megértése gyakran még egyetemi hallgatóknál is problémákat okoz. Egy röpdolgozattal tettük próbára a szóbanforgó általános iskola megfelelő osztályának tanulóit. Negyvenöt tanuló közül egyetlen egy sem értette meg a nemesi megye fogalmát. Mégis érdemes volt megejteni a próbát, mert egyik tanuló elképzeléseiből világosan megláttuk, mi hiányzik az általános iskola történelmi oktatásából. A kérdés így hangzott: Hogyan alakult ki a nemesi megye? A válaszban röviden ez állt: „A kisnemeseket bántották a bárók. A kisnemesek a Zala folyó körül laktak. Egyszer összefogtak, felkerekedtek, otthagyták a Zala folyó környékét és Székesfehérváron telepedtek le. Itt megszervezték a nemesi megyét, ahová a báróknak nem volt szabad bemenni.” A választ meghatónak találtuk. A gyerek a számára érthetetlen hideg fogalmakat akarta élettel megtölteni. A 13 éves agy küszködött a számára szükségszerűen érthetetlen fogalom megközelítésén. Önkéntelenül vetődik fel a kérdés, nem jobban megértenék-e a kis magyarok a feudalizmus fogalmát, ha az úriszék, a dézsma, a bot könnyebben érzékeltethető példáin túl nem terhelnék nyiladozó értelmüket.

Vitathatatlan: életközelségbe kell hozni népünk múltját, a gyermek számára megfoghatóvá kell tenni ősei életét, harcait. S ennek érdekében nemcsak új tanterveket kell kidolgozni, nemcsak jobb tankönyveket kell írni, hanem fel kell szabadítani a pedagógust az alól az elviselhetetlen nyomás alól, ami — hogy egy Németh László-i hasonlattal éljek, — egyszerű tantervvégrehajtó automatává teszi a nevelőt és ezzel megfosztja értelmiségi mivoltától.

Az általános iskolai történetoktatás életszerűbbé tételéhez azonban még egy másik feladatot is meg kell oldanunk. Meg kell végre oldani a tanárképzés területén mutatkozó problémákat, a lehető legsürgősebben tető alá kell hozni a radikális egyetemi reformot.

Mindannyiunk számára világos, hogy az oktatás demokratizálásának az a programja, amelyet a magyar kormány 1953. júliusában az akkori miniszterelnök⁸⁰ parlamenti programbeszédében meghirdetett, a történetoktatás területén csak a fentebb elmondott szempontok figyelembevételével meghozott radikális reformok megvalósítása útján érhető el. (Taps).

(Ezt a felszólalást Molnár elvtárs nem fejezhette be, de itt a gondolat befejezéséig kiegészítettük.)

LÁZÁR GYÖRGY: Tisztelt Petőfi Kör! Többen szoltak olyan kérdésekről, amelyekről magam is akartam beszélni, elmondták azt, amit el akartam mondani. Ezért rövidebb lesz a felszólalásom. Egy fontos kérdésről azonban akarok beszélni, azt hiszem ez döntően mozditaná elő pedagógiánk forradalmiságának kialakítását, az elmaradottságnak és meghökkentő kezdetlegességeknek leküzdését. Ez a kérdés a kollégiumi mozgalom kérdése. Ez a mozgalom a magyar pedagógia kulcskérdése, mert a kollégiumi nevelés a szocialista nevelés alapformája, olyan forma, amelynek általánossá válása nélkül nem lehet szocialista nevelés. A történelmi fejlődés ugyanis újfajta modern ember kinevelését tűzi ki feladatul. A modern ember társadalmának fejlődésébe érett szene-

déllyel kell hogy tudjon és teljes hozzáértéssel kell hogy akarjon beavatkozni, munkájuk teljesítményének a maga szakmájában korának szintjén kell mozognia, ennek a szintnek emelkedésével lépést kell tartania és el kell sajátítania a humanista erkölcsnek mindazt az értékét, amit az emberiség évezredei kidolgoztak. Ezt az embert nem lehet pusztán magyarázkodásokkal és szavakkal nevelni, meg kell forgatni társadalmának jellemző viszonyai között olyan közösségben, amely sokkal bonyolultabb, sokrétebb, mint a családi közösség, amely maga ezt a bonyolult feladatot egyedül nem vállalhatja. Ennek a mozgalomnak kialakítása most már nem késlekedhet. A népi kollégiumok ragyogó múltja azonban kötelez. A magyar pedagógia háromszor volt a világ pedagógiájának élén: Apáczai kolozsvári iskolájának működése idején, Tessedik szarvasi iskolájának fennállása alatt és a népi kollégiumi mozgalom éveiben⁸¹. (Taps). Mind a három rendszer jelentős felfedezéssel vitte előbbre a világ pedagógiai elméletét is. Apáczai azt mutatta ki, hogy ha egy sokoldalú, gazdag, tartalmas ismeretanyagot egységes rendszerbe foglalunk, könnyebben és alaposabban taníthatjuk meg, mintha kevés ismeretet nyújtunk és azt sokat ismételjük és forgatjuk. Tessedik felismerte, hogy a tanítás és a termelő munka összekapcsolása akkor igazán hatékony forma, ha a termelés mindenkori legmagasabb formáival kapcsolódik össze. A népi kollégiumi mozgalom pedig azt bizonyította be, hogy az ifjúság egész magatartásának, valamennyi jellemvonásának kifejlesztését különös mértékben megyorsítja és elmélyíti, ha az ifjúságot komoly politikai felelősséggel járó tevékenységbe vonjuk be, de úgy, hogy ezt a tevékenységet nevelésének elmaradhatatlan alkotóelemévé tesszük, és ha a nevelés munkáját a nevelők és a fiatalok együttes demokratikus politikai mozgalmaként szervezzük meg.

Mind a három rendszer csak néhány évig működött, mind a hármat diktátorok gáncsolták, akik rettegtek a népi igazí törekvéseit kifejező nagy népmozgalmaktól, de mind a hármat meleg szeretetében fogadta a magyar nép. A népi kollégiumi mozgalom tehát kötelez, ezt a nagy múltat csak igazi nagyságában szabad újjáéleszteni. Ha így nem tudjuk, akkor inkább ahogy se csináljuk, és meg kell mondanom, hogy a bizonytalanul tapogatózó, magukra hagyott szervezetlen kísérletek látán, valamint számos megalapozatlanul nekirugaszkodó terv és javaslat hallatára, nem egy volt kollégistát és kollégiumi nevelőt szorongat a jogos aggodalom. Véget kell vetnünk ennek a bizonytalanságnak.

Mi vonzotta a nyolc évvel ezelőtti fiatalságunkat a népi kollégiumokba? Először is az, hogy a népi kollégiumok megteremtették a tanulási anyagi feltételeit. Másodszor, vonzották azokat a tágabb művelődési lehetőségek, amelyeket a kollégiumok nyújtottak, az ismerkedés az ország dolgaival, a politika, a gazdaság kérdéseivel, a művészettel és az irodalommal, a tudománnyal és a technikával. Később jelentkezett itt az elmélyültebb szakképzés reménye, igénye, vonzóereje is. Harmadszor, vonzotta fiataljainkat a kollégiumok közösségének eleven, sokoldalú, tartalmas és tevékeny élete, ennek az életnek demokratikus, közvetlen és fesztelen formái. Mindez változatlan szinten és formában ma már fiataljainkat nem vonzza. Azok, akik ma járnak egyetemre, főiskolára, vagy általános iskolába, a népi kollégiumokat közvetlen tapasztalásból és belülről nem ismerték, legfeljebb csak hallomásból és kívülről, és a kollégiumokról szóló hírek, amelyek hozzájuk eljutottak, nyilván megannyi vegyes, elöntendő elemet tartalmaztak. Ezek a fiatalok akár diákok otthonokban, laknak, akár családjuknál, akár albérletben, tele vannak bizalmatlansággal mindenféle kollégiumi mozgalommal szemben, amely-

nek híre járt és féltik tőle azt a kevéske jót is, amijük ma van. Félnék azok is, akik nem vállalják a kollégiummal járó közösséget, félnék, hogy a diákszállókból az utcára kerülnek, de legfőképp féltik mai viszonylagos függetlenségüket. Sajnos, nem közösségi életre vágnak, hanem olcsó és kellemes alberleti szobára. Volt alkalmuk kiábrándulni a közösségi életből, bizonyos mértékig okuk volt közönyöské válni sok mindennel szemben, aminek mélyebb igazát ők már nem élték át. Sajnos, megvan bennük az egyéni élményalapja annak, hogy a közösségben éléssel járó feladatokat és munkákat csak szükségképpen értelmetlen és emberrnyagató ingyen kényszermunkának tudják elképzelni, olyannak, amilyenek ők az ún. társadalmi munkákat megismerték.

Ilyen hangulati feltételek között kell ma véleményem szerint a kollégiumi mozgalomnak megindulnia. Ennek ellenére biztosra veszem, hogy teljes sikerrel járhatunk. A feladat azonban az, hogy amit nyolc évvel ezelőtt a kollégiumok nyújtottak, mindazt mai kollégiumaink jóval magasabb fokon nyújtsák. Fiataljaink, akik ma tanulnak, fájdalmasan nagy százalékban nem élnek kultúrált körülmények között, a családokban is, a diákszállókbán is, sokan zsúfolódnak össze kevés helyen. Ezzel azután többen piszok, rendetlenség, megannyi kényelmetlenség jár, nem utolsósorban a tisztálkodás nehézségei és a tanuláshoz szükséges nyugodt körülmények hiánya. Kollégiumainknak feltétlenül biztosítaniuk kell minden vonatkozásban a kultúrált életkörülményeket. Ez — hogy úgy mondjam, — a létesítendő kollégiumok technikai minimuma. Ezek mellett a magasabb, elmélyültebb szakképzettség elnyerése különös erővel vonzza fiataljaink igen nagy részét. Az Eötvös Kollégium egykori tanulmányi rendszere, az egyetemi színvonalnál is magasabb színvonal elérését lehetővé tevő szakszemináriumok, a nyelvtanulás lehetőségei, a kollégium elsőrangú tudósokból, tanárokból álló saját tanári kara, a kollégium gazdag könyvtára megmutatja, hogy a szellemi kultúra milyen vértetéssel kell létesítendő kollégiumainkat felszerelnünk, hogy ifjúságunk igényeinek megfeleljenek, lelkes érdeklődésüket felkeltsék. De új kollégiumainkból nem hiányozhatnak a legmodernebb technika ideilleszkedő nagy vívmányai sem, így például a televíziós készülékek. *(Sürgető taps)*. Végül pedig kollégiumainknak tovább kell fejleszteniök *(Sürgető taps)*, demokratikus életformájukat. Ezeket a javaslatokat tehát most nem folytatom. Bízom benne, hogy az itt felmerülő aggályokat, amelyek már ilyen késő esti órákban természetesen nem számíthatnak kellő türelemre, elmélyülten megvizsgálják azok, akik illetékesek.

Szükség lesz még arra, hogy ennek a mozgalomnak legyen egy gazdája, vezérkara, tanácsa, amelyet a DISZ hívjon össze 40—50 tagból. Ez a szűkebb körű vezetőség lesz az, amely előterjesztést tesz a programra. — Azt hiszem szükséges, hogy ez a program szem előtt tartsa, hogy az új kollégiumoknak sokkal többet kell nyújtaniok, mint a régi kollégiumok nyújtottak, különben az ifjúság részéről nem számíthatnak lelkesedésre és támogatásra. Pedig nem szabad megengedni, hogy egy olyan nagyszerű mozgalom, amilyen a népi kollégiumi mozgalom volt, kompromittálódjék ifjúságunk előtt.

Kötelességem itt még egy kérdésről beszélni. *(Zaj. Halljuk! Ellentmondások)*.

Itt egy cédulán felteszik nekem azt a kérdést, hogy mi a véleményem Mérei elvtársról írt saját cikkemről. Mérei elvtárs munkásságáról írtam 1950. márciusában a Társadalmi Szemlében *(Felkiáltások: Olvastuk!)* egy olyan cikket,⁸² amely eszközévé vált annak, hogy Mérei elvtársat hat esztendőre eltiltották, elűtötték a tudományos munkásságtól. Hozzá

kell rögtön tennem azt, hogy 1950-től 1954-ig magam is meg voltam győződve arról, hogy ez a lépés helyes volt. Pedig a pedagógiai szabadságnak a pedagógiai kutatás szabadságává is kell válnia. Ezzel a cikkel megsértettem, ha jóhiszeműen is, a pedagógia szabadságát. Ez olyan jóhiszeműség, amely megbocsáthatatlan. Jóhiszeműségem mindenesetre onnan ered, hogy felelős pártfunkcionáriusok (*Felkiáltások: kicsoda? — Közbeszólások: nem érdekes!*), Fazekas Erzsébet elvtársnő, valamint Lengyel Klára elvtársnő⁶³ megmagyarázták nekem azt, hogy Mérei elvtárs ellen olyan vizsgálat folyik, amely már eredményeket mutatott fel és, amely kétségtelenné teszi azt, hogy Mérei elvtárs működésének elenséges tendenciája volt. Én ezt elhittem (*Közbeszólás: mi van Mérei nagyzási mániájával?*). Mérei elvtársnak igazságot kell szolgáltatni és ez már részben megtörtént. Nem egészen. Mérei elvtársat még tudtommal nem vették vissza a pártba. Remélem, hogy ez is mielőbb megtörténik. Meg kell hogy mondjam, hogy 1954-ben rájöttem arra, hogy cikkennek Mérei elvtárs politikai magatartására vonatkozó része rágalom. Ezt önkritikailag megüzentem Mérei elvtársnak. (*Közbeszólás: Semmi mást?*). Később arra is rájöttem, hogy a cikk egy sereg vonatkozásban, tévesen, hamisan, egyoldalúan világítja meg a pedagógia kérdését tudományos szempontból is, tehát tudományos szempontból sem minden tekintetben kielégítő. Az a véleményem, hogy ezt a kérdést itt a Petőfi Körben nem lehet kielégítően elintéznem. Mérei elvtársnak azzal is elégtételt kell adnom, hogy erre a kérdésre visszatérek egy alaposabb tudományos tanulmányban, amely a pedagógia kérdéseit tárgyalni, elemezni fogja. (*Közbeszólás: 5 év múlva?*). Nem elvtársak, ezt sürgősen meg fogom csinálni, még ebben az évben ha lehet, nem tudom, hogy a közlési körülmények milyenek lesznek. Mérei elvtárs maga is lelkes résztvevője volt, most is lelkes híve a kollégiumi mozgalomnak. Mindazonáltal nem kétséges, és most sem titkolom azt, hogy számos kérdésben tudományos felfogásunk különböző. Hiszem és remélem azonban, hogy ez nem lehet soha többet akadálya annak, hogy mi együtt dolgozzunk a kollégiumi mozgalom és az egész magyar pedagógia ügyének előremozdításában. (*Taps*).

Mint kiderül, a második kérdés is ezt kérdezi.

A harmadik kérdés, amelyet hozzám intéztek, azt kérdezi, hogyan képzelek el egy 6500 forintos televíziós gépet a kollégiumokban, amikor tintatartó és seprő nincs az iskolákban, amikor tanterem hiányában nem lehet tisztességesen tanítani. (*Helyeslés és taps*). Ezekkel a problémákkal én is tisztában vagyok, a kérdés azonban úgy vetődik fel, hogy csináljunk-e kollégiumi mozgalmat úgy, hogy az a kollégiumi mozgalom ne több szabadságot és lehetőséget jelentsen a mai formáknál, hanem kevesebbet. Fogja-e a mai ifjúságot lelkesíteni, ha a mai diákszállók cégéret átfestjük és azt írjuk helyette, hogy kollégium (*Felkiáltás: Nem a televízió múlik!*). Az a véleményem, hogy a kollégiumokat úgy kell kifejlésztetni, hogy vonzóak legyenek az ifjúság számára.

PATAKI FERENC: „Kemény elvtárs igen alapos szakszerű, tudományos hozzászólása után úgy gondolom, helyes lenne őt az oktatás jövőbeli elméleti és gyakorlati munkálásába bevenni.” (*Taps*). Ezt írja az egyik résztvevő az elnökségnek.

„Mi lenne, ha megadnánk a továbbtanulás lehetőségét azoknak is, akik nem úgynevezett jó tanulók, vagyis nem minden tárgyból egyformán kitűnnek, de a művészet vagy a tudományok valamelyikében képességeik vannak. Lenin is azt mondta, hogy tanulni, tanulni, tanulni.

Adják meg mindenkinek a továbbtanulás jogát. Olyanok is lehetnek, akik csak tudást akarnak szerezni" — javasolja egyik jelenlévő.

„A Petőfi Kör foglaljon állást amellett, hogy az indokolatlanul kizárt egyetemi hallgatók⁴⁴ rehabilitációja gyorsabban történjék, gyorsabban vegyék vissza őket az egyetemre.” Úgy hiszem, hogy ezzel maradék nélkül egyetértünk.

„A lakásinséges pedagógusok hány lakásra és milyen elosztási módszerre számíthatnak?”

„A tanárok tudják — írja Kiss István — hogy képzésükben hol vannak hiányok. Hozzon az OM olyan rendelkezést, hogy a tanárok kötelező óráit úgy osszák el, hogy hetenként egy teljes nap maradjon önképzésre, kutatómunkára.” (Taps). „Így a gyakorló nevelőknek is módjuk legyen arra, hogy a soronlévő nevelési kérdésekhez hozzászóljanak.”

ELŐD NÓRA: Kedves Elvtársak! Azzal szeretném kezdeni, hogy köszönöm szépen a jelenlévőknek azt, hogy kérésemet meghallgatták és teljesítették. A debreceni egyetem évek óta a maga keretén belül nagyon sokat foglalkozott az egyetemi oktatás és általában az egyetemi rendszer problémáival, kérdéseivel, panaszaival. Sajnos ezek a panaszok nem jutottak túl az egyetem falain, vagy ha túljutottak, akkor még jobban megalapozták azt a hiedelmet, ami magasabb körökben a debreceni egyetemről igen erősen elterjedt és sajnos még ma is tartja magát, hogy ti. narodnyikok vagyunk.

A másik ok, amiért nagyon örülök, hogy mégis megkaptam a szólás jogát, az, hogy előttem beszéltek a pedagógusok és a tudományos kutatás képviselői, a tudományos munka képviselői, de senki nem képviselte azokat az intézményeket, ahol a pedagógusok készülnek.

Előre szeretném még bocsátani, hogy lehet, hogy fognak akadni a mondanivalómban olyan dolgok, amelyekkel nem értenek egyet az elvtársak, mert ez a saját területükön, a pesti egyetemeken nem így van. Minden, amit mondok, debreceni probléma, debreceni adatokból származik, de azt hiszem nagy részük megvan az összes többi egyetemeken is. A problémák, amelyeket felsorolok, nálunk DISZ iskolán, DISZ taggyűléseken, nyilvános párttaggyűlésen és kari tanácsülésen merültek fel. Ugyanabban a fontossági sorrendben adom elő, ahogy kb. ott felvetődtek.

Az első és a legfontosabb megoldandó problémának tartjuk a végzett hallgatók elhelyezését. (Taps). A helyzetet azt hiszem nem kell részletesen vázolni, meggyőződéseim, hogy a jelenlévők 90 %-a nagyon jól ismeri a végzett tanárok elhelyezkedési lehetőségeit. Csak egyetlen egy adatot szeretnék itt elmondani. A debreceni tudományegyetem bölcsészkarán a tavalyi végzettség számára 8 orosz, 5 történelem, 4 magyar szakos középiskolai tanári állást kaptunk. A többi mind általános iskolai, de ezek közül nincs Debrecenben egy sem, hanem a környező falvakban, a közelebbi vagy távolabb eső tanyákon. Ugyanakkor vannak példák arra, hogy vörösdiplomások kis faluban tanítanak. (Felkiáltások: *Nagyon helyes!*). Konkréten tudnék erre példákat is mondani. Engedjék meg nekem, hogy felolvassak egy idézetet a magyar szak faliújságjának egyik cikkéből. Egy hallgatónk írja a következőket: „Bizony, bizony, mondom nektek, ezerszer könnyebb volt tinéktek bekerülni a középiskolából az egyetemre, mint az egyetemről a középiskolába”. Ámbátor az is éppen elég nehéz volt. Ez körülbelül megvilágítja a helyzetet. Szeretném leszögezni mindennekelőtt azt, hogy nem elvileg tiltakozunk a falusi állások ellen. Nagyon jól tudjuk, hogy népművelésünk helyzete igen gyenge és szükség van falun jó tanárookra. Nem vagyunk

azon az állásponton, hogy oda csak az alja kerüljön, de feltétlenül szükségesnek tartjuk, hogy biztosítsák számunkra annak lehetőségét, hogy két-három év múlva azok, akik tudományos munkára éreznek hivatást, vagy akik középiskolában akarnak tanítani, mert erre éreznek hivatást, akik biztosítani akarják továbbfejlődési lehetőségeiket, igenis felvehessenek a faluból, ez a lehetőség biztosítva legyen számunkra. (Taps).

Az előttem felszólaltak beszéltek arról, hogy milyen sors vár a falura került pedagógusokra. Itt még egy idézetet szeretnék felolvasni egy másik cikkből: „Vajon mire gondolhat a vörösdiplomás ifjú tanár, aki az egyetemen még aspirantúrára is számított, hogyha a nem éppen leglelkiesmeretesebb elhelyezés folytán betoppan egy ismeretlen kis falucskába. Válságokat él át, aláhagy a szárnyalása, megnyugszik mindenben. Van ilyen is. Vagy félredobva minden szép elgondolást és hivatalát másodsorba téve inkább foglalkozik dísnóhizlalással, mert ilyen is nagyon sok van”. Igen sok szó esett ezeknek a visszásságoknak és hibáknak okairól.

A következő pontokba foglalom össze a javaslatokat:

1.) Az elhelyezéseket a tanácsok oktatási osztálya intézi. Az oktatói osztályokon azonban rendet kellene csinálni, hozzáértő emberek üljenek ott, mert sajnos nagyon sokszor olyanok ülnek ott, akik nem értenek hozzá. (Élénk taps). Mivel lenne magyarázható különben az a tény, hogy a felsorolt állásokon kívül maszek bűvarkodással hét középiskolai állást tudtunk felkutatni Debrecenben, 30-nál több általános iskolai állásról tudtunk, amit később töltöttek be, mint amikor a mi végzett egyetemi hallgatóinkat elhelyezték. Ha az oktatási osztályon szakértők ülnek, és az osztály feladatának magaslatán állana, akkor ezeket a helyeket mind ismerné és át tudná adni az egyetemnek megfelelő időben, hogy megfelelő embereket tudjunk oda küldeni. Sajnos, a protekció még soha nem virágzott annyira, legalábbis amióta én emlékszem, mint most. (Derűtlenség, taps). Lehet, hogy egy kicsit komikusan hangzott, de úgy gondolom, hogy az idősebbektől is hallottunk erről eleget, és én is ismerem a történelmet.

Például szeretném elmondani a következő esetet. Debrecenben ebben az évben magyar szakon jelesen államvizsgázott egy hallgató. Mind a négy évben igen kiváló szakmai képzettséget mutatott. Férje Debrecenben dolgozik, éppen az egyetemen, tehát feltétlenül érthető, hogy Debrecenben szeretett volna maradni, és az is érthető, hogy szeretett volna középiskolába kerülni. Véletlenül megtudta, hogy a Fazekas Mihály gyakorló gimnáziumban van egy betöltetlen állás, elment az igazgatóhoz, aki azt mondta, hogy igen, valóban ez az állás van, de egy ilyen exponált helyre, mint a gyakorlógimnázium nagy tapasztalattal rendelkező, szakmailag kiváló tanárt akarnak. (Felkiáltás: Igaza van!). Nem elvileg tiltakozom ez ellen, elvileg ez helyes, de az már nem helyes, hogy két nap múlva ezt az állást betöltötték olyan valakivel, aki nálunk két-vagy három évvel ezelőtt végzett, többszörösen bukott, évet ismételt, az államvizsgáján három tárgyból megbukott. Kérdem, ki volt a nagybácsija, vagy a nagynénije.

Váltsuk valóra az elhelyezések területén „a megfelelő embert, a megfelelő helyre” jelszót. Kik vannak a középiskolában? Nemcsak egyetemi diplomával rendelkező, nemcsak pedagógiai főiskolát végzettek, hanem tanítóképzőt végzettek is. (Taps). Ezért egyetemünk javasolja, hogy vizsgálják felül a középiskolai tanárok képzettségét és odavalóságát. (Taps). Itt felmerül még a régi, az idősebb és a fiatalabb tanárok közötti el-

lentét problémája. Az idős tanárok egy része, jó része, el kell ismernünk, lényegesen magasabb szakmai képzettséggel rendelkezik, mint mi, vagy az előttünk néhány évvel kikerültek, viszont vannak olyanok is, akik nem tudnak lépést tartani a korral. Végeredményben ma tíz év alatt többet fejlődtek a viszonyok, mint azelőtt egy évszázad alatt. Vannak, akik nem tudnak lépést tartani, és szakmailag nem megfelelőek. Feltétlenül szükségesnek tartanám, hogy ezeket a pedagógusokat szintén váltásuk fel új, szakmailag megfelelő pedagógusokkal. Nézzük meg, ki mire képes, és ennek alapján tegyük. Nem mondjuk, hogy mindenki, aki az egyetemen végez, mindjárt középiskolába kerüljön, vannak akik nem alkalmasak arra, sőt vannak köztük többen, akik kifejezetten általános iskolában szeretnének tanítani, mert az általános iskolások kora jobban megfelel pedagógiai képességüknek, azokat adják általános iskolába. De aki el tudja látni a középiskolát, és ezt érzi hivatásának, annak tudjunk középiskolai helyet biztosítani.

Ezzel kapcsolatos probléma az is, hogyan fogadják fiatal pedagógusainkat falun. Sajnos nagyon gyakori az, hogy az egyetemről kikerülő jó képzettségű tanárok, képtelen és gyenge tudású feletteseket kapnak. Hencidán például az általános iskolai igazgató egy tanítóképzőt végzett tanító. Ugyanakkor odahelyeztek tőlünk egy középiskolai tanárt, aki amellet, hogy jól tanít, ismerem, tudományos munkával is foglalkozik. Az illető igazgató a tudományos munka terén minden lépését gáncsolni igyekszik.

További követelésünk, hogy megnyugtató nyugdíjrendszert teremtsenek a tanároknak, hogy azok a pedagógusok, akik ma csak azért tanítanak már, mert nem tudnának másképp megélni, nyugodtan átadhassák a helyüket. (*Helyeslés és taps*).

Szó esett a fizetésemelésekről. Nagyon jól tudjuk, hogy hány állás szabadulna fel, ha a tanárok a jobb megélhetés érdekében nem lennének érdekeltek a túlórák hajszolásában.

Baj az is, hogy nem lehet iskolából iskolába és főleg megyéből megyébe áthelyezni tanárokat, ez rendkívüli módon gátja lett az elhelyezések megfelelő végrehajtásának. Egyetemünkön most végzett egy orosz szakos hallgató, aki súlyosan beteg, többszöri gerinc-operáció után Ózdra került, ahol az iskola a dombon van. Nyíregyházán a középiskolában, ahol végzett, van egy szabad állás, ahová őt hívták, de nem engedik el.

Megfelelő körülményeket kell teremteni falun a tanárok számára, hogy ott jól érezzék magukat és teljes kapacitással tudjanak dolgozni. Ehhez megfelelő lakás kell és iskolai viszonyok kellenek. Tudok azonban olyan esetet, ahol egy öt tantermes iskola öt tanterme egymástól húsz percnyire van.

Végül egy igen súlyos problémát szeretnék felvetni, amikor az egyetem megbízásából szeretném külön kiemelni a vidéki egyetemek alárendelt szerepének megszüntetését. (*Taps*). Most csak arról, hogy mennyiben nyilvánul ez meg az elhelyezés frontján. Debrecenben egyetlen egy általános iskolai helyet nem kaptunk. Kik kapták? A pesti egyetemen végzettk, akiknek fáj az, hogy vidékre kerülnek. Mi meg lennének elégedve egészen kisvárosi helyekkel is és szeretnék legalább a kultúra közelében maradni, sajnos ennek ma még csak a városokban van központja és ugyanakkor a pestiek elveszik még a debreceni és a kisvárosi állásokat is előlünk. Szerintem ez helytelen. A pestiek előtt ez nyilván népszerűtlen.

A vidéki egyetemmel kapcsolatban ezenkívül igen égető probléma az, hogy sajnós, a vidéki egyetemektől elvették universitas jellegüket. A debreceni tudományegyetem bölcsészkarán ma történelem, orosz és magyar szak van, különböző kombinációkban. Ez az egyetemi munka teljes elszíntelenedéséhez vezet, az egyetem teljes egyprofilúságához. Állítsák vissza a vidéki egyetemeken és így a debreceni egyetemen is a klasszika-filológia tanszéket, a modern filológiát és filozófiát. *(Taps)*. Ezenkívül amíg ez megvalósul és emellett, hogy ez megvalósul, kérjük, hogy a bölcsészettudományi karon vegyék figyelembe a hallgatók sajátos, nagyon alacsony átlagműveltségét és ennek emelését kérjük mélyebb művészettörténeti, zenetörténeti és filozófiai oktatás révén. *(Élénk taps)*. Kérjük a gyakornoki állások visszaállítását, tegyék lehetővé, hogy a végzett hallgatók legjobbjai ne rögtön maradjanak az intézetben tanársegédnek anélkül, hogy eldönthető volna, hogy odavalók-e. A gyakorlati évüket egyesek a középiskolában, mások az általános iskolában töltik, de a legkiválóbbak tölthessék neves professzoraik mellett egyetemeken. *(Felkiáltások: Megvan!)*. Mondtam, hogy vannak problémák, amelyek Debrecenre sajátosak *(Közbeszólás)*. Bocsánat, erről nem tudtam, ez a tegnap délutáni kari tanácsülésen még így merült fel.

Azt hiszem, az egyetemeket általában érdekli az egyetemi oktatási rendszer ügye. Sok vita után nálunk a következő álláspont alakult ki: teljesen fakultatív óralátogatás kötelező vizsgákkal és bizonyos kötelező szemináriumokkal. *(Lelkes, majd ütemessé váló taps)*. Ezzel bizonyos mértékig megoldódik a tanár- és tudósképzés bizonyos mérvű különválasztása, ugyanakkor a tudós tanárképzés elve.

Harmadéven idén már bevezettek bizonyos kísérleti tantervet. *(Halljuk! Halljuk! — Pataki Ferenc elnök: Micsoda szimpátia! Mi ennek az oka? — Derűltség)*. Ezzel kapcsolatban a következő a véleményünk. Tudok róla, hogy vannak olyan helyek, ahol ez az új kísérleti tanterv jól bevált. Tudom, hogy a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar-történelem szakán bevált. *(Felkiáltások: Nem igaz!)*. Legalábbis így informáltak. Mégiscsak arról van szó, hogy ott a kötelező óraszám most húsz. *(Közbeszólás: Sok! — Derűltség)*. Ezzel szemben például Debrecenben és azt hiszem, máshol is a magyar-orosz szak III. éven kötelező órászáma 25, a fiúknak 28, mert honvédelem van. Tudományos munkát is sokan szeretnének végezni, szemináriumi munka is van, mikor végezzük azt, ha nem évközben, de akkor évközben nem tudunk készülni a vizsgákra. Ilyen körülmények között nem tartom helyesnek, hogy a vizsgakövetelményeket megszigorították annyiban, hogy az eddigi félévkenkénti öt vizsga helyett most hét van. Igaz, hogy kettő ebből szabadon választható. Úgy választható szabadon, hogy melyik félévben melyiket tesztem le. Ezt tehát helytelennek találjuk és ezzel szembeállítom az előbb elhangzott javaslatomat.

Csak egy mondatdal utaltam eddig a vidéki egyetemek alárendelt szerepére. Szeretnék egy-két egészen jellegzetes konkrétumot hozni, az egyiket, ami nekünk a legjobban fáj. Én itt vagyok a Petőfi Körben és beszélek, de miért? Azért, mert a hallgatók olvasták a Szabad Ifjúságban, hogy ez a vita lesz. Összeültek, hogy valakinek fel kell menni és felküldtek az egyetem költségén az egyetem képviselőjében. *(Élénk taps)*. Kérdem, helyes-e az, hogy még a Petőfi Körnek sem jutott eszébe a mai napig sem, hogy a vidéki egyetemeket központilag bevonja? *(Élénk taps. Tánczos Gábor: Mi van a Kossuth-körrel Debrecenben?*)*

A Kossuth Kör ezen a héten tartja első összejövetelét. Egyébként a DISZ iskolán felvetődött, hogy a debreceni egyetemi hallgatók csatla-

kozni akarnak a Petőfi Körhöz, csak ennek a szervezeti formáját nem tudjuk, hogy a Petőfi Kör fog-e fiókszervezeteket létesíteni. *(Derűltség és taps. Tánczos Gábor: A decentralizálás van napirenden! Az öntevékenység!)*.

Azután megnyilvánul a vidéki egyetemek háttérbe szorítása olyan dolgokban is, hogy például mi sokszor hívtunk meg Budapestről professzorokat, előadókat, elsősorban azért, mert feltétlenül érdekes hallani más egyetemek előadóit is, sajnos azonban a debreceni egyetem igen kevés meghívást kapott a pesti egyetemről, holott meggyőződésem, hogy a pesti egyetemisták Szalay professzortól, Barta János professzortól⁸⁰ és egy sereg mástól igen sokat tanulhatnának. *(Taps)*.

A következő felvetnivalónk az egyetemi autonómia kérdése. *(Taps)*. Azt hiszem, az elvtársak tudják, hogy sajnos ma az egyetemi rektoroknak, még kevésbé a dékánoknak nincs olyan hatáskörük, hogy az egyetemükre szorosan tartozó problémákat saját maguk megoldják. Kérjük a rektorok és a dékánok hatáskörének azonnali kiszélesítését tantervi és még egy sereg más vonatkozásban. *(Taps)*.

Az egyetemi felvételek problémájához csak annyit azonkívül, amit már előttem elmondtak, hogy a származási szempontok szoruljanak háttérbe a képesség, a tehetség és amit most én szeretnék hozzátenni, az ambíció mögött. Sajnos, ma is vannak még olyan hallgatók egyetemünkön, az évfolyamomon is, a III. éven, akik csupán azért mentek egyetemre, hogy ne kelljen katonának menni és valamilyen állást kapjanak. Ma is megvan az a közhiedelem, hogy aki semmi más pályára nem érez tehetséget, az elmegy tanárnak és sajnos, van olyan, akit sehová nem vettek fel, vagy nem tud semmit csinálni magával, hát elmegy tanárnak. *(Derűltség)*. Nem csak a bizonyítványt és a tehetséget nézzük, hanem nézzük az ambíciókat is, hogy milyen szándékkal és lelkesedéssel jön az érettségizett fiatalember az egyetemre. *(Taps)*.

Már érintettem, hogy több szakot kérünk az egyetemünkre. Hozzá szeretném még tenni, hogy okosabb szakpárosítást. A debreceni tudományegyetemen két éve szünetel a magyar—történelem tanárképzés. A mi évfolyamunk az utolsó, ezzel szemben most a bölcsészkaron van magyar—orosz, történelem—földrajz szak, viszont a természettudományi karon van matematika—ábrázoló geometria szak. Nem az én véleményem, hanem a TTK-ról hangzott el, hogy ez igen szerencsétlen szakpárosítás, mert a matematikusnak kell tudni annyi ábrázoló geometriát, amennyit ott külön leadnak, tehát ez lényegében egyszakosságot jelent. Kérjük tehát a szakpárosítás okosabb elosztását.

Ezzel befejeztem mindazt, amit az egyetem üzent, most szeretném a kérdéseket megválaszolni.

KÖZBESZÓLÓ: Szeretném remélni, hogy az a hang, ahogyan az elvtársnő a pedagógusokról nyilatkozott, amikor azt mondta, hogy vannak alsó tagozatosok, akik alacsony, nem egyetemi képesítéssel rendelkeznek... Azok éppen olyan hasznos munkásai a közoktatásnak! Higgye el elvtársnő, hogy azzal *(taps)*. ... igenis a vidéken 30 esztendő eltöltött általános iskolában ... *(sűrűtő taps)*., akinek esetleg csak általános iskolai *(sűrűtő folytonos taps)*.

TÁNCZOS GÁBOR: Mint a DISZ Petőfi Körének titkára azt szeretném mondani a vezetőség nevében, hogy tartózkodjunk az ilyen közbeszólásoktól, ilyeneket eddig a Petőfi Körben nem hallottunk és a jövőben sem akarunk hallani. *(Taps)*.

ELŐD NÓRA: Egy mondattal hadd feleljek az elvtársnőnek. (*Felkiáltások: Nem fontos!*). Lehet, hogy rosszul fogalmaztam meg a dolgokat, ha így volt érthető. Nem hiszem, hogy a gyakorló pedagógus elvtársak azt hinnék, hogy mi lebecsüljük a tanítókat, nem hiszem, hogy ezt hihetik.

Az első hozzám intézett kérdés: „Hogyan képzeled az elvtársnő? Mindenkit vegyünk fel az egyetemre és ugyanakkor mindenkit helyezzen el az OM?” Mondtam én ezt? Nem mondtam-e, hogy nem tartanám helyesnek, ha mindenkit felvennének, mert így is nehezen helyezzük el az embereket, mit csinálunk még 50—100 elhelyezetlen hallgatóval. Már felmerült Debrecenben egy vita során, hogy szigorúbb szelektálást kell csinálni, ezt szintén nem tartottuk megfelelőnek. Sőt az egyetem álláspontja az volt, igenis szigorítsák a feltételeket. Egyébként sajnos, úgy látszik, hogy az idei első év megint jóval gyengébb, mint az eddigiek, tehát a szigorítás nem árt akkor, ha valóban meg tudjuk állapítani, hogy ki az odavaló. Mást erre nem tudok felelni, bár azt hiszem, nem elégíti ki a kérdezőt ez a felelet.

Kérdés: „A középiskolai tanárok félnek falura menni? Az általános iskolás tanárok nem irtóznak ettől. Miért féltek a néptől, hiszen középiskolai fizetést kaptok? Célunk-e a falu kulturális felemelése vagy nem?” Azt hiszem, elég világosan feleltem, hogy nem elvileg tiltakozunk a falu ellen. (*Derűltség*). Gyakorlatilag sem. Azért tiltakozunk, hogy olyan embereknek, akik más ambícióval indultak, akik tudományos munkával akarnak foglalkozni felsőbb fokon, azoknak adjunk lehetőséget arra, hogy a faluról bekerüljenek a városba vagy arra, hogy falun biztosítva legyen a továbbfejlődési lehetőség. Nem fogunk tiltakozni a falu ellen, ha ez meglesz. Nem félünk a néptől és ezeket a kulturális célokat mi is teljes egészében magunkévá tesszük.

Kérdés: „A protekcióról szólna igaz-e az, hogy pontosan az egyetem patronálta különös súllyal egyik futballistáját?”

PATAKI FERENC: Tekintsünk el ettől a kérdéstől. Az a javaslatom, hogy tekintsünk el a többi kérdéstől is. (*Helyeslés és taps*). (*Amikor Előd Nóra elhagyja az emelvényt, megtapsolják*).

Néhány javaslat érkezett. Lipták Tamás⁸⁷ javasolja, hogy a felszólalásában több konkrét javaslatot előterjesztő Kemény István elvtársat kooptáljuk a hármas bizottságba, amely a felmerült javaslatokat továbbítja. Azt hiszem, ez elfogadható. (*Taps*).

„Meghívták-e a Petőfi Kör vezetői a vidéki egyetemek képviselőit mai ülésünkre hivatalosan?” Nem hívtuk meg. Mi azt tartjuk jónak, ha minden egyetem székhelyén a Petőfi Körhöz hasonló körök alakulnak. (*Taps*).

„Az elmúlt hetekben arról olvastunk, hogy a Batthyány-örökmécses nem ég. Meggyújtják-e és mikor? Nemsokára október 6-a lesz.” Meggyújtják. Hasznosnak tartanók, ha a Petőfi Kör tagjai, akik módját tudják ejteni, részt vennének és gondolom, hogy a Petőfi Kör vezetősége formálhat olyan jogot magának, hogy a kör tagsága nevében koszorút helyezzen el. (*Élénk taps*).

„Két hét múlva újra kell-e kérni a felszólalást?” Nem kell, megőriztük a beadott felszólalási igényeket.”

„Két hét múlva a kör által választott bizottság számoljon be arról, hogy mit tettek a javaslatok továbbítása és egyes panaszok orvoslása végett.” Úgy hiszem, célszerű lesz a két vita együttes anyagát összegezni és együtt előterjeszteni.

Jóboru elvtársnő az itt felmerült javaslatokra a második vitánkon érdemben és részletesen válaszol, hasonlóképp Gosztovny elvtárs.

Az utolsó javaslatot Ravasz János elvtárs terjesztette ide arról, hogy a vita jelenlévő résztvevői üdvözljék az Írószövetség elnökségét, fejezzék ki együttérzésüket az Írókongresszus szellemével. *(Viharos, ütemes-váló taps).* Azt hiszem, nem óhajta senki, hogy szavazásra tegyük fel ezt a javaslatot.

Végül Jóboru elvtársnőnek adom át a szót.

JÓBORU MAGDA: Elvtársak! A sok írásban érkezett kérdés közt van három olyan, amelyet nem tudok beiktatni a többi közé és ezért szeretnék most ezen az éji órán néhány mondatban válaszolni rájuk.

Az első, hogy szándékozik-e az Oktatásügyi Minisztérium határozottan kényszeríteni a súlyosan szektás irányba elhajló igazgatókat, például Ottánét⁸⁸ eddigi magatartásuk felszámolására? Egy diákja." *(Viharos taps.)* Elvtársak! Én nem tudom, hogy Ottáné súlyosan szektás irányba elhajló igazgató-e vagy sem. De ő ugyanis csak példaként szerepel. Az Oktatásügyi Minisztérium el van szánva arra, hogy nemcsak a súlyosan, hanem az enyhén szektás irányba elhajló igazgatókat is rábírja helytelen magatartásuk megváltoztatására. Az a véleményem, hogy nem éppen az iskolaigazgatók közt van a legtöbb ebből a fajtából. *(Derűltség és taps.)*

„Alkalmasnak tartja-e saját személyét pozíciójának jövőbeni megtartására? Dr. Hadik Jenő adjunktus.”

A marxista filozófia azt tanítja, hogy az embereket nem lehet megítélni abból, amit magukról állítanak, hanem csupán cselekedeteikről. Az én véleményem tehát erről a kérdéssel, azt hiszem, egyáltalán nem jelentős. A nevelésügy szempontjából cselekedeteim megítélése pedig másokra, többek között a jelenlévőkre tartozik. *(Élénk hosszantartó taps.)*

A harmadik és a negyedik kérdés azonos:

„Az egyetemi oktatás területéről több elvtársat eltávolítottak, többek között Nagy Imre elvtársat. Most miután nyilvánvalóvá vált, hogy az ellene felhozott rágalmak alaptalanoknak bizonyultak, mi akadályozza meg, hogy katedráját visszakaphassa?”⁸⁹ *(Viharos, majd ütemes-váló hosszantartó taps.)* *(A jelenlévők felállanak és ütemesen tapsolnak. Felkiáltások: ütemesen, percekig: Nagy Imrét a pártba! Vissza a pártba!)*

A negyedik kérdés, mint mondtam, ugyanaz. Nagy Imre elvtárs köztudomás szerint annak idején lemondott egyetemi tanárságáról és akadémiai tagságáról. *(Nagy zúg.)* Véleményem szerint nem jószántából és nem meggyőződéséből. *(Felkiáltások: Tudjuk!)* Ha tehát a minisztériumhoz fog fordulni. *(Felkiáltások: Forduljon a minisztérium hozzá!)* és biztosra veszem, hogy fog fordulni és az akkori körülményekre való tekintettel kéri lemondásának semmissé nyilvánítását, véleményem szerint a minisztériumnak ezt a kérését feltétlenül teljesítenie kell. *(Közbeszólás: Milyen alapon veszi biztosnak?)*

PATAKI FERENC: Ez a kérdés a dolog érdemi részét illetően nem Jóboru elvtársnőre tartozik, úgyhogy ne forduljunk hozzá olyan kérdésekkel, amelyekre érthető módon nem tud feleletet adni. *(Közbeszólás: Hát kihez?)* Az, aki kérdezi, szintén tudja, hogy miről van szó. *(Derűltség.)*

Mai vitánkat az eljövendő folytatása reményében bezárom. *(Közbeszólás: Ne úgy, mint a sajtóvitát!)*⁹⁰ Nem úgy, mint a sajtóvitát. *(Élénk taps.)*

A vita második napja 1956. október 12.

PATAKI FERENC: Kedves Elvtársak! Két hét múltán folytatjuk nevelésügyi vitánkat. Mielőtt a félbemaradt hozzászólásokat folytatnók, néhány bejelentenivalóm van. Először egy általános megjegyzést szeretnék tenni. Teljesen szükségtelen lenne a Petőfi Kör tagsága és vendégei előtt a Petőfi Kör tradícióiról, jelentőségéről és hagyományairól szólni. Egy gondolatot azonban részben az elmúlt viták tanulsága alapján szeretnék elmondani. Ez a gondolat az, hogy ha eddig a fiatal értelmiség példát nyújtott a politikai szenvedély, a politikai tennivágyás kérdésében, akkor most hasonlóan példát kell adnia az új közéleti etika tekintetében. Munkánkat hasonló szenvedéllyel, de ugyanakkor felelősséggel, alapossággal és meggondoltsággal kell folytatnunk. Ezt követeli a szocialista közéleti erkölcs. Vitáink eddig a partjait sodró hegyi patakhoz voltak hasonlóak. Helyes volt ez? Helyes volt, hogy a szenvedély túlcsapott a viták szokványos medrén, a szokványos fegyelem keretein, de úgy gondoljuk, hogy vitáinkban érlelődniök, forogniök, kristályosodniök kell az új fiatal értelmiség közéleti etikája vonásainak is. Szeretnénk, ha a viták melléktermékeként ez is kialakulna. Mit jelent ez pontosan? Azt jelenti, hogy megőrizve az eddigi viták forró hangulatát még azt is megengedjük, hogy bárki, aki nem tudja tovább türtőztetni magát, felálljon és közbeszóljon, de most már úgy hiszem, nagyobb figyelmet fordíthatunk arra, hogy a szükségtelen, gyakran izléstelen megjegyzéseket, amelyek eddig sem voltak szükségesek, hagyjuk el, hogy tapsainkban, amelyekkel együttérzésünket fejezzük ki, hasonló átgondoltság és komolyság legyen, mint egész munkánkban és vitáinkban. Erleljük meg vitáink során a szocialista demokratikus közéleti kritika normáit is és gyakoroljuk őket. Úgy hiszem, ez a gondolat nem haszontalan.

Néhány javaslat érkezett az elnökséghez. Mindenekelőtt a budapesti DISZ Végrehajtó Bizottságának egy nyilatkozata: „A két héttel ezelőtt megtartott nevelésügyi vita után megbízás és felhatalmazás nélkül középiskolai DISZ titkárok előtt egyes budapesti DISZ munkások elítélő módon nyilatkoztak a vita hangjáról és törekvéseiről, ami néhány iskolában jogos visszatetszést váltott ki. A DISZ Budapesti Bizottsága ezt elítéli és szükségesnek tartja kijelenteni, hogy a nevelésügyi vitát igen jelentős eseménynek tekinti, mind a köznevelés, mind a DISZ szempontjából.” (Taps.)

A második javaslatot a füredi pedagógus tanácskozáson⁹¹ részt vett pedagógusok egy csoportja juttatta el. A javaslat úgy hangzik, hogy a füredi tanácskozáson elfogadott platformot és felhívást ismertessük a Petőfi Kör vitaülésén. Azt javasolják ezek az elvtársak, hogy a Petőfi Kör fejezze ki szolidaritását a füredi vitán elfogadott platformmal. Mivel ez a platform a sajtóban csak részletekben jelent meg, szeretném ismertetni: „A Pedagógus Szakszervezet, a Pedagógiai Tudományos Intézet, az Akadémia pedagógus főbizottsága hatnapos vitaülése, amelyen Kónya Albert oktatásügyi miniszter és Kiss Gyula miniszterhelyettes elvtársak⁹² is megjelentek, szombaton este véget ért és a konferencia az alábbi zárónyilatkozatot adta ki: 1956 október elseje és 6-a közt Balatonfüreden a magyar neveléstudomány művelői gyakorló pedagógusok részvételével megvitatták művelődéspolitikánk és neveléstudományuk legfontosabb időszerű kérdéseit és előttünk álló feladatait. Az

értekezleten részt vettek többen azok közül a pedagógusok közül is, akiket az elmúlt években méltatlanul kirekesztettek tudományunk területéről. Az értekező megállapította, hogy az utóbbi években űzött sokszor dogmatikus, gyakran természetellen, fordításokban kimerülő elméleti munka elszakadt társadalmi valóságunktól, iskoláink gyakorlati munkájától, a pedagógusok konkrét problémáitól, a magyar iskolák, kollégiumok és a magyar pedagógia sok évszázados hagyományaitól. Tudományunk a pedagógusokat magukra hagyta, alkotó munkájukat sokszor merev és dogmatikus előírások, utasítások megbénították. Értekeztünk behatóan megvitatta a neveléstudományi kutató munka országos tervét. A vita résztvevői egyöntetűen arra a megállapításra jutottak, hogy minden további előhaladás elengedhetetlen feltétele a neveléstudományi kutatás és a tudományos kritika szabadsága és a legszélesebb fronton minden alkotni tudó erő bekapcsolása. A szabad és felelősségteljes kutatómunkának jogaiba történő visszahelyezése, a szocialista felvilágosodás honi pedagógiájának megteremtése biztosítja, hogy a tudományos és gyakorlati nevelői munkában gyümölcsözően használhassuk fel az emberiség kulturális örökségének egész gazdagságát. Pedagógiai szemléletünk alapja jelenünk, szabadságharcunk a társadalmi haladásért és ennek a haladásnak szocialista perspektívája. Ez a szemlélet egyetemes garanciája annak, hogy pedagógiánk, amelyet türelmes és kitartó munkával kell tovább építenünk, valóban az iskolákhoz, valóban népünk nevelőihez fog szólni. Hívunk mindenkit, az iskolai munka és a tudomány minden dolgozóját, harcoljon együtt velünk nevelő munkánk megjavításáért, neveléstudományunk felvirágoztatásáért, a tartalmában és formájában magyar és tartalmában és formájában szocialista nevelésügy megteremtéséért. Soha többé semmiféle erő nem tántoríthat el bennünket az igazság, a magyar nép, a magyar gyermek ügyének bátor szolgálatától.” (Taps.)

Engedjék meg, hogy ne tegyem fel ezt szavazásra. A taps alapján úgy vélem, hogy a Petőfi Kör örömmel csatlakozik e felhíváshoz és együttérzését fejezi ki.

Végezetül az utolsó bejelentés — hogy úgy mondjam — a Petőfi Kör bürokráciájának kérdését érinti. Számos elvtárs fordul hozzánk azzal a kérdéssel, hogy mikor kapja meg tagkönyvét. Ehhez tudni kell, hogy tömegével özönlenek a Petőfi Kör vezetőségéhez jelentkezési lapok és abba a helyzetbe kerülünk, hogy elfogyott a Petőfi Kör tagsági könyve. (Derűtség.) Nem akarván fokozni a Petőfi Kör bürokráciáját és adminisztratív apparátusát, az csak egy adminisztrátorból áll. (Tánczos Gábor: Aki beteg!) Ezt az apparátust nem akarjuk tovább duzzasztani, Isten látja lelkünket, még akkor sem, ha egyik-másik elvtárs néhány nappal később kapja meg tagkönyvét. Még azt akarom mondani, hogy számos levél érkezett a két vita között az elnökséghez. Ezeket a leveleket mellékeljük a jegyzőkönyvekhez. (Felkiáltások: Felolvasni!) Sajnos, nagyon nehéz, mert például itt van Mezőtúrról egy 15 oldalas hozzászólás. (Derűtség.) Aki óhajtja, itt megnézheti, de talán tekintsünk el a felolvasásától. Mindenesetre azt a mozzanatot szeretném kiemelni, hogy vidékről is tekintélyes számban érkeztek hozzászólások olyan pedagógusoktól, értelmiségeiktől, akik a sajtóból értesültek a Petőfi Kör nevelési vitájának első részéről.

Ezek után hozzáfoghatunk a tulajdonképpeni munkához. Szólásra következik Bak János elvtárs tanulmányi felügyelő, utána Faragó László középiskolai tanár. Mielőtt Bak elvtárs megkezdéné hozzászólását, sze-

retném megmondani azt, hogy én a mai alkalommal is a múltkor kapott felhatalmazásomat érvényesnek tekintem, azt tudniillik, hogy 15 perc után kiméretlenül félbe fogom szakítani a szónokot. *(Felkiáltások: Tíz!)* Azt javasolom, hogy 15 percet adjunk, ennyi szükséges ahhoz, hogy a felszólalók kifejthessék gondolataikat. Néhány óra múltán, 11—12 óra felé, ha úgy látjuk, hogy a 15 percet rövidíteni kell, akkor csökkentsük tízre. Kérem, hogy a hozzászólók ezt ne vegyék majd zokon.

BAK JÁNOS: Kedves Elvtársak! Két minőségemben állok itt most, úgy is mint fiatal pedagógus, aki mindössze 5-6 esztendeje szereztem képesítést és mint tanulmányi felügyelő, mert ebből az időből néhány évet már ebben a minőségben dolgoztam. Egy emlékemmel szeretném kezdeni, amely az egyik legelső tanítási órám alkalmával történt velem. Egy felügyelő hallgatta meg a történelemórámat. Ahogy emlékezem, elég gyenge volt. A felügyelő kartársnő az óra elemzése címén különös gondal hangsúlyozta azt a súlyos módszertani hibát, hogy a tanuló leányoknak egyrészt rövid a szoknyájuk, másrészt időnként felrakják lábukat a padra, gondolom, hogy ismerik ezt a jó kislányszokást. Akkor nem tudtam, hogy egy értelmes, szakmájában is jártas pedagógus miért nem tud ennél többet hozzáadni az én munkámhoz, miért nem tud jobban segíteni, bírálatot adni. Erre csak azóta jöttem rá, mióta magam is gyakran ilyen feladatok előtt állok.

Milyen dokumentumok, iránymutatások alapján vizsgáljuk és bírálhatjuk pedagógus kollégáink munkáját? Az egyik ilyen mű volna a rendtartás. A rendtartásról közismert, hogy hosszú hónapokig, sőt évekig hangoztatták, hogy a szocialista pedagógiának olyan non plus ultrája, eddig soha nem látott csodás műve lesz, amely a legkülönbözőbb tapasztalatok széles skáláját foglalja magába. Erre őszintén megvallva valami olyasmit vártam, ami segítségünkre lesz. Megjelent ezzel szemben a rendtartás, amely a szükséges bürokratikus közléseken kívül, amelyek elengedhetetlenek, hogy mit, mikor, hová kell iktatni és merre kell a pecsét, néhány rendkívül értékes pedagógiai útbaigazítást is ad, például olyanokat, hogy a tanuló milyen ékszer viselhet és milyet nem, hogy a tanárnak évente hány családnál és milyen tárgykörből kell látogatást tennie, a tárgykört nem mindig jelölik meg. Továbbá olyan útmutatásokat ad, hogy a nevelőnek hogyan és miképp kell a köszönést fogadnia és visszazonoznia az iskolában és így tovább. Ez a rendtartás nyilván magán viseli azt a rendkívül elszűrítő, élettelené tevő szellemet, amelyről itt már az elmúlt vitán is szó volt. Ehhez talán kiegészítésnek nagyon hasznosak lennének a pedagógiai irodalom egyes újabban megjelent munkái, ilyen például Nagy Sándornak „A tanítási óra felépítése és elemzése” című műve, amely gondolom, minden nevelő és felügyelő számára hosszú ideig több ízben kötelező irodalom volt és kézikönyvként használatos. Ezt a könyvet is sokan ismerik. Jellemzésül tehát elég, ha annyit mondok róla, hogy olyan útbaigazításokat ad, hogy bejön a tanár, három perc, beír az osztálykönyvbe, két perc, utána a tanulók felelnek, mert azok felelnek, ha kérdezik őket, ott vita nincs, ez 12 perc, utána az anyagban hol megyünk tovább, milyen a-b-c-d típusban mehet tovább az óra, vagy x—z esetben másképp. A végén elemezzük az órát, hogyan érte el a nevelési célt, a tanítási célt, tényleg leült-e a katedrára három perc alatt és 12 percig feleltetett-e. *(Felkiáltások: Nem igaz! Demagógia!)* Nekem ez volt az érzésem a könyv olvasásakor, anélkül, hogy annak minden értékét tagadnám. Pedagógiai irodalmunkban, amelyből nekünk fiatal pedagógusoknak sokmindent kellett volna megtanulnunk, számos ilyen típusú könyvet találunk. A

lényeg az, hogy a didaktika és a szakdidaktika kérdéseiben a legcsekélyebb mértékben sem jutottunk előre és többnyire ilyen alapvetően bürokratikus jellegű útmutatásokkal a kezükben állanak a pedagógusok a tanulók elé, ennél fogva nagyon gyakran és a jóhiszeműen bíráló tanulmányi felügyelő is e bürokratikus papírok alapján kénytelen eljárni. Remélem, nagyon kevesen vannak már, akik ilyesmikkel töltik az idejüket.

A másik kérdés, amelyet el szeretnék mondani, eléggé szubjektív, egy olyan iskoláról szól, amelyről nem hiszem, hogy sokan hallottak volna, a népművelési gimnáziumról van szó. Ezt az iskolát 1953-ban tagozatként szervezték meg azzal a céllal, hogy elsősorban munkás- és parasztfiatalokból, akiket nagyrészt vidékről hoztak, kulturmunkásokat neveljenek. Az volt az álmuk, hogy egy falusi, rendkívül rossz, esetleg éppen istállónak szánt épületből csináljanak kultúrotthont. Ezek a fiatalok vágytak erre a feladatra, nem kényszerűségből vállalták, mint sok kulturmunkásunk. Az iskola egy-másfél évi tagozati, egy éves önálló működés után utasítást kapott arra, hogy önmagát számolja fel, mert nagyon sokba kerül. Valóban sokba is került, teljesen céltalanul építettek számára egy palotát és százezer forintos könyvtárat adtak neki és így tovább. A fontos azonban a gyermekek sorsa. Ezeket a fiatalokat, akik az ország négy sarkából sereglettek össze, hogy ezt a szakmát tanulják, egyszerűen szétkergettük minden további tanulási lehetőség nélkül. Persze éppen a munkás- és parasztyermekek voltak azok, akik nem vállalták egy általános gimnáziumban a továbbtanulást és közülük éppen a legértékesebbek vesztek el, kallódtak el. Sokat bányásznak toboroztak be. Hasonlított a sorsuk a békéstarhosi iskolához, amelyet ugyanabban az időben szüntettek meg hasonló indokokkal. Nekem az a véleményem, hogy amíg magyar iskoláinkban az esztétikai nevelés területén semmi sem történik vagy csak alig valami, legalább egy iskolánk lehetne, ahol ezen a téren kísérleteket folytattunk, megpróbálunk valamit tenni. Ebben a gimnáziumban zenét, művészettörténetet is próbáltunk oktatni. Javasolom tehát, hogy indítsanak meg egy népművelési jellegű iskola-kollégiumot a következő évben, ahova elsősorban faluról, vidékről szedjük össze azokat a fiatalokat, akik szívesen dolgoznának ezen a területen és akikből megfelelő iskolai és kollégiumi neveléssel alkalmas kulturmunkásokat nevelhetnénk. Hiszen kevés olyan pedagógus van, aki ne érezné, hogy mennyire sántítanak iskoláink esztétikai nevelés híján. Nem egyszer hallok olyan nemrég érettségizett fiatalokról, akik a világirodalom legnagyobb neveit, pl. Shakespeare-t, vagy a világ zeneművészetének egy-egy nagy alakját egyszerűen nem vagy csak felületes hallomásból ismerik. Különösen áll ez a zenére és a képzőművészetre, amiből a gimnáziumban jelenleg semmit nem tudunk adni. Azt hiszem, hogy ezzel a kérdéssel külön is sokkal behatóbban kellene foglalkozni, mert bár Kodály minden felszólalásában és minden gyűlésen beszél az énekoktatás kérdéséről, Magyarország ezen a területen még mindig messze elmaradt a szomszéd országok mögött is. Ismeretlen okokból túlcitáltunk itt is és az énekoktatás, a művészeti oktatás egyik legelhanyagoltabb területünk.

PATAKI FERENC: Következik Faragó László középiskolai tanár, a Budapesti Pedagógiai Főiskola volt igazgatója, utána Bakonyi Pál elvtárs, a Budapesti Pedagógus Továbbképző Intézet munkatársa. Bocsnat, helyesbíték, nem a BUPTI hanem a KÖPTI munkatársa. *(Derült-ség.)*

FARAGÓ LÁSZLÓ: Kedves Barátaim! A füredi neveléstudományi tábor résztvevőinek baráti, elvtársi üdvözlését hozom a Petőfi Körnek és a kör tagjainak. Néhány olyan kérdésről szeretnék beszámolni, ami a balatonfüredi pedagógustáboron felmerült. Csupán néhány kérdésről, mert az ottani megbeszélések magnetofonon felvett anyaga 43 órai lejátszást igényelne, pedig sok megbeszélést nem is vettek fel. Azért is csak néhány kérdést vetek fel, mert tudtommal több elvtárs jelentkezett szözlásra a füredi tábor résztvevői közül. A megbeszélés célja a neveléstudomány tervének megvitatása volt. Délelőtti plenáris üléseken elvi kérdéseket vitattunk meg, délután pedig szakcsoportok beszéltek meg a szakjaiknak megfelelő tudományos kutatómunka problémáit. Az első, az október elseji plenáris ülés napirendi vitáján a résztvevők azt a javaslatot fogadták el, hogy a plenáris megbeszélések ne kötetlenek legyenek, hanem bizonyos központi témák körül csoportosuljanak. Három ilyen téma rajzolódott ki. Az egyik kultúrpolitikánk 10–11 éves múltjának áttekintése, a másik a neveléstudomány elvi kérdései, ezzel kapcsolatban a provincializmus és az ahistorizmus problémája, a harmadik a neveléstudomány módszereinek kérdése. Ezen az első plenáris ülésen fogadta el különben az értekezlet Ravasz Jánosnak azt a javaslatát, amelyet két héttel ezelőtt itt is említett abban a formában, hogy a tudomány bizonyos kutatói nem kaptak Füredre meghívást. A meghívottak közül azután Kiss Árpád és Vajda György [Mihály] meg is jelentek a megbeszéléseken. De ezt csak melleleg jegyzem meg.

Most a neveléstudomány egy-két elvi kérdéséről szeretnék beszélni, de ígérem, hogy nem leszek elvont, hanem próbálok konkrét lenni, úgy sokkal érdekesebb is. Arról szeretnék beszélni, hová juttatta tudományunkat és a magyar nevelésügyet az elmúlt években a szektás elzárkózás térben a világ nagy részétől, időben az emberiség kulturális örökségétől, nemzeti hagyományainktól, végül pedig térben és időben a mi pedagógiánk, nevelésügyünk hic et nunc problémáitól, a magyar valóságtól, társadalmunk és ifjúságunk kérdéseitől.

Nézzük meg először a tértől való elzárkózás kérdését. Mint ismeretes, 1950 óta a nyugati tudomány felé teljesen felszedtük a sineket, könyvek, folyóiratok alig jöttek be, az újabb pedagógiai törekvésekről nem szereztünk tudomást. Tudományunk képviselői nem ismerik vagy alig ismerik, hogy az atomkorszak hajnalán milyen pedagógiai elgondolások születtek egyes nyugati országokban, a technikai sőt a politechnikai nevelésnek milyen új perspektívái bontakoznak ki. Ifjú kutatóink, aspiránsaink még a két világháború közti idők nyugati kommunista pedagógusainak kezdeményezéseit sem ismerik. Füreden hallottak például sokan először arról, hogy az 1930-as évek elején vagy inkább a 20-as években Freinet⁹³ az iskola és a termelő munka összekapcsolására milyen érdekes kísérletet végzett Franciaországban a L'imprimerie a l'école című intézményben, tehát a nyomdaiskolában. Amint az irodalom sokszor csak két színnel, fehérrel és feketével dolgozott, úgy vált szét az elmúlt időkben egymástól kelet és nyugat. Minden nyugati eredmény eleve burzsoá volt ami pedig burzsoá jellegű volt, az persze rossz volt, bírálat nélkül elutasítandó. A tudományos morálnak mintegy alapszabályává vált, hogy azt csak eleve tendenciózusan szabad, kell és lehet beállítani, nyilván valami furcsán értelmezett pártosságból kifolyóan. Helyes nézetet erről a burzsoá tudományról csak úgy lehet kialakítani, ha azt eleve meghamisítjuk és elferdítjük. Füreden ezt az eljárást stempliző pedagógiának neveztük, amely a valóság gazdagságát jel-

szó, címszó rábélyegzésével hamisította meg. Így egyszerűsödött le a valóság úgy, hogy Foerstert⁹⁴ a közelmúltban az egyik folyóiratban az imperializmust nyíltan kiszolgáló, a gyermeket elnyomásra, félelemre idomító pedagógiai rendszer képviselőjévé tették. Igaz, hogy Foerster katolikus pedagógus, de az is igaz, hogy például a tanulói önkormányzat egyik harcosa, aki a 30-as évek végén a munkásmozgalommal elég közeli kapcsolatban volt. Azután egy másik ilyen stempli volt a közelmúltban és jaj volt annak, aki ezt a bélyeget megkapta, a pedológia, *(Derültség.)* Mivel erről még júniusban is sokan azt mondták, hogy nem tudják, micsoda, legyen szabad egy-két szót erről szólnom.

A pedológia szót a tudományba egy Christman nevű német tudós hozta be 1894-ben, Jénában megjelent munkájának címe: Pädologie, Entwurf zu einer Wissenschaft des Kindes.⁹⁵ A „pais”, gyermek többől származik a „peda-gógia”, a gyermekvezetés, „paidologia” a gyermek leírása, a a gyermek tanulmányozása, vizsgálja a gyermeket, ha szabad mondani, mint valami természetrajzi tárgyat, a nevelés szándéka és akarata nélkül. A pedológia nem is állította soha azt, hogy pedagógia akar lenni. Mint ismeretes, a Szovjetunióban ezek a gyermektanulmányozók, pedológusok, a pedagógusok fölé kerekedtek olyan értelemben, hogy a gyermekeket tesztvizsgálatok alapján irányították pályákra, iskolákba, korlátozott vagy fogyatékos gyermekek osztályaiba és így tovább a pedagógus háttérbe szorult. Ennek alapján született az 1936-os párthatározat a Szovjetunióban. A mi 1950-es párthatározatunk, vagy inkább a magyarországi 1950-es párthatározatunk — bocsánatot kérek — *(Derültség és taps.)* nem is említi a pedológia szót, ennek ellenére 1950 óta ráhúzták ezt a címkét mindazokra a pedagógusokra, akik a tudomány kapcsolatait az egész világgal fenn akarták tartani. Egyesek azt hitték, hogy a burzsoá pedagógia bizonyos elgondolásival kötnek szövetséget a gyermekek szempontjainak figyelembevételével. Zárójelben megjegyzem, hogy ezt most végre újból felfedezték és a Szovjetszkaja Pedagógija legújabb száma arról szól, hogy tanulmányozzák mélyen és behatóan a gyermeket. Aki ezt merte volna csinálni 1950 után, borzalom, hogy mi lett volna vele. *(Derültség.)* A csupán fehérrel és feketével színező 1950—55-ös években minden, ami rossz volt tudományunkra és nevelésünkre, egyszerűen pedológia lett.

Elmondom, hogy a pedológus milyen csodásan sokszínű lény volt: 1/a: a pedológusok a gyermek nevelhetetlenségét hirdetik — lehetett olvasni az egyik helyen, ugyanakkor máshol azt, hogy a pedológusok Rousseau tanait újítják fel, aki szerint a gyermek természetétől fogva jó, hagyjuk fejlődni, jó lesz belőle, tehát optimista. 2/a: a pedológusok fellazították az iskolai élet kereteit, avantgardisták voltak, a követelményeket lezállították, tankönyvszabotázzsal akadályozták meg munkásszálunk gyermekeinek normálisan tanulását. felszámolták a didaktikát és ha valamelyik írt közülük didaktikáról, a visszavonulás taktikája volt. *(Derültség.)* Nem kell ezen nevetni, ez komoly dolog. 2/b: ugyanakkor ezek a pedológusok maximalisták voltak — az előbb még minimalisták — akik maximalista tankönyvekkel buktatták és nyírták a munkásszálgyermekeit az iskolában. 3/a: A pedológusok nem neveltek, mert magukra hagyták a gyermekeket. 3/b: megfélemlítéssel neveltek, kínozták, gyötörték a gyermekeket. Nem a levegőbe beszéltek: az oktatásiügyi miniszter 1954-ben a Köznevelésben és ugyanakkor a Társadalmi Szemlébe írt cikkében⁹⁶ a következőket írta: a megfélemlítésen és ijesztésen alapuló fegyelmelés még nem tűnt el egészen iskoláink éle-

téből, egyes iskolákban még verés is előfordul, *(Felkiáltás: Ez ma is megvan!)* támogatják a sötét múlt maradványait az áltudományos burzoá lélektan, pedagógia nézetei, amelyek a gyermek nevelhetetlenségét hirdetik. Ugyan nem hiszem, hogy a lélektan állást foglalt volna ilyen kérdésekben. A miniszter így folytatta: „A pedológia, amely évekig rányomta bélyegét nevelésünkre, burkoltan érzeteti hatását, egyes pedagógusok még most is azt hiszik, hogy a gyermeket csak megfélemlítéssel lehet kulturált viselkedésre kényszeríteni.” Eszerint a pedológusok a klerikális nevelés képviselőivel válnak azonosak.

Ez a furcsa stempliző pedagógia a legkülönbözőbb dolgokat vonta egy kalap alá és természetesen a legsötétebb tudománytalansághoz vezetett. Makarenko ama nézetét is sokszor elsikkasztották, hogy a növendék nem passzív báb, hanem aktív részese a nevelési folyamatnak. A szovjet neveléstudomány komoly eredményeit, igazi nagyszerű eredményeit is eltorzítva kaptuk, csak az oroszul olvasni tudók tudtak hozzáférközni, például, hogy csak a saját szakmámról beszéljek, a magyar matematika-szakos tanároknak csak egy igen kis töredéke ismerte azt a kiváló szakdidaktikai irodalmat, ami a „Matematika v skole”-ben évente hatszor jelenik meg. Ezt nem propagálták, de silány brosrúrákat sokat kaptunk.

Rátérek most az időbeli elzárkózás kérdésére. Ahogy térben lezártuk a sorompókat, ugyanúgy zárhoztunk el időben is az emberiség kulturális örökségétől, a neveléstudomány és a nevelés és általában az egész kultúra múltjából. Itt egyáltalán nem vettük figyelembe Lenin tanítását, aki világosan megmondta a kommunista neveléssel és a kommunista műveltséggel kapcsolatban, and mutatis mutandis⁹⁷ természetesen a neveléstudományra is érvényes, hogy „óriási hibát követne el az, aki azt a következtetést próbálná levonni, hogy lehet valakiből kommunista anélkül, hogy elsajátítaná azt, amit az emberiség tudásában felhalmozott” és ugyanitt: „ha nem értjük meg világosan, hogy proletár kultúrát csak akkor lehet építeni, ha pontosan ismerjük az emberiség egész fejlődése által létrehozott kultúrát, csak úgy, hogy ezt a kultúrát átdolgozzuk, ha ezt nem értjük meg, nem is fogjuk ezt a feladatot megoldani.” Ezzel szemben mi történt? A neveléstörténetet kiracionalizálták a középiskolai tanárképzésből, a tudományos forrásokat háttérbe szorították és divatosá vált, hogy a neveléstörténetről harmadrendű brosrúrák alapján szereztek tudomást. Tisztelet azoknak a kivételeknek, akik a neveléstörténettel foglalkoztak és a forrásokat vizsgálták. Így válhatott Kant például egészen egyszerűen az eredendő bűnről szóló középkori tanítás felújítójává. *(Derűlség.)* Így esett például még egyetemi tanszékvezető is abba a tévedésbe, hogy a nevelés herbarti három funkcióját — Regierung, Unterrichtung, Zucht⁹⁸ — a nevelési folyamat három szakaszának fogták fel, de nem tehet róla, mert a forrása így mondta.

Ennek a provincializmusnak és ahistorizmusnak következménye volt az a szemlélet, hogy mindent előről kell kezdeni, ami 1936-ig vagy tőlünk nyugatabbra történt, az nulla, az egész neveléstudományt előlről kezdjük. De nemcsak az emberiség kulturális örökségét tagadtuk meg, hanem a saját régi hagyományainkat is. Apáczai Csere még csak előfordult az iskolák címében és itt-ott egyes tanulmányokban, de inkább emlegettük, mint tudjuk, hogy munkássága mit is jelent tulajdonképpen. Nagy Lászlóról⁹⁹ az utóbbi években nem volt szó, Földes Ferencről¹⁰⁰ beszéltünk 1950-ig, azután nem hallottam róla. Kemény

Gábert,¹⁰¹ első Kossuth-díjas pedagógusunkat rendkívül szégyelltük. Nagy Lászlót különösen gyanússá tette, hogy a századforduló körül fejtette ki tevékenységét és — Uram bocsá' — gyermeklélektannal foglalkozott. Még a mostani augusztus elsejei, tehát a júniusi akadémiai vita és a júliusi párthatározat után megjelent Köznevelés egyik cikke is Nagy Lászlót nemes egyszerűséggel burzsoá pszichológusnak bélyegzi¹⁰² s mindazt, amit Nagy László az érdeklődéssel kapcsolatban kifejtett, eléggé előkelő gesztussal a pedológia kártevősei és hibái közé sorozta.

Olyan intézményeinket, mint a főiskolai tanítóképzés vagy a népi kollégiumok, nem aszerint tekintettük, hogy azok minő magyar hagyományban gyökereznek, hogy például a főiskolai tanítóképzés ügye a 48-as törekvések között szerepel, a századforduló körüli tanügyi kongresszusokon újból felmerült, 1947-ben pedig előzetes országos viták, megbeszélések után a magyar kommunisták megvalósították, ez mind nem sokat számított. A Rajk-per¹⁰³ idején azzal az indoklással, hogy a Szovjetunióban nem főiskolákon történik a tanítóképzés, ezt egészen egyszerűen megszüntették. Ugyanígy a népi kollégiumok diákszállókká alakultak azért, mert a Szovjetunióban diákszállók vannak, nem pedig nevelő jellegű kollégiumok. A kérdésnek a mi nemzeti jellegű hagyományainkal való kapcsolata nem számított. Ezt jelenti a balatonfüredi határozatban a tartalmában és formájában is magyar nevelésügy megteremtése azzal a sztalini tétellel szemben, amely szerint a kultúra csak formájában, tehát a nyelvben, díszítményekben nemzeti, tartalmában azonban nem, hanem mindenütt ugyanolyan lehet nemzeti hagyománytól függetlenül. A balatoni konferencia azokhoz a kezdeményezésekhez csatlakozott, amelyeket első ízben Lukács elvtárs tanítványai, Hermann és Mészáros elvtársak¹⁰⁴ fejtettek ki és egyetértettünk velük ezekben a kérdésekben.

Végül beszélnek a magyar szabadság problémáiról, az elzárkózás harmadik területéről. Az elmúlt hat esztendőben nem láttuk vagy sohan nem látták, hogy milyen kiáltó ellentét van a hivatalos célok és előírások és a tényleges társadalmi helyzet között. Ezt Füreden Zibolen elvtárs úgy fogalmazta meg, hogy az elmúlt időben papirospedagógusok papirostársadalomban neveltek papirosgyermeket. *(Élénk taps.)* Az oktatásügyi miniszter az 1952 szeptember elsejei Köznevelésben¹⁰⁵ a következőket írta: „A pedagógusok politikai fejletlensége volt az oka annak, hogy akik különben lelkes munkát végeztek” — itt a mondatfűzés miatt nem szószerint mondtam — „a formalizmus hibájába estek, anélkül igyekeznek végrehajtani utasításokat, rendelkezéseket, hogy megértenék elvi alapjaikat és az természetesesen a lényeg helyett a külsőségek megragadására vezet.” Ma már világosan látjuk, hogy mi, pedagógusok kénytelenek voltunk formalistákká válni, dekorációba, szépen kongó faliújság cikkek íratásába és írásába temetni energiánkat, mert az említett utasítások és azok elvi alapjai igen sokszor a levegőben lógtak. Tavaly az osztályfőnöki órákra adott tanácsokban a következők szerepeltek: „A pályaválasztás kérdése különös tekintettel a termelő munka szépségeire és távlataira a szocialista rendben.” Ez nagyon szép dolog önmagában véve, csak az a baj, hogy olyan diákoknál kellett a termelő munka szépségeiről beszélni, akiket annak idején az egyetemre való felvétel perspektívájával vettünk fel, azután az I. és a II. osztályban kötéllel tartottunk ott, hogy az Istenért le ne morzsolódjanak, azután olyanok is kellett beszélni, aki verseket írt, a diákkönyvtárat vezeti, önképzőköri diáktípus, nehezen tudtam az esztergapad mellett elképzelni.

A másik tanács: példamutatás a kisebbeknek a jó közösségi magatartásra, fegyelemre, kulturált viselkedésre. Itt a negyedikeseknek kellett volna beszélni a példamutatásról, amikor ezeknek a diákjainknak a sportegyesületekben és táncos helyeken önzésre és jampeckedésre mutattak példát. A harmadik téma: helytállás és elvhűség a szavakban és tettekben, a kritika és önkritika jelentősége. Ugyanakkor, amikor társadalmunk csak úgy termelte a köpönyegforgatókat és karrieristákat, amikor az őszinte és jószándékú kritikaért lebunkózás járt. A mai Szabad Népet is el lehet olvasni, hogyan járt egy mérnök az önkritikával. Ezt a legmagasabb helyről is hiába várták a tömegek. A következő téma: legyünk kiméretlenek a hibákkal szemben, a legnagyobb tisztelettel az emberek iránt. (*Derültség*.) Ugyanakkor diákjaink a társadalom valóságos életében bizonyos hibák legnagyobb tiszteletét, viszont sok esetben az emberekkel szemben való legnagyobb kiméretlenségre láthattak példákat. (*Taps*.)

Ezt a helyzetet Füreden megbeszéltük, tisztáztuk és elég egyöntetűen megállapítottuk, de mi ezek után a teendő? Élesen fogalmaztuk meg Füreden a tudományos kutatás és kritika etikájának kérdését. A füredi platform egyik tételévé vált, hogy az igazságot fogjuk vizsgálni és írni, vagy szerényebben: legalábbis megpróbáljuk vizsgálni és írni. Ezért mondja a határozat, hogy pedagógiai szemléletünk alapja jelenünk, valóságunk és célunk az, hogy pedagógiánk valóban az iskolákhoz, valóban népünk nevelőihez szóljon. Természetesen ez még messze nem eredmény, hanem feladat, amelyet meg kell oldani komoly, nehéz munkával, a kutató pedagógusok és a gyakorlati nevelők közös erőfeszítésével.

A gyakorló pedagógusok közül sokan bizalmatlanok. Már hallottam, hogy mindez nagyon szép, nagyon jó dolog, de vajon lesz-e belőle valami és mit jelent a szabadság gondolata, ami a határozatot átlengeti. Felmerült ugyanis itt ma két hete Kemény [István] elvtárs hozzászólásában a szabadság kérdése. Hozzászólásának sok szép részletével egyetértünk, de nem érthetünk egyet a szabadságnak szabadosságra vezető fogalmával, ahogy ezt Kemény elvtárs, hozzászólásában egy helyen kifejtette. Igenis van szabadság, de ugyanakkor van tanügyi fegyelem is. Nekünk pedagógusoknak meg kell szabadulnunk, és ez fontos szabadság követelés, a félelemtől, attól a félelemtől, hogy ha megmondjuk az igazságot, a valóságot ami csak előbbreviheti közös ügyünket, a szocializmus ügyét, akkor a fejünkre ütnek, lebukunk (*Taps*.) vagy a káderlapra kerül valami kellemetlen bejegyzés. Azután meg kell szabadulnunk a felsőbb hatóságoktól, a felügyelektől (*Taps*.) — nem fejeztem be! — és az oktatási osztályok hatalmasságaitól való félelemtől. (*Derültség és taps*.) Azért sem érthettem úgy, mint egyesek akarták érteni, mert magam is felügyelő vagyok. (*Derültség*.) Ennek feltétele természetesen az, hogy a hatóságok valóban a közös cél érdekében dolgozó munkatársaknak tekintsenek bennünket, segítsenek, ne kezeljenek le, ne legyen az az érzésünk, amikor távoznunk, hogy végünk van. (*Derültség*.)

A szabadság ne csak ilyen félelemektől való szabadságot jelentsen van, legyen pozitív értelme is. Szabadságot például a módszerben a merev előírások és utasítások helyett, szabadságot az anyag kezelésében a kötelező anyag elvégzése mellett. A tanéveleji szakmai tanácskozáson például a résztvevő kartársak közül többen felvetették, hogy lehet-e, szabad-e és így tovább. Nem győztem hangsúlyozni, hogy ez ma már nincs,

mindent lehet, szabad, amit valamilyen távolabbi vagy közelebbi cél érdekében meg tudunk indokolni és ami ezt a célt tényleg szolgálja. (Taps.) Végül a szabadság jelenti a szabadságot a kutatómunkában, amiben a neveléstudomány kutatói és ez nagyon sokszor elhangzott nagyon sokszor aggódva, szeretettel és kérve Füreden, minden gyakorló pedagógust készségesen és örömmel fogadnak szövetségesként.

Befejezésképp legyen szabad hivatkoznom Leonov szovjet írónak a Szabad Nép minapi számában közölt szavaira.¹⁰⁶ Kifejti Leonov elvtárs, hogy a Szovjetunióban bizonyos elmaradottság miatt nagyon gyorsan kellett előrehaladni, a szédületes gyorsaság miatt magas hőfok fejlődött, s ilyen temperaturában nem kellemes élni. Ha azonban a csillag kihűl, megjelennek rajta a madarak, a virágok és az emberek. Így várjuk mi is a mi hazánkban az ember emberségességének és az emberséges embernek megjelenését, továbbá, hogy a mi tudományunkban is minden madár eldalolja a maga énekét. Füreden nagyon sokszor beszéltünk ebben a képben, a madár, aki dalol és arra a megállapításra jutottunk, hogy minden madár énekeljen. És ki a madár? Aki tud énekelni. (Élénk taps.)

PATAKI FERENC: A szokásos javaslatok és kérdések. „Sok szó esik a tanulók túlterhelésének megszüntetéséről, nem lehetne-e az időbeli túlterhelést a légó oktatás megreformálásával is csökkenteni?” (Élénk taps és derűtség.) Sokan nem is tudtuk, hogy légó oktatás van az iskolában.

Kérdés: „Igen sokat beszélünk a rehabilitációról, a tudósok rehabilitációjáról is. Szeretnénk tudni, mi van a magyar történelemtudomány és a történetoktatás legkiválóbb képviselőjének, Kosáry Domokosnak megfelelő helyre állításával és rehabilitációjával?”¹⁰⁷ (Úgy van! Úgy van! Élénk taps.) Mikor látjuk ismét az Eötvös Loránd Tudományegyetemen?”

Végül érkezett egy reflexió Bak elvtárs hozzászólására. Nem veszünk figyelembe azonban olyan észrevételt, amely név nélkül érkezik, ez is végül hozzátartozik a Petőfi-köri viták etikájához. (Helyeslés és taps.)

BAKONYI PÁL: Kedves Elvtársak! Két népszerűtlen bejelentéssel szeretném kezdeni hozzászólásomat. Az egyik az, hogy én abban a bizonyos Központi Pedagógus Továbbképző Intézetben dolgozom, amely aktívan propagálta azokat a kiadványokat, amelyekről az imént Bak elvtárs szólt és amelyeket olyan remekül lestemplizett. A másik népszerűtlen bejelentésem az, hogy én azokról az oktatási osztályokról szeretnék beszélni, amelyekből való felszabadulásról az előbb Faragó elvtárs tett említést. (Közbeszólás: A félelemtől!) Azt hiszem, világosan egyetértünk valamennyien, hogy az iskolai oktató-nevelő munkának igen fontos támasza kell hogy legyen az irányító ellenőrző apparátus, az oktatási osztályok. Hogy milyen munka folyik az iskolában, az minden időben függött attól az irányítástól, amelyet az iskolák kaptak és ez így volt mostanában is és így lesz a jövőben is. Sajnos, az az apparátus, amely az iskolákat irányította és irányítja, igen sok nehézséggel és igen sok fogyatékos-sággal küzd, számos olyan tényező van, amely akadályozta és akadályozza ma is munkáját. Ezekről a tényezőkről szeretnék egy kicsit beszélni, mégpedig azt is hozzáteszem, hogy elsősorban a vidéki, a járási oktatási osztályokról, azokat jobban ismerem, mint a budapesti szerveket. Ezek az oktatási osztályok és abban dolgozó elvtársaink rendkívül súlyos, sajátos, ellentmondásos helyzetben vannak. Miért? Mi okozza ezt a furcsa ellentmondást? Az, hogy az oktatási osztályokon

dolgozók funkcionáriusok, azok voltak, azok ma is és meg kell állapítani, hogy az elmúlt években sokszor kényszerű végrehajtói voltak olyan hibás és helytelen intézkedéseknek, amelyekkel nem egyszer maguk sem értettek egyet. Bár végzettségre nézve az oktatási osztályokon ma már túlnyomórészt pedagógusok dolgoznak, munkájukban ez sokszor nem tükröződött, mert nem tükröződhetett és maguk is részeseivé váltak nem egy pedagógiaellenes intézkedésnek. Tudom, hogy igen sok kivétel van, tudom, hogy vannak az oktatási osztályokon dolgozó elvtársak, akik hősiesen álltak helyt a legnehezebb időszakban, én azonban a tipikus helyzetről szeretnék beszélni és ez az, hogy az oktatási osztályok dolgozói belekényszerültek nem egy pedagógiaellenes intézkedés végrehajtásába. Ez az egyik oka annak az egészen súlyos fluktuációnak, amelyet a megyei és járási oktatási osztályokon tapasztalhatunk, az ott dolgozó elvtársak állandó változásának, ami természetesen akadályozza az egész iskolai munka színvonalának egyenletes emelkedését. Nem egy elvtárs mondhatta, aki járási osztályon dolgozik, hogy azért szeretne kimenni a tanácsból az aparátusba, mert becsületesebb elmenni, mint becstelenül dolgozni. Tisztában volt vele, hogy amit tesz, az nem helyes. Sajnos, az oktatási osztályokon dolgozó elvtársaink maguk is belekényszerültek nem egyszer pedagógusok üldözésébe, szektás kádermunkába. Nem évekkel ezelőtt, hanem még az idén áprilisban is őskutatás folyt nem egy megyében különböző szervek utasítására. Nem kell beszélnem arról, hogy oktatási osztályaink dolgozói mennyi törvénytörtést követtek el például a nyugdíjazás terén. Amikor ezt meg kell állapítanom, ugyanakkor az ellentmondás másik oldalát is látni kell, ti., hogy az oktatási osztályok dolgozó pedagógusokat a végrehajtó bizottságon belül is elnyomták és maguk is áldozatai voltak nem egyszer egy értelmiségellenes politikának. Erről szeretnék egy kicsit beszélni.

Miben mutatkozik meg ez az elnyomott helyzet? Elsősorban a fizetésben. Az oktatási osztályok vezetőinek fizetése most, egy bizonyos rendezés után is még mindig olyan alacsony, hogy az a furcsa helyzet állt elő például egyik járásunkban, hogy amikor egy fegyelmi úton leváltott osztályvezetőt kihelyeztek igazgatónak, magasabb fizetést kapott. A barcsi igazgatónak az általános iskolában magasabb fizetése van, mint a Somogy megyei tanács oktatási osztályvezetőjének. Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények között nem volt várható, hogy a legkiválóbb pedagógusok vállalták volna egy területi egység oktatásügyének irányítását, nem volt várható az, hogy valóban mindig a legjobban képzett pedagógusok vezetik a többi pedagógusokat, vagy ha ez így történt, rendkívül súlyos anyagi áldozattal járt, ami előbb-utóbb elkeseredést és elkedvetlenedést vont maga után. Sokszor talán lett volna lehetőség magasabb besorolásra, a besorolás azonban a végrehajtó bizottságtól függ, a keret elosztását az végzi és nem egyszer, inkább többször ezt a pedagógusok, az oktatási osztály rovására oldották meg.

Egy másik ilyen rendkívül súlyos helyzet az oktatási osztályokon az elhelyezés és általában az anyagi ellátottság, itt nem pénzre gondolok. A járási oktatási osztályok jelentős része lehetetlenül rossz munkakörülmények között dolgozik, kis helyiségekben, összezsúfoltan. Nem vicc, az, hogy ketten-hárman dolgoznak egy íróasztalnál. Miután az adminisztrátorokat az előadók létszámához képest a végrehajtó bizottság elnöke osztja el, az oktatási osztályokon nagyon sokszor nincs adminisztrátor és az oktatási osztályok dolgozói így kénytelenek maguk gépelni, adminisztrálni minden primitív munkát. Egy bizonyos idő után tehát elvesztik még az igényüket is a pedagógiai vezetésre, beletörődnek ab-

ba a helyzetbe, hogy nem tudnak pedagógiailag vezetni és sokszor megelégednek a járás vagy a megye egyszerű szervezési, adminisztratív összefogásával. Állandó panasz, hogy a rendkívül nehéz körülmények között dolgozói felügyelői kar gyalog jár, biciklizik, más osztályok általában könnyebben kapják meg a gépkocsit, mint azok a felügyelők, akikről nagyon jól tudják az elvtársak, hogy hazánk települési viszonyai között milyen távoli tanyákra kénytelenek eljutni, ha ki akarnak jutni. A lakáshelyzetről, azt hiszem, nem szükséges beszélni, azt a budapesti pedagógusok is tudják, hogy a lakáelosztásoknál nem az oktatási osztály az első, aki lakást kap.

A legsúlyosabb probléma, ami oktatási osztályainkat sújtja, a más munkára való igénybevétel. Ez egy évek óta állandóan súlyosbodó panasz, amelyet mindezekig nem tudtunk eléggé orvosolni. Az oktatási osztály dolgozói falufelölösök, ami azt jelenti, hogy hetenkint egy esetleg több napot kénytelenek egy falu végrehajtó bizottságának segítségével tölteni, egy napra teljesen kiesnek az oktatási munkából. Az oktatási osztály dolgozóit elviszik szövetkezetet szervezni, begyűjteni, ami sokszor olyan tragikomikus módon végződik, hogy az év végén jutalmat kapnak a begyűjtésben és a tsz-szervezésben végzett jó munkáért. *(De-rültség.)*

Egy levélből szeretnék idézni, amelyet Németh Sándor tanulmányi felügyelő írt hozzám Vas megyéből, egy igen kiváló pedagógus: „Augusztus közepe óta két hónapig függetlenített tsz-szervező voltam másik felügyelőtársammal együtt. Persze ez alatt az idő alatt senki sem végezte a reszortunkba tartozó munkát, most tele vagyunk elintézetlen aktával. Látogatásról szó sem lehet. Úgy tapasztalom, hogy évről-évre kedvezőtlenebb lesz a helyzet a pedagógiával való foglalkozás számára. Aktaintézőkké váltunk, a területre csak panaszok kivizsgálása végett megyünk. Úgy gondolom, hogy ez országos jelenség, amin változtatni kellene.” Ilyen körülmények között természetesen nem csoda, ha az oktatási osztályok nem tudnak igazi irányító szervekké válni. Nem csoda és nem is csodálkoznunk ma már ezen, amikor az elmúlt korszakot valójában tudjuk értékelni. Egy-egy végrehajtó bizottsági elnök időnkint őszinte és azt mondja az oktatási osztálynak, hogy nem törődöm az oktatás ügyeivel, nem fontos az iskolaügy, engem az iskolákért soha senki nem von felelősségre. Sajnos, ez az igazság, mert hogy az oktatásügyi rendelkezéseket betartsák, hogy a kötelező iskoláztatási törvényt betartsák, ezt nagyon sokszor nem ellenőrzi a felső hatóság. A végrehajtóbizottság elnökét valóban felelősségre vonják, ha nem megy a begyűjtés, a tsz-szervezés, de nem vonják felelősségre, ha baj van az iskolai oktató nevelő munkával. Nem csoda ez egy olyan korszakban, amelyben nem egyszer a mennyiségi kérdések a minőségek fölé emelkedtek, amikor a formai kérdések a tartalmi kérdések fölé emelkedtek, nem csoda tehát, hogy egy vb elnök szemléletében csak a tojásbegyűjtés százaléka volt a lényeges és elsikkadt az iskola, elsikkadt a gyermek, elsikkadt az ember, elsikkadt a humánus.

Ha megengedik, a kérdésekre szeretnék válaszolni. Az egyik kérdés az, hogy hány ember dolgozik egy ilyen oktatási osztályon. Ez nem egészen egyforma, általában az érdemi munkával a járásokban 4-5 ember foglalkozik, egy osztályvezető, két-három szakfelügyelő, egy-két tanulmányi felügyelő. Ez a járás nagyságához képest változik.

Azt kérdezik, hogy „Mi volt a saját szerepe, amikor a pedagógiaiellenes intézkedéseket végrehajtották?” *(Taps.)* „Miért nem hagyta ott ezt a posztot?” *(Taps.)* A saját szerepem rendkívül keserves volt ebben az

időben. Az igazság az, hogy a továbbképző intézetnek semmiféle irányító, rendeleti jogköre nem volt, tehát mi ennek a helyzetnek kialakításában nem vettünk részt, csak végignéztük és tehetetlenek voltunk vele szemben. Annak az elvtársnak, aki a kérdést feltette, teljesen igaza van abban, hogy jobban és határozottabban kellett volna harcolni ellene, ez a harc azonban, amelyet mi próbáltunk folytatni, sokszor rettenetes akadályokba ütközött, csak azt szeretném illusztrációképpen elmondani, hogy nem 3-4 évvel ezelőtt, hanem az idén tavasszal, amikor a minisztérium személyzeti osztályának vezetője a XX. Kongresszus szellemében való káderneműről beszélt és ezt akarta az oktatási osztályvezetőknek megmagyarázni, több osztályvezető úgy nyilatkozott, hogy ők ezt otthon úgysem merik elmondani, mert ez ott oportunistáknak minősítik és úgysem engedik végrehajtani.

Egy kérdés azt mondja, hogy pedagógus-üldözésre senkit sem lehet kényszeríteni. Ha valaki üldöz valakit úgy, hogy meg van győződve az üldözött személy ártatlanságáról, ez olyan aljasság.¹⁰⁸ [...]]

ÁGOSTON GYÖRGY: Tisztelt Elvtársak! Meglehetősen nehéz helyzetben vagyok két okból is. Először is azért, mert nem vehettem részt önhibámon kívül az eddigi vitákon, másrészt pedig azért, mert az előző viták során súlyos kritikák érték. Ez a kritika bármennyire fáj is, bármennyire igyekezem az elmúlt években végzett munkám indítékait a becsületes szándékokban megtalálni, ez a kritika jogos, indokolt és elkerülhetetlen. Elkerülhetetlen még akkor is, ha ezt a kritikát nem itt és mások mondják el, mert elkerülhetetlen, hogy ma minden becsületes ember, különösen, ha mint én is, fontos vezető helyeket tölt be, ne nézen szembe a saját lelkiismeretével, ne vizsgálja meg minden szóban hirdetett és leírt szavát, minden tettét, elkerülhetetlen, hogy ne állítsa azt az emberség, a tudományosság mércéje alá.

Ez az önvizsgálat rendkívül nehéz. Higgyék el, megrázó, mély személyes válság. Ravasz János elvtárs az elmúlt alkalommal itt azt mondotta és pártunk központi lapja közölte, hogy az utóbbi években alkalmazkodó emberek kerültek a pedagógia vezető helyeire. Én Ravasz elvtárs megállapításával mélyen egyetértek. *(Derültség)*. Azt hiszem, hogy azok is, akik ma itt mosolyognak, sokszor hasonló helyzetben vannak. Belátni, — különösen olyan embereknek, akik 12 évvel ezelőtt, fiatalon, 24 éves korukban tiszta szívvel, őszinte becsületességgel léptek be a pártba, — hogy amit hosszú éveken keresztül bátorságnak, harcos kiállásnak, pártosságnak gondoltunk, tudtunk és éreztünk, az valójában alkalmazkodás volt, ez minden mosoly ellenére roppant nehéz. Roppant nehéz átélni ezeknek a fogalmaknak, tartalmaknak kicserélődését. Abban a meggyőződésben voltam, hogy valóban a pártot, a nép ügyét szolgálom, és ma kénytelen vagyok belátni, hogy ez gyakran és sokszor alkalmazkodás volt. Persze csodálni tudom azokat az embereket, akik minden mélységes megrendülés nélkül tudják ezt tudomásul venni.

Tisztelt Elvtársak! Magamévá tettem az 1950-es párthatározatot. Lelkesedéssel és meggyőződéssel tettem eleget olyan felhívásoknak, hogy írásban is álljak ki a párthatározat mellett, és segítsek az úgynevezett pedológusok leleplezésében. Nemcsak a párt iránti hűség, a párt határozatának igazságába vetett feltétlen és gondolkodás nélküli bizalom ösztönözt erre *(Zaj)*, hanem az a már korábbi — most már belátom, hogy téves — belátás, hogy azok a reprezentatív művek, amelyek 1950 előtt megjelentek, nem marxista művek, nem segítik ifjúságunk szocialista szellemben való nevelését, és egyáltalán nem tartalmazzák a szo-

cialista pedagógia problematikáját. Látom, hogy ez a nézetem nagyrészen téves.

Azt hittem, hogy az 1950-es párthatározat tisztulást, kibontakozást jelent, az alkotó marxista pedagógia művelésének lehetőségeit teremti meg. Ma már világosan látom, hogy ez a párthatározat és más dogmaként tisztelt párthatározatok megbénították a tudományos munkát, nem a tudomány, hanem a dogmatikus tudománytalanság felvirágzására teremtettek lehetőséget. A gondolkodás nélkül elfogadott dogmák szűklátókörű, egyoldalú, szemellenzős dogmatikussá tettek engem és sokunkat. Csak ezeknek a dogmáknak szemszögéből láttam a világot, ítéltem meg korábbi hazai és nyugati tudományos műveket.

Ez a szemléletmód, sajnos, megnyilvánul az 1950 óta megjelent cikkeimben, tanulmányaimban. Ma, amikor újra elolvasom ezeket a cikkeket, tanulmányokat — gyakran mások is megteszik — sokszor szégyellem a leírt sorokat, szégyellem a sokszor indokolatlanul, tudományosan be nem bizonyított, az egész műből kiragadott idézetek alapján használt pejoratív jelzőket, vagdalkozásokat. Szégyellem, mert nekem több idegen nyelv birtokában módomban volt és lett volna a műveket, a szerzőket a maguk teljes egészében megismerni, tanulmányozni. A sztálini, zsdánovi kultúrpolitika mélyen rányomta bélyegét és megfertőzte egész munkásságomat. Tragikus, hogy így van, de jó, hogy visszavonhatatlanul vége van.

Tragikus volt az 1950-es párthatározatnak az a következménye, hogy a félreállított, állástalanná tett tehetséges, alkotó embereket. Nemcsak az ő szempontjukból volt ez tragikus, a tudomány szempontjából is tragikus volt. Megfosztottuk önmagunkat a tehetséges, nagytudású emberek segítségétől, mi, kezdő fiatalok. Az alkotó vitákban megnyilvánuló tudományos ellenőrzéstől és megfosztottuk magunkat, enélkül pedig nem fejlődik a tudomány, hanem benne a csalhatatlanság, a megcáfolni nem merészelt dogmatikus kijelentéseket bénító légköre uralkodik el. Ez valóban halála a tudománynak.

Meg kell mondani, hogy nekem személyesen nem volt részem senkinek az eltávolításában. Az 1950-es párthatározat előkészületeiről sem volt semmi tudomásom, de részt vettem az eltávolítottak, a félreállítottak megrágalmazásában, erkölcsi és tudományos tekintélyük aláadásában, mert azt hittem, hogy a párt érdekeit kell szolgálnom.

(*Felkiáltások: Elég!*). Ha az elvtársak úgy gondolják, hogy elég... (*Halljuk! Halljuk!*).

PATAKI FERENC: Elemi dolog, hogy a rendelkezésre álló időben meghallgassuk, annál is inkább, mert rengeteg szó esett róla. Aki nem fog vele egyetérteni, később reflektálhat, de hogy végighallgassuk a rendelkezésre álló időben, ez elemi dolog és ismét csak új közéleti etikánk kérdése. (*Élénk taps*).

ÁGOSTON GYÖRGY: Azt hiszem, tisztelt Elvtársak, hogy nem kell mindent szégyellnem, amit csináltam. Én legalábbis magam így érzem. Leikes híve, propagálója voltam Makarencó eszméinek, akit az alkotó dogmatikusmentes pedagógia egyik legnagyobb alakjának tartok.

Eppen ezért — tévedések elkerülése végett — már évek óta nem a Kairovi¹⁰⁰ tankönyv szelleme, tartalma adott alapot egyetemi előadásaimhoz. 1952-ben felvettem a nevelés formalizmusának és a tudatra való ráhatás egyoldalúsága elégtelenségének kérdését. Hirdettem, hogy a gyermekek nevelését tapasztalataik bázisára kell helyezni, és hogy ez a tapasztalati bázis a jól megszervezett iskolai közösség, amelyben kibontakozik a gyermek aktivitása, öntevékenysége, amelyben a gyermek

nem csupán tárgya, hanem alanya is a nevelésnek. Sok-sok dokumentumot tudnék erre vonatkozólag itt felhozni.

Beszéltem és 1953-ban írtam is pedagógiánk népi, nemzeti jellegének szükségességéről. Meg kell mondanom, hogy személyesen nagyon sokat tettem azért, hogy a magyar pedagógiatörténeti kutatások kibontakozzanak, és hogy a pesti Eötvös Lőránd Tudományegyetemen a magyar neveléstörténet tanítása megnyilvánuljon. *(Közbeszólás: Ezt leszögezte Balatonfüreden, ez így van!)* Nem hiszem, hogy Ravasz elvtárs mást tudna mondani, talán itt a Petőfi köri vitán is az előző felszólalásában elmondotta. A pesti tudományegyetemen egészen addig, míg oda nem jöttem, nem volt magyar pedagógiatörténeti oktatás. Végignéztam az összes tanrendeket, az Eötvös Lőránd Tudományegyetemen a felszabadulás óta nem hirdettek egyetlen magyar neveléstörténeti tárgyú kolloquiumot sem. Személyes közbelépéssel, senkitől fel nem szólítottan, kértem, javasoltam Ravasz elvtársnak a tanszékre helyezését, és — tudomásom szerint, lehet, hogy Ravasz elvtárs ezzel talán nem ért egyet, talán igen — én minden lehetőséget megteremttem arra, hogy Ravasz elvtárs zavartalanul dolgozzon, és megindítsa nálunk a magyar neveléstörténeti oktatást. Nem tudom, Ravasz elvtárs egyetért-e ezzel.

Tisztelt elvtársak! A magyar tanárképzés ügye az egyetemen súlyos válságban van, de higgyék el, nem azért, mert mi akartuk ezt a válságot. Valóban igaz az, hogy a tanárképzés keretében tanárjelöljeink nem tanulnak neveléstörténetet. Élesen és komolyan, bátran harcoltunk e helytelen intézkedés ellen, az akkori miniszter elvtárs és egyetemi főosztályvezetője minden komoly érvelésünk ellenére iktatta ki a pedagógiatörténetet a tanárképzés keretei közül, azzal indokolva e lépésüket, hogy az egyetemen kémiatörténetet sem tanítanak, tehát teljesen szükségtelen és felesleges a pedagógiatörténet tanítása is.

Tisztelt Elvtársak! Nagyon sok mindent el lehet mondani rólam és magam is elmondok sokmindent. El lehet például ilyeneket is mondani: soha többé nem engedjük visszatérni a rövidzárlatos pedagógia korszakát — amivel teljesen egyetértek — amelyben tudósnak számíthatott az, akinek szakmai műveltsége nem terjedt túl a kairovos neveléstani mű és néhány silány brosúra ismeretén. Azt hiszem, hogy bár a mi felkészültségünket, képzésünket, tanulásunkat sokminden korlátozta, azt hiszem, ezt mégsem lehet elmondani. Azt hiszem, ha mélyen belegondol ebbe Faragó elvtárs, akinek minden oka megvan arra, hogy a legrosszabb színben lásson engem *(Derűltég)*, ő sem érthet vele egyet, mert jól tudja, hogy én vele együtt vizsgáztattam a szegedi egyetemen, amikor a Kairov tankönyvnek még híre-magja sem volt és amikor az ő útmutatásai szerint, személyes segítsége alapján nagyon alaposan igyekeztem akkor is, előbb is, utána is tájékozódni a pedagógiai irodalomban.

Tisztelt Elvtársak! Befejezem. A XX. kongresszus óta tiszta szívvel és lelkesedéssel támogatom azt a megtisztító, ellenállhatatlan mozgalmat, amely a szocialista demokrácia kibontakozását jelenti. Kezdeményeztem tanszékemen, az Akadémiai Főbizottságon a vitákat, az első lépéseket tettem meg azért, hogy a kiszorítottak ismét köztünk legyenek és elmondják véleményüket. Senki nem merte és nem akarta még meghívni Mérei Ferencet az akadémiai vitára, én személyesen hívtam meg őt. A füredi táborba javaslat érkezett, hogy hívják meg az olyan pedagógusokat, mint Prohászka és másokat. Engedjék meg, hogy csak a tények kedvéért elmondjam, hogy mielőtt elutaztam, Mezei elvtársnak¹⁰ én magam tettem ezt a javaslatot.

Tisztelt Elvtársak! Dolgozni fogok, dolgozni szeretnék, ha a jogos, a kíméletlen kritikán kívül a rágalom és a rosszindulat nem fogja ezt lehetetlenné tenni számomra.

Mégpróbálok a kérdésekre válaszolni.

PATAKI FERENC: Ne küldjünk több kérdést Ágoston elvtársnak, tekintettel arra, hogy már egy tucatnyi van. Senkit nem akarok befolyásolni, de gondolom, ezek felölelik az összes felmerülhető kérdéseket. *(Derűltség).*

ÁGOSTON GYÖRGY: Az első kérdés: „Miért nem gyakorolt önkritikát négy héttel ezelőtt és miért csak most?” Tisztelt Elvtársak! Egyszerűen nem felel meg a tényeknek, hogy én eddig nem gyakoroltam önkritikát. Az akadémiai vita, amely reggel 9 órától éjfélig tartott tavasszal, talán májusban, ennek az önkritikának a jegyében zajlott le. Hogy az én önkritikám milyen fokra jut el, hogy még nem volt elég mély, alapos, ezt talán elismerem, bár igyekeztem akkor is nagyon szembenézni a tényekkel, tehát egyszerűen nem felel meg a tényeknek, hogy én csak most gyakorolok önkritikát és nem négy héttel ezelőtt.

A másik kérdés azt veti fel, hogy miért nem cserélem fel az egyetemi katedrát valami más állással. *(Hosszantartó taps és derűltség).* Ezzel kapcsolatban csak azt mondhatom, hogy én szívesen felcserélem, amennyiben a pedagógia, a tanszék érdekei megkívánják. *(Taps).* Hogy nekem munkalehetőségeim ne legyenek, azt hiszem, hogy senki komolyan nem kívánja, nem érdemlem meg. *(Hosszan tapsolnak).*

„A dogmatizmus kényszerítette arra, hogy gondolatait idézetekkel és ne saját érveivel bizonyítsa be. Miért tette?” *(Felkiáltások: Erre nem kell válaszolni!).*

A következő kérdés lényegében ugyanaz, hogy eljutottam-e addig az önkritikában, hogy a tanszékvezetésről lemondok. Nem tudok mást mondani, mindenre hajlandó vagyok a pedagógia tudománya, a tanszék érdekében, de ismételten csak azt hangsúlyozom *(Felkiáltások: Nem kell tovább!)*, hogy a munkalehetőségeimtől ne foszsanak meg. *(Tánczos Gábor: Ezt senki sem mondta, Ágoston elvtárs! — Zaj. Felkiáltások: Nem mondták!).*

„Ezután mit fog tanítani?” *(Derűltség és taps).* Amennyiben módomban lesz tanítani, szívesen meghívom az érdeklődő Kiss Józsefet, hallgassa meg előadásaimat és pontos értesülést fog szerezni arról, hogy mit fogok tanítani. *(Élénk taps).*

PATAKI FERENC: Szeretném megkérdezni, szükségesnek tartják-e, hogy minden kérdésre válaszoljon? *(Felkiáltások: Nem!)* Akkor azt javasolom, mentsük fel Ágoston elvtársat. *(Taps).*

PAPP GYÖRGYNÉ:¹¹¹ Lehetséges helyzet, hogy minden üzem, minden hivatal dolgozója megkapja az ebédhozzájárulást 1,58 — 2,00 forintig az üzemben elfogyasztott ebéd után. Erre mit kap a pedagógus? Ha 1950 előtt vette igénybe az üzemi étkezést, akkor 1,50-et, ha 1950 után, akkor, ahol erre lehetőség van, 50 fillért kap egy ebéd után. Ez nevetséges valami. *(Közbeszólás: Azt sem mindenki!).* Úgy van! Mi is üzemi étkeztetésben vettünk részt tavaly. Nem mondom, hogy sokáig, négy hónapig. Ebédenként hét forintot fizettünk és a hozzávaló 50 filléréket még ma sem kaptuk meg annak ellenére, hogy a tanácshoz pontosan beküldtük az elszámolást. Ezt a kérdést sürgősen meg kellene oldani, mert a pedagógus egyrészt nem keres többet, mint bármilyen más munkás, alkalmazott, hogy mennyivel kevesebbet, erről most nem beszélünk, másrészt pedig a pedagógus pont olyan dolgozója az államnak, mint bárki más, ezt most már ideje lenne figyelembe venni.

Most egy félig-meddig személyes sérelemről lesz szó. Egyetemet végeztem, középiskolai tanári képesítéssel rendelkezem, de általános iskolában tanítok. Amikor annakidején kihelyeztek, azt mondták, az elvtársnő ne törődjék semmivel, hiszen semmivel sem jár rosszabbul, mint ha gimnáziumban tanítana. Hogy azután a tanítási színvonal stb. szempontjából az ember mennyivel rosszabbul jár, erről most nem beszélék, ellenben beszélek arról, hogy igenis rosszabbul járunk, mert az általános iskolai tanítók óraszámja heti két órával, azaz havi 8—9 órával többet tanítok, mint a középiskolában, ugyanazért a 4 forintért, a középiskolában a tanárok csak heti húsz órát tanítanak. Hogy az általános iskolában kevésbé kell felkészülni az órákra, az nem igaz, azt tagadom. Én ott tanítok és tapasztalatom, hogy mennyire komolyan kell az órákra felkészülni.

Ha már itt tartunk, egy, a fiatal pedagógusokat nagyon mélyen érintő kérdésről szeretnék beszélni és ez az elosztás kérdése. Bennünket az egyetemen sarkalltak a jó tanulásra, különböző lehetőségekkel, ígéretekkel, vörös diplomával, különböző kitüntető ösztöndíjakkal és ma mégis fennáll az az igenis nevétséges helyzet, hogy vörös diplomával végzett kartársak, akik négy évig jeles és kitűnő tanulók voltak, mégiscsak többet tudnak, mint azok, akik négy év alatt folyton pótvizsgáztak és elégséges rendűek voltak, ilyen emberek ma is tanyai iskolában vagy valamely kis vidéki iskolában tanítanak. Én orosz szakos vagyok, heti 10—12 orosz órát adok és mellékszakként tanítok éneket, tornát, matematikát vagy ami éppen jön. Csabdin vagy egy Lenin Intézetet végzett orosz szakos tanár, szintén igen jó eredménnyel diplomázott és ennek a kartársnak már nem jutott hely szakosként, nem tanít orosz nyelvet, pedig orosz nyelvtanárokban nagy hiány van, legalábbis a minisztériumban így mondták. Ez szintén az elosztás kérdése.

Már beszéltem arról, hogy az egyetemi hallgatókat különböző módszerekkel érdekeltté teszik abban, hogy jól tanuljanak és igenis törekedjenek jobb eredményre. Még mindig visszaemlékezem különböző vizsgalás időkre, amikor a hideg kirázta az embert, ha csak négyesre sikerült vizsgázni, mert a mi tanulókörünkben speciel megvolt az a nézet, hogy az ember igyekezzék lehetőleg jeles vagy kitűnő lenni. Amikor azután az ember elvégzi jeles eredménnyel az egyetemet, kikerül általános iskolába, ugyanakkor a gimnáziumban tanítanak olyanok, akik még ma is tartoznak államvizsgával, erre konkrét példát tudok, másrészt négy éven keresztül állandóan kettesre mentek át és utóvizsgákkal.

Még egy gazdasági problémát! A biológusok, kémikusok, fizikusok, matematikusok is aránylag jól el vannak látva szemléltető eszközökkel, ugyanakkor a nyelvészeknek magának kell odaállnia szemléltető eszközt csinálni, ha tud, mert nem mindig tud. Például én orosz nyelvet tanítok. Az orosz nyelvhez egyetlen egy darab szemléltető eszközt kaptunk, az is félig-meddig használhatatlan. Bizonyára sok kartársam ismeri ezt az általános iskolai szemléltető képet, amelyen az iskolától az áruházig, a kórháztól a vízierőműig, az üzemig, a gyárig minden van, villamos, autóbusz, trolibusz, közlekedési rendőr és katonaság. Ezt be tudom bizonyítani. Egyetlen egy szemléltető eszköz van, ugyanakkor különböző problémáink vannak, emelekről beszéltetni kellene a gyermekeket és ha csak mi magunk oda nem állunk rajzolni akár színes képeket készíteni, akár a táblára rajzolni valamit és nem minden nyelvész kitűnő rajzoló, akkor nincs szemléltető eszköz.

Úgyancsak ide tartozik a színes krétaellátás kérdése. Nevetséges dolog, hogy a nyelvész nem kap színes krétát vagy úgy kelljen kunyerálnia színes krétaért, mert nincs rá keret. Ez nem nevetséges, hanem így van. (*Derülség*). Márpedig tudjuk azt, hogy a szemléltetésben milyen jelentősége lenne az általános iskolában, ha a ragokat és képzőket színes krétával tudnám a táblán kiemelni. (*Taps*). Ennyit a gazdasági kérdésekről, persze lenne még sok, de ennyi elég.

Itt az elmúlt alkalommal is, ma is hangzottak el kijelentések az általános iskola oktató munkájának színvonaláról, arról, hogy sok az általános iskola anyaga stb. Sok az általános iskolai anyag, legalábbis az orosz nyelvben sok. Sok követelményt állítunk az általános iskolai tanulók elé, aminél nem sokkal tanulnak többet a gimnáziumban sem. Lehetetlen ugyanannyi anyagot megtaníttatni az általános iskolai tanulókkal, mint a gimnazistákkal, hiszen a gimnáziumban igen kevés részszel bővül az általános iskolában tanult anyag, pedig lehet, hogy egy félévnl is többet vesz igénybe, míg megtanítjuk oroszul írni és olvasni az ötdikéseket, cirill betűket írni és olvasni. Úgyancsak meg kell tanulni az orosz szavak kiejtését, ami meglehetősen nehéz és az alapvető nyelvtani jelenségeket, ami még nehezebb. Nem szabad, hogy az általános iskola mai tananyaga általános követelmény legyen, hiszen az egy 40-es létszámú osztályból vidéken kitűnően el tudja végezni 3—4, jól 5—10, a többi csak közepesre vagy még inkább közepes alatt. Ez onnan dotálódik, (*Felkiáltások: Datálódik! Derülség*) — lehet hogy rosszul használtam ezt a szót, — hogy a ma az általános iskolába járó gyermekeknek otthoni körülményeik olyanok, hogy otthonról segítséget kapni nem tudnak úgy, hogy az általános iskolai anyagot el tudják végezni. Sajnos, ez így van.

Szeretném, ha már végleg eldöntenénk, hogy mi az orosz nyelvtanítás célja az általános iskolában. (*Taps*). Azt hiszem, itt most félreértettek a kartársak, nem az orosz nyelvtanítás céltalanságáról beszélek, hanem arról, ami az útmutatóban van, hogy az általános iskolai nyelvtanítás célja, hogy megtanítsuk a gyermekeket x szómennyiségre, azután, hogy tudjanak folyékonyan olvasni, az olvasott szöveget fordítani tudják és egyszerűbb mondatokat el tudjanak mondani. Ezzel szemben kijön a szakfelügyelő, meglátogat két órát és azután nekiszégezi a kérdést, hogy miért nem tudnak a hatodikos gyermekek folyékonyan beszélni. Nem tudnak, nem is tudhatnak, mert a hatodik osztályban kezdenek a főnévragozással megismerkedni. Tudjuk, hogy a főnévragozás az orosz nyelv alapja, tehát nem tudhat a hatodikos gyermek beszélgetni, pláne szeptemberben. Legfeljebb annyit tud mondani, hogy mi ez, mi az, mi van ott. Ne követeljük tehát a tanároktól, hogy a hatodikos, de még a hetedikos gyermek is beszélni tudjon.

Ha már itt tartunk, szeretnék néhány szót szólni az általános iskolai orosz tankönyvekről. Az általános iskolai orosz könyvek közül a nyolcadikos szörnyű, a hetedikes és a hatodikos száraz, az olvasmányuk olyanok, hogy egy 12—13 éves gyermeket nem érdekelnek. Ezt onnan tudom, mert a hetedikes olvasókönyvben van egy érdekes anyag, az egyetlen meseanyag Tolsztoj Három medvéje és látom, hogy a gyermekek mennyivel szívesebben és könnyebben tanulják, mint azokat a különböző száraz szövegeket, amelyeknek témaköre és szövege is meglehetősen nehéz és bonyolult.

Megindult az új tanterv kísérletezése. Én is kísérleti iskolában tanítok. Erről csak annyit, hogy július végén összehívtak bennünket egy háromnapos tanfolyamra, hogy megbeszéljük a kísérleti anyagot. Sok

megbeszéltnivaló nem volt, mert amikor javasoltuk, hogy csökkentsék vagy változtassák meg az anyag összetételét, akkor megmondták, hogy ezen már változtatni nem lehet, a könyvek már elkészültek, csak a tanterv szövegét rövidítettük le, de sem az anyag mennyiségét, sem minőségén változtatni nem tudtunk. Hogy minek kellett akkor a tanfolyam, azt nem tudom, sem azt, hogy minek kell ez a kísérlet, hiszen a kísérleti anyag minden tantárgyból vagy legalábbis majdnem minden tárgyból, de magyarból tudom, hogy több és oroszból is több.

A történelemanyaghoz annyit, hogy a történelmi anyag (*Sűrgető taps*), nem kapcsolódik az általános iskola többi anyagához. VI. osztályban például kell tanítani Jókait és a szabadságharcot, amikor a VI.-os gyermek nem tanult a szabadságharcról, a VIII. osztályban kell tanítani a szocialista alkotmányról és az 1919-es első magyar alkotmányról, amikor a gyermek még nem tanult 1919-ről és még tudnék sorolni néhány dolgot, ami így meglehetősen nehéz probléma.

A nevelői munkáról annyit... (*Sűrgető taps*).

PATAKI FERENC: Lejárt az idő. (*Taps*).

PAPP GYÖRGYNÉ: Azt a kérdést kaptam, hogy hány színes krétánk van az iskolában. (*Tánczos Gábor: Nem kell rá válaszolni!*).

PATAKI FERENC: Akit érdekel, a végén személyesen kérdezze meg. (*Taps*).

Következik Kemény Csaba, utána Nagy Balázs tanár, a Petőfi Kör titkárhelyettese.

KEMÉNY CSABA: Úgyis mint pedagógus és úgyis mint DISZ vezető szeretnék néhány gondolatot hozzáfűzni az elhangzott vitához és a vitatott témához. Először szeretnék néhány szót beszélni a pedagógusok őszinteségének kérdéséről. Sok bírálát ért bennünket pedagógusokat az elmúlt években, hogy nem mondjuk el elég őszintén panaszainkat, problémáinkat, bajainkat, magyarul megmondva, nem egy esetben gerinctelenül viselkedtünk. Ez igen súlyos vád azonban úgy gondolom, hogy éppen a Petőfi Kör elmúlt és jelen ülésén a pedagógus felszólalók nyíltsága, őszintesége és szenvedélyessége elevenen példázta, hogy ma már ez egyáltalán nem jellemző pedagógusainkra. A tények ellenére úgy gondolom, hogy ezelőtt sok igazság volt ebben a súlyos vádban és még ma is bőven van tennivaló ezen a téren.

Engedjék meg, hogy erre két példát említsek meg. Szeptember elején bejött hozzánk egy fiatal gyakorló tanítónő, aki régen DISZ vezető volt és elmondta a beszélgetés során, hogy az iskolájában négy év alatt — a III. kerületi Korvin Ottó téri¹¹² tanítóképzőbe járt — a tanárok egy része módszereivel képmutatásra, hazugságra és cinizmusra nevelték őt és bizony jórészt elvesztette bizalmát az emberek egyenességében és jellemességében. Valószínűnek tartom, hogy ez nem általános ebben az iskolában sem, de nincs okom kételkedni az elvtársnő igazmondásában.

A másik példa. Kerületünkben most volt a tanácsülés, ahol a kerület közoktatásügyét tárgyalták meg. A szünetben az egyik pedagógus, aki egyébként az oktatási állandó bizottság tagja is, panaszkodott az oktatási osztály vezetőjének a pedagógusokkal fölényeskedő, beképzelt magatartására. Amikor megkérdeztük, hogy miért nem mondja el ezt a tanácsülésen, azt válaszolta, hogy ő pedagógus és nem akarja veszélyeztetni az állását. Úgy gondolom, hogy a kérdés gyökere ebben a félelemben rejlik. Már az egyetemen kialakult olyan légkör, sok esetben spiclirendszer, hogy a legkisebb hibákért vagy nem hivatalos vélemény nyilvánításáért a kizárás Damoklesz kardja megalapozta ezt a félelemérzést

és a gyakorlatban igazolta azt az igen káros magyar közmondást, hogy ne szólj szám, nem fáj fejem és az életben, a pedagógus gyakorlatban a legkisebb véleménynyilvánítást követő nyugdíjazás, elbocsátás, oktatlan áthelyezés csak még jobban megerősítették ezt a félelemérzést. Úgy érzem, hogy a félelem még él a pedagógusok körében és ezt a káros félelemérzést bizonyos fokig táplálja az a bizonytalanság, huzavona és titokzatosság, ami az egyes rehabilitációk körül végbemegy. Példákat tudok mondani, hogy az egyetemi hallgatók rehabilitációja igen lassú és egyáltalán nem nyílt, zömmel csak azokat rehabilitálják, akik maguk jelentkeznek és dörömbölnek, hogy szolgáltatassan nekik igazságot, pedig hány olyan igazságtalanul, koholt vádak alapján eltávolított hallgató van, aki nem akar kezdeményezni, aki várja és jogosan várja, hogy azok keressék meg, akik jogtalanul elbántak vele. (*Taps*). Nem tudom, hogy egyes esetekben nem azért lassú-e a rehabilitálás, mert ugyanazok végzik, akik a kizárást is csinálták. (*Percekig tartó lelkes taps*). Tény az, hogy sok egyetemi párt- és DISZ-bizottságán én magam ezt a helyzetet az orvostudományi egyetemen és a Lenin Intézetben tapasztaltam, nem egyszer közepes képességű egyetemi hallgatók uralták a helyzetet és nem egy esetben isdokolatlanul a kispolgári anarchia és egyéb jelzőkkel skartba tettek kitűnő tanuló tehetséges, népi demokráciánkhoz hű és nem ritkán munkásszármazású hallgatókat is. (*Taps*). Úgy gondolom, hogy ez természetes, mert a talmudizmus és a személyi kultusz ezeket a közepes, gyengébb képességű gerinteleneket éltette, akik harcoltak az önálló gondolkodás ellen és hozzátehetem, hogy az összekötések és a talpnyalások...

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Ma két hete mi volt a véleményed itt? Ma két hete! (*Taps*).

KEMÉNY CSABA: Erre is fogok válaszolni.

Nagyon sok esetben titokzatosság fedte, hogy milyen, ki vagy kik által kreált vádakkal zárták ki jobboldali elhajlás címén egyes embereket. Most innen is, onnan is halljuk, hogy rehabilitálják őket, de úgy gondolom, hogy három jogos kérdés vetődik fel, hogy kik zárták ki őket, miért, másrészt, hogy kik rehabilitálják őket, mert azt nem engedjük meg, hogy ugyanazok csinálják és harmadszor, hogy milyen büntetést kaptak azok, akik koholták ezeket a vádakat. (*Felkiáltások: Ez az! — Élénk taps*). Ha mi azt valljuk, hogy „soha többé”, akkor ehhez az is kell, hogy minden egyes ilyen ügyben teljesen világosan lássuk, hogy ellenőrizhessük a fegyelmi vagy a rehabilitációs eljárások igazságosságát és ez a tény, úgy gondolom, nagy mértékben növelni fogja a pedagógusok és az egyetemi hallgatók biztonságérzetét. Úgy gondolom tény az, hogy a pedagógusok eddig gyávabbak voltak, mint íróink és ezt nem szégyen elismerni, de biztosak vagyunk abban, és ezt megfogadhatjuk, hogy a jövőben semmivel sem leszünk gyávabbak.

HEGEDŰS B. ANDRÁS: Nem beszélhetsz a pedagógusok nevében!

KEMÉNY CSABA: Beszélhetek, mert én DISZ vezető csak 1955. december 21. óta vagyok, addig tanár voltam.

Most az oktatás szabadságáról és ezzel kapcsolatban a marxizmus-leninizmus oktatásáról szeretnék beszélni. Már az elmúlt vita során felvetődött, Alexits elvtárs és Kemény István elvtárs is beszélt arról, hogy több szabadságot biztosítsanak a pedagógusok munkájához. Ez úgy vetődik fel, mint a különvélemény fenntartásához való jog és az oktatás szabadságának kérdése. Teljesen egyetértek ezzel a szakmai vitákon, a tanterv-készítésnél és amiről itt beszélt Faragó elvtárs is, de egy kérdést

tisztázni kell. Úgy gondolom, hogy a minden virág virágozzék elve alapján például irodalmi életünkben felvetődött, hogy a nem marxista műveknek is helyet kell adni, kivéve persze annak, ami népi demokrácia ellenes, de az oktatás területén a tanteremben, az órákon a tanárok csak a marxizmus—leninizmus alapján oktathatnak, hiszen a proletárdiktatúra jövődó értelmiségét nevelik és úgy gondolom, hogy ez nem is nagyon vitatott kérdés. A vallás magánügy, de vallásos alapon idealista filozófiát egyetlen egy vallásos tanár sem hirdethet az iskolában. *(Gyér taps).*

A marxizmus—leninizmus oktatásához azonban legalább két tényező elengedhetetlen. Egyrészt a marxizmus—leninizmus oktatás tudományos-sá tétele az egyetemen, másrészt pedig a színvonalas tudományos ideológiai oktatás pedagógusaink számára a továbbképzőkön és a pártoktatásban. Az elsőhöz szeretnék néhány gondolatot hozzáfűzni. Általános vélemény, hogy nagyon gyenge az egyetemi marxista—leninista oktatás, az egyetemi hallgatók többsége nem tekinti egyetemi előadónak a marxista—leninista tanszéken dolgozó tanárok többségét. *(Taps).* A marxizmus—leninizmus oktatói arra hivatkoznak, és úgy gondolom, hogy joggal, hogy ők lényegében csak az SzKP történetét taníthatták, ez pedig a magyar viszonyok között nem volt alkalmas arra, hogy tudományos színvonalon oktassák, de ezenkívül az oktatásügyi minisztérium is felélős a marxizmus—leninizmus oktatók kiválogatásában. A műegyetemen, az orvostudományi egyetemen ismerek olyan marxista—leninista tanársegédet, aki két év alatt elvégezte a pedagógiai főiskolát és egyetemi tanársegéd lett, vagy bevett szokás volt az egyetemen, hogy a saját hallgatóikat — ez a miskolci műegyetemen történt — akik valamivel jobbak voltak a szemináriumon, mint a társaik, bevették marxista—leninista tanszékre tanársegédnek. Úgy gondolom, hogy ez felháborító, amikor a Lenin Intézet marxista—leninista tanítóit általános iskolában is nehezen tudjuk elhelyezni és ezeknek az elsősorban mégiscsak marxizmus képzést kapott hallgatóknak most kínlódnok kell a történelem szakhoz szükséges pótolnivalókkal, hogy legalább általános iskolában nyerjenek elhelyezést. Úgy érzem, jogos a lenin-intézeti hallgatók elkeseredése, mert igaz, hogy egy szerencsétlenül összetákoltt intézmény a Lenin Intézet és itt az ideje *(Taps)*, hogy megszűnjék, de azért az öt évet végzett lenin-intézeti hallgatók még mindig alkalmasabbak lennének marxizmust oktatni, mint a pedagógiai főiskolát vagy különböző gyorstalpalókat végzett „tanársegédek”. *(Közbeszólás: Nem mindig).* Javaslom, hogy a marxizmus oktatás megjavítása céljából egyetemeinken és különösen a bölcsészkaron és a pedagógus főiskolán a magas színvonalú tudományos marxizmus-oktatás feltételeit teremtsék meg az oktatásügyi minisztérium, esetleg bevezethetné a magántanári rendszert talán nem csak itt és helyezze előtérbe Magyar Dolgozók Pártja történetének oktatását. *(Közbeszólás: Azt meg kell írni!).* Vizsgálja meg és ha szükséges, váltsák le a pedagógiai főiskolát és más tanfolyamot végzett marxista—leninista tanársegédekét és a Lenin Intézetet, a bölcsész-kart, közgazdaságtudományi egyetemet, pártiskolát, legalábbis két éves pártiskolát végzetek legyenek csak marxizmus-oktatók. Az általános iskola számára a jelenlegi szerintem teljesen élvezhetetlen, didaktikailag és tartalmilag egyaránt rossz alkotmány-tankönyv helyett új könyvet írjanak *(Taps.)* és végül a középiskolában alkotmánytan helyett vezessék be a marxizmus—leninizmus alapfogalmait tantárgyát *(Ellentmondások. Zaj.)*, körülbelül azon a színvonalon, csak tudományosabb tartalommal, mint ahogy az egyetemeken oktatták a marxizmust. *(De-rültség. Zaj).*

Befejezésül szeretnék beszélni a DISZ és a tanárok viszonyáról és kapcsolatáról. Az elmúlt vita során elhangzott a tanulóifjúságról mint az egészről általánosítva olyan vélemény, amellyel enyhe szóval nem tudok egyetérteni. A következők voltak ezek: az ifjúságtól mint egészről meg kell ijedni, ha arra gondolunk, hogy a jövő értelmiségével állunk szemben; a diákok többsége jobboldali; megszűnt az ifjúsági mozgalom; az ifjúság nem tud mit kezdeni a szabadsággal. Ezek a kijelentések részben Sós Júlia elvtársnő, részben pedig Litván György elvtárs szájából hangzottak el. *(Felkiáltások: Igazuk volt!)*. Nem lehet azt vitatni, hogy diákságunk többsége nem megfelelő módon gondolkozik, léha, nem egy esetben erkölcstelen, udvariatlan, főleg cinikus és passzív a politikai események iránt, de a többség passzivitása nem azonos azzal, hogy a többség jobboldali lenne, e passzív többség kialakításában maga a DISZ is nagy szerepet játszott és nagy szerepet játszottak a pedagógusok is. A Köznevelés szeptember 15-i számában mint vitaindító cikket olvashattunk a „Több önállóságot a középiskolás DISZ-szervezeteknek” címmel... *(Zaj. Felkiáltások: A kérdéseket!)*.

PATAKI FERENC: Egész sor kérdés van, elvtársak!

KEMÉNY CSABA: Ha megengedik néhány gondolatot szeretnék elmondani. *(Felkiáltások: Nem! Nem! A kérdéseket!)*.

Bod Péter elvtárs¹¹³ kérdezi, hogy „miben nem értett egyet ma két hete Litván elvtárssal, fejtse ki!” Most akartam kifejtteni. Litván elvtárs két tényezőt említett. Egyrészt, hogy megszűnt az ifjúsági mozgalomunk, amivel nem értek egyet, másrészt azt, hogy ifjúságunk nem tud élni a szabadsággal. *(Felkiáltás: A harmadikat is!)*. A harmadik kérdés az, amivel kapcsolatban én cédulát küldtem ide Litván elvtárshoz, amiben Rákosi elvtárssal kapcsolatban Litván elvtárs kijelentéseire azt írtam, hogy egyes kijelentéseit visszautasítom. *(Közbeszólás: Melyek voltak ezek? Zaj.)*.

PATAKI FERENC: Hadd válaszoljon, elvtársak, hagyjuk beszélni! *(Halljuk! Halljuk!)*.

KEMÉNY CSABA: Elvtársak! Azért írtam, hogy visszautasítom egyes kijelentéseit, mert Litván elvtárs a DISZ első kongresszusán tartott Rákosi beszédet elemezve nem teljesen elemezte és három olyan kérdést említett meg, amit nem perspektivikusan, hanem annak az időnek megfelelő feladatként tűzött Rákosi elvtárs a DISZ céljául, mert a kerikális reakció, a jobboldali szociáldemokrácia elleni harc akkor... *(Tánczos Gábor: Akkor csukták le éppen Szakasitsot!)*. Szakasitson kívül, azt hiszem, akadtak jobboldali szociáldemokraták! *(Közbeszólás: Szakasits sem volt az!)*. Véleményem szerint jobboldali szociáldemokrata vezető volt Kéthly Anna. *(Ellentmondások. Zaj.)*. Egyébként Rákosi elvtárs ebben a felszólalásában nem a szociáldemokrata párt felsőbb vezetőiről beszélt, hanem arról beszélt... *(Nagy zaj. Füttylés.)*.

„Mi a véleményem Litván György múltkori felszólalásáról és az akkori replikáról?” Ez ugyanaz a kérdés. *(Litván György: Milyen kijelentéseimet utagítod vissza?)*. Visszautasítottam azt a két kijelentésedet Rákosi elvtárssal kapcsolatban. Engedjék meg, hogy azt mondjam, azt hiszem, nem kétséges, ma már nincs olyan ember, aki nem látná Rákosi elvtárs hibáit, magamat is beleértve. *(Zaj. Közbeszólás: A Rajk-per hi-ba volt? Halljuk! Halljuk!)*.

PATAKI FERENC: Most arra vagyunk kíváncsiak, hogy mi Kemény Csaba véleménye, vagy nem? Az utána következő hozzászólók hogyan vitatkozhatnak vele enélkül? *(Közbeszólás: Most melyik véleménye? A mai vagy a két héttel ezelőtt?)*

KEMENY CSABA: Ugyanaz a véleményem. Ma is éppen úgy, mint két héttel ezelőtt Rákosi elvtársat elvtársnak tekintem hibaíval együtt és nem vagyok hajlandó gazembernek nevezni. *(Körülbelül tizen tapsolnak).*
„Fenntartja-e ma is azt a véleményét, hogy a szocialista irodalom igazi helyes elveit Gergely Sándor¹¹⁴ képviseli és ragaszkodik-e ehhez? Bezerédi Zoltán.” *(Élénk derűtség).*

Eltársak! Az a véleményem, hogy ez pedagógus vita, köznevelési vita és erre a kérdésre nem válaszolok itt. *(Nagy zaj).*

PATAKI FERENC: Azt hiszem, hogy az irodalom is pedagógiai kérdés *(kitörő hosszantartó taps)*, hiszen az iskolában irodalmat tanítunk. *(Zaj. Halljuk! Halljuk! Közbeszólás: Védje meg Gergelyt is! Közbeszólás: Az egész kérdést olvassa fel, mert ez csak egyik része! Taps. Derűtség).*

KEMENY CSABA: Az egész kérdés úgy hangzik, hogy „fenntartja-e ma is véleményét, hogy a szocialista irodalom igazi elveit Gergely Sándor képviseli és ragaszkodik-e Sztálin nézetéhez? Bezerédi Zoltán.”

Eltársak, meg kell mondanom, hogy itt erre nem tudnék válaszolni. Ahhoz, hogy Sztalin nézeteiből és Gergely Sándor véleményeiből és irodalmából mit fogadok el és mit vetek el, ismernem kellene Sztalin egész munkásságát és Gergely Sándor egész munkásságát is. *(Élénk hosszantartó derűtség).*

PATAKI FERENC: Javasolom, hogy az eddigi gyakorlathoz hasonlóan a további kérdések alól mentsük fel. *(Nem! Zaj).* Egy kis csendet kérek. Akkor javasolom a következő kérdéseket. „Mit írt a Petőfi Körrel a Lenin Intézet faliújságjára?”, „Meggyőződött-e arról, hogy annak az iskolának a pedagógusai, akiről szólt, a tanulókat kétszínűsége, cinizmusra nevelték, annál is inkább, mert az az iskola a saját kerületébe tartozik.”, „Néhány éve még te is hazugságra és képmutatásra igyekeztél nevelni bennünket, nem kellene-e arról is néhány szót szólni? Fehér György.”

TÁNCZOS GÁBOR: Mi a véleményed a DISZ Budapesti Bizottsága itt felolvasott nyilatkozatáról?

KEMENY CSABA: Válaszolok sorrendben. Semmit sem írtam a faliújságra. Nem írtam cikket, nem tudom, honnan szedték.

Szó volt itt arról, hogy abban az iskolában meggyőződtem-e arról, hogy ott a tanulókat kétszínűsége, cinizmusra nevelték. Az a véleményem és ezt fenntartom, hogy egyes esetekben igenis az történt. *(Zaj).* Ami azt a kérdést illeti, amit Fehér elvtárs kérdezett, hogy „néhány éve még te is hazugságra és képmutatásra igyekeztél nevelni bennünket” — elvtársak, nagyon sok funkcionáriust vagy volt funkcionáriust ér ez a kritika. *(Közbeszólás: Kucserákat! Hosszantartó derűség).* Azt nagyon jól látom, hogy gyakorlati munkámban követtem el olyan hibákat és mondtam olyan hazugságokat, amelyekről akkor meg voltam győződve teljes mértékben, hogy igazak és meg voltam győződve, hogy a párt érdekében járok el. En ezért önkritikát gyakorolni nem tudok, mert ma már látom, hogy ez nem volt igaz, de akkor ezt nem éreztem és vallottam azt, hogy ez nem igaz. *(Állandó zaj).*

Arra vonatkozólag, amit Tánczos elvtárs kérdezett, elmondom, hogy a DISZ balatonboglári középiskolai vezetőképző iskola hallgatói az elmúlt szombaton Farkasréten találkoztak és ott a táborúthöz kijött Kollonics elvtárs, a Budapesti DISZ Bizottság egyik helyettes vezetője, ott volt Andics elvtársnő és ott voltam, mint DISZ vezető, én. Kollonics elvtárs tájékoztatta az elvtársakat a DISZ Petőfi Köri vitájáról és le-

szegezte azt, hogy a DISZ Budapesti Bizottság véleménye, hogy egyáltalán nem demokráciaellenes mederben, hangon folyt le a vita itt két héttel ezelőtt és lényegében igen sok jó javaslat született. Ott azt mondtam és ma is fenntartom azt, hogy nem értek egyet, illetve pártszerűlennek tartom Litván elvtárs felszólalását, ahogy elmondta *(Közbeszólás: És Nagy Imréről?)* és nem értettem egyet azzal, hogy Nagy Imrének felállva ütemesen tapsoltak. *(Hosszantartó élénk ütemes taps és felkiáltások: Éljen Nagy Imre! a jelenlévők körülbélül fele felállva tapsol. Nagy zaj).* Úgy gondolom, hogy ezt a kérdést pártunk Központi Vezetősége megoldotta. *(Nagy zaj).*

PATAKI FERENC: Javasolom, hogy fejezzük be.

TÁNCZOS GÁBOR: A nívó kedvéért.

PATAKI FERENC: Azt hiszem, ezt a Petőfi Kör vitáinak és ennek a vitának további színvonala és komolysága megköveteli. *(Közbeszólás: Azt követeli, hogy a rosszhiszeműséget irtsuk magunk körül!)* Nyilván szó fog esni ezekről a kérdésekről.

Következik Nagy Balázs elvtárs, utána Zibolen Endre elvtárs, a pedagógiai tudományos intézet osztályvezetője.

NAGY BALÁZS: Tisztelt Vitaülés! *(Taps.)* Vitáinkon eddig mindig felmerültek a múlt és a jelen hibái és a jelen feladatai. Amikor az elmúlt hibákról és bűnökről beszélünk, sokan azt mondják, hogy ti nem vagytok elég konstruktívak, vájkáltok a múlt sebeiben, ezt mi is tudjuk, de adjatok jó javaslatokat, mondjátok meg, hogy mit csináljunk. Az a véleményem ezzel kapcsolatban, hogy ennél nevelésesebb vádat, ami ennyre szöges ellentétben állana a marxizmussal, keveset lehet hallani, hiszen a marxizmusra éppen az a jellemző, a gyengébbek kedvéért elmondva, hogy a valóságból indul, a konkrét helyzet elemzéséből, ehhez pedig elkerülhetetlen a múlt mély elemzése, a következtetések levonása, hiszen ezért mondja Marx a Német ideológiában is, hogy a marxizmus történeti tudomány, történeti módszer. Márpedig ha mi azt tapasztaljuk, hogy máshol nem csinálják meg ezt az elemzést, hogy ezt úgyszólván már unalomig kell kérni, követelni, akkor kötelességünk, hogy ehhez az elemzéshez a közelmúlt egyes kérdéseinek feltárásával hozzájáruljunk. *(Taps.)* Szerintünk is helyesebb lenne persze, ha mindez az elemzés máshol történne meg és nyilvánosságra is kerülne, de amíg ez nem történik meg, addig az ilyesféle bírálatok úgy hatnak, mint a kritika visszautasításának megváltozott és udvarias taktikája. Pedig, hogy mennyire kell a bírálat, hogy mennyire szükség van arra, hogy feltárjuk a múlt hibáit, méghozzá központosított módon tárjuk fel, ahhoz néhány vidéki példára szeretnék utalni, ahol sajnos rosszabb a helyzet, mint Budapesten, ahol szükség van arra, hogy nyíltan és őszintén elítéljük a múlt hibáit és bűneit, hogy ezzel elejét vegyük mindannak, amiről itt most azt a néhány példát elmondom.

Békéscsabán még nem is olyan régen, a múlt pedagógiai vita óta egy értelmiségi napot rendeztek és az egyik rendező elvtárshoz a következő levél érkezett: „Kedves Vezető Elvtárs! Ma reggel láttam meg a felhívást az értelmiségi találkozóra. Az emberségesség nevében tiltakozom ez ellen a szörnyű színjáték ellen. Tudok egy emberről, akinek mostanában különös feladata, hogy figyelje társait. Az illető értelmiségi, aki minden bizonnyal ott is figyelni fogja a felszólalókat. És hány ilyen megbízott lesz ott! Ugrásra készül az a régi csoport, amely változatlanul kész arra, hogy kíméletlenül leszámoljon azokkal, akik ezekben az időkben szólni mertek. Minek ez az embertelen lépreccsalás? Hiszen akik ugrásra készülnek úgyis eltűnnek, mert a nemzet elszántan áll velük

szemben, semmiféle fondorlatot nem használva. Minek vezetnek lépé naiv embereket, akik csak a negyed igazságot merik elmondani? Óvja az embereket." Mi tudjuk, itt a Petőfi körben jó néhány hónapja tapasztaltuk, hogy ez nincs, de mi készíthet egy értelmiségit Békéscsában, hogy ilyen levelet írjon. *(Közbeszólás: Az, hogy a restaurátorok¹¹⁶ ugrásra készen állanak! Ez így van!)* Erre vonatkozólag szeretném folytatni a példát. A gyűlést ennek ellenére megtartották és nagyon jól sikerült, de utána a gyűlésen felszólalt bátrabb felszólalók káderanyagát után érdeklődtek és a komolyabb következményektől a multheti Irodalmi Újság¹¹⁷ és egyéb dolgok hatására tekintettek el. *(Néhányan tapsolnak.)* Úgy gondolom elvtársak, hogy ez a legfőbb oka annak, hogy szükség van a múlt elemzésére, a hibák és a bűnök határozott elítélésére és megbélyegzésére. *(Kitörő, élénk taps. Közbeszólás: és a bűnösök megbüntetésére! — Élénk, hosszantartó taps. Közbeszólás: A restaurátorok leváltására! Élénk, hosszantartó taps.)* Egyetértek a javaslatokkal. *(Elénk derűltség és taps.)* Ezért nem vájkálás a múlt hibáit feltárni. Ami a javaslatokat, a viták konstruktivitását illeti, azt hiszem a Petőfi kör vitáinak eddigi és mostani látogatói — és azt hiszem ez sok esetben személy szerint egybeesik — mind látták, hogy a kör vitái éppen a konstruktivitásra törekednek. Mindamellet fontosnak tartom, hogy lezögezzük az egyes vitákon belül is, hogy valójában mi az, amit akarunk. Programot, új elvi és gyakorlati tennivalókat kell javasolni, és aki azt mondja, hogy ez hiányzott eddigi vitáinkról, az vagy rosszindulatú, vagy híjjával van az elemi értelmességnek. *(Derűltség és taps.)* Ha azonban már a konstruktivitásnál tartunk, szeretnék három javaslatot tenni. Bár mindazt az okos és jó javaslatot, amit eddig vitáinkon tettünk, és ami a múlt pedagógiai vitán is elhangzott, megvalósítanánk és megszívlelnénk. *(Taps.)* Szeretném is megkérdezni Jóboru elvtársnőtől, hogy mi a helyzet az eddigi javaslatokkal. *(Taps.)* Mi a helyzet például azzal a javaslattal, hogy legyenek népi kollégiumok. *(Úgy van.)* Ezzel a kérdéssel jelenleg már széles társadalmi közvélemény foglalkozik, foglalkozik az Oktatásügyi Minisztérium, foglalkozik a DISZ, foglalkozik a Hazafias Népfront, foglalkoznak az egyetemek, de még mindig alig-alig ment előre. 1946—47-ben mi ennyi idő alatt tucatnyi kollégiumot hoztunk létre, nehezebb körülmények között. Meghallgatták a NÉKOSZ vezetőinek véleményét és még sincs semmi. Úgy gondolom, itt is ismertetni kell azt a javaslatot, amelyet a NÉKOSZ vezetői több helyen, és több alkalommal már nagyon sok helyen elmondottak. A kollégiumi mozgalom tapasztalata az, hogy maguknak a diákoknak a mozgalmának kell lennie, ezt a legfőbb tapasztalat. A diákok mozgalmává kell tenni. Kérdés, hogyan. A NÉKOSZ vezetőinek véleménye szerint úgy, hogy érdekeltté kell tenni a diákokat a népi kollégiumok, egyáltalán a kollégiumi mozgalom létrehozásában, először úgy, hogy szociális helyzetükben javulást kell hozni, a kollégiumokban kulturált körülményeket kell biztosítani, másodsor úgyv. hogy a szakmai képzést kell magas fokon segíteni, és biztosítani esetleg speciális, különlegesebb képzést is. Harmadszor, hogy a szabad politikai viták légkörét, a népfrontpolitika tiszta és őszinte légkörét kell a kollégiumoknak megvalósítaniok. Úgy gondolom, hogy a részletek kidolgozására azok hivatottak, akik foglalkozásszerűen foglalkoznak pedagógiával az Oktatásügyi Minisztériumban, vagy a Dolgozó Ifjúság Szövetségében. Ennek a kollégiumi mozgalomnak a létrehozása csak úgy képzelhető el, ha a különböző törekvéseket egyesítjük, ezek nem külön-külön működnek, mint jelenleg. Bármennyire nem rokonszenves ez a szó, itt centralizálni kell.

A DISZ hozzon létre egy központi szervet és erre javaslat is volt, amelyet a DISZ vezetői még júniusban elfogadtak. A volt népi kollégisták vezetése, elvi és gyakorlati segítsége mellett először néhány kollégiumot kell megteremteni a volt kollégisták igazgatása mellett maguknak a diákoknak a munkájával, mert enélkül csak beszélünk kollégiumokról, de nem csináljuk azokat, vagy amennyiben csináljuk, úgy csináljuk, hogy nincs benne semmi köszönet. Mire magyarázza például az ember az Oktatásügyi Minisztériumnak azt az — azt hiszem — szeptemberben kiadott rendeletét, amely szerint a diákothozonkat kollégiumoknak kell átkeresztelni. Előre tiltakozást jelentek be a magam nevében, és többek nevében is az ilyen módszerek ellen. Ez a kollégiumi mozgalom lejáratásának a módszere. Úgy gondolom, meg kellene szívlelni a NÉKOSZ régi vezetőinek javaslatait. A Hazafias Népfront már megszervezte a kollégiumokat támogató bizottságot, de mit támogasson, ha még nincsenek kollégiumok.

Arról nem beszéltek, hogy annak idején miért oszlatták fel a NÉKOSZ-t, mint a szektás politika útjában álló sajátosan hazai szervezetet. Erről már sok szó esett, többek között a NÉKOSZ vitán is, de azt megkérdezem, hogy meddig kell még várni Kardos László,¹¹⁸ Gyenes Antal, és Mérei Ferenc nyilvános rehabilitációjára, hiszen a szocialista nevelésügyben Makarencotól függetlenül olyan forradalmat csináltak a NÉKOSZ-ban, ami nemzetközileg is egyedülálló. *(Élénk taps.)* Nagyon jól tudjuk, hogy mi volt az eddigi jutalmuk. Úgy gondolom, hogy nemcsak a népi kollégiumi mozgalmat, hanem a népi kollégiumokat megteremtő, szervező és vezető elvtársakkal is rehabilitálni kell. *(Taps.)* A hazafias nevelés ilyen vagy olyan elvi és gyakorlati feladatairól, problémáiról évekig beszéltek, de közben felszámolták és megbélyegezték a NÉKOSZ-t, ahol valóban gyakorlatilag volt hazafias nevelés. Farkas Mihályt idézték, hogy mit mond a hazafias nevelésről, azt az embert, aki közben százával végeztette ki vagy börtönöztette be a hazafiakat. Ideje, hogy bíróság elé kerüljön. *(Élénk, hosszantartó, lelkes, majd ütemessé váló taps.)* Hazafias nevelésről beszéltek nekünk, és míg magunk is beszéltünk erről. Mennyi szépet és jót lehetne elmondani és megvalósítani a hazafias neveléssel kapcsolatban csak abból a memorandumból is, amiről itt a múltkor szó esett és ami most az Irodalmi Újságban is napvilágot látott.¹¹⁹ Ezzel kapcsolatban azonban csak egyet javasolok, tegyük nemzeti ünneppé nemzeti ünnepeinket. *(Kitörő, lelkes, hosszantartó taps.)* Elszomorító volt, amikor egy beszélgetésben elmondotta valaki, hogy egy öreg bácsi fordult hozzá azzal a kérdéssel, hogy mi már nem tűzhetjük fel a kokárdát március 15-én csak a fiatalok? Ez a kérdés figyelmeztetés, ugyanolyan figyelmeztetés mint Vasvári Pálé, aki 1848-ban azt írta, hogy „Az az ivadék, amely elhunyt ősei iránt kegyetlennel kezelve viseltetik, amely a múlt századok emlékdarabjait szentségtelen kezekkel szét durja, nem méltó arra, hogy az elhunyt apák ivadékanak nevezhessék.” Ezt izenhetjük ennek a bácsinak, és vele mindazoknak, akik így éreztek. Minden remény meg van arra, hogy egyesült erővel meg tudjuk szüntetni a múlt ilyen hibáit és bűneit is.

Harmadik javaslatom a következő. Itt a múlt alkalommal, nem a pedagógiai vitán, hanem azt követően, most szerdán, a műszaki fejlesztés kérdéseiről volt vita. Bár nem sok szó esett közvetlenül arról a nagy ipari forradalomról, ami jelenleg a különböző országokban általában nemzetközileg lejárásodó, de ez állandóan ott lebegett a levegőben. Külföldön hétmérföldes léptekkel halad előre a technika, és bár én a technikához vajmi keveset értek, cimszószerűen csak feleleveníteni

akarom az atomenergia, az automatizálás, az elektronikus gépek, a műanyagok, a félvezetők, a radar stb. problémáit. Úgy gondolom, hogy húsz-hárminc év múlva nekünk is el kell érünk egy ilyen színvonalat. (*Derültség.*) Hamarabb!

Mi következik ebből a közoktatásügyre nézve? Itt Faragó elvtárrsal értek egyet, aki szót tett a kérdést. Hiszen húsz év múlva a mostani első osztályosok 26 évesek lesznek, nekik kell dolgozniuk az új, a maihoz képest egészen más termelési eszközökkel. Ezzel kapcsolatban látjuk, hogy mennyire koncepciótlan a mi közoktatásügyünk, ezt a második öt éves terv irányelvei mutatják. (*Taps.*) Félreértés ne legyen, ezek irányelvek, tehát elveket kell tartalmazniuk, de ha jól tanulmányoztam át, csupán két bekezdésben foglalkoznak a közoktatásügy problémáival: „Fejlesztzni kell az ifjúság oktatását és szocialista szellemben való nevelését, az általános és középiskolákban gyakorlatiasabb oktatást kell megvalósítani és fokozatosan meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy a tanulók megismerjék és elsajátítsák egyes alapvető termelési folyamatok elemeit.” Ezen kívül vannak számok ebben a két bekezdésben, valamint jámbor óhajok, hogy biztosítani kell a munkábaállítást, emelni kell az oktatás színvonalát stb. Egy szó sincs arról, hogy milyen elvek alapján, milyen irányban folyjék az úgynevezett gyakorlatiasabb oktatás, hogyan hat ki a népgazdaság fejlődése, a világ fejlődése és oktatásának fejlődése a jövőben a mi közoktatásügyünkre stb. Koncepciótlan terv, pedig már megittuk egyszer a levét, a koncepció nélküli, vagy kalandor jellegű vállalkozásoknak még közoktatásügyi vonalon is. Rákosi-féle politika következményeként még ma is rettenetes a helyzet a tantermek terén a falusi és a munkásnegyedekben lévő iskolákban. Erről mind itt az elmúlt alkalommal, mind a NÉKOSZ vitán szó esett, a sajtó is megírta, lassan-lassan köztudomásúvá válik, sok esetben csak egy Dante tudna hű képet adni arról, ami nagyon sok iskolában és napközi otthonban van. (*Taps.*) Pedig ez ellen még 1953-ban felemelte szavát Nagy Imre elvtárs. Idézem: „A fiatal új értelmiség képzése terén oktatási rendszerünkben is megtalálhatók a túlzások. Óriási áldozatokkal valósággal erőszakoltuk a főiskolai oktatást. Most ezen a téren is szerényebbeknek kell lennünk. Ne építsünk légvárakat, ugyanakkor az eddiginél jóval nagyobb gondot kell fordítani a népiskolákra, fokozni kell beruházásaikat, szaporítani kell az iskolák, tantermek és tantervek számát, hogy minél jobb feltételeket biztosítsunk a jövő reménységére, a kis magyarok elemi oktatásának, amit eddig nagyon elhanyagoltunk. (*Lelkes taps.*) Több figyelmet, több gondot, több eszközt a tanyai iskoláknak, ez sokkal demokratikusabb iskolapolitika lesz.”¹²⁰ Tudjuk jól, hogy mi történt azután. Nem akarok idézni abból a cikkből, amely az 1955. márciusi határozat után megjelent a Budapesti Nevelő májusi számában. (*Halljuk! Halljuk!*) Idézem akkor, hogyan válaszolt ez a lap a programra: „1953 júniusa után azonban az ideológiai liberalizmus elterjedésével a harcosság ellanyhulása következtében nem vezetünk tervszerű harcot a burzsoáz ideológia ellen a pedagógiában. Ennek következménye lett a pedológia, a pedagógia pesszimizmus, a nacionalizmus és a sovinizmus újjáéledése a pedagógusok körében.” (*Közbeszólás: Ki írta?*) Azt hiszem, az lényegtelen. Temesi elvtárs.¹²¹ Lehet, hogy már nem ez a véleménye. (*Derültség.*) Úgy gondolom, ha akkor ragaszkodtunk volna az 1953 júniusi programhoz, ma nem itt, hanem előbbre tartanánk. (*Taps.*)

Végül szeretnék két megjegyzést tenni. Az egyik az, hogy elég általános mostanában az önkritika. Zárójelben megjegyzem, hogy mégsem

elég általános, de hozzá kell ehhez fűzni, hogy valóban sokan követtünk el hibákat, én magam is, sokan, azt hiszem mindenki. Ha valaki őszintén belátja, ez nagyon jó dolog. Végül azonban szeretném ehhez hozzá-tűzni azt is, hogy Losonczy elvtárssal értek egyet, aki a Szabad Népből azt írta,¹²² hogy mi nem az önkritikát gyakorlókkal szemben és nem a párt határozataihoz ragaszkodó elvtársak, hanem a túlcitálók, a határozatok túlteljesítésében élenjáró elvtársak ellen vetjük fel a mélyebb és őszintébb önkritika követelményét és ezért vannak nézeteltéréseink.

Nem tartom szükségesnek, hogy foglalkozzam Kemény [Csaba] elvtárs hozzászólásával. Legfeljebb azt furcsálom, hogy nagyon radikálisan foglalt állást a jelenlegi politikai helyzet ellenében, míg két hete ugyanilyen radikális volt velünk szemben. Nagyon furcsának tartom, hogy ezek után kijelenti, hogy ne engedjék meg, hogy ugyanazok rehabilitáljanak. (Taps.) Úgy gondolom, hogy az ezzel ellenkező irányú túlhajtással sem érthetünk egyet. Egyébként nem őt, hanem a félrevezető, félrenevelő kucserákat kell elítélnem (*Élénk taps.*), akik ilyen emberekké tettek jobb sorsra érdemes fiatal embereket.

Attérek a kérdésekre. „A népi kollégiumi mozgalom megvalósítható-e az egyetemi reform, a tárgyak szabad látogatásának megoldása előtt?” Véleményem szerint a kettőt együtt kell megvalósítani. (Taps.) Ezt úgy értem, hogy mind a kettőt meg kell valósítani.

„Mi történt azokkal, akik a káderanyaguk után érdeklődtek?” Békéscsabán vannak. (*Derűtség.*) „Hol van itt a szocialista törvényesség?” Nem törvénytelen módon érdeklődtek.

PATAKI FERENC: Ismertetem az időközbe beérkezett javaslatokat. Somodi István¹²³ elvtárs indítványozza, hogy helyezzenek hatályon kívül egy nagyon hosszú számú minisztertanácsi határozatot, amely nagy nemzeti ünnepünket, március 15-ét munkanappá nyilvánította. (*Kitörő, lelkes, hosszantartó, majd ütemessé váló taps.*)

„A Kossuth-díjas Mérei Ferenc, a régi Kossuth-díjasok egyetlen olyan tagja, akik tudomásom szerint, 1949-ben nem lett automatikusan akadémikus, természetesen 1950-ben nem lett kandidátus, a TMB¹²⁴ szerint állítólag azért, mert ideológiailag nem elég érett. Mikor teszi jóvá a Tolnai Gábor vezetése alatt álló TMB ezeket a súlyos hibákat? Miért nem tette meg ezt 1956. júliusa óta? Ott is vannak visszahúzó erők? Kérem, hogy a Petőfi Kör foglaljon állást ebben a kérdésben és juttassa el állásfoglalását a TMB-hez.”

Balázs Miklós kérdi, „mi van az eddigi Petőfi-köri ülések anyagának kiadásával? Mi van a múlt vitán szóbakerült egy oldallal a Szabad Ifjúságban? Megkapják-e a kiadványokat a Kör tagjai?” A pillanatnyi helyzet az hogy a Petőfi Kör vezetősége nem rendelkezik a szükséges technikai feltételekkel. (*Tánczos Gábor: De kéri, hogy rendelkezézzék!*) Mi azonban hasonló energiával, ahogy ez minden vitán felmerül, verekszünk ezért.

Végül még két rövid javaslat. Koltai István pedagógus írja, hogy szó volt itt az emberiség kultúrájától térben és időben való elzártaságról. Mindmáig így van ez az írott kultúra terén a könyvtárakban és az antikváriumokban. A műveltség óriási területeit tartják lakat alatt. Hozzászólásra úgy hiszem nincs szükség, a Petőfi kör szelleme és a Múzeum-körűt zárólt anyaga nyilván nem fér össze. (Taps.)

Végezetül itt van Litván György elvtárs félig kérdése, félig nagyon megszívlelendő javaslata, gondolom Gosztonyi elvtárs a címzett: „Tudomásom szerint munkások jelenleg nem léphetnek be a Petőfi Körbe, mert az értelmiségi szervezet. Gondol-e a DISZ arra, hogy akár új szer-

vezeti keretek között, vagy akár a régi kibővítésével munkásfiataloknak is lehetővé tegye akár az aktív politikai társadalmi életbe való bekapcsolódást. A leghelyesebb lenne a már nagy megbecsülést kivívott Petőfi Kör kibővítésével.” (*Lelkes taps.*)

LAURENSZKY ERNŐ: Erre csak annyit jegyzek meg, hogy sok elvtárs talán nem volt itt a műszaki értelmiség problémáiról szóló vitán. Ott Csepelről az egyik esztergályos elvtárs,¹²⁵ aki szintén felszólalt, bejelentette, hogy a munkások igen nagy érdeklődéssel fordulnak a Petőfi kör felé, és készülünk el arra, hogy a jövőben még többen fognak eljönni a mi vitáinkra. (*Élénk taps.*)

PATAKI FERENC: Szólásra következik Zibolen Endre elvtárs a Tudományos Intézet osztályvezetője.

ZIBOLEN ENDRE: Kedves Elvtársak! Még a múlt alkalommal, két héttel ezelőtt kértem szót, de őszintén meg kell mondanom, örülök a véletlennek, hogy nem került rám sor. Nehéz lett volna két héttel ezelőtt — bármennyire szerény képviselője vagyok is az elméleti frontnak a pedagógiában — szembenézni ennyi sok emberrel, akinek elsősorban a gyakorlat fáj, a gyakorlat súlyos nehézségei, problémái, és akik ennek következtében sokszor talán nagyobb éllel és nagyobb keserőséggel kéri számon a mi mulasztásunkat, a mi területünk mulasztásait, mint amennyire azért bennünket külön-külön vagy együtt felelőssé lehet tenni. A legutóbbi alkalommal, amikor az iskola területéről főként gyakorló pedagógusok szóltak hozzá, a szívem velük volt, de ésszel sokszor perlekedni szerettem volna. Kemény [István] elvtársnak például igaza volt. Most a két héttel ezelőtti Kemény elvtársról szólnok. (*Derűtség.*) Igaza volt, amikor harcolt a pedagógiai vaskalap ellen, de nem volt igaza — és nem akarom ezt megismételni, hiszen többen szóvártették már — amikor egy elméleti szkepticizmus jegyében a teljes szabadságnak kívánt volna utat nyitni az iskolai gyakorlatban. Vagy Alexits elvtárs és mások — nem tudom pontosan, ez kissé összefolyt már bennem, elég korán beszélt — joggal bélyegezték meg a valóságtól elrugaszkodott spekulatív pedagógiát, de milyen joggal követelte ő vagy valaki más, hogy legyen pedagógiai tankönyv, csak úgy máról-holnapra és benne egy fejezet arról, hogy „A különvélemény fenntartására való nevelés”. Ennek szükségképp spekulatívnak kellett volna lennie. Így bizonyos mértékig vitába kell szállnom Jóboru elvtársnő vitaindító gondolatainak egyikével, amelyet ő csak érintett, hogy a pedagógia mulasztása tulajdonképpen az volt, hogy elszakadt a gyakorlattól. Ezt nem általánosította. Ha nem is értek egyet a gyakorlati pedagógiának azzal a beállítással, ami itt ma felmerült, hogy cinizmusra neveltük, korrumpáltuk az ifjúságot, de megkérdem, kialakulhatott-e olyan gyakorlat az elmúlt félévtized folyamán, amelyet egyszerűen magasabb elméleti síkra emelve megoldhattuk volna a szocialista, kommunista pedagógiát? Nyilván ilyen nem volt. Hogyan írhattuk volna meg tehát azt a bizonyos fejezetet a szocialista hazafiságra való nevelésről, ha nem tudtuk évekig, hogy március 15-e ünnep-e, vagy nem, és ha ünnep volt, akkor jött az instrukció, hogy a dekoráció hány százaléka lehet nemzeti színű. (*Lelkes taps.*) A Petőfi Körön. Írószövetségen és az Irodalmi Újságon kívül nem sok olyan fórumot ismerek még, ahol például a különvélemény alkotására és fenntartására való nevelés tapasztalatait tanulmányozni lehetne. (*Élénk derűtség és taps.*) Nem beszélve a Zsenimzsibao¹²⁶ rendkívül távoli cikkeiről, híradásairól. (*Pataki Ferenc: De annál szimpatikusabb híradásairól!*) Nem akarom magamat ismételni, de világos, hogy azon az alkotmánytan órán, ahol sirva menekül ki

az a gyakorlóéves, mert nem bírja az igazságot firtató gyermeki kérdések vesszőfutását, nem lehet szocialista pedagógiát tanulni akkor sem, ha egy rutinos öreget állítunk oda, aki simán elkalauzol bennünket a táblai vázlatig. Az sem lehetett az elmúlt körülmények között minden esetben mintája a szocialista pedagógiának. A konkrét esetben egyébként a levéltitok és a magánlakás szentségéről volt szó, nem is olyan különösen éles kérdésről. *(Derűltség.)* Éppen úgy nem lehetett a szocialista nevelés pedagógiáját igazán élőben, valóságosan, a gyakorlat számára hatékonyan megírni, mint ahogy nem lehetett meghízni 1950—53 között az életszínvonal emelkedését ábrázoló grafikonoktól. *(Élénk derűltség és taps.)*

Persze azért az igazság az, hogy a gyakorlat képviselőinek volt mit a szemünkre hányni. Azok a hibák, azok az elhamarkodott követelések, amelyeket szóvá tettem, alapjukat, a pedagógiai elmélet és a tömeges gyakorlat elszakadásában lelték, s abban, hogy egy, még alig sarjadó, de valóban magyar és valóban szocialista pedagógiai fejlődés gerincét 1949 táján eltörték. 1945 indulása nem volt olyan, mint 1919-é, amikor az akkori Népszava diadallal jelenti, hogy Zalában nem választottak meg más képviselőt, csak földmunkás szegényt és falusi tanítót. Az elmúlt negyedszázad sokat rombolt sorainkban erkölcsben, világnézetben, öntudatban, de 1945-ben minimális selejtet nem számítva egy széles fronton, még együttműködött minden alkotni tudó erő a mérsékelt konzervatív szárnytól kezdve, az akkor életrekelte liberális polgári hagyományokon keresztül egészen az 1946—47-ben kibontakozó magyar kommunista pedagógiáig. *(Taps.)* Ha egyszer kellő nyugalommal és higgadsággal vizsgáljuk meg Mérei elvtársnak, „A gyermek világnézete” című könyvét,¹²⁷ vagy Faragó elvtársnak néhány kisebb közleményét, találunk bennük ma már tíz év távlatából javítani valót, de hogy megtaláljuk bennük a bizonyos honi szocialista pedagógiának csíráját is, arról én most meg vagyok győződve. Ezt egyébként eddig sem vontam kétségbe, de ez csak szerencsés helyzetemből adódott, mert nem voltak rá nagyon kíváncsiak a sport területén, ahol eddig működtem. *(Derűltség és taps.)*

Sokat szoktunk vitatkozni a fordulatról a pedagógiában. Komoly vitakérdés volt a Pedagógiai Tudományos Intézet Nevelési Csoportjában, hogy 1948 vagy 1950 a fordulat éve. Személyes véleményem az, hogy 1948. 1948-ban a munkáspártok egyesülésének, a munkásosztály egységének létrejötté történelmi pillanatában, visszaélve ezzel a világtörténelmi helyzettel, a pedagógia területén is a kisiklás időszakához közeledünk hónapokon belül. Az ONI-nak már létrejöttében voltak kedvezőtlen auspiciumok. Ez a pedagógiai egykéz, ha nagyon szélesen értelmezve is, de monopóliummal rendelkezett a felvilágosult szocializmus tekintetében, az abszolutizmus nem minden jele nélkül. *(Derűltség és taps.)* Ehhez azonban hozzá kell tenni, hogy a későbbi viszonyokhoz, a főbizottság korszakához képest, a Pedagógiai Szemle egészen a közelmúltig uralgó korszakához képest ez még mindig gazdagság, a madarak kórusa volt. *(Derűltség.)*

A kisiklás szerintem a gyakorlatban egy döbbenetes kérdéssel juthatott volna nyilvánosságra, ha ilyesmit akkor nem suttozva adtak volna tovább az emberek. Az akkor frissen államosított Fazekas gimnáziumban történt az eset. Emlékeznek rá az elvtársak, akkor mindenről röpdolgozatot írtunk, a tojásbegyűjtésről, a tervről, a terv teljesítéséről és a Rajk-ügyről is. Az utóbbinál a Fazekas gimnáziumban megkérdezték

a gyermekek a tanárnőt: Tanárnő kérem, hány láncos kutyát lehet be-
leírni? (*Derűtség*). Itt következett be a törés. Ettől kezdve sokszor a ta-
nárnak és a diáknak cinkosnak kellett lennie ahhoz, hogy az igaz esz-
ményeket, becsületesen vallott eszményeit, kommunista eszményeit, ha
kommunista volt, mindig követhesse. (*Élénk taps*). Ebből a cinkosságból
könnyen fakad azután torzulás, képmutatás, kifelé más és befelé más
hang, és így tovább, ezt bűn lenne letagadnunk, ez magától értetődik.
1950 óta a párthatározat hibái, az osztályharc állandó éleződéséről val-
lott torz elmélet, a túlhajtott ellenségszemlélet már önmagában is re-
vizióra szorul. Ez a helyzet azonban még nagyobb rombolást vitt végbe
a pedagógiában, mert bár a párthatározat sok objektív hibára is rámu-
tatott, végrehajtásának önkényessége, teljes szubjektívizmusa a pedagó-
gus közvéleményben köztudott volt. Valamint a tankönyvek maximiliz-
musa és az is, hogy ki ezért az első fokon a felelős, és hogy az, aki el-
ső fokon felelős volt, mint az ellenség elleni harc hőroza került ki eb-
ből a küzdelemből. (*Úgy van! Taps*).

A steril fordítások korszakára éppen Székely elvtársnő cikke¹²⁸ hívja
fel a figyelmet, és abban arra az adatra, hogy 1950/53 között a Közne-
velés elméleti cikkeinek több mint fele fordítás stb. Bekövetkezett az,
ami most már lassanként köztudottá válik, hogy tudósnak lenni egyenlő
friss dokumentációval rendelkezni: a pedagógiában az volt a legtudó-
sabb, akinek a legfrissebb a dokumentációja, ez pedig csak a Közokta-
tásügyi Minisztériumban áll rendelkezésre, tehát ... nem folytatom a
gondolatot. (*Derűtség és taps*).

Hogy magyartani meddig lehetett ezt a pedagógiát, azt egy mondat-
tal szeretném illusztrálni. Az a véleményem, hogy a művelődési anyag
zsúfolttsága ellen új tanterveinkben főként úgy lehetne küzdeni, hogy a
kulturális élet, a társadalmi élet, de a természettudományok területén
is ilyen paradigmátikus példákat mutatunk be az adatok sokasága he-
lyett. Kairov 1950. évi első fordításában a 309. lapon betűszerint a kö-
vetkező olvasható: „A szovjet hazafiasságra nevelésnek rendkívül nagy
lehetőségei vannak a magyar órákon.” (*Derűtség és taps*). Ezt bárki
ellenőrizheti. A következő apróbetűs rész mindjárt ezután ismerteti Sze-
vasztyanovnak, a moszkvai 29. számú leányiskola tanítójának tapaszta-
latát. Ezért a felelősség nem mindenestől a miénk, de most szeretném
megmondani, hogy mi ebben a mi felelősségünk és személy szerint —
egy történelmi véletlen folytán, elismerem — elsősorban Ágoston elv-
társ felelőssége. Ez pedig az, hogy az elméleti pedagógiának nem lett
volna kötelessége, és ő sem lett volna köteles vállalni ennek az életünk-
től, valóságunktól, a szocialista építéstől idegen pedagógizálásnak elmé-
leti igazolását. (*Élénk taps*). Ez volt a pedagógiában a történelmi túlli-
cítálás. Alapul vették a felépítményekről szóló tételt, annak sztálini
megfogalmazását, és azt amit Sztálin soha ki nem mondott, a szovjet
irodalomban, egyetlen valamirevaló ideológiai brosrurában sohasem ol-
vastam azt, ami ellen a szovjet pedagógusok széles tábora harcolt, itt
egyértelmű dogmának tették meg, hogy tudniillik a nevelés mindenestől
és minden ízében felépítmény. Társadalmi, gazdasági rendünk jelleg-
ben szocialista. Mégpedig nem akármilyen szocializmusról van szó,
hanem egy, a brosrúrákból készen előpattant, valahol a platóni ideák
síkján eleve létező és pusztán a valóság síkjára való megjelenésre váró
szocializmusról, amelyre egyszerre beléptünk. Ennek következtében a
nevelésnek tulajdonképpen — és ez volt az igazság — nem volt már
funkciója, nem volt már feladata, mert a szocializmus automatikusan
formálja az embert. Arra az álláspontra helyezkedtünk tehát, amit

egyébként helyesen szoktunk támadni a burzsoá pedagógiában, hogy a nevelést azonosítja egyes irányzataiban a társadalmi alkalmazkodással. Azt mondtuk, hogy ezek a viszonyok futószalagon hozzák létre a felnövekvő nemzedéket, az szocialista körülmények között ipso facto¹²⁹ szocialista, ha tehát valami nem stimmel a magatartásában, az vagy import vagy régi csökevény. (*Derültség*). Ennek következtében elméletben és gyakorlatban egyaránt mellőzni lehet mindenféle olyan meghatározó tényezőt, mint az öröklés, a környezet befolyása, amit most egyébként a kongresszus után azonnal megláttunk és felismertünk. (*Derültség*). Szóval figyelmen kívül hagyhattunk mindent, ami az abszolút voluntarizmusnak, az önkénynek korlátot szabhat az emberek alakításában. Ennek következtében persze sokszor nem tudtuk magunkat megérinteni az ifjúsággal, amelyik sajátos csökönységgel ragaszkodott a maga tapasztalatainak sok esetlegességtől meghatározott köréhez és nem volt hajlandó alapul elfogadni a mi problémamentesre lakkozott szemléletünket. Képtelenné váltunk ennek következtében pedagógus módszerekkel, pedagógiai érvekkel harcolni a valóságosan meglévő hibák és fogvatkozások ellen, és nem egyszerűen tanácselnökök rövidlátása az, hogy a pedagógusok tojást gyűjtöttek, és talán ma is gyűjtenek tojáshoz, hanem többek között az is, hogy az iskola problémájáért, a gyermekek erkölcsi fejlődésének ügyéért, a társadalmi környezetükből rááramló kedvezőtlen befolyások megszüntetéséért, nem mehetnek ki agitálni, — a tojáshoz igen. (*Derültség*).

Most már befejezem, nincs már sok hátra mondanivalómból. Egészen a legutóbbi időkig nem akartuk észrevenni, mert ez kényelmetlen lett volna, hogy a felépítendő szocializmus eljövendő gondolkozása nem pótolhatja a ma hiányzó tantermeket és napközi otthonokat. Ennek következtében előállt az, ami miatt sokszor bizalmatlansággal, egy megszilárdult, megmerevedett, megcsontosodott — mondhatnám stratégiai hasonlattal — mélyen tagolt bizalmatlanság frontjával állunk szemben a gyakorló pedagógusok széles tömegeiben. Elszakadásunk a valóságtól teljes, elszakadtunk a több műszakos tanítástól, az 1953-as kormányprogram vonatkozó részétől, a hús-vér gyerekektől. A mi pedagógiánkban nem volt csavargás, nem volt kalandvágy, nem volt szerelem, a felnövekvő nemzedék — tessék megnézni — teljesen szexuális jelleg nélkül való lény. (*Derültség*). A fiatalok bűnözők, a züllött életet élő leányok, mint a legutóbb is szó esett erről, nem tipikusak, nem előremutatók, mindez nem része a felépítménynek, ez csökevény, a Szabad Európából, a klerikális reakciótól, vagy ami körülbelül egyenlő kategória, az ördögtől való. (*Derültség. Taps*).

Eltársak! A füredi tábor tisztító légkörében leszámoltunk ezzel a pedagógiával. Nem szégyelljük, nemcsak a magunk erejéből, segített ebben a kongresszus, segített a leninizmusnak a kongresszus után kibontakozó reneszánsza, segített a Központi Vezetőség júliusi határozata, az értelmiségi határozat és mint zárónyilatkozatunk utal rá, az írók harca, a magyar írók harca a gondolat szabadságért. (*Lelkes taps*). És hozzá tehetünk volna, mert sokszor emlegettük, nem utolsósorban a Petőfi kör viták izzó és sodró áradása. Ezt szeretném itt magam és — gondolom formális megbízás nélkül is — a tábor többi résztvevőinek nevében megköszönni.

Végül két javaslatot szeretnék tenni. Javasolnám, hogy az Oktatásügyi Minisztérium szavatolja, pedagógust jóhiszemű nevelői kezdeményezéséért sérelem nem érhet. (*Élénk, hosszantartó taps*). Ezt azért mondom, mert minden elszántságunk és minden igyekezetünk ellenére so-

káig tarthat, amíg mindenben tudományosan igazolt alapon tájékozódhatnak az irodalomban. Maguknak kell tehát kezdeményezniök, én hajlandó lennék azt mondani, bár tudom, gyakorlatilag nagyon nehéz végrehajtani, hogy bírósági határozat híján pedagógust hozzájárulása nélkül elmozdítani vagy áthelyezni ne lehessen. (Élénk taps). Mindjárt kíváncsi vagyok a kompromisszumot is. Legyen egy engedélyező testület. Mint pár napja olvastam, most létesítettek egyet Dániában, amelyik minden pedagógusnak, ha a hagyományos oktatási módtól el akar térni, engedélyt adnak, hogy a maga elképzelése szerint oldja meg feladatát. (Taps). Nem is annyira javasolom, mint inkább kérem a Petőfi Kör fiataljait, mindenekelőtt a fiatal pedagógusokat, hogy terjesszék a jó hírt, harcoljanak a bizalmatlanság frontjának felszámolásáért. Terjesszék a hírt, hogy elkövetkezett a személyi kultusz, a szektás torzulások, a dermesztő dogmatizmus korszakának vége a pedagógiában is. Felvirradt a steril skolasztikus pedagógia után a szocialista felvilágosodás honi pedagógiájának hajnala, létrejött a füredi platform, az iskolai dolgozók és az elméleti pedagógusok, minden hazáját, népét szerető pedagógus termékeny együttműködésének platformja.

Áttérek a kérdésekre: „Ha ön olyan nagy híve a nemzeti hagyományoknak, miért húzta le Nagy Sándor¹³⁰ kandidátusi disszertációjának megvédésénél a lényegében haladó szellemű Nagy László tanítványát, Domokos Lászlónét”¹³¹ — kérdezi Severini Erzsébet elvtársnő. Függetlenül attól, hogy Severini elvtársnő kérdezte, a kérdésben van igazság. Ez pedig az, hogy én ott, — és ezt ma is tartom, — azt mondtam Nagy elvtársnak, hogy nem jó helyen kereskedik — a szavakra pontosan nem emlékezem, akkor finomabban fogalmaztunk — amikor az irracionalizmus tipikus képviselőjeként Prohászka és különösen Paulert¹³² bírálja, sokkalta irracionálisabb volt Domokosné irányzata. Akkor nem tettem hozzá, ma hozzátenném, remélem egy-két év múlva megint nem kell hozzátennem, hogy azért Domokos Lászlónétól nagyon sokat tanulhatunk mi is. Furdalt a lelkiismeret, és június 30-án, bár nem erről a kérdéstről volt szó, elmondtam ezt. Az elvtársnő nem volt ott. Csekély mentség és talán nem is nagyon nagy hiba, de hiba volt részemről. Nem hiszem, hogy az elvtársakat és az ország közvéleményét most elsősorban ez érdekelné. Majd elmondom még, ha kívánnák, és lesz rá idő.

PATAKI FERENC: Nem kívánjuk!

Mielőtt Horváth elvtársnak, majd utána Kiss Árpád tanítóképző intézeti tanárnak megadnám a szót, Hegedüs András tanársegéd — nem a miniszterelnök — kért szót egy rövid bejelentésre.

HEGEDÜS B. ANDRÁS: Elvtársak! Bejelentést szeretnék tenni, ha tetszik, interpellálni, sőt azt is lehet mondani, hogy tiltakozni. Az Eötvös Loránt Tudományegyetem 45 dolgozója és néhány családtagja október elsején a belügyminisztériumhoz fordult azzal a kéréssel, hogy háromnapos jugoszláviai autóbuszkirándulásra adjanak útlevelet. A kérését Kónya Albert elvtárs, oktatásügyi miniszter háromszor is aláírta és támogatva — meg kell mondanom, hogy a kérésünket öt perc alatt teljesítette. Az útlevelesztályon azt a választ kaptuk, hogy három hét múlva jelentkezünk az útlevelért. Mi hittünk, bíztunk, három hétig nem sűrgöttük. Három hét múlva megjelentünk az útlevelesztályon, ahol közölték, hogy az útlevelkérelem elintézése nem tartozik rájuk és az iratainkat a kezükbe sem vették. Bementünk Tatai őrnagyhoz,¹³³ az útlevelesztály vezetőjéhez és megkérdeztük, hogy mi ennek az eljárásnak az oka. Ő

egy meg nem jelent és általunk nem ismert párt- és kormányhatározatra hivatkozott és azt mondotta, hogy az ilyen ügyek az IBUSZ-ra tartoznak. Első kérdésünk az volt, hogy miért nem közölték ezt velünk három hét alatt. Tatai őrnagy erre kinyitotta az ajtaját — ez volt a válasza. *(Pfújozás)*. Ezek után az IBUSZ-hoz fordultunk, nem tehetünk egyebet. Az IBUSZ közölte, hogy az ügy nem tartozik rájuk, nem fogadják be a kérvényünket, mert a tanulmányi kirándulásokat nem ők intézik. Azt hiszem egyébként, hogy az IBUSZ-nak ebben igaza van. Nem kívánom fejtegetni, azt hiszem felesleges, hogy miért szükséges egyáltalán külföldre utazni és miért lett volna különösen jó nekünk, gazdaságtani tanszéki oktatóknak, hogy rövid időre is, de egy három napos jugoszláviai utat tegyünk, amelynek egyik célja lett volna, hogy felvegyük a kapcsolatot a belgrádi tanszékkel. Azt hiszem, az ügyet nem kell részletesebben méltatni.

A dolog interpellációs része az lenne, hogy megkérdezném Jóboru elvtársnőt mint miniszterhelyettest és Gosztynyi elvtársat mint a DISZ KV titkárát, hangsúlyozom, tudva azt, hogy ők erről a konkrét esetről a legkisebb mértékben sem tehetnek, sőt mindkét szerv támogatott benyújtást ebben az ügyben, de mit kíván ez a két szerv tenni annak érdekében, hogy a Belügyminisztérium útlevélosztálya *(Közbeszólás: A kucserák!)* — ha tetszik a kucserák, egyetértek vele — a továbbiakban, amennyiben pedagógusok teljesen jogosan a saját költségükön minden állami támogatás nélkül — nem kértünk — három napos utat kívánnak tenni egy baráti országban, ezt az útlevelet minden huzavona nélkül megkaphassák. *(Közbeszólás: A nem baráti államokba is!)*. Azzal egyetértek, de gondolom, itt ezt is hangsúlyozni kell.

Engedjék meg, hogy még egy percre igénybe vegyem türelmüket. Kemény Csaba elvtárs hozzászólása alatt közbeszóltam és azt mondtam, hogy nem képviseli a pedagógusok nézeteit. Több elvtárs azt mondta, hogy az elnökségből ne szóljanak közbe. Egyetértek, nem helyes közbeszólni, a rendreutasítás nem volt helyes. *(Közbeszólás: Helyes volt!)* Mégis legyen szabad megindokolnom, hogy miért szóltam közbe, többen azt mondták akkor, hogy nem volt helyes.

PATAKI FERENC: Minden érthető!

HEGEDÜS B. ANDRÁS: Két megjegyzésem lenne ezzel kapcsolatban. Kemény Csaba elvtárrsal ma két hete együtt mentünk haza a 49-es villamoson a Dimitrov tértől a Marx térig. Ezt a körülbélül 15 percet azzal töltöttük, hogy megvitassuk, hogy Litván elvtársnak igaza volt-e vagy nem, az ezzel összefüggő elég bonyolult politikai kérdéseket, mint a Nagy Imre ügyet, Rákosi személyének problémáját, a márciusi határozatot és amiről már ilyenkor vitatkozni szokás. Még egyszer elnézést kérek, de azért jöttem indulatba, mert Kemény Csaba elvtárs most pont az ellenkezőjét mondta felszólalásának első részében, mint amit ott a villamoson néhányunknak elmondott. Az a véleményem, hogy mindnyájunk nézetei változnak, az vesse Kemény Csabára a követ, akinek még sohasem voltak helytelen nézetei, de a nézetek változásában azért egy bizonyos időt kell adni magunknak *(Derűltség és taps)* és két hét, elvtársak, különösen július 18-a után, azt hiszem, ha jól emlékszem, ma két hete szeptember 28-a volt, nagyon rövid idő ahhoz, hogy valaki gyökeresen, teljes egészében megváltoztassa a nézetét, mint ahogy Kemény elvtárs felszólalásának első része ezt tükrözte. Beszéde második részében, azt hiszem, kiderült véleményének igazi része. Fenntartom állításomat, hogy nem képviseli a magyar pedagógusokat és azt hiszem, hogy nem képviseli a DISZ funkcionáriusokat sem az, aki ilyen álláspontot

fejteget, mert mind a pedagógusoknak, mind a DISZ funkcionáriusoknak egyik legfontosabb és legbecsültebb tulajdonsága, azt hiszem, a jellemesség. *(Lelkes taps).*

PATAKI FERENC: Tekintettel arra, hogy az idő rendkívül gyorsan halad, a Petőfi Körben ez a legnagyobb versenytársunk, javasolom, hogy a továbbiakban tíz percben állapítsuk meg a beszédidőt. *(Helyeslés).*

HORVÁTH: Köszönöm szépen.

Kedves Elvtársak! Bár igazgatóhelyettes vagyok, mindazonáltal azért az egészen rendes és értelmes emberek közé számítom magamat, hogy a múltkori Kemény [István] elvtárs megjegyzésére utaljak.

Az első kérdés az iskolai adminisztráció kérdésére, amiről szólni szeretnék. Az utóbbi időben kedves olvasmányaim közé tartozik Don Juan alakja a világirodalomban és rendszerint Casanova művei felett alszom el éjszaka. Miért? Azért, mert szeretném elsajátítani azt a készséget, hogyan lehet fiatal tanítónőket ördögi csábítással rávenni, hogy segítsenek nekem az adminisztrációban. *(Derültség).* Egy-két kis példa. Az órarendet hatszor dolgoztuk át a tanév elején, nemrégiben azonban újabb mennykőcsapás ért bennünket, hetedszer is át kell dolgozni az órarendet.

Egy másik ügy a mosdószappan kiadása a tantestületnek. *(Derültség).* Ha mosdószappant adok a testületnek, elő kell vennem az anyagnyilvántartó könyvet, be kell írni, hogy 15. szám alatt egy darab mosdószappant engedélyeztem és utána egy anyagutalványt kiállítani két példányban, amelyikből az egyiket a papirkosárba dobom, mivel más rendelkezése nincs. *(Derültség).* Ma ezek a megveszekedetten tiszta pedagógusok megint mosdószappant kértek, négy órákor. Ridegen elzárkózva azt mondtam, maradjanak piszkosak, mert én szeretnék eljönni a Petőfi Kör ülésére. Mindezek után az a kérdésem, illetőleg javaslatom lenne az Oktatásügyi Minisztériumnak, hogy már minisztériumok példáját követve néhány százalékkal egyszerűsítsék az iskolai adminisztrációt, tekintettel arra, hogy aránylag kevés szappankleptománias kártárs van, nálunk persze ezt általánosítani lehet más kérdésekre is.

Szeretném javasolni, hogy a Petőfi Körben, amelyet joggal tarthatok a fiatal értelmiség szabad parlamentjének és joggal gondolhatom, hogy a most valóban kialakulóban lévő szocialista hazafiság tartalma, formái kezdenek itt megszületni, a pedagógusoknak létesüljön egy olyan szakosztályuk, amely a sokszor talán nem eléggé termékeny vitákon túl javaslatokat dolgozzon ki és valamilyen módon együttműködhessek ebben az Oktatásügyi Minisztériummal. Az az aggodalom él bennünk ugyanis, hogy a Petőfi Kör hovatovább valamilyen nemzeti Hyde-parkká kézd válni, ahol mindent meg lehet mondani, de *(Derültség.)* ez az egyes hivatalos szervek egyik fülén be, a másikon ki, ebben az esetben pedig eredmény nincs, mert hiszen ordítani, dühöngeni és tapsolni otthon is tudunk. *(Derültség).* Javasolnám, hogy valamilyen konkrét alkotó szervvé lehessen tenni ehhez hasonló más tagozatokat és szervezeteket is, amelyek foglalkoznának különböző komoly problémákkal. Például ilyen lenne a budapesti szociológiai kutatás égető problémája, a DISZ és az úttörőmozgalom új útjai, illetőleg megkeresni ezeket az utakat és a harmadik kérdés a pedagógusok anyagi és kulturális helyzete. Itt nem akarok még egyszer utalni néhány héttel ezelőtti a Szabad Népből Csatár György aláírásával megjelent cikkre,¹³⁴ amely szerintem enyhén szólva cinikusan beszélt a pedagógusok életszínvonaláról, hanem ehelyett inkább konkrét javaslatokat tennék. Nem állítom, hogy ezekkel a

javaslatokkal a bölcsek követét találtam ki, ezeket inkább vitaanyagnak szánnám és nagyon örülnék, ha az elvtársak jobb, életrevalóbb javaslatokkal jönnek. Úgy gondolom, hogy általában legalább havi 4—500 forinttal kellene javítani a pedagógusok átlagos fizetését ahhoz, hogy elviselhető legyen az életszínvonaluk. (*Taps*). Az egyetemi oktatóknál ezt már megtették. Erre egészen biztosan azt fogják mondani, hogy nincs fedezet. A következő javaslataim lennének. Először is kapja meg az Oktatásügyi Minisztérium a Népművelésügyi Minisztériumtól a kultúrotthonokat, a TTIT-tel¹³⁵ kapcsolatos és egyéb hasonló kultúraterjesztési munkákat és ennek az anyagi keretét. Azt hiszem, erről a Népművelési Minisztérium talán lemondhat, mert devizát nem jelent, tehát nem olyan fontos. Azért is gondolom, hogy ez célszerű lenne, mert talán egy művelt, hivatását szerető pedagógus alkalmasabb kultúrotthonok vezetésére, mint sokan mások, hiszen azok között olyanok is vannak ma, hallottam, hogy amikor megkérdezték tőle, mit tud Csehovról, felcsillant a szeme: olvasta tőle a Dolovai nábob leányát.¹³⁶

További javaslatok: rendezzék az óraadás kérdését és hogy túlterhelés ne legyen, az órácsökkentés egyidejű végrehajtásával a különórák adását mondjuk heti 5—6 órában rendszeres, fizetett mellékfoglalkozás-sá tegyék körülbelül 4—500 forintnyi dotációval. Ha ezt meg tudják tenni és a népművelést a pedagógusok kezébe adják, akkor azt hiszem, aránylag csekély költségvetési kiadással most egy-két esztendőre javítani lehet a pedagógusok életszínvonalát. Ha idealisták ezek a nézetek, én kérem, cáfoljanak meg. Ez lenne a közvetlen életszínvonal-emelés.

Egy közvetett életszínvonal-emelésre is lenne javaslatom. Tudjuk, hogy a pedagógus életének, munkájának milyen fontos részét alkotják a kulturális örömök, a művelődés lehetősége. Erre keveset tudnak költeni, vagy ha költenek, akkor mástól kell elvenni a pénzt. Széleskörű rendelkezésekkel adjanak módot arra, hogy a pedagógusok akár részletfizetésre, akár valamilyen takarékpénztári alapon vagy valamilyen módon kedvezményt kapjanak, tehát például olcsóbban jussanak hozzá könyvekhez, folyóiratokhoz, mint a normális ár, mert hiszen, ha a szegény miniszterekről is gondoskodunk, hogy külön boltokban olcsóbban vásárolhassanak árut (*Lelkes taps*), akkor valamit megérdemel a nemzet napszámosa is. (*Élénk taps*). Tehát kapjanak olcsóbb könyvet, folyóiratokat, színházjegyeket, bérleteket, esetleg, akinek van pénze rá, olcsón képzőművészeti alkotásokat vagy reprodukciókat, Magyarországon nem 50 %-os, hanem néhány ingyenes vasúti jegyet. (*Taps*). Ehhez hozzátartozik még a külföldi utazások kérdése, amelyeknek szükségességét nem kívánom ecsetelni, mert hiszen mindenki tudja. (*Taps*). Itt felvetném azt a kérdést, hogy függetlenül az előbb említett intermezzóktól, amelyeket az előttem szólott megemlített, többek között azt mondják, hogy például a kapitalista országokba való utazás akadály a deviza hiánya. Javasolnám erre, hogy széles körben segítség elő a pedagógusok csoportos kapcsolat-felvételét például az ausztriai pedagógusokkal és ilyen csoportos alapon, önellátási alapon létesítsenek utazási lehetőségeket. Például jó magam, de nagyon sokan hajlandók volnánk lakást, ellátást adni valakinek és kalauzolni, ha ezt megkapjuk tőle Bécsben vagy Grazban. (*Taps*).

A III. kerületben egy pedagógus-csoport megpróbálta, hogy a karácsonyi szünetben kijusson Bécsbe. Ez zsarolás akar lenni, kíváncsiak vagyunk arra, hogy sikerül-e. Ráadásul nemcsak kérünk, hanem megnéztük, mit tudunk cserébe adni. Ezért úgy gondolom, hogy kimegyünk oda és tájékozódunk az osztrák pedagógia helyzetéről. Tűrhetően tudok

némétül, szívesen vállalkoznék arra, hogy egy cikket, valamilyen gyűjteményt vagy munkát lefordítok és ezt rendelkezésre bocsátom és azt hiszem, hogy ezt igen sokan vállalnák. Ugyanígy például tapasztalatainkról, élményeinkről a népművelés területén kultúrotthonokban, iskolában be tudnánk számolni és ez sem lenne haszontalan. Ezenkívül növelhetnénk hírünket a világban, a magyar kultúráról híradásokat adnánk és az idegen kultúra eredményeit is gyümölcsöztethetnénk itthon. (*Taps*).

Még egy kérdés, amelynek azt a címet adtam, hogy „Az ifjúság megnyeréséért”, egy személyes és egy olvasmány-élményt szeretnék elmondani. 1951-ben kollégiumi igazgató voltam egy úpesteri technikumban. Március 15-ét az iskola úgy ünnepelte, hogy valószínűleg az igazgató jóvoltából, aki később ezért jutalmul a fővárosi tanács oktatási osztályának vezetője lett, most ősszel távozott onnan, az előbb már aposztrofálták, tehát nem akarom megismételni, egyetlen egy magyar szám nem volt, kizárólag szovjet számok voltak ebben a műsorban. Mondanom sem kell, hogy milyen érzések feszengtek akkor bennem. Az élmény a következő: a szünetben odajöttek hozzám a diákjaim, 28–20 éves fiatal emberek, idősebbek is voltak köztük a kornál, kokárdákat tűztek ki, nekem is adtak, feltűztek egy kokárdát, attól kezdve bíztak bennem és mindvégig bíztak. Ez az egyik.

A másik egy olvasmányélmény. Néhány héttel ezelőtt, ha jól emlékezem, Szingapurban vagy valahol Délkelet-Ázsiában az ottani kínai tanítók, tanárok és diákjaik együttesen sztrájkoltak és együtt harcoltak az elnyomók ellen. Elfacsarodott a szívem, hogy hol vagyunk mi attól, hogy ide juthassunk. (*Taps*). Mi arról vitatkoztunk, hogyan tudjuk megnyerni az ifjúság szívét, hogyan tudjuk megszerettetni az ifjúsággal magunkat. (*Tánczos Gábor: Remélhetőleg nem sztrájkkal!*). A félreértés kedvéért: nem sztrájkkal! Ez csak asszociáció volt, erről jutott eszembe a gondolat, a sztrájk teljesen helytelen.

Engedelmet kérek, bár nem szeretek a döglött oroszlánon egyet ütni, de mivel itt az előbb Kemény Csaba elvtársról volt szó (*Élénk derűtség és taps*), elmondom, hogy én is a III. kerületben dolgozom. Két dolgot akarok elmondani. Az egyik az, hogy Kemény Csaba elvtárssal én iskolában sohasem találkoztam, pedig pedig másik év óta már a második iskolában tanítok és már a frázisok is arra kötelezték volna őt, hogy vegyüljön el a nép között. (*Derűtség*). A másik dolog az, hogy tavaly az egyik iskola VIII. leányosztályával részt vettünk a Kilián György kultúrversenyen a Csongor és Tündével és a döntőben ezüstérmet kaptunk. Hozzá kell azonban tennem, hogy az Arany János gimnázium diákjai odajöttek gratulálni és azt mondták, nem is gondolták, hogy általános iskola, ezt a színvonalra érték. Amikor emiatt kikeltem utóbb egy úttörő kiállításon, többek között azt mondtotta Kemény elvtárs, hogy nem gyermekeknek való és ezért kaptuk az ezüst érmet. Erre azt mondtam, hogy nem foglalkozom többé kultúr csoportok betanításával, majd akkor, ha ezt kultúrához jobban értő emberek fogják intézni. (*Sűrgető taps*).

Az utolsó gondolat címe, hogy vessünk félre minden kétértelműséget. A júliusi határozat győzelem volt, azonban a harc még folyik és mint tudjuk, távolról sem dőlt el. Például a Rákosi Mátyásról elnevezett intézményekről már leszedték ezeket az elnevezéseket. Tudomásom van a Szabad Népből arról, hogy Moszkvában ha jól tudom, a Sztalin Autógyárat más névre, Lihacsov Autógyárra keresztelték, nálunk még min-

dig van Sztalinváros, Sztalin híd, Sztalin út, Sztalin szobor. *(Élénk taps)*. Legyünk következetesek, vagy tűnjék el ez is, vagy folytassuk a régi műemlékvédelmi politikát *(Derűtség)*. Arra gondolok, hogy ha a Regnum Marianumot lebontották,¹³⁷ akkor követelem, bontsák le a Mátyás templomot, állítsák helyébe Metternich szobrát és bontsák le a Belvárosi templomot és állítsák a helyére Haynau szobrát. *(Élénk taps)*.

Még azt szeretném mondani, hogy szeretnénk mindent tudni, szeretnénk kitágítani a horizontunkat, bár ez nyitott kapu döngése, a nagylengyeli olajmezők elvizesedésétől és a mecseki uránércről kezdve *(Élénk taps)*. Hruscsov elvtárs XX. kongresszusi különbeszámolójáig¹³⁸ *(Élénk taps.)*, mindenről szeretnék tudni. *(Közbeszólás: A Rajk-per háttéréről! — Élénk taps)*. Azzal szeretném befejezni, tanulni és tudni szeretnénk azt, hogy taníthassunk. *(Élénk taps)*.

PATAKI FERENC: Kiss Árpád tanítóképző intézeti tanár, Molnár Imre elvtárs, a Gyermeklélektani Intézet igazgatója.

Egyetlen megjegyzést szeretnék fűzni az előttünk szóló barátunk rendkívül élvezetes és humoros előadásához. Ami a névcseré kérdését illeti, ez a Petőfi Körben csak rokonszenvre találhat, de gondolom, az ilyen javaslatok motiválásánál nincs feltétlenül szükség izléstelen érvekre. *(Taps)*. A templomlebontásokra és a más szobrok felállítására vonatkozó érvelését ennél meggyőzőbb, kézzelfoghatóbb és tisztább érvekkel helyettesíthette volna, hogy helyes követeléseit el tudja mondani.

Néhány, az elnökségre érkezett javaslat. Rudas János elvtárs közli, hogy néhány héten belül a Csepel Művek valamint a Csepel Papírgyár több dolgozójának kezdeményezésére munkásparlament alakul. Lehet, hogy József Attila körnek fogják nevezni és szeretne a Petőfi Kör nyomdokain haladni. *(Élénkes és taps)*.

Egy furcsa javaslat érkezett az elnökséghez: A Magyar Rádió adjon másórától a Petőfi Körnek, mondjuk heti fél órát. Rendkívül jó javaslat, de a furcsa benne az, lehet, hogy tévedek, hogy Tóbiás elvtárs¹³⁹ írta, aki a rádiónál dolgozik. De ha nincs így, akkor is a javaslat mindeképpen üdvözlendő.

KISS ÁRPÁD: Kedves Pedagógus Társaim! Kettős minőségben kellene szót emelnem. Elkészültem arra, hogy a balatonfüredi platformról mondanám el a magam álláspontját, minthogy azonban erről itt már azt hiszem, hárman szóltak, engedjék meg, hogy csak azokat a pontokat soroljam fel, amelyekben én, mint pártönkivüli pedagógus, meg tudtam egyezni és amelyekben a jövőt magunk előtt látva az én lelkiismeretemet is kielégítő közös megoldásra jutottunk. Ezek a következők. Megtáltuk a pártosságnak egy olyan értelmezését, amelyet minden haladó gondolkodó és tudós elfogadhat. Megtáltuk a polgári és a szocialista tudományok egy olyan szintézisét, amelynek alapján minden haladó szellemű, dolgozni akaró pedagógus dolgozhat velünk. Meghatároztuk viszonyunkat a szovjet pedagógiához. Elintéztük megnyugtatóan a pedológiát. Fogadalmat tettünk arra, hogy csak hiteles tudományt fogunk úzni. Megegyeztünk a tudós és a jó szakember védelmében és egyetérttünk abban, hogy nemcsak a rendkívüli eseteket kell rehabilitálni, hanem meg kell vizsgálni mindazokat a pedagógusokat, akik olyan helyen vannak, ami tudásuknak nem a legmegfelelőbb és fokozatosan, lassan nekik megfelelő helyre kell őket juttatni. *(Taps)*. Megegyeztünk az elmélet és a gyakorlat kapcsolatának rendkívül fontos kérdésében, megegyeztünk abban, hogy sok jó és pedagógushoz méltó színvonalon szerkesztett folyóirat kell és megegyeztünk abban, hogy ilyen folyóiratokat nem tudunk szerkeszteni, ha a pedagógus társadalom, a gyakor-

lati tanító, a gyakorlati általános és középiskolai tanárok nem jönnek nekünk segíteni. Megegyeztünk a tudományos tekintély kérdésében és egyetértettünk abban, hogy tekintélyekre van szükségünk és bálványokra nincs. A tekintélynek egyetlen alapja az elmélyedő tudományos munka, az odaadás, a kötelességteljesítés, a nagyobb felelősségvállalás és mindaz, amit egy értelmiségi ember a legjobb aspirációi között fogadhat el. (Taps).

Sajnos, valóságos irattárral jöttem ide, engedjék meg, hogy most többet ne mondjak, csak a jövő perspektíváját szeretném valami módon megrajzolni úgy, ahogy előttünk Balatonfüreden kitárult. Itt már szó volt arról, hogy a technikának egy egészen csodálatos századában élünk. Szó volt arról, hogy 100–150 év múlva úgy fognak visszagondolni erre a korszakra, mint amikor megvalósult az automatizálás, az atomenergia és megindult az a folyamat, hogy a mérnököknek, az orvosnak és a pedagógusnak lesz a legnagyobb szerepe és semmi más tényezőnek nem lehet majd komoly szerepe. Ezt a perspektívát láttuk magunk előtt és engedjék meg, hogy egészen röviden idézzem itt Robert Dottrens-nak¹⁶⁰ az Unesco legutóbbi értekeztétlen elmondott záróbeszédét, ahol azt mondta, hogy a világ eljutott abba a korba, ahol az athéni demokrácia idején a szabad görögök voltak. Hatalmas rabszolgatáborba van ennek a világnak gépekben és ezek a gépek fokozatosan úgy fognak termelni, hogy tehermentesítik az embert minden embernek terhes és emberhez méltatlan munkától, ha majd az ember méltó lesz erre és nekünk pedagógusoknak az a feladatunk, hogy az embereket erre a jövőre ráneveljük. Ennek a reménynek közlésével, gondolom most elbúcsúzhatom a balatonfüredi platformtól és engedjék meg, hogy rátérjek azokra a konkrét problémákra, amelyeket az iskolám bízott rám, hogy itt felolvassam.

Itt Alexits György vetette fel az általános iskola problémáját. Úgy gondoljuk, hogy az általános iskolát nem szabad kiszakítani a tizenkét éves egységes iskolából és ha igaz az, hogy az általános iskola nem egységes iskolaszervezetünk gerincoszlopának kocsonyás része, ha szabad így mondani, akkor nem az a feladatunk, hogy támadjuk ezt a kocsonyás részt, hanem igyekezzünk megszilárdítani és megerősíteni. (Taps).

A második: kié az iskola? A gyermeké, a pedagógusé, a tanácsé, a hivatalsegédé vagy kié? Ezt a kérdést azért teszem fel így, mert azt hiszem, hogy az iskola a gyermeké, de nemcsak az iskola a gyermeké, hanem az iskola udvara és kertje is. Mi pedagógusok szeretnénk ha a tízpercekben a gyerekek lemehetnek az udvarra és nem a folyosón sétálnának körbe, mint valamikor én sétáltam — bocsánatot kérek — internált koromban engem vezettek hátrattett kézzel, mert mindig az a kép jut eszembe. (Taps). Szüntessük meg a fegyencek bánatos sétáját a folyosón. (Derűltség).

A pedagógus védelme: ha azt mondtam, hogy az iskola a gyermeké, akkor beszélünk kell arról, hogy az iskola a pedagógusé is és a pedagógust az iskolában néha meg kell védenünk a gyermek ellen. Nem az ellen a gyermek ellen, akit szeretünk, hanem az ellen a gyermek ellen, aki a saját hibáján kívül sokszor a senki földjén nőtt fel és aki ismeri az általános iskolák különösen felső tagozatának problémáit, az sokszor észreveszi, hogy 2–4 gyermek teljesen lehetetlenné teszi a pedagógus munkáját. A pedagógusok védekeznek. Három év alatt nem voltam olyan iskolában, ahol nem volt testi fenyegetés, de vajon ez a pedagógus hibája? Nem a legrosszabb pedagógusok verik a gyermeket, hanem azok, akik nem tudnak beletörődni abba, hogy munkájuk ered-

ménytelen legyen, bosszankodnak és bántja őket a lelkiismeret, hogy nevelési céljaikat nem tudják elérni. *(Taps)*. Amikor hivatalos ember kijött, mindig elmondja, hogy tanítással kell a gyerekeket fegyelmezni, de én ezt a frázist nagyon régóta ismerem. Van ebben valami igazság, de kérdezem, hogyan tanítson az a pedagógus, akinek a tantervét előírják, a kezébe adják az unalmas tankönyvet, megmondják az öt didaktikai elemet, vagy fokozatot és minden egyebet ráraknak, hogyan tanítson érdekesen, vonzóan és hogyan oldja meg azokat a nehéz problémákat, amelyeket az általános iskolában meg kell oldani. Szégyeljük azt, hogy gyermekeinket verni kell, de amikor kint voltam, magam sem tudtam mást mondani. Én ugyan nem estem sokszor ebbe a hibába, de néha nem volt más megoldás. *(Derűltség)*.

A harmadik: a nevelő és a növendék viszonya. Valamikor tiltakoztunk a notesz ellen, amely egy kicsi zsebkönyv volt, most egy hatalmas négyzetalakú, hivatalos okmányyszerű dokumentumot állítunk a gyermek és a pedagógus közé és sokszor ez az eszköz az, amely lehetetlenné teszi a nevelő és növendék közötti jó viszony kialakítását.

A negyedik pont: A tanítási anyag hitele. A tankönyvekben, csak olyan megállapítások kerüljenek, amelyek kibírják az időt. *(Taps)*.

Ötödik pont: vissza az iskolába a lélektani szemléletet. *(Taps)*.

A pedagógusképzés reformját illetően azt kéri kartársaim, hogy amennyiben szó kerül a pedagógus képzés reformjáról, hallgassák meg a legszélesebb körben azokat, akik ezen a területen működnek és a kérdéshez értenek. *(Taps)*.

Ami a jutalmat illeti, a mai formájában töröljék el a jutalmat, mert az megszegyenítés. *(Taps)*. Töröljék el a Pedagógus Napot, mert az még inkább megszegyenítő. *(Élénk taps)*.

A beteg tanár illetményéből csak akkor vonjanak le, ha helyettesítést nem a testület tagjai látják el, ha tehát külön kiadás merül fel helyettesítésével kapcsolatban. *(Taps)*.

Szerepel nálunk is a pedagógusok fizetésemelése. A nyugdíjakat úgy kell megállapítani, hogy az legalább a fizetés 90 százalékát érje el, hogy abból meg lehessen élni. *(Taps)*. Szó van arról, hogy a minősítést lehetőleg ne a mostani módszer szerint végezzék, az értekezletek ne legyenek formálisak, központilag kiadott témák ne legyenek, és kerüljük az órára való felkészülés formalizmusát. *(Taps)*. A nevelői kézikönyvtárakba ne kész könyveket küldjenek, hanem adjanak pénzt a pedagógusoknak, hogy ők vegyék meg. *(Taps)*. Legyenek ingyenes pedagógus utazások. A tankönyvek árusítása ne a pedagógus feladata legyen. *(Taps)*. Felül kell vizsgálni a napköziotthonok egész mai rendszerét, foglalkoztatási tervét. *(Taps)*. A napköziotthonnak biztosítania kell a tanulók következő napi jó előkészülését és teljesíteni kell feladatát.

Mindezeket azért vállaltam elmondani, hogy megmutassam, egyetlen egy nevelői testület, egy óra alatt mennyi olyan javaslatot tudott összegyűjteni, amivel a pedagógusok sorsán segíteni lehetne. *(Élénk taps)*.

MOLNÁR IMRE: Tisztelt Elvtársak! A felvetett kérdésekhez a lélekten szempontjából kívánok hozzászólni, amely a pedagógiának egyik legfontosabb határtudománya. Olvastam a pedagógiai tudományok II. ötéves tervét. A litografált tervezet 4. oldalán, ahol az eddigi hiányságok felsorolása van, a 3. pont utolsó mondata a következőképpen hangzik: „Egyáltalán nem volt kielégítő a burzsoá elméletek, irányók következetes marxista bírálata tudományunk egyik ágában sem, de különösen a lélekten területén.”

irányzatnak minősíti. Evidens, hogy értelmetlen dolog lenne, burzsoá fizikáról, vagy orvostudományról beszélni. (Közbeszólás: *De beszéltek!*). Miért volna a lélektan ebből a szempontból kivétel? Minden tudománynak vannak irányzatai. Ezek az irányzatok lehetnek helyesek vagy helytelenek, jók vagy rosszak, de azok között a lélektani irányzatok között, amelyeket eddig nálunk sommásan, mint burzsoá lélektani irányzatokat könyveltek el, vannak komoly, haladószellemű, értékes irányzatok. Megemlíthetem például a gyermeklélektan területén Wallont¹⁴¹ és Piaget-et, akit az utóbbi években még idézni sem lehetett, hivatkozni sem lehetett rá, és akiről ma már a szocialista államok szakirodalmá egyöntetűen megállapítja, hogy munkái alapvető jelentőségűek. Ez a követelmény tehát, hogy „a burzsoá irányzatok bírálata” a XX. kongresszus előtti téves nézetből fakadó formulának az újra szajkózása, nagyon valószínű nemcsak fogalmazás, hanem szemlélet kérdése is. A modern lélektani irányzatokat, még ha ezek nyugaton keletkeztek is, nem egyszerűen burzsoá irányzatnak kell minősíteni, nem eleve elvetni, hanem elemezni kell és fel kell használni belőlük mindazt, ami ebből helyes és felhasználható. (Taps).

A lélektannak az 1950-es határozat után évekig kellett küzdenie azzal a szemlélettel, amely a lélektant szinte teljes egészében ideológiailag gyanús, burzsoá tudománynak tartotta. Ennek első megnyilatkozása volt egy — nem tudom másképpen nevezni — rombolási düh a lélektan területén: intézetek megszüntetése, a pszichológusképzés majdnem teljes leállítása, a Pszichológiai Szemle megszüntetése, a lélektani munkák kiadásától való félelem, utolsó megnyilvánulásként pedig az egyetlen megmaradt önálló lélektani intézetnek a Pedagógiai Tudományos Intézetbe való beolvasztásának terve. Az utolsó állomás herosztratesi dicsőségétől csak az Akadémia határozott fellépése mentette meg az OM illekedéseit.

Ahhoz a felfogáshoz, amely nálunk a lélektant teljesen társadalomtudománynak, sőt a pedagógia egy részének tartotta, s amely a lélektan kérdésfeltevéseit és kutatási módszereit is e tudomány területén kívülfekvő íróasztal mellől akarta irányítani, párosult nálunk a pedagógia fantomja. Ez eleve megakadályozta a lélektanban és különösen a gyermeklélektanban, még az adekvát kérdésfeltevést is és lehetetlenné tette a kísérleti kutatást.

Ha nálunk az 1950-et követő években valaki egy laboratóriumi kísérleti kutatást akart volna beállítani, azzal szembe találta volna magát az „elefántcsont-toronyba zárkózás” „az élettől való elszakadás”, „az idealista szemlélet” és a rómaiak esto sacer-jénél veszélyesebb „pedológia” vádjával. Aki ezeket a vádakokat hozta fel egy lélektani munkával szemben, annak legtöbbször még csak bizonyítania sem kellett állítását. Mindenki megrettent attól hogy egy ilyen váddal terhelt belpoklost védeni merészellen, nehogy ő rá is átháruljon a mindennél gyilkosabb gyanú. Csak nagyon kivételes esetek voltak azok, amikor egy-egy ilyen rágalomhadjáratban a szerzők és az intézmény vitába szállhattak. A pedológia fogalma úgy keringett akkori irodalmunkban, mint a bolygó hollandus a tengeren: mindenki beszélt róla, egyesek irtóztak tőle és senki sem tudta, hogy mi az. Ezt ma már azok is elismerik, akik éveken keresztül sterilizálták a magyar pedagógiát és a lélektant a pedológiától.

Ezért nincs ma megfelelő anyagunk a mai magyar gyermek fejlődéséről. Évek hosszú anyaggyűjtő és tudományos munkája szükséges ennek a tényanyagnak feltárására, mert az ilyen természetű kutatások nálunk

Ez a megállapítás a múlt egy darabja, s hogy a jövőben ne okozzon további károkat, szükségessé teszi két kérdés felvetését. Az egyik kérdés az, hogy mennyiben tartozik a lélektan a pedagógiai tudomány területére, a másik pedig magának a bírálatok írásának a kérdése.

Az idézett mondat megszövegezése nem hagy kétséget az iránt, hogy ennek a tervezetnek a szövegezői még ma is azon a helytelen állásponton vannak, hogy a lélektan pedagógiai tudomány. A valóság ezzel szemben az, hogy a lélektan önálló ténytudomány, amely a természeti és társadalmi élet egy önálló, pontosan körülhatárolható jelenség csoportjának, a lelki működéseknek a kutatásával foglalkozik. Tudományos szempontból tehát tarthatatlan, hogy ezt a tudományt bármelyik más tudomány részterületének tekintsük, még akkor is, ha természetesen felhasználása igen sok más tudomány területén van és ezek között az egyik első helyet foglalja el a neveléstudomány és a nevelési gyakorlat.

Nézzük meg a második kérdést: a burzsoá irányzatok bírálatának kérdését, amelyről a tervezet azt állapítja meg, hogy ezen a ponton különösen elmaradt a lélektan. Minden tudománynak, — s ez alól nem kivétel a lélektan sem — az a feladata, hogy a valóság egy-egy jelenség-csoportjának új tényeit feltárja, működésének törvényeit megállapítsa. Minden tudomány területén tehát az új igazságok feltárása az elsődleges cél és a bírálat ennek az elsődleges feladatnak szükségszerű szerve része és nem öncél. Minden egyes kutatónak állást kell foglalnia, minden olyan véleménnyel és megállapítással szemben, amely tárgykörében már előtte napvilágot látott, mégpedig vagy elfogadja, vagy a saját vizsgálatai alapján kellően megindokolva és kimutatva helytelenségeket, elutasítja, de természetesen a tudományos kutatás útjai igen sokrétűek és így jogos és indokolt lehet olyan munka is, amelynek célkitűzése egy-egy irányzatnak vagy akár csak egy-egy tételnek a bírálata, de helytelen az, ha egy tudomány elsődleges feladatává akarjuk tenni a bírálati munkát a kutatómunkával szemben. Márpedig a lélektan területén Magyarországon éveken keresztül ezzel a helytelen szemlélettel kellett megküzdenünk.

De méginkább kellett küzdeni egy másik helytelen szemlélet ellen. Lenin azt állapította meg a polgári tudományokról, hogy ezekből fel kell használni mindazt, ami abban helyes és azt kell elvetnünk ami tudományos szempontból — beleértve ebbe az ideológiailag helytelen is — nem tartható. Vajon nálunk az elmúlt néhány évben ennek a lenini — kétségtelenül minden szavában helyes — tételnek értelmében lehetett bírálatot írni? Távolról sem! Bár az elvi deklarációkban mindennütt a lenini tétel szavai hangzottak — ezektől a bíráló munkáktól mégis a megbírált irányzatnak eleve teljes elvetését várták. Abban a légkörben, amely ilyenfajta bírálatokat követel meg, nem várható, hogy bárkinek is kedve kerekedjék bírálatot írni. Ilyen bírálatra a magyar pszichológusok valóban nem vállalkoztak, és arra kell törekednünk, hogy ilyen bírálatokat sem tőlünk, sem másztól ne követelhessenek. (Taps). Ismétlem, sehol nem fogunk találni olyan elvi deklarációt amely kimondta volna, valamely burzsoának tartott irányzat bírálatától annak teljes elvetését — mondjuk így magyarul — lepocskondiázását várta volna, de mindazok, akik ezt az időszakot végigéltük, bizonyíthatjuk, hogy talán sehol olyan áthidalhatatlan szakadék az elvi deklarációk és a valóság tényei között nem volt, mint éppen ezen a területen.

De helytelennek kell tartanunk azt a szemléletet, amely a modern lélektani irányzatokat, ha ezeknek kialakulása és főbb alkalmazási területe túlnyomórészt a nyugati államokban van, egyszerűen burzsoá

éveken keresztül menthetetlenül a pedológia gyanújába ütköztek volna. Csak most, az idei tanévben, — miután a júniusban lezajlott vita legalább nagy vonásokban tisztázta a helyzetet — indíthatunk meg ilyen természetű kutatásokat.

De nemcsak a nevelés területén okozott súlyos károkat ez a dogmatikus szemlélet. A lelki működések életünk minden területét át- meg átszövik, természetes tehát, hogy a lélektan az élet legkülönbözőbb területein nyújthat hasznót, de ma Magyarországon nincs klinikus pszichológus, nincs munkapszichológus. A Német Demokratikus Köztársaságban 62 pszichológus, a három és félmillió Szlovákiában 13 pszichológus működik kórházban, klinikán belül, a Magyarországon az ennek a számaránynak megfelelő 33 helyett pedig egyetlen egy, munkapszichológus pedig egy sem. Hogy ez mit jelent, azt megíthatjuk abból, hogy az 5600 munkással dolgozó NDK-beli henningsdorfi hengerműben két év alatt a balesetek számát 90 %-ra csökkentették, s a biztonsági inspekciónak vezetőmérnökének állítása szerint ebben túlnyomó része a pszichológusnak volt. Egy másik üzemben pedig a munkapszichológus fél-évi működésének következtében előállott anyagmegtakarítást 2 és félmillió forintba értékelték. Röviden szólva tehát anyagi megtakarítást a munka termelékenységének növelését, embervédelmet jelent a gyakorlati pszichológus. Mi ezeket a lehetőségeket hagyjuk ma ki, és ezeknek a felfogásoknak hű tükre az a tény, hogy a mai napon például a Német Demokratikus Köztársaságban, 250, Csehszlovákiában 100 egyetemi hallgató kap szakpszichológiai képzést, Magyarországon pedig egyetlen egy sem. Ma a rehabilitációs korszakát éljük, még akkor is, ha nagyon az elején vagyunk is, de nézzünk szembe azzal, hogy nemcsak rehabilitálandó személyek, hanem rehabilitálandó tudományok és rehabilitálandó szakmák is vannak. *(Élénk taps)*. Ez a feltétele annak, hogy a lélektan megadhassa a pedagógia tudományának és a pedagógiai gyakorlatnak is azt a segítséget, amire képes és amire köteles is. *(Taps)*.

Egyetlen kérdést kaptam, és ez arról szól, hogy indítsuk meg újra a Pszichológiai Szemlét. Ezt természetesen csak helyeselni lehet, megtettük a megfelelő lépéseket és úgy néz ki, hogy 1957 folyamán ismét meg fog indulni a szemle.¹⁴² *(Taps)*.

Még két cédula van itt, az egyik azt kérdezi, hogy mi van Szondival,¹⁴³ elismert-e a munkássága. Szondi annak idején, amikor itt nyíltak üldözések voltak, egy vonattal ki tudott jutni Svájcba. Ott a munkássága nagyon elismert. A Szondi kör, mint terápia, Svájcban ugyanolyan legalitást nyert, mint az analízis, jungizmus, vagy a többi terapeutikus irányzat.

„Mi a véleménye a saját intézetéről?” *(Derültség)*. „Milyen segítséget adtak a pedagógusoknak? Mi a véleménye az intézetben folyó kutatási módszerekről?”

PATAKI FERENC: Ne kívánjunk egy külön előadást Molnár elvtársától.

MOLNÁR IMRE: Nem kívánok külön előadást tartani, de néhány szóval szeretnék felelni, mert nagyon örülök ezeknek a kérdéseknek. Elsősorban azt kell leszögezni, hogy mi a pedagógusoknak kétféle segítséget nyújtunk. Az egyik a tudományos kutatás, a másik az ambulancia. Ambulanciánkat a kartársak nagyjából ismerik. Ehhez csak azt kell hozzáfűzni, hogy öt éven keresztül szinte évről-évre meg kellett védeni ezt az ambulanciát a megszüntetéstől.

Ami a tudományos munkát illeti, 1950-ben kezdtük meg a tudományos munkánkat. Nem túlzok, egy nagy halom kiadatlan kéziratunk van, ami legnagyobb sajnálatunkra nem tudott eljutni a pedagógusokhoz. Amikor papírt kértünk 1953-ban, akkori gazdánktól, az Oktatásügyi Minisztériumtól, az volt a feltétel, hogy először ezeket vitassuk meg. Egy évig húzódott, míg legalább litografálni tudtuk, hogy a pedagógus szakszervezet által összehívott vitákön 30 embernek kezébe adhassuk a munkánkat. Lefolytattuk ezeket a vitákat, a munkát egyöntetűen nagy elismerést nyertek. Ennek ellenére nem jutottunk túl a kiadási nehézségeken. Most reméljük, hogy a most meginduló pszichológiai folyóiratba, egy-másután a pedagógusok kezébe fogjuk tudni adni.

Ami azt illeti, hogy mi a véleményem az intézetben folyó kutatási módszerekről, ez annyira szakkérdés, hogy nem tudom, érdekli-e a karársáikat. *(Nem!) (Taps).*

PATAKI FERENC: Több rendbeli javaslat érkezett az elnökséghez. Valamennyien együttesen javasoljuk, hogy 11-re fejezzük be a vitát. *(Helyeslés).* Ebből az következik, hogy két elvtársnak adjunk még szót, és ezenkívül a vita vezetőjének. Amennyiben ez elfogadható *(Igen!)*, annyiban ilyen módon fogunk eljárni. Eszerint tehát dr. Rostás Judit elvtársnőn kívül Hermann Alice elvtársnő kért és kap szót.

Mielőtt a szót Rostás elvtársnőnek átadnám, néhány javaslatot olvasnék fel: „Az írók kiállása sokban segített a szabad gondolkodás kivívásában. Kérjük a Petőfi Kör, hasson oda, hogy az Irodalmi Újság nagyobb példányszámban jelenhessen meg.” *(Lelkes taps).*

Rosta Pál elvtárs kérdezi, gondolunk-e arra, hogy a további vitákat nagyobb helyiségben tartsuk, esetleg a Sportcsarnokban. *(Taps).* Megmondom, még nem merült fel, a Petőfi Kör népgyűléseket tartson. *(Közbeszólás: A Duna jegén!).* Itt az a javaslat, hogy a Duna jegén. Hát addig még várni kell. *(Derűltség).* Úgy hiszem, egyelőre az a szándékunk a helyes, hogy ennél a keretnél nagyobb keretekhez ne folyamodjunk. Elképzelhető azonban, hogy a Petőfi Kör más rendezvényei, hangversenyei, irodalmi estjei, amelyek a Sportcsarnokban férnek el, ott is megrendezhetők.

„Az Irodalmi Újságban cikk jelent meg, hogy a Rajk-per igazi dokumentumait tegyék közzé és legyen ez meg minden könyvtárban. Alexa Tamás javaslata.” „Javasolom, hogy a Kék Könyvet ne küldjék zúzdába, hanem örök tanulságul maradjon meg a könyvespolcokon.” *(Taps).*

„Hat hónap óta minden vitán javasoljuk a Petőfi Kör értelmiségi heltilapjának kiadását. Mi ennek az akadálya? Kérjük a DISZ KV. titkársának választ!”

Mielőtt Rostás elvtársnőnek átadnám a szót, Markos György professzor kért egy nagyon rövid reflexióra szót. *(Taps).*

MARKOS GYÖRGY: Nem először hangzik el itt, és másutt, hogy szidják a szektásokat. A szektások védelmében szeretném közölni, hogy a szektáság, a maga idejében egy elvi állásfoglalás volt, a baloldaliság állásfoglalása és bennünket, régi szektásokat Lenin egy brosúrával tisztelt meg és oktatott ki. Helytelennek tartom, hogy az opportunisták, karrieristák, hatalmukat féltő kucerákat szektásoknak nevezzük. *(Taps. Györfy Sándor: Bár sok szektás van köztünk, majdnem valamennyi!).* A szektáság elvi álláspont, ennek pedig az elvekhez semmi köze. *(Taps).* Hát csak tudom, magam is voltam szektás. *(Derűltség és taps).* Nem az a fontos, hogy volt-e valaki, hanem felszámolta-e vagy sem.

Ma, a múltkor is és másutt is elhangzottak olyan kijelentések, amelyek elleni, mint pártagnak és kommunistának tiltakozni kell akkor is, ha ez nem pártfórum. Tűrhetetlennek tartom, hogy a dogmák, a hazugságok, az aljasságok terjesztői pártfegyelemre és párthűségekre hivatkozzanak, amikor itt mosakodnak, ahelyett, hogy önkritikát gyakorolnának. *(Élénk taps).*

ROSTÁS JUDIT: Először is Pataki elvtársat szeretném kijavítani, én nem iskolaorvos vagyok, hanem iskolaegészségüggyel foglalkozó tanársegéd az egyetemen, és nem tudnám nyújtani azt, amit egy iskolaorvos nyújtani tud, de talán érdekelni fogja az elvtársakat, amit elmondok.

Azért kértem szót, mert bár már második napja folyik ez a vita, de nem hallottam, hogy az egészségügyi kulturáltságról szó esett volna. Azt hiszem, hogy itt a pedagógus elvtársak eléggé jól ismerik az iskolákban és az óvodákban fennálló helyzetet, azt, hogy Magyarországon sajnos az egészségügyi kulturáltság rendkívül alacsony színvonalon áll. Ez a kérdés nem közömbös az ifjúság nevelése szempontjából.

Néhány szempontot szeretnék felvetni arról, hogy mi szerintem az oka az egészségügyi kultúra alacsony színvonalának. Önök biztosan jobban tudják mint én, hogy nagyon nehéz úgy nevelni, hogy a körülöttünk lévő élet pontosan az ellenkezőjét bizonyítja annak, mint amit tanítunk. Erről egyébként itt sok szó esett. Nagyon nehéz a gyermekeket tisztaságra nevelni például akkor, amikor az iskolák mosdói, WC-i és hozzátartozó részei általában valóban dantei állapotokat tükröznek. Az újonnan épült iskolákban sem más a helyzet. Lent voltam a sztálinvárosi iskolában három vagy négy hónapja, azután, hogy ezt a tíz tantermes iskolát felépítették. Ott már olyan állapotok voltak, mintha legalább 15–20 éve használnák ezt az iskolát.

De nemcsak az iskolák zsúfoltak, hanem a napközi otthonok is. Éppen ma is és tegnap is voltunk kint olyan napközi otthonokban, ahol egy tanterem nagyságú helyiségben 50 gyermek van. Igaz, hogy csak 40 lehet, de az utcára nem lehet kiengedni a gyermekeket, de végső soron mégis kiengedik, mert az iskola kontingense kisebb, mint amennyi gyermeket fel lehet venni. A napközi otthonok zsúfoltak, levegőjük rossz és ez nemcsak az általános iskolás, vagy a középiskolás gyermekek szempontjából rossz, hanem a pedagógusok szempontjából is.

Mi nagyon sokat beszélünk általában a gyermekekről, most egyre többet, bár még mindig nem eleget, de ugyanakkor a pedagógus egészségvédelméről magam is még nagyon keveset hallottam, pedig amikor ezeket a kérdéseket felvetjük, akkor feltétlenül rá kell térni a pedagógusok egészségvédelmére is.

A másik probléma az iskolákban a környezeti feltételek. Amennyiben emlékeznek rá az elvtársak, tudják, hogy 1955. novemberében Gerő elvtárs, a Parlamentben egy beszámolót tartott,¹⁴⁴ ebben a beszámolóban Gerő elvtárs az Egészségügyi Minisztériumot maximalizmussal vádolta. Zárójelben megjegyzem, hogy az Egészségügyi Minisztériumot nem akarom védeni, lesz még Petőfi körüli vita az orvosi kérdésekkel kapcsolatban is.¹⁴⁵ Azt azonban feltétlenül ki kell hangsúlyozni, hogy a maximalizmus egyáltalán nem az Egészségügyi Minisztérium részéről állt fent, hanem egy komoly félrevezetés állt fent Gerő elvtárssal szemben. Gerő elvtárs arra hivatkozott, hogy három méternél magasabb tantermeket Svájcban sem építenek. Ez igaz, de Svájcban 25 gyermeknél nincs több egy tanteremben és levegőkondicionálási berendezések vannak. Amikor ezt felvetettük az Egészségügyi Minisztérium kollégiumában, akkor az volt a legelső válasz rá — nem az Egészségügyi Minisztérium

szervei részéről, ezt meg kell mondanom, — hogy ezt nagyon meg kell nézni, ez drága. Amikor azonban a gyermekeket három műszakban tanítjuk, amikor képtelenség arra szoktatni őket, hogy egy bizonyos napi-rendbe beálljanak, amikor képtelenség egy rendes életmódra szoktatni őket, amikor bűdös, elhasznált levegőben vannak, akkor mégis gondolni kellene talán arra, hogy ezeket a viszonylag olcsón előállítható levegő-kondicionáló berendezéseket próbáljuk gyártani, egyáltalán nézzünk utána, mert a mai napig sem a pártközpont, sem egyéb szerv nem nézett utána, annak ellenére, hogy ez a javaslat konkrét formában elhangzott. (Taps).

A NÉKOSZ vitában, azt hiszem, Kemény István vetette fel a proletár negyedek gyermekeinek helyzetét. Tökéletesen igaza volt abban, amit elmondott, konkrét adatokkal tudnám alátámasztani. Negyedik éve vég-zünk testfejlődési vizsgálatokat a Kilián György utcai iskola környékén, Tápiószelén és Tatabányán, ami tisztára ipari település és Sztálinvárosban is, sajnos ott technikai okok miatt abba kellett hagyni. Nyugodtan állíthatom, hogy a tatabányai gyermekek messze elmaradnak az átlagtól és a Kilián György utcai iskolában sem fejlődnek úgy a gyermekek, amint az szükséges lenne. Azt hiszem, ez egy döntő figyelmeztetés, mert itt 6—14 éves gyermekekről van szó, tehát arról a kategóriáról, amelynek legjobban kellene fejlődnie, és ott alultáplált gyermekeket találunk. Akik Tatabányán járnak, menjenek el és nézzék meg ezeket a gyermekeket, majd meglátják, hogy igazunk van-e.

Sajnos ugyanez a helyzet a gyermekek általános öltözködését vagy tisztaságát nézzük. Ez párhuzamosan halad.

Molnár elvtársnak ugyan igaza volt, amikor azt mondta, hogy itt nem folynak vizsgálatok a gyermekek állapotára vonatkozólag, de meg kell említenem, hogy a mi vizsgálataink kimutatják, hogy az évvégi túlterhelés a gyermekeknél azt eredményezi, hogy kb. 2—4 hónapra van szükségük ahhoz, hogy testi fejlődésükben regenerálódni tudjanak. A gyermekek súly- és magasság görbéje úgy alakult, hogy kb. május hónaptól kezdve meredeken esik, azután egy vízszintes vonalon halad és a téli hónapokban kezd felfelé menni. Azt hiszem, ezen érdemes gondolkodni, még akkor is, ha mi konkrétan nem tudjuk bebizonyítani, hogy mi az, ami a túlterhelést jelenti. Azt hiszem, ez nem is orvosi feladat.

Ami a vidéki iskolák iskolaegészségügyi ellátottságát illeti, nem tudom ismerik-e az elvtársak, azokat a döbbenetes számokat, hogy 1 iskolaorvosra Magyarországon, vidéken 2700—4500 gyermek jut. Pesten még működnek védőnők, de vidéken egyáltalán nem, 4500 gyermekre esik egy orvos, védőnő és minden segítség nélkül. Emellett sajnos az a helyzet, hogy az iskolaorvosok átlagos életkora rendkívül magas, főleg 60—70 év közötti orvosoknak kellene ellátniuk a gyermekeket megfelelő színvonalon, és segíteni a pedagógusoknak abban, hogy megfelelő egészségügyi kultúrára tudják nevelni a gyermekeket.

Végül fel akarom vetni a pedagógusok egészségügyi nevelésének kérdését. Magam is csak egyetlen egy tematikát ismerek, a Bölcsészkar pedagógiai-élettan szakán adtam elő, csak ezt ismerem, de ezt sem nagyon jól. A tanítóképzésben például olyan maximális biológiai ismereteket biztosítanak az egyéb egészségügyi ismeretek rovására, amelyek teljesen elveszik a lényegről a figyelmüket. Nem hiszem, hogy nekünk a pedagógusokból kiváló biológusokat, anatómusokat, vagy fiziológusokat kell nevelni, nekünk olyan embereket kell nevelnünk, akik saját maguk érzik, hogy miért van szüksége egészségügyi kultúrára annak a

kis nebulónak. Ezért javaslom, hogy vegyük sürgősen revízió alá az összes pedagógiai képző intézetekben az egészségtan oktatását. (Taps).

PATAKI FERENC: Most döntenünk kell, hogy ezt a vitát lezárjuk-e ma, vagy folytatjuk. Az a javaslatunk, hogy zárjuk le. Még mindig negyvenen felül vannak, akik nem kaptak szót. Szeretném javasolni ezeknek az elvtársaknak, hogy mondanivalójuk magvát írják le és azokat csatoljuk a jegyzőkönyvhöz. Ha meg tudjuk jelentetni egy-egy vita anyagát, akkor az majd magában foglalja nemcsak az elhangzott, hanem az írásban mellékelt hozzászólásokat is. Ez azért lényeges, mert a múlt alkalommal választott bizottság a javaslatok szövegezésénél figyelembe vehessen itt mindent, szóban itt el nem mondott javaslatot is. Még csak azt szeretném ehhez hozzátenni, hogy közelesem szándékunk a Petőfi Kör Pedagógiai Szakosztályának létrehozása (Taps.), úgy, ahogy a többi szakosztályok is létrejönnek, s ez azt jelenti, hogy mai vitánk bázisán számos kérdést szűkebb körben behatóbban tudunk majd megvitatni. Ez is megoldást jelent, számos, itt el nem hangzott hozzászólás tekintetében.

A jogász hallgatók egy csoportja jött el ide és jelentette be, hogy ma a jogászkaron megalakult a Hajnóczy-kör, amely összegezte a kör tagjainak, pontosabban a jogász egyetemistáknak a kéréseit, javaslatait, követeléseit. Szeretnék, ha módot kapnának arra, hogy két-három perc alatt ismertessék javaslataikat. (Taps).

HERMAN ALICE: Kedves Elvtársak! Az óvoda pedagógia kérdéseiről szeretnék beszélni, és nagyon szeretném, ha nem azzal a családott érzéssel fogadnák, hogy ez nem nagyon jelentékeny kérdés. Annak, hogy itt állok, egyik oka, hogy hosszú ideig nagyon jelentéktelen kérdésnek tartották. Kezdem az óvoda fejlesztés, vagy inkább azt mondhatnám, visszafejlesztés kérdésein. Tudjuk jól, hogy az elmúlt hónapokban nagyon jogos felháborodás viharzott végig a pedagógusokon az iskola visszafejlesztése miatt, mert nagyon jól tudtuk, hogy amikor azok a gyermekek, akiknek világrahozását — hogy úgy mondjam, — kényszerítették, akiket a közhangulat keserű gúnnyal nevez Ratkó-bébiknek,¹⁴⁶ iskolaköteles korba kerülnek, akkor nem lesz számukra olyan terem, amely egészségügyileg és pedagógiailag megfelelő feltételek között befogadhatja őket. Nos, ezeknek a gyermekeknek a szülei már most ostromolják az óvodákat, de egyáltalán nem lehet őket befogadni megfelelő egészségügyi és pedagógiai feltételek között. Aki az utóbbi időben jelen volt bármilyen óvodai beiratkozáson, az csak néz, szégyennel hallhatta azokat az elkeseredett és dühtől szikrázó panaszokat, hogy miért kényszerítették őket arra, hogy világrahozzák ezeket a gyermekeket, miért kényszerülnek munkába menni, ha nincs óvoda, ahová a gyermekeiket adhatják. A pedagógus, aki ezt hallja, nemcsak az anyákat sajnálja, és nemcsak arra gondol, hogy mit jelent ez kormányzatunk hitelvesztése tekintetében, hanem tudja azt is, hogy mit jelent a három-hat éves korú gyermekek számára, ha a gyermek az utcán vagy otthon él egészségügyi és lelki veszélyeztetettségben. Ennyit az óvodáról, ami nincs.

Most mi van az óvodai munkával, ami van. Erre valójában azt mondhatjuk, hogy a felsőbb szervek közül, eltekintve attól az igazán lelkes csoporttól, amely az óvoda ügyeit közvetlenül intézte, az ONI volt az utolsó szerv, amely egyenrangúnak tekintette az óvodai nevelést az egyéb neveléssel. Talán a legutóbbi egy-két évben Kiss miniszterhelyettes egyik szemét rajta tartja kicsit az óvodán, de ettől függetlenül a kutya sem törődött azzal, hogy az óvodákban mi folyik, nem vettek

észre egyes eredményeket, amelyek valóban megvoltak és amelyeket a felszabadulás után rögtön elértünk, azt, hogy a Horthy-óvoda sivárságát elég gyorsan sikerült felszámolni, hogy az óvónők nagy tömegének figyelmét sikerült úgy irányítani, hogy észrevegyék a gyermekben rejlő alkotókészséget, nem vettek észre egy pár merészebb és önállóbb kezdeményezést az óvoda részéről, amely azt eredményezte, hogy az óvoda élete alapjában színesebb, sokrétűbb, némely területen kiforrottabb is mint az általános iskola alsó tagozatain. Csekély vigasz, hogy nem vettek észre súlyos hibákat, többek között az óvodai élet megmerevedését sem vették észre, valóban áll az, amit valaha a főnökömnek mondtam, amire rögtön megszűnt a főnököm lenni — ő főnök maradt, én nem maradtam alatta (*Derültség*) — hogy a felettesek akkor látták utoljára az óvodát, amikor ők jártak óvodába. Ez jellemezte általában hosszú ideig a törődést az óvodával.

Méltatlan lenne, ha most nem emliteném meg, hogy az utóbbi időknek egyik legnevezetesebb intézkedése az óvónőképzés kilátásba helyezett reformja. Ez valóban igen nagy dolog, mert a mélypontról hozta fel az óvónőképzést. Mi az utóbbi években, hosszú éveken keresztül tudtuk, hogy olyan éretlen és olyan műveletlen óvónőket engedünk ki a világba, hogy jó lelkiismerettel ezt egy óvónőképzős tanár sem tehette és mindenki elszörnyedt arra a gondolatra, hogy saját gyermekeit vagy hozzátartozóinak gyermekeit kerülnek valamikor tanítványai keze alá. Ezen segít majd ez a reform. Azt is meg kell mondani, hogy bár a reform 1959-ben valósul meg, de van már most egy igen kézzelfogható haszna, mégpedig az, hogy egyszerre lámpással kezdik keresni, hogy hol van az óvoda pedagógiai tudománya. Keresik itt, keresik ott, de nincs sehol. Erre azt kell mondani, hogy az óvoda pedagógiai tudománya nem áll ebben a tekintetben egyedül, de itt különösen áll az, hogy eddig intézményesen akadályozták a kifejlődését. Történt ez részben azért, hogy nem volt seholsem szerve, nem volt tudományos szerve az óvoda pedagógiának sem egy tudományos intézetben, sem az Akadémián, sem sehol. A másik módja annak ahogy akadályozták — és ezt azért érdekes elmondani, mert nyilván ezt sem csak az óvoda pedagógia ügye — hogy a tudományos publikációkat hosszú éveken keresztül összetévesztették a módszertani levéllel, vagy a tantervi utasítással. Nem engedték meg, hogy bárki olyan tanulmányt, vagy cikket írjon, amelyet nem lehet másnap levinni az óvónők közé, hogy íme itt az írás, holnap már e szerint dolgozzatok. Azt hiszem sokat tudna erről mesélni a Gyermeklélektani Intézet, ahol kitűnő munkák nem jelenhettek meg amiatt, hogy ne zavarják meg az óvónőket. Sokat mesélhetnék erről én is. Ahelyett, hogy arra gondoltak volna, hogy az óvónők között is van igen sok művelődni vágyó ember, akiknek meg lehet magyarázni, hogy mit jelent a tudományos fejlődés, a tudományos vita, a tudományos kikísérletezés. az előbb említett módszert alkalmazták. Amit még itt el kell mondani az az, hogy sok szó esett itt az utóbbi alkalommal, és nyilván Füreden is, hogy a gyermek nélküli, vagy méginkább úgy mondanám, a műgyermekkel dolgozó pedagógia talán sehol olyan pusztító munkát nem végzett és nem volt olyan bosszantóan tragikus, mint éppen az óvoda pedagógiában. Kezdem a saját működési területemmel. Talán meglepően hangzik, de tény az, hogy ez a műgyermekkel dolgozó pedagógia elvette az óvónőjelöltek kedvét, gyermekszeretetét. Évről évre tapasztaltuk, hogy csak azokban maradt valami gyermekszeretet, akik azzal a le nem becslendő dajkai szeretettel nézték a gyermekeket, hogy milyen édes, cupp-cupp, egyem meg a lelkedet. Ezek megmaradtak gyermekszere-

tőknek, de éppen a tanítványaink java, akik többet szerettek volna tudni a gyerekekről, akiket érdekelt volna a gyermek, mire a harmadik év végére kerültek, elvesztették kedvüket, érdeklődésüket a gyermek irányában. Ami nem csoda, mert egy gyermeket, akinek csak feltételes reflexei vannak, akinek nincsenek tárgyi indulatai, hanem csak serkentései és gátlásai, akinek nincs érdekes, különleges gondolatvilága, hanem csak második jelzőrendszere van, azt nem lehet igazán szeretni. *(Élénk derűtség és taps)*. Ez vonatkozik a képzőkre.

Mi a helyzet az óvodákban dolgozó óvónőkkel, akik az igazi gyermekkel kerülnek szembe, akikkel meg vannak a maguk örömeik, de jócskán a nehézségeik is. Ezeknek volt hivatva segíteni az Óvónők Szaklapja. Meg kell mondani, hogy aránylag jó szerkesztett, színes, a maga részéről minden lehetőleg meglepő lap, de ez azt jelenti, hogy csak azt tehette meg, ami 1950—56 között lehetséges volt, minél fogva ebben a lapban olyan tanulmányok és cikkek jelentek meg az engedetlen, félős vagy dacos gyerekekről, amelyek jellegükben méltán sorakoztak fel e kor legszebb sematikus, pártos irodalmi alkotásaihoz, amelyek körülbelül úgy festettek: Tánja-Vánja engedetlen volt, aztán az óvónő azt mondta, hogy ejnye Tánja-Vánja, miért nem adod oda társadnak a játékot. *(Élénk derűtség)*. Erre Tánja-Vánja, a nagyon szimplifikált és nagyon vulgarizált, de különben helyes pedagógiai optimizmus érdekében odaadta a játékot és ettől kezdve nem lett sem dacos, sem félős, sem semmi egyéb. Talán túlzom a dolgot, mert hiszen az irodalmi művekben is voltak bonyodalmak. Itt is volt bonyodalom, mert nem első szóra adta oda, hanem akkor az óvónő felolvasott neki egy történetet *(Élénk derűtség és taps)*, amelyből kiderült, hogy milyen csúnya dolog, hogy nem adja oda a játékot és erre azután már igazán odaadta. *(Derűtség)*. Ott voltak azonban a szegény óvónők, a maguk Gyurijával, Katijával, akik nem így viselkedtek sajnos, nem adták oda a játékot, továbbra is félősök, dacosak, szomorúak, vagy olyanok maradtak amilyenek voltak. Ennek az lett a következménye, hogy az óvónők rájöttek, hogy ezek a módszerek nem használnak nekik és követték a maguk egyéni eljárásaikat, valljuk be, néha meg is verték a gyermekeket, bár aránylag nem sokat vernek, talán inkább vidéken terjedt el az módszer, hogy a dajkák verik a gyermekeket s az óvónők úgy eltűrik. *(Derűtség)*. Nem tudunk érte haragudni, mert nem sok segítséget kaptak a nevelés tekintetében. Bár legjobb meggyőződésem szerint meg kell mondani, hogy az óvoda még mindig színesebb, sokrétűbb, még mindig több nevelési segítséget kapott a felszabadulás utáni években is, mint az iskola, de azért szomorúan állanak az óvónők problémáikkal szemben. Az előbb azt mondtam, hogy bosszantóan tragikus a helyzet. Ezt azért mondtam, mert az itt jelenlévő pedagógusok valószínűleg tudják, hogy a gyermeklélektannak talán nincs olyan területe, amely annyira gazdag lenne tényanyagban, mint éppen az óvodás, a három-hatéves kor. Ha rendkívül szerények vagyunk és elhalasztottuk az elméletek tisztázását, mert hátha abból valami baj származik és csak azt mondjuk, hogy a puszta tényeket használjuk fel, akkor is az a helyzet hogy a pszichológusok hosszú évek során számos naplót írtak a három éves gyermekeik mondásairól, viselkedéseiről és nem hiszem, hogy ezek a gyermekek a kapitalizmust akarták volna cselekedeteikkel megerősíteni. *(Derűtség)*. Nyilván fel lehetett volna használni legalább ezt a tényanyagot, de ez sem történt meg.

Mindezt azért mondtam el, hogy bebizonyítsam, igaz az, hogy az óvoda veti meg a szocialista nevelés vagy akármilyen nevelés alapját. Ezt

valóban jól kell megvetni. Azt mondhatom, hogy azok után, amit itt és Füreden hallottunk, megvolt a reményünk, hogy talán e téren is sikerül valami változást elérni. *(Élénk taps).*

Kérdés: nem lenne-e helyes, ha az üzemi óvodák is pedagógiai ellenőrzés alatt állanának? Erre azt válaszolhatom, hogy elvben pedagógiai ellenőrzés alatt állanak, de ez nem mindenhol olyan kiváló, mint amilyennek kellene lennie.

NAGY KÁROLY: Tisztelt Elvtársak! Engedjék meg, hogy itt a Petőfi Kör ülésén 600 magyar fiatal, a magyar jogászifjúság, a végzett jogász fiatalok üdvözlését tolmácsoljam, és egyben bejelentsem: a Szózat hangjai mellett a Magyar Jogtudományi Egyetemen megalakult a Hajnóczy-kör. *(Élénk taps).*

Elvtársak! A Hajnóczy-kört maga a lelkesedés hozta létre, az a lelkesedés, amely ma az egész országot lángragyújtja. Hogy miért? Egy-szerű. Azért, hogy a jogászfialatok hozzájáruljanak a maguk tudásával, a maguk akaratával, ahhoz, hogy a magyar jog tényleg az igazság fey-vere legyen. *(Élénk taps).* Az első gyűlés március 15-ét írta zászlajára, nem véletlenül, és első határozati pontként azt fogadta el, hogy március 15-e legyen magyar nemzeti ünnep, munkaszüneti nap. *(Lelkes, hosszan-tartó, ütemessé váló taps).*

A határozati pontok, amelyeket gyűlésünk elfogadott és amelyeket szükségesnek tartott itt felolvasni, azt hiszem, az egész egyetemista tár-sadalmat érinti.

Követeljük a fakultatív oktatás bevezetését. *(Lelkes taps).*

Követeljük, hogy a nem jogi tárgyakat ne számítsák be az általános tanulmányi eredménybe. *(Taps).*

Követeljük hogy a szovjet jogi oktatás kötöttségét szüntessék meg és ezt a jogot tegyék fakultatívvá. *(Taps).*

Követeljük, hogy a szovjet jogi tanszék felszámolásával hozzanak lét-re egy összehasonlító jogtudományi tanszéket, amely nemcsak a szo-cialista jogrendszert, hanem a burzsoá jogrendszert is oktatná. *(Taps).*

Követeljük az orosz nyelv maradéktalanul fakultatívvá tételét. *(Lel-kes taps).*

Követeljük, hogy az egyetemi oktatásba vezessék be a filozófiatörté-net mellett a szociológia és pszichológia történetét. *(Taps).*

Követeljük ezeken az előadásokon a burzsoá jogfilozófia ismertetését. *(Taps).*

Követeljük, hogy szüntessék meg az egyetemeken a honvédelmi ok-tatást. *(Élénk taps).* Egyben javasoljuk, hogy az egyetemi évek letelte után valamennyi egyetemen öt hónapig terjedő határral tartalékos tiszti kiképzést létesítsenek. *(Taps).*

Követeljük, hogy a tanterv megállapítását az egyetemeken ne a mi-nisztérium, hanem az egyetem kari tanácsa állapítsa meg. *(Élénk taps).*

Követeljük, hogy az egyetem elvégzése után a jogi karokon Magyar-országon egységes bírói, ügyvédi, ügyészi vizsgát kelljen tenni. *(Taps).*

A gyűlés 12. pontként jelölte meg a káderlapok kérdését. Úgy hatá-rozott, hogy itt az ideje annak, hogy az egyetemisták lássák ezeket a lapokat. *(Hosszantartó, ütemes taps).*

TÁNCZOS GÁBOR: Lehet, hogy én nem kapok valami nagy tapsot, de én nem követelnék, csak nagyon-nagyon udvariasan kérném, hogy azért nálunk általában az új gondolatokat, amelyek között lehet helyes, lehet helytelen, ne a régi módon követeljük, követeljük és követeljük,

hanem talán kérjük, vitassuk meg, javasoljuk. (Nem!). Ilyen stílusban terjesszük elő a javaslatokat, ez megfelel mostani új stílusunknak, a dolgokon először vitatkozni kell, és nem ilyen vemhesen követelni. (Taps).

PATAKI FERENC: Ezután az intermezzó után a javaslatok utolsó csoportját szeretném ismertetni. A Lenin Intézet jelenlévő hallgatói rendkívül energikusan tiltakoznak az ellen — mint írják — hogy Kemény Csaba véleményét véletlenül is azonosítsák az ő véleményükkel. Ezt a Lenin Intézetnek több mint 10 tanára, tanársegédje, hallgatója írta alá.

A gyűlés elején szóltam a Petőfi Kör adminisztrációs nehézségeiről. Válaszként Péter László elvtárs azt írja, hogy „ha munkaerő híján nem tudjtok ellátni az adminisztrációt, miért nem fordultok segítségül a kör tagjaihoz. (Helyeslés). A magam részéről kész vagyok naponta 5—7 óráig bármilyen munkát végezni a kör érdekében. Természetesen ingyen.” Erre számítani fogunk, nemcsak Péter elvtárs lesz erre hajlandó.

Éltető elvtárs több javaslatot tesz. Hívjanak össze 1957. tavaszán országos pedagógus kongresszust. Előzzé ezt meg egy szélesebb körű sajtótávita a Köznevelés külön mellékletében és kerületi-, járási-, megyei pedagógus konferenciák. Talán helyes lenne, ha ennek szervezését a Hazafias Népfront végezné. (Helyeslés). „Szervezzék át az egész felügyeleti rendszert lazább és demokratikusabb, ugyanakkor inkább pedagógiai keretek közé. A feladat a legszélesebb körű tapasztalatgyűjtés és tanácsadás legyen.” „Javasoljuk, hogy az iskolai adminisztrációt egyszerűsítsük.” „Javasoljuk, hogy az oktatási osztályok dolgozói maximálisan két év után kerüljenek vissza az iskolához, főként a személyzeti előadók kerüljenek vissza az iskolához.” (Taps). Ez valami titkolt felszámolása az oktatási osztályoknak. „A tudományos munkát és az oktató munkát beosztó dolgozók részére kötelezővé kellene tenni a rendszeres iskolai gyakorlatot minimális óraszámban.” „Végül javaslom a saját magam példáján is, mint a Szabad Népből olvasható volt, hogy rendezni kell a lakásuktól félórai utazásnál távolabb eső iskolákban tanító pedagógusok ügyét.”

Lányi Márton és még néhányan mások javaslatot tesznek a Petőfi Kör elkövetkezendő vitáinak témájára vonatkozólag. Lányi Márton javasolja, hogy a kör tűzze napirendre a fiatal színészek és általában a színművészet ügyét.

Dollai Antal tanár javasolja, hogy miután a magyar sportban jelenleg is a személyi kultusz és a legteljesebb diktatúra uralkodik, tűzzék napirendre a magyar sport és testnevelés kérdésének őszinte megvitatását. (Taps).

„Javasolom, hogy a Petőfi Körnek legyen lapja „Fiatal Magyarország” címmel.” Bár már a címen vitatkozhatnánk! (Derűltég).

Végezetül az utolsó javaslat, hogy a Petőfi Kör fejezze ki egyetértését a Partizán Szövetség legutóbbi ülésének követeléseivel a bűnösök felelősségrevonása és a teljes rehabilitáció tekintetében — írja és javasolja Vári Istvánné elvtársnő. (Lelkes taps).

Itt javasolják az elvtársak, hogy lehet más címet is indítványozni. A kör vezetősége szívesen látja, talán, ha sok címet tudunk produkálni ez is ösztönző tényező lesz, hogy a lap minél hamarabb megjelenjék.

Mielőtt átadnám a szót Jőboru elvtársnőnek, közlöm, hogy a Petőfi Kör legközelebb kedden 6 órakor vitaestet rendez a „Fiatal orvos és

társadalom" címmel. Ez a vita október 23-án kedden lesz, vitavezető Törő Imre akadémikus, és dr. Pataki István kandidátus lesznek, a vita a Gólyavárban lesz.

Most Jóboru elvtársnő kap szót, és utána Gosztonyi elvtárs reagál azokra a kérdésekre, amely az ifjúsági mozgalommal kapcsolatban merült fel és meglehetősen széles érdeklődést váltottak ki.

JÓBORU MAGDA: Kedves Elvtársak! Miközben hallgattam ezt a két alkalommal is az éjszakába nyúló, az igazság szenvedélyes keresésétől áthatott vitát, újból és újból eszembe jutott Leninnek az a mondása, hogy nincsen politikamentes iskola, hogy a nevelésügyet ezer és ezer szál köti össze a politikával. Sokszor idéztük mi ezt a mondást az elmúlt esztendőkből, de mindig csak azért, hogy szembeállítsuk a szocialista nevelésügyet a burzsoá nevelésüggyel. Ez persze nem volt helytelen. Ez szükséges és helyes volt. Ez a mi mostani tanácskozásunk az iskola és a politika összefüggését más oldalról ragadta meg. A szocialista politika és a szocialista nevelésügy kapcsolatait vizsgálta. Engedjék meg az elvtársak, hogy ebből az alapfogadatló kiindulva foglalkozzam néhány olyan kérdéssel, amely a vita középpontjában állt.

Az általános iskola problémájával kezdem, mert ez nevelésügyünk sarakkérdése. Alexits elvtárs a múlt alkalommal, ma Nagy Balázs és mások hiteles és sötét képet festettek általános iskolánk helyzetéről. S teljesen helyesen állapították meg, hogy ez a helyzet elsősorban a munkás- és parasztyermekeket sújtja. Hogyan alakult ki ez a helyzet és mi most a tennivaló? Úgy hiszem, erről kell itt beszélni. 1945-ben született meg az általános iskolát létrehozó törvény. Ez a törvény művelődéspolitikánk demokratizálásának első komoly lépése volt. Joggal szoktuk népi demokratikus forradalmunk első nagy vívmányai között emlegetni. Ma azonban azt is meg kell mondani, hogy ennek a nagy elvi jelentőségű törvénynek a meghozatalát nem követte a végrehajtás feltételeinek gondos kidolgozása. Márpedig a több ezer hatosztályos és kevés számú nyolcosztályos elemi iskolából és a még kevesebb polgári iskolából és gimnáziumból létrehozni sok ezer nyolcosztályos általános iskolát, ez szédületesen nagy feladat volt. Az a véleményem, hogy a törvény végrehajtásában feltétlenül különbséget kellett volna tenni város és falu között, s egészen külön kellett volna kezelni a tanyai iskolák problémáját. Ez lett volna az egyetlen helyes útja annak, hogy csak olyan iskolára tűzzük az általános iskola táblát, amely ezt valóban megérdemli, melynek felső négy osztályában szaktárgyak szerint szaktanárok tanítanak. Ez azonban nem történt meg 1945–48-ig, az iskolák államosítása után is egyre-másra létesültek az egy-két-három tanerős összevont osztályú iskolák, s az ilyen nyolcosztályos iskolák felső osztályaiban is túlnyomórészt tanítók tanítottak. Mindezeket az iskolákat általános iskolának nevezték, s mindezekben az iskolákban azóta is pedagógusok ezrei folytatnak hősi harcot, hogy leküzdjék az iskolarendszer teremtette szinte emberfeletti nehézségeket. Véleményem szerint az 1945-ös törvény ilyen végrehajtásában van a mai súlyos bajok forrása.

Azután jött az 1950-es központi vezetőségi határozat a köznevelés helyzetéről. Mai szemmel csodálkozva olvassa az ember ezt a határozatot, amely beszél az iskolának az élettől való elszakadásáról, a túlterheléstől, a burzsoá ideológia befolyásáról, stb. de egyetlen szava sincs az általános iskoláról. Milyen más lenne ma a helyzet, ha ezt a határozat a nevelésügy valóságos helyzetéből kiindulva az általános iskola súlyos helyzetére irányította volna a figyelmet. 1950 után tanárokkal

egyre nagyobb mértékben láttuk el ugyan iskoláinkat, de iskolát igen keveset építettünk, mert az első ötéves terv ábrándjai hazánkna a vas és az acél országává alakításáról elvonták az anyagi erőket a nevelés-ügytől, különösen az általános iskolától.

1953 júliusában, ahogy ez itt már többször elhangzott, Nagy Imre elvtárs parlamenti beszédében hangzott el először az a megállapítás, hogy művelődéspolitikánk kulcskérdése az általános iskola, a kis magyarok nevelése. A júniusi politika szellemében született meg az 1954. évi központi vezetőségi határozat, a közoktatás helyzetéről.¹⁴⁷ Ez a határozat megállapítja az általános iskolai rendszer súlyos helyzetét, az iskolák rossz anyagi állapotát, és leszögezi, hogy lehetőleg 1960-ig mindenütt meg kell valósítani a szakosított oktatást, csökkenteni kell az iskolák túlszűfoaltságát, meg kell javítani az épületek és a felszerelés rossz anyagi állapotát. Ma, elvtársak, ennek a határozatnak megvalósításától olyan messze vagyunk mint Makó Jeruzsálemtől. Az a 4500 általános iskolai tanterem, amely hosszú és seznvedélyes viták után, többek közt a Kossuth-klubban tartott vita után bekerült a második öt-éves terv irányelveibe, a szakszerű oktatásnak, amely jelenleg körülbelül 80 %-ban valósult meg, csupán egy-két %-os emelkedését biztosítja és a kettős váltás mértékét tovább növeli. De a helyzet még ennél is súlyosabb. Már csak néhány hónap választ el bennünket a második öt-éves terv első esztendejében a végétől. Lényegileg már látjuk az első esztendő eredményeit, és ez az eredmény az, hogy az első esztendőre előirányzott 470 tanteremből nem fog elkészülni, több mint 370. A helyzet tehát valóban súlyos. Mit csináljunk? Alexits elvtárs felveti a gondolatot, hogy talán még azon is gondolkoznunk kellene, hogy lépünk egyet visszafelé. En úgy gondolom, Kiss Árpáddal együtt, hogy most már ne lépünk vissza, hiszen a 14—16 éves gyermekek foglalkoztatásával is éppen elég gondunk van. Mit csinálnánk a 13—14 évesekkel? Ezek szervezett foglalkoztatásáról — úgy hiszem — nem mondhatunk le. Ha pedig szervezeten foglalkoztatjuk őket, akkor ahhoz éppen úgy tanterem kell, mint az általános iskolákhoz. Pedagógusunk van, és lesz a következő években is elegendő. Az I—IV. osztály valóban jól sikerült tantervei, tankönyvei után készülnek az új, és minden igyekezetünk és reményünk szerint, jó tantervek, tankönyvek a felső osztályok számára is. Mi kell még ezenkívül? Tanterem, tanterem és tanterem. És mi kell ehhez, megérteni az általános iskolaművelődéspolitikai jelentőségét, ennek megfelelően építkezni, s átadni a felesleges kaszárnnyakat, hivatali helyiségeket, szórakozóhelyeket stb. iskoláknak. *(Lelkes taps).*

Azt javasolom tehát, hogy ne lépünk vissza, hanem indítsunk harcot ezért a programért, összefogva mindazokkal, akik tudják, hogy az általános iskola kérdése nagy nemzeti kérdés, hadat üzenve mindazok ellen, akik közönyösek e nagy nemzeti problémával szemben.

Ravasz elvtárs és többen mások bíralták felszólalásaikban neveléspolitikánk elvi határozottságának, stabilitásának hiányát. Úgy gondolom, hogy az általános iskolai probléma is bizonyítja, ennek a bíráltnak jogosságát. De természetesen nem csak ez. Egyetérték azokkal, akik azt mondják, hogy neveléspolitikánk mindmáig nem volt tudományosan megalapozott szocialista neveléspolitikai, hanem sokkal inkább egyes párthatározatok, sőt egyes pártvezetők nyilatkozataiból formált politikai és pedagógiai jelszavak zászlaja alatt szervezett kampányok sorozata. Ezt meg kell mondanom, nekem, aki 1950 óta vagyok az oktatásügy egyik vezető posztján. Meg kell mondanom azt is, hogy én ezt éveken

keresztül természetesnek tartottam, ez ellen — kirívó túlzásaitól eltekintve — 1953 júniusáig nem is lázongtam, ellene szót sem emeltem.

Hadd hozzak fel erre magam is egy-két példát. A Központi Vezetőség 1950. évi közoktatásról szóló határozata meghúzta a vészharangot, hogy a munkás- és parasztgyermeknek nem jutnak kellő számban az iskolába, akik meg bejutnak, nagy számban buknak és kimaradnak. Nagy és súlyos probléma ez, megérdemli a vészharang kongatását. De vajon megvizsgálta-e ez a határozat, és megvizsgáltuk-e mi az Oktatásügyi Minisztérium vezetői, hogy mi a tényleges oka a munkás- és parasztgyermek helyzetének és milyen nagy, sokesztendőes neveléspolitikai program szükséges a helyzet megváltoztatására. Nem, ezt nem tettük meg. Ehelyett deklarálta a határozat, hogy tovább kell javítani a szociális összetételt a lehető legkisebb mértékre kell csökkenteni a lemorzsolódást, meg kell akadályozni a sok bukást. Mindehhez mi szükséges? Először, az ellenség leleplezése és ártalmatlanná tétele a VKM-ben¹⁴⁸ és az ONI-ban. Másodszor, a nevelésügy ébertelen, passzív vezetőinek önkritikája. Harmadszor, a pártszervezetek figyelmének felhívása az ellenség új támadási területére a nevelésügyre. Nem akarom azt mondani, hogy 1950-ben nem volt Magyarországon ellenség, nem acsarkodott kultúrforradalmunk ellen is, de mégiscsak összeszorul az ember szíve arra a gondolatra, hogy milyen más lenne ma a helyzet, ha 1950-ben nem olyan határozat született volna, amelynek minden második szava ellenség, kártevő, szabotőr, hanem egy olyan határozat, amely a valóság talaján állva a messiás jövőbe tekintve elsősorban a munkás- és parasztgyermek érdekében az általános iskolákért, a gyermekotthonokért, a kollégiumokért szólítja harcba a pártot, az államot és az egész társadalmat. (*Taps*).

De mi történt ehelyett? Ellenségnek bélyegeztünk becsületes embereket, akik életüket tették fel az ifjúság nevelésére. Megfélemlítettük, emberi és pedagógusi igazságérzetük megcsúfolására kényszerítettük a pedagógusokat, mert olyan légkört teremtettünk, amelyben a munkás-parasztgyermek megbuktatása vagy akár gyengébb tanulása és kimaradása könnyen rásütötte a pedagógusokra is a kártevés bélyegét. Jelszavakkal siettünk a munkás- és parasztgyermekek segítésére, nem iskolával, otthonnal, szóval mindazzal, amire szükségük volt. Vagy hadd vegyek egy másik példát, az ifjúság hazafias nevelését. Az 1950-es párt-határozat felszólít, a szovinizmus elleni harcra, de egy szava sincs, hogy ifjúságunkat a patriotizmus, a nemzeti büszkeség szellemében kell nevelni. Pedig ki meri állítani, hogy 1950-ben e téren nem volt semmi tennivalónk? Van-e valaki, akinek ne volnának fájó élményei már ezekből az évekből, hogy gyermekeink, ifjaink nem ismerik, nem becsülik, és nem szeretik eléggé a magyar szót, a magyar földet, a magyar kultúra nagy alkotásait. S, hogy ezek a fájó élmények nem nacionalista maradványok voltak, azt igazolta 1953 júniusa, amikor nagy erővel tört elő, az az azóta még elmélyült felismerés, hogy magyarabb módra kell építenünk a szocializmust. (*Élénk taps*). A júniusi szellemben fogott 1954. évi köznevelési határozat élesen elítélte tankönyveinket, ifjúsági irodalmunkat haladó nemzeti hagyományaink szűkkeblű értelmezéséért. Milyen örömmel fogadták a pedagógusok ezt a határozatot. De alighogy kissé felszabadultak, máris megjelent a márciusi határozat, s utána az Oktatásügyi Minisztérium Kollégiumának határozata, amely dörgő szavakkal ostromozta azokat, akik félremagyarázva a patriotizmust, a nacionalizmus, szovinizmus mocsarába süllyedtek és megsértették a proletár internacionalizmus eszméjét. Így neveltük mi ifjúságunkat ha-

zaszeretetre. Lehet-e csodálkozni ezek után azon, hogy ma sem igaz patriotizmus, sem igaz nemzetközség nem él bennünk, ahogy erről itt sokan panaszkodtak. Neveléspolitikánk elvi megalapozatlansága, kapkodása, a pedagógiai tudomány fejletlensége tükröződik az itt is oly gyakran bírált tantervekben és tankönyvekben. Ilyen körülmények között elsősorban társadalomtudományi tankönyvek voltak kitéve politikai változásoknak és valamennyi tankönyvünkben megalapozatlan pedagógiai és módszertani nézetek érvényesülnek.

Tankönyveinkről szólva eszembe jut, hogy az 1950 utáni éveket az osztályharc éleatedésének teóriája, az ezt a teóriát tükröző 1950-es párt-határozat és különböző minisztériumi határozatok szellemében az ellenség szinte mániákus keresésének légköre jellemezte. Egyszer megjelent nálam egy ilyen szenvedélyes kereső és diadalittasan tett le az asztalomra két nyitott tankönyvet. Az egyik egy általános iskolai olvasókönyv volt, amelynek egy és ugyanazon oldalán egy prózai olvasmány volt a munkaversenyről és József Attilának azok a szép sorai, hogy dolgozni csak pontosan szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdekes. Bár ekkor már én is értettem valamit az ellenségkereséshez, többszöri elolvasás után sem fedeztem fel sehol az ellenség kezét. Ekkor felvilágosított, hogy József Attila versének és a munkaversenyekről szóló olvasmánynak egymás mellé való helyezése felszólítás a csillaglassúságú munkára, uszítás a munkaverseny ellen. (*Derűtség*).

A másik könyv egy bológiai tankönyv volt, amely a viperafajták közt említést tesz a Rákos-pataokban élő viperáról, a rákosi viperáról. (*Derűtség és taps*). A tankönyvíró és a bíráló szerencséjére hosszabb vizsgálat után megállapította, hogy a tudomány és a tankönyvirodalom már a felszabadulás előtt is ismerte ezt a viperafajtát. (*Élénk derűtség*).

Mi tehát a tennivaló? Olyan szocialista magyar neveléspolitikát teremteni, amely mélyen benne gyökerezik nemzeti múltunk hagyományaiban, amely szerves része a szocializmus magyar nemzeti adottságainak megfelelő építésének.

Valamit a tankönyvekről még külön is. Sokan szenvedélyesen ostromozták és itt is ostromozták a minisztériumot, hogy nem cseréli ki sürgősen az általános- és középiskolai tankönyveket, amelyek általában nem jók és vannak köztük túrhetetlenül rosszak is. Megérttem ezt a türelmetlenséget. Tudom, ha ma is tanítanék, én is ugyanilyen türelmetlen lennék. Mert mit is csinálhat mást az az irodalomtanár, aki mondjuk arra készül, hogy másnap Ady „A tűz csiholója” című versét tanítsa az általános iskola VIII. osztályában. Mondjuk nem törődik azzal, hogy ez a vers kissé nehéz a 14–15 éves gyermekeknek. Bízunk magában, hogy meg tudja érteni velük ezeket a gyönyörű sorokat: „Csak akkor születtek nagy dolgok, ha bátrak voltak, akik mertek, és ha százszor tudtak bátrak lenni, százszor bátrak és viharvertek, ez a világ nem testálódott tegnaphoz húzó rongy pulyáknak, legkülönb ember, aki bátor, és csak egy van, aki bátrabb.” Eljut idáig, és akkor tekintete a lap aljára esik, ahol „Kérdések és feleletek” cím alatt a következőket olvashatja: „1.) Milyen jelentősége van a tűzgyújtásnak az ember életében? (*Élénk derűtség*). 2.) Keressétek ki azokat a jelzőket, határozókat és állítmányokat, amelyek erős érzelmi hatást adnak a versnek. 3.) Milyen az újat akaró forradalmi embertípus Adynál és milyennek látta Petőfi?”

És mégis azt kell kérnünk, hogy ne követeljük, hogy ezeket a könyveket egy-két év alatt kicseréljük. Ennyi idő alatt ugyanis nemigen lehet mást csinálni, mint elhagyni az ilyen bölcs kérdéseket. De biztos

vagyok benne, hogy egy év múlva, ahogy azt most is tették, szenvedélyes dühvel olvasnák a fejünkre, hogy az ilyen formális változtatásokkal nem sokra megyünk. Minden eddigi jel arra mutat, hogy az új I—IV. osztályos könyvek végre jók, okosak, szépek, érdekesek, szeretik a pedagógusok, a gyerekek, a szülők. Ennek egyetlen titka az, hogy a minisztérium és a Pedagógiai Tudományos Intézet, sok-sok gyakorló pedagógus meghallgatásával lényegesen több időt fordított a régi könyvek hibáinak elemzésére és az újak kidolgozására, mint bármikor korábban. Járunk mostmár továbbra is ezen az úton.

Kemény István elvtárs (*Derűlttség.*) és sokan mások a pedagógus munka formális, bürokratikus megkötöttségei ellen szálltak síkra. Nagyobb szabadságot követeltek a pedagógusoknak az oktatásban és a nevelésben. Faragó és Zibolen elvtársak felszólalásai felmentenek attól, hogy polemizáljak Kemény elvtárs hozzászólásában azzal, amivel nem értek egyet. Így inkább arról beszélek, amit észrevételeikből megszívlelendőnek tartok. Kezünk, lábunk meg van kötve — mondotta Kemény elvtárs, vagy lemondunk egyéniségünkről, egyéni gondolatainkról, ízlésünkről, módszereinkről, az oktatás és nevelés sikerének e nélkülözhetetlen eszközeiről, vagy összeütközésbe kerülünk a felsőbbbséggel. Utasítások, vagy utasítások rangjára emelt magyar és szovjet pedagógiai kiadványok vonultak el lelki szemeim előtt, amikor hallottam ezeket a vádakat. Persze nem mindennel értek egyet úgy, mint ahogy itt egyik-másik felszólalásból kicsendül. Valóban igaz, hogy sok mindent elrendeltünk, amire egyáltalán nem volt szükség, mert ezerféleképpen is lehet jól is és rosszul csinálni. Sok mindent szabályoztunk, amit valóban szabályozni kell, de nem úgy, ahogy nem egyszer történt, az első betűtől az utolsóig. Végül sok mindent szabályoztunk, amihez a pedagógusok joggal nem utasítást, hanem sok és sokféle tudományosan vagy tapasztalatilag igazolt jó tanácsot vártak, hogy azokból kiválasszák, amit a maguk részére amit a legjobbnak tartanak.

Hogyan bonyolódunk bele ebbe a sok formális, sablonos, bürokratikus intézkedésbe, utasításba? Azt hiszem, hogy elég kézenfekvő párhuzamot vonni az Oktatásügyi Minisztériumnak a családlátogatást, az osztályfőnöki napló vezetését stb. szabályozó utasítása és azok között az utasítások között, amelyek központilag előírták, hogy egy-egy üzemben, melyik héten, miből mennyit kell termelni, mikor kell a búzát elvetni vagy learatni. Ez persze nem menti az OM utasításait. Azt mondta nekem egy pedagógus, hogy véleménye szerint Veres Péter a nevelésügyre is célzott, amikor szocialista építésünk gyakorlatának bizonyos falanszter-vonásairól beszélt. Nem tudom, gondolt-e rá, de mindenesetre gondolhatott volna. Az oktatás és a nevelés sok mozzanatának központi agyonszabályozása gyakran abból a téves nézetből támadt, hogy az utasítások pótolhatják a meggyőzést, a gondolkozást, a világszemlélet, a pedagógiai elvek és módszerek átformálását. Jól látjuk mi azt, hogy a mi marxista oktatásunk, szocialista pedagógiai propagandánk nem hatott valami mélyen a pedagógusokban, nem annyira új világnézet és pedagógiai szemléletet ad, mint sokszor inkább valami zúr-zavaros masszává keveredik a régi filozófiai és pedagógiai nézetekkel és módszerekkel. Ennél a témánál beleütközünk a szovjet nevelésügyhöz és pedagógiához való helytelen viszony kérdésébe. Ki ne emlékeznék rá, hogy a sok érdekes, tanulságos szovjet módszertani könyvből, mint Golubkov és Novikov könyvéből, hogyan lett nálunk a magyar irodalomtanítás Golubkov-módszere és az erkölcsi nevelés Novikov-rendszere.

Emlékszem, hogy a Szovjetunióban járt delegációnk szinte megdöbbenéssel vette tudomásul, hogy a szovjet elvtársak ismerik ugyan ezeket a könyveket, de határozottan el vannak maradva, mert hozzánk képest nekik nincsen Golubkov-módszerük és nincs Novikov-rendszerük sem.

1950 után, az oktatás és nevelés módszereiben teljes tabula rasát csináltunk, deklarativan helytelennek nyilvánítottuk az egész burzsoá pedagógiát és pszichológiát, beleértve a különböző magyar és külföldi haladó kutatók tanulságos kísérleteit, útkereséseit. Nem beszélve most arról, hogy ez milyen károkat okozott neveléstudományunknak, a gyakorlati nevelőket is nehéz helyzetbe hozta, mindenféle kísérletezésnek súlyos tilalom fallal álltuk útját.

Mi tehát most véleményem szerint a közvetlen tennivaló. Azt gondolom, hogy két úton kellene gyorsan elindulni. Először is sürgősen össze kell gyűjteni azokat az oktató-nevelő munkát feleslegesen formálisan, bürokratikus szabályozó utasításokat, amelyek kínos nyűgként nehezednek a pedagógusokra és ezeket az utasításokat sürgősen hatályon kívül kell helyezni. (Taps). Másodszor, teljesíteni lehet és kell Kémény [István] elvtársnak és másoknak a kívánságát, módot kell nekik adni arra, hogy hozzáértő szakemberekkel megvitatott nevelési tervek alapján egyes iskolákban pedagógiai kísérleteket folytathassanak. Ezek a kísérletek sok segítséget jelenthetnek nevelésügyünk számos megoldásra váró problémájához.

Vannak, akik már a Petőfi Kör múltkori vitája után is aggodalmunknak adtak kifejezést, hogy az oktatás és nevelés nagyobb szabadságának követelése anarchiát szülhet, bajokkal járhat. Azt hiszem, hogy egy esetben valóban fent forog ez a veszély, abban az esetben, ha az Oktatásiügyi Minisztérium, most minden konkrét tartalom nélkül meghirdetné a nevelésügy legújabb kampányát az oktatás- és nevelés szabadságának kampányát. Ehelyett, az előbb jelzett utakon és módokon, és bizonyára más eszközökkel is mindent meg akarunk tenni, hogy az oktatás és a nevelés egyre több lehetőséget adjon a pedagógusok egyéni tudásának, műveltségének, kezdeményező erejének, kísérletezési hajlamának gyümölcsöztetésére, hogy a pedagógus munka egyre kevésbé legyen hivatali munka, egyre inkább megkapja az emberformálás alkotó tevékenységének teljes gazdagságát minden örömet és szépségét. (Taps). Azt hiszem, különben sem kell nagyon félni az anarchiától. Az emberek általában és a pedagógusok sem kívánják, óhajtják az anarchiát, szeretik a rendet, de csak akkor, ha ez nem jelenti azt, hogy ne legyen szabad, ami jó.

Végül elvtársak néhány szót a Ravasz elvtárs és mások által többször felvetett rehabilitációról. Igen fontos kérdés ez ma. Részben azért, mert igazságot kell szolgáltatnunk mindazoknak, akiket igazságtalanság ért, akiket kommunista és emberi becsületükben jogtalanul megsértettünk, politikailag, szakmailag, emberileg lehetetlen helyzetbe hoztunk. S fontos kérdés a rehabilitáció azért is, mert ma már világosan látjuk, hogy milyen károkat okoztunk neveléstudományunknak és neveléspolitikánknak azzal, hogy félreállítottuk, képzett, művelt, tapasztalt szakembereket, akiknek a tudására, véleményére feltétlenül szükség lett volna. Még csak néhányan tértek vissza közülük a munkába, de máris látható, érezhető, hogy gondolataik, nézeteik hogyan segítik azt az egészséges pezsgést, amely nevelésügyünkben is megindult, és amelyből meg kell születnie a szocialista magyar nevelésügy megújulásának. Nálunk ugyan még nem hivatalos művelődéspolitikai jelszó, hogy virágozzék minden virág, de egyre többen óhajtják, hogy az legyen, mert a szo-

cializmus építéséhez méltó és szükséges jelszónak tartják. Ez a két Petőfi köri este is mutatta, hogy mennyi minden tennivalónk van. Nem is tudjuk másképpen megoldani, csak úgy, ha egyesítjük mindazok tudását, tapasztalatát és szenvedélyét, akik képesek a magyar nevelésügy felvirágoztatásán dolgozni. Vajon képes lesz-e mindenki azok közül, akik az elmúlt esztendőkhöz hibáit nemcsak átérték, hanem a maguk területén meg is valósították és saját hibáikkal meg is tetézték, tehát én és a többiek, akik az elmúlt esztendőkből a nevelésügy vezető posztjain álltak. Azt hiszem, hogy erre a kérdésre nem lehet igennel vagy nemmel válaszolni. Azok lesznek képesek, akik megindultak az őszinte önvizsgálat útján, akikben szilárd meggyőződésé vált, hogy sem a politikában, sem a nevelésügyben nem engedik a sztalinista módszereket érvényesülni, persze csak abban az esetben, ha ez a felismerés kellő tehetséggel és tudással is párosul. *(Taps)*.

Bírálat érte itt az Oktatásügyi Minisztériumot, hogy bár néhány rehabilitációt gyorsan megoldott, nem mutat minden ügyben hasonló tettrekészséget. Elismerem ennek a bírálatnak jogosságát és szeretném biztosítani a jelenlévőket, hogy a jövőben gyorsan fogunk cselekedni, hogy mindazok, akiket jogtalanul fosztottunk meg a pedagógiai munka lehetőségétől, tehetségüknek és tudásuknak megfelelő helyen folytathassák munkájukat. *(Taps)*.

Eltársak! Szeretném befejezni, talán már hosszúra is nyúlt szavaimat. Engedjék meg, hogy ez alkalommal ne reagáljak a felszólalásomban felmerült sok-sok fontos kérdésre, köztük olyan igen jelentős problémára, mint a Lakatos elvtárs felvetett tehetség problémája, a középiskolai DISZ munka, az egyetemi oktatás kérdései. Talán majd megtalálom a módját annak, hogy valami más formában adjak választ ezekre a kérdésekre. Végül javasolnám, fontolják meg, hogy nem lenne-e helyes a Petőfi Körben egy-egy külön alkalommal megvitatni az egyetemi oktatás, vagy az úttörőmozgalom és a DISZ munka kérdését. *(Lelkes taps)*. Javasolom továbbá azt is, hogy ha nem is két hét múlva, de folytassuk ezt a nevelésügyi vitát, a jövőben, mindannyiszor, amikor úgy érezzük, hogy a magyar nevelésügynek erre szüksége van. *(Élénk taps)*.

Most az előtt a helyzet előtt állok, hogy a két estén összegyűlt, kb. 50—60 cédulán, 120—100 kérdéssel. Ha valamennyit felolvasom és válaszolok, ez órákig fog tartani. *(Halljuk! Halljuk!)*.

Engedjék meg, hogy most néhány kérdésre válaszoljak, azután szavazzák meg, hogy mi legyen a többivel.

Van itt egy kérdés Ottánéról, azt kérdezi tőlem „Tud-e arról, hogy a Kossuth Zsuzsa Gimnáziumban a Szabad Ifjúságot és a Petőfi Kört szidalmazták, mert itt felvetődött Ottáné leváltásának kérdése? Utasítva lett-e Ottáné, hogy a régi módszereket már ne használja, addig is míg a leváltása megtörténik?”

Arról, hogy a Kossuth Zsuzsa Gimnáziumban a Petőfi Kört és a Szabad Ifjúságot szidalmazták volna, persze nincs tudomásom, legfeljebb ebből a cédulából. Itt már felmerült Ottáné kérdése. A minisztérium megvizsgálta ennek az iskolának vezetését és az Ottáné problémáját. *(Közbeszólás: Tavalý a DISZ vizsgálta és kiderítette, hogy a legjobb DISZ munka abban az iskolában folyik!)*. Meg kell nézni, hogy milyen a munkája, nem az a megoldás, hogy a Petőfi Körben felmerült felszólalások alapján küldünk neki egy utasítást, hogy változtassa meg a munkáját.

„Mi a véleménye arról, hogy a Fővárosi Tanács Oktatási Osztályáról

eltávolított Hollósi László — előneve kucsera lehetne — gimnáziumi igazgató lett Kőbányán? Hollósi-Kucserának semmiféle gimnáziumi tapasztalata nem volt, még a tanárjelölti gyakorlat alól is felmentette magát."

Véletlenül ismerem a kérdést, az Oktatásügyi Minisztériumnak, nemcsak magam is az volt a leghatározottabb álláspontom, hogy ne legyen középiskolai igazgató. A budapesti középiskolai igazgatók megbízatása nem az Oktatásügyi Minisztérium, hanem a Fővárosi Tanács Oktatási Osztály hatáskörébe tartozik.

„Igaz-e az, hogy még mindig van a funkcionáriusok gyermekei számára fenntartott iskola? Bognár Ferenc." Ilyen nincs. Ezt határozottan tudom. A Gorkij iskola¹⁴⁹ nem a funkcionáriusok számára fenntartott iskola. *(Ellentmondások, zaj).*

Az OM által irányított óvodák közt sincs funkcionáriusok gyermekei számára fenntartott óvoda.¹⁵⁰ *(Ellentmondások, zaj).*

Végül ketten-hárman kérdezik: „A pedagógus vita első napján kérdést tettem fel Nagy Imre elvtárs egyetemi rehabilitációjára vonatkozólag. Akkor azt a választ kaptam, hogy amennyiben Nagy elvtárs kérni fogja, a minisztérium visszaadja a katedráját. Tudomásom szerint Nagy elvtárs ezt megtette, az egyetemi tanács a kérést támogatja," kérdezem, mikorra várható, az OM döntése." Valóban, a Közgazdasági Egyetem tanácsa egyhangúlag elfogadta Nagy Imre elvtárs kérését, a minisztérium a kérést magáévá tette, Nagy Imre elvtárs néhány nap múlva visszakapja a katedráját.¹⁵¹ *(Lelkes, hosszantartó taps).*

PATAKI FERENC: Van itt egy javaslat, hogy Jóboru elvtársnő majd átnézi a kérdéseket. Senki sem kívánhatja, hogy 50—60 cédulára válaszoljon. Kiválogatja a leglényegesebbeket. Addig Gosztonyi elvtárs válaszol.

GOSZTONYI JÁNOS: Kedves Elvtársak! Engedjék meg, hogy néhány közvetlenül hozzám intézett kérdésre válaszoljak. *(Közbeszólás: az elnökség válassza ki és ezekre feleljen Jóboru elvtársnő!).*

TÁNCZOS GÁBOR: Az elnökség rábízta Jóboru Magda elvtársnőre a kérdések átnézését. *(Zaj. — Közbeszólás: Vegye az elnökség a kezébe!).*

JÓBORU MAGDA: Nagyon szívesen átadom. Valamennyire is szívesen válaszolok. *(Közbeszólás: Ez demagógia!).*

GOSZTONYI JÁNOS: A múltkor és a mai vitában a DISZ és az úttörőmozgalom kérdéseivel csupán Litván György elvtárs foglalkozott. A Litván elvtárs felszólalásában felvetett javaslatokkal egyetérték. Részletesen erre kitérni nem szükséges. ~~Em~~Ért azzal a kéressel fordulunk Litván György elvtárshoz, hogy jöjjön be a DISZ Központi Vezetőségének apparátusába, olyan értelemben, hogy segítsen nekünk az általa felvetett problémák megoldásában, javaslatai konkretizálásával. Örülünk ennek, hogy ezt a javaslatot Litván elvtárs elfogadta, és jelenleg is segít már a középiskolás DISZ munka megjavítására vonatkozó jónéhány javaslat kidolgozásában. *(Taps).* Úgy hiszem, hogy minden formális önkritika helyett, talán hatásosabb is lesz, a jövőben ezt a módszert alkalmazni.

Nagy Balázs elvtárs felvetette itt, a mai vita során, hogy a népi kollégiumok kialakítása, általában a népi kollégiumi mozgalom újjászervezése nem halad kellő ütemben. Nagy Balázs elvtársnak teljesen igaza van, amikor szóvá teszi ezt a kérdést. Hogy nem halad eléggé a népi kollégista mozgalom kibontakoztatása, ennek számos oka van, anyagi természetű problémák, mint a túlszűfolttság számos diákokthonban, és

nem utolsósorban olyan természetű problémák is, amelyek helyenként a diákok ellenállásából fakadnak. Nagyon komoly munka vár ránk ezen a területen és a DISZ Központi Vezetősége egy külön szervet, kollégiumszervező bizottságot kíván e feladat végrehajtására létrehozni. Nagy Balázs elvtárshoz személyesen az a kérdésünk itt a mai alkalommal is, hogy jöjjön be a DISZ Központi Vezetőségébe és esetleg teljes munkaidejével álljon e mellé az ügy mellé és segítse elő azt, hogy a kollégiumi mozgalom valóban kibontakozhassék. (Taps). Nemcsak egy elvtársra, Nagy Balázs elvtársra van itt szükségünk, hanem még jónéhány elvtársra, akiket szintén szeretnék közvetlenül erre a feladatra ráállítani. Semmi akadálya nincs annak, hogy Kardos elvtárs is közvetlenül ezt a munkát csinálja. (Taps).

Több kérdés hangzott el itt a múlt alkalommal és most is több írásbeli kérdést intéztek hozzám egyes elvtársak, arról, hogy kívánja a DISZ az elmúlt idők hibáit helyrehozni, hogyan kíván előremenni. Teljesen világos, hogy az elmúlt idők hibáit helyrehozni az ifjúsági mozgalomban nem lehet néhány részintézkedéssel, hanem arra van szükség, hogy a múlt alapos elemzésével, a lényeges és alapvető kérdésekben is, új alapokra helyezzük ifjúsági mozgalmunkat. Ez a DISZ központi vezetőinek véleménye is. Különösen vonatkozik ez iskolai szervezetünkre. A DISZ új alapokon való felépítésére vonatkozó elképzeléseinket vázlatosan a Szabad Ifjúság tegnapi számában nyilvánosságra hoztuk már azzal, hogy a kérdésben érdekeltek minél szélesebb körei szóljanak hozzá. A DISZ Központi Vezetősége az ifjúság és az ifjúság neveléséhez értők legkülönbözőbb csoportjaival kívánja külön megvitatni a javaslatokat. Ma már beszéltünk az írók egy csoportjával, akik aláírták 1954-ben a memorandumot és ezek az elvtársak felajánlották segítségüket ebben a munkában. A jövő héten kerül sor a DISZ Központi Vezetőségében egy külön megbeszélésre az üzemi ifjúságok képviselőivel, az újságírók egy nagyobb csoportjával, a kommunista ifjúsági mozgalom régi vezetőivel, valamint a Petőfi Kör régi, mondhatnám úgy, alapító tagjainak mintegy 20—25-ös csoportjával ezekről az elképzelésekről és javaslatokról. Célunk az, hogy alapos és körültekintő munka után jussunk végleges elhatározásokra, hogy ne kelljen még a közelmúlt számos hibáját is újra megismételni, amikor a felületes előkészítés következtében több elképzelés korrekcióra szorult és szorul ma is. Kérésem valamennyi jelenlevőhöz, hogy ebben a témában, elsősorban a Szabad Ifjúságban megjelent elképzelésekhez minél többen szóljanak hozzá, hogy közös erővel megvitassuk és meghatározzuk egész ifjúsági mozgalmunk új útjait, és valóban olyan ifjúsági szervezetet hozzunk létre, amelyet a fiatalok magukénak éreznek, amelyet a fiatalok szeretnek.

Az elmúlt alkalommal kérdés hangzott itt el, hogy kik húzzák majd ki a kátyúból a DISZ sekerét. Azt hiszem, hogy erre a válasz az lehet, hogy az ifjúság és az ifjúság ügyét szívükön viselő felnőttek, elsősorban a pedagógusok akarata és közös erőfeszítése. Úgy gondolom, hogy a DISZ vezetőinek gyakorlati önkritikája mindenekelőtt abban kell megnyilvánuljon, hogy ennek az akaratnak és közös erőfeszítésnek a feltételeit a maga területén teljes mértékben biztosítsa.

Több kérdést tettek fel az elvtársak a mai alkalommal, hogy mi a véleményem Kemény Csaba felszólalásáról. Nagyon könnyű helyzetben lennék, ha egyszerűen pálcát törnék most Kemény Csaba elvtárs felett, de azt hiszem, ez nem lenne teljesen lelkiismeretes elintézése az egész kérdésnek, annál is inkább, mert én mint a DISZ egyik vezetője feltétlenül közvetve felelős vagyok azért, hogy Kemény Csaba elvtárs szá-

mos kérdésben ma is olyan álláspontot foglalt el, amilyen álláspontot elfoglalt. Ettől függetlenül azonban, amennyiben a helyzet tényleg úgy van, — és erről az elvtársak meggyőztek — hogy Kemény Csaba elvtárs két hét leforgása alatt változtatta meg lényeges kérdésekben alapvetően az álláspontját, *(Közbeszólás: Tíz perc alatt!)* — itt helyesbítenek, hogy 10 perc alatt, ebben az esetben, valóban felvetődik már a jellemi kérdése is, és feltétlenül szükség van arra, hogy az illetékes szervek, elsősorban a budapesti DISZ Bizottság ebből a szempontból is megvizsgálja, hogy alkalmas-e Kemény Csaba elvtárs arra, hogy a III. kerületben DISZ munkán dolgozzék. *(Taps).*

Több kérdés hangzott el, írásban, is arra vonatkozólag, hogy mi lesz a Petőfi Kör lapjával. Tőlem kérnek választ a kérdést feltevő elvtársak. Ha tőlem függne, hogy a Petőfi Körnek lapja legyen, akkor már tegnap lett volna. *(Közbeszólás: Kitől? Közbeszólás: Hónapok óta halljuk, hogy nem lehet! Közbeszólás: Miért nem lehet?).* Nyilván tőlünk magasabb... *(Közbeszólás: Ki az? Közbeszólás: Melyik minisztérium?).* Nem kényes kérdés, a végleges döntés a párt illetékes szerveinek és a Népművelési Minisztérium illetékeseinek a dolga, de ezt még senki nem tagadta meg. Hiába szeretnék mást mondani, nem tudok többet mondani, mint hogy a DISZ Központi Vezetősége ezt szorgalmazta és szorgalmazza. *(Közbeszólás: Hol?).* Ott, ahol erre szükség van. Nem tudok a kérdésre mást válaszolni. A Szabad Ifjúság egy oldala véleményem szerint is elintézhető, de ebben sem vagyok egyedül illetékes, tekintettel arra, hogy kollektív döntés kell rá. Ha az elvtársak megfigyelték, láthatták, hogy a Szabad Ifjúság az elmúlt pedagógiai vitáról, ha nem is közölt egy teljes oldalt, de igen jelentős terjedelemben foglalkozott vele. *(Zaj).*

Még egy kérdés érkezett most be, arról, hogy a kollégium szervező bizottságban vannak-e mai diákok. A központi kollégiumi szervező bizottságban nincsenek olyanok, akik ma is egyetemre járnak. Elképzelhető, hogy helyes lesz ezt az észrevételt megszívlelni, és néhány olyan elvtársat is belevonni közvetlenül ebbe a munkába, akik jelenleg még egyetemre járnak.

Kérdést intéztek az elvtársak hozzám, azzal kapcsolatban is, hogy meg kellene találni a módját annak, hogy munkásfiatalok is részt vehessenek ilyen friss levegőt hozó vitákon. Ezt lényegileg többen megismételték. Hogy a Petőfi Kör tagjai sorába munkásfiatalokat is bevegyünk, ez nem került megvitatásra, mert ilyen típusú kérés nem érkezett hozzánk. A DISZ Központi Vezetőségének mindeddig az volt a véleménye, hogy a munkásifjúságnak a közéletbe való bekapcsolása érdekében ifjúsági parlamenteket hozunk létre az üzemekben, városokban és a kerületekben is. Néhány ifjúsági parlament eddig is volt már egyes üzemekben, és ezeknek általában elég nagy sikere volt. Ezen az úton kívánok tovább menni, de ha a Petőfi Kör vezetősége konkrét javaslatot terjeszt elő általában a munkásifjúság fokozottabb bekapcsolására, azt meg kell vitatni. Én amellett vagyok, hogy a munkásfiataloknak is sokkal szélesebb lehetőséget kell teremteni arra, hogy valóban a legkülönbözőbb politikai, társadalmi kérdésekről ilyen formában, és ilyen szellemben vitatkozhassanak.

Végezetül volt egy javaslat, amely úgy szól, hogy tájékoztassam a kört belgrádi utam eredményéről. Ez hosszúra nyúlna. Annyit kívánok ehhez hozzátenni, hogy az elmúlt időben két alkalommal jártam Jugoszláviában, és ha a Petőfi Kör vezetősége módot ad rá, szívesen rendelkezésre állok.

TÁNCZOS GÁBOR: Lesz jugoszláv vitánk,¹⁵² oda meg fogjuk hívni.

PATAKI FERENC: Szeretnék egy beérkezett cédula kapcsán bejelentést tenni a Petőfi Kör elnöksége nevében. A cédula így szól: „Jóboru elvtársnő, szép-szép az önkritika, de hat év alatt annyit hibázott, hogy becsületbevágó kötelessége lenne lemondani állásáról.” (*Ellentmondások, közbeszólások: Demagógia!*). Szégyenletesnek tartjuk ezt a cédulát, különösen azért, mert ez a Bognár Elek nevezetű egyetemi hallgató elvtárs feltételezhető, hogy nem rendelkezett elég feltétellel ahhoz, hogy mértékadóan véleményt tudjon mondani. Elegünk volt azokból a véleményekből, amelyek hangulatok, demagóg jelszavak alapján formálódtak és születtek. Mi Jóboru elvtársnőt ismerjük, különben nem hívtuk volna meg vitavezetőnek. (*Helyeslés és lelkes taps*). Jóboru elvtársnőt ismerjük, mert vele együtt szerveztük például Szombathelyen a helyi Petőfi Körhöz hasonló ifjúsági kör tagozatát.¹⁵³ (*Tánczos Gábor: Élég veszélyes időszakban!*). Történt ez akkor, amikor még nem volt olyan egyszerű dolog a Petőfi Kör ügye, gondolata, eszméje, tradíciói mellett kiállni. (*Közbeszólás: Június 30-a¹⁵⁴ után egy nappal!*). Szavakat szükségtelen mondaní, mert szavak nem védhetnek meg senkit. Nyilvánvaló kit-kit tényei igazolnak, mi Jóboru elvtársnő¹⁵⁵ az elkövetett hibák ellenére is a XX. kongresszus óta tapasztalt tények alapján fogadtuk bizalommal és viseltetünk iránta bizalommal. Biztosak vagyunk abban is, hogy az elkövetkezendő időszak tényei a pedagógusokat és bennünket is igazolni fognak. (*Élénk taps*).

TÁNCZOS GÁBOR: Itt van egy levél Litván György elvtárstól: Magam is egyetérték a javaslatlalt, javasolom, hogy Kemény Csaba ellen itteni felszólalása alapján a DISZ ne indítson semmi fegyelmet, ez a régi módszer lenne. (*Helyeslés és taps*).

JÓBORU MAGDA: „Magyarázatot kérünk arra, hogy miért kell orosz inkább tanulni az iskolákban és az egyetemeken, mint akármilyen más nyelvet, ugyanakkor azt is számításba véve, hogy az orosz szakirodalom van leginkább lefordítva. Lengyel Mária, Bán Éva.” Nekem az a véleményem, hogy a mi országunkban indokolt, nagyobb mértékben orosz tanulni, mint más nyelvet, mert hiszen a szláv nyelvű szocializmust építő országokkal vagyunk körülveve. Ugyanakkor az a véleményem, hogy a középiskolákban és az egyetemeken a nyugati nyelvek elhanyagolt állapota szorosan összefügg azzal a helytelen izoláltsággal a nyugati világtól, amelynek káros következményeiről a legkülönbözőbb vonatkozásokban a múltkor és ma is szó volt. Ezen tehát feltétlenül változtatni kell.

„Tudomásom szerint Csehszlovákiában az egyik érettségi tárgyat a diák választja. Nem lehetne-e ezt itt is bevezetni. Papp Éva középiskolai tanár.” Ismerjük ezt az új csehszlovák kísérletet és éppen most van kint egy delegáció Csehszlovákiában, amely többek között ezt is tanulmányozza.

„Nem változtatják-e meg a tanár elvtárs megszólítást? Faragó Vilmosné, Jedlik Ányos Gimnázium.” Nekem az a véleményem, az a helytelen, hogy szigorúan szabályozva van a nevelők megszólítása. Azt hiszem, hogy azt sem kellene elrendelni, hogy a megszólítás elvtárs, sem azt hogy úr, vagy néni, az életre kellene bízni, hogy melyik iskolában, milyen megszólítás a helyes. (*Élénk taps*).

„Köves Tamásné: Mi értelme van addig beszélni a középiskola kötelezővé tételéről, míg nincsenek meg az eredményes általános iskolai

oktatás feltételei? Nem kirakatpolitika ez?" Nem beszélünk általában a középiskola kötelezővé tételéről, hiszen ettől még csillagászati távolságban állunk, csupán a 14—16 éves gyermekeknek a városokban rendkívül súlyos problémája készítené bennünket arra, hogy a városokban évről-évre a lehető legnagyobb mértékben növeljük a középiskolai tanulók számát. Köztudomású, hogy ezeken a helyeken vannak a legjobban kitéve a 14—16 éves gyermekek a csavargás és a züllés veszélyének.

„Ha a tanulmányi versenyek jeligés alapon mennének, nem fordulhatna elő, hogy a dolgozatok beküldése után felsőbb szervek telefonon megérdeklődik, óvatosan, a kiváló dolgozat írójának származását.” Erre nem tudok mást válaszolni, mint azt, hogy ne közöljék. (Közbeszólás: *Ne kérdezzék!*). Persze, hogy ne kérjék, de ha kéri, mert nem tudjuk megakadályozni, hogy esetleg valaki ne kérje, ne közöljük. Hogy legyen jelige? Ez is lehetséges. (Közbeszólás: *Kizárja a hibaforrást?*). Valóban ez még jobb megoldás.

„Mi a véleménye Kodály Zoltán Énekoktatás című írásáról?” Megírtam a véleményemet, tudom, hogy sokan nem értenek egyet.

„Mikor váltják le Kerékgyártó Elemért jelenlegi posztjáról?” Kerékgyártó már nem vezetője ténylegesen az OM Marxizmus—leninizmus Osztályának.

„Milyen elgondolásai vannak az OM-nek a tanítóképzővel kapcsolatban?” A tanítóképzőt és az óvónőképzőt egyaránt érettségre akarjuk építeni, tehát a jelenlegihez képest két évvel meghosszabbodik a tanító- és óvónőképzés ideje. Úgy gondoljuk, hogy ezzel fogjuk elérni, és megoldani, azt a régóta megoldatlan problémát, hogy a tanítóknak és az óvónőknek kellő általános műveltsége és szakműveltséget is adjunk. (Taps).

Garai László nagyon hosszan megfogalmazva a Gorkij iskola felől érdeklődik. Helyes-e az, hogy van Gorkij iskola, mi a célja, mi a perspektívája? Akik ismerik ezt az iskolát, tudják, hogy részben szovjet, részben magyar tantervek szerint tanítunk és részben magyar, részben szovjet pedagógusok. Ennek egyik következménye az, hogy ezek a tanulók mind kifogástalanul megtanulnak oroszul. Ez az amit a legnagyobbra értékelnek azok a szülők, akiknek gyermekei ide járnak. Ugyanakkor nem titok az, hogy a két tanterv szerinti oktatás nagyon sok problémát okoz. Az egyik legfőbb probléma az, hogy ebben az iskolában még nagyobb mértékben túl vannak terhelve a gyermekek, mint a többi iskolában.

„Össze kell hívni egy Petőfi körű ankétot az úttörőmozgalom jelenlegi kétségbeejtő helyzetéről és kihúzni a kátyúból. Az ankétot lehetőleg a DISZ ankéttal együtt kell megtartani.” Magam is javasoltam, fontolgatják meg, hogy nem kell-e az úttörő munkát, a középiskolai és esetleg az egyetemi DISZ munkát Petőfi körű vitákra megtárgyalni.

Azt hiszem, a többi kérdés egyetemi vonatkozású, amire szeretnék nem válaszolni, részint mert nem vagyok ezeknek a kérdéseknek szakértője, részint mert helyeslem, hogy ezeket a kérdéseket a Petőfi Körrel vagy egybeült a maguk egészében vitassák meg. Kérem továbbá, hogy ha van olyan kérdés, amire nem válaszoltam, álljon fel az, aki a kérdést feltette.

KÉRDEZŐ: Azt szeretném megkérdezni, hogy kik azok, akiknek rehabilitációja esetleg folyamatban van, és mikorra várható az?

JÓBORU MAGDA: A mi területünkön lévő rehabilitációk túlnyomó többsége az ezen az estén nagyon sokszor idézett 1950-es párthatározat-

hoz kapcsolódik. Ezután a határozat után távolítottak el nagyon sokakat az Oktatásügyi Minisztériumból és az Országos Neveléstudományi Intézetből. Mi most a minisztérium volt vezetőinek és Mérei elvtársnak, az ONI volt vezetőjének segítségét kértük ahhoz, hogy összeállítsuk azoknak jegyzékét, akiknek a rehabilitációja szükséges és velük egyetértésben megállapítjuk a rehabilitáció jellegét és formáját. Neveket nem tudok mondani e percben, valószínűleg elég sok rehabilitáció válik szükségessé.

SEVERINI ERZSÉBET: Meg szeretném kérdezni, mi lett azokkal, akik Mérei elvtárs hibájából kerültek ki. Nagyon súlyos erkölcsi mulasztás terheli Mérei elvtársát, ezen a téren. Nem tudom, nem lenne-e helyesebb, ha először azokat helyeznék vissza, akiket Mérei elvtárs teljesen jogtalanul, a pedagógiai erkölcsbe vágó mulasztás híján bocsátott el. Csak azután vegyük igénybe Mérei elvtársát. Személyesen nem Mérei elvtárs ellen beszélek, de minden eszközzel azért fogok harcolni, hogy Mérei elvtárs valóítsa meg azokat az elveket, amelyeket állítólag június 30-án hangoztatott, hogy ő szocialista ember. Ennek alapján az a kötelessége a minisztériumnak, és elsősorban neki, hogy alapot teremtsen azoknak a súlyos hibáknak helyrehozatalára, amelyeket elkövetett jó néhány emberrel és köztük velem, csupán mert én is tudom és én is létezem, semmi más oka ennek nem volt.

A kérdés az, hogy a Petőfi Kör, amely a szabadságért és a jogért harcol, vitát indít a nevelésügy feladatairól és Jóboru elvtársnő, aki nagyon kiváló magyar intellektus, a magyar intelligencia nagyon kiváló képviselője, rendkívül tehetségesnek tartom Jóboru elvtársnőt (*Derűlt-ség*), én szeretem Jóboru elvtársnőt, (*Derűlt-ség*)... Felteszem a kérdést, hiába van megszervezve bizonyos emberek csoportja, az minket nem érdekel... (*Ellentmondások és zaj*). Nem félek attól, hogy nem fognak szeretni. Kérdem, jogos-e a minisztériumnak azt a bizalmat adni, addig, míg Mérei elvtárs nem korrigálja szocialista módon az elkövetett hibákat,... és helyrehozza ezáltal, hogy súlyos mulasztásait, az emberélet munkásságát, a leghetetlenebb erkölcsi kifogásokkal és nem egy tanárnak, hanem...

PATAKI FERENC: Most már világos a kérdés.

SEVERINI ERZSÉBET: Érti a kérdést? (*Derűlt-ség*).

JÓBORU MAGDA: Értem. Mindenkit rehabilitálni kell, akit igazságtalanság ért, tekintet nélkül arra, hogy ki követte el vele szembe az igazságtalanságot. Mérei elvtársat nekünk kell rehabilitálni, mert mi követtünk el vele szemben igazságtalanságot. Ha vannak, akikkel szemben ő követett el igazságtalanságot, — ezt nem tudom, — nyilván ezeket az igazságtalanságokat is orvosolni kell. A két dolgot azonban nem kell ilyen formában összefüggésbe hozni egymással, mint az elvtársnő tette.

KÉRDÉS: Mi történt az évi három féláru utazáson kívül azokkal a javaslatokkal, amelyek negyedéve a Kossuth Klubban elhangzottak? Mi valósult meg ezekből?

JÓBORU MAGDA: A legfőbb javaslat ami itt elhangzott, és ami nem javaslat volt, hanem követelés, és ez esetben helyes követelés, hogy a 3588 általános iskolai tantermet emeljék fel 4500-ra az irányelvekben. Ez ott megvalósult, a valóságban nem látszik teljesen megvalósítotttnak. Ami sok egyéb javaslat elhangzott, azok jelenlegi helyzetéről nem tudok kapásból válaszolni.

PATAKI FERENC: Elvtársak! Tekintettel arra, hogy holnap van, ne kezdjünk új vitát, mert reggelig folytathatnánk. Ezzel a pedagógiai vitát, ami amúgy is hosszúra nyúlt, berekesztjük.

JEGYZETEK

A Petőfi Kör pedagógiai vitájának jegyzőkönyve hiányosan maradt fenn: a második nap leiratából 8 gépelt oldal hiányzik. A hiányzó részbe illeszkedik Agoston György felszólalása, amely külön maradt fent. A közléskor e szöveget ide illesztettük. (A részlet rendelkezésünkre bocsátásáért köszönetet mondunk Agoston Györgynek).

A pedagógiai vita szerkesztett jegyzőkönyvét közölte a Köznevelés c. lap 1956. október 15-i száma. Jelen közlés alapja a gépelt eredeti jegyzőkönyv, amely Hegedűs B. András tulajdonában van. Itt jegyezzük meg, hogy a pedagógiai vitát időben megelőző, de azzal szoros tematikai rokonságot mutató népi kollégiumi vitáról (A népi kollégiumok nevelési tapasztalatairól, 1956. szeptember 19.) nem maradt fenn jegyzőkönyv. Ez utóbbi vitáról ezért e kötet függelékében közlünk összeállítást.

1 1956. június 30-án a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége (MDP KV) határozatban ítélte el a Petőfi Kör tevékenységét. A Kör működését nem tiltották be, de a kitűzött és tervezett viták megtartása bizonytalanná vált. Így szenvedett halasztást a pedagógiai vita is. 1956. szeptember 19-én a Petőfi Kör újra elkezdte vitasorozatát a népi kollégiumokról szóló vitával (erről ld. a Függelék).

2 Az MDP KV 1956. 17–21-i ülésén felmentette Rákosi Mátyást a párt első titkári tisztségéből (utóda Gerő Ernő lett), és bizonyos mértékig átalakította a párt felső vezetését. Többek között ekkor került vissza a Politikai Bizottságba Kádár János, Marosán György és Révai József. A júliusi határozat óvatosan bírálta a Rákosi-féle korábbi vezetést, de élesen elhatárolta magát a Nagy Imre körül csoportosuló reformer pártellenzékől.

3 A Magyar Tudományos Akadémia II. Filozófia és Történettudományok Osztálya keretén belül működő bizottság. Albizottságai: Didaktikai—metodikai, Nevelésméleti- és történeti, Felnőttoktatási. Az említett vitát a főbizottságban 1956. június 30-án rendezték, szerkesztett jegyzőkönyvét ld. Pedagógiai Szemle 1956. 4. sz.

4 Ld. Az MDP KV határozata a Vallás- és Közoktatási Minisztérium munkájával kapcsolatos kérdésekről. 1950. március 29. In: A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének, Politikai Bizottságának és Szervező Bizottságának fontosabb határozatai. Bp. Szikra, 1951. 175–181. old.

5 1956. okt. 1–6. között pedagógiai tanácskozást tartottak Balatonfüreden. Az ennek végén elfogadott dokumentumot, az ún. füredi platformot a vita 2. napján felolvasták, ld. ott.

6 Az MDP KV értelmiségről szóló határozatát ld. Társadalmi Szemle, 1956. 8. sz.

7 A középiskolai és egyetemi felvételek esetében a szülők foglalkozása ill. eredeti foglalkozása szerinti differenciálás megszüntetése formailag 1963. áprilisában egy PB-határozattal történt (előzőleg Kádár az MSZMP VIII. kongresszusán, 1962. novemberében már bejelentette e szándékot). Az egyetemi felvételek esetében azonban bizonyos diszkriminatív gyakorlat (elsősorban az egyházi iskolák tanulóival és a politikai okokból büntetettek gyermekeivel szemben) még sokáig megmaradt.

8 A 2. ötéves terv irányelveiről 1956. máj. 9-én és 22-én tartottak vitát a Petőfi Körben. Jegyzőkönyvét ld. sorozatunk I. kötetében.

9 1956 őszén mind sürgetőbben merült fel a pártellenzék és a velük rokonszenzők körében egy általános politikai program és egyes szakterületekre kiterjedő cselekvési programok készítése. A javaslatok összessége e törekvése utal.

10 Tardos Anna akkor az ELTE pedagógiai tanszékének tanársegéde, később gyermekpszichológus.

11 Makarenko, Anton Szemjonovics (1888–1939) szovjet–orosz pedagógus. A nevéhez fűződő közösségi telepek révén a kommunista közösségi nevelés szimbólus alakjává vált.

12 A Petőfi Kör 1956. máj. 30–jún. 1-i történettudományi vitájára való utalás. A vita jegyzőkönyvét ld. sorozatunk III. kötetében.

13 Munkaerőtartálekók Hivatala, az ipari tanulók képzését irányító és ellenőrző hatóság 1950 és 1956 között.

14 Hruscsov 1955. májusi belgrádi látogatása után a Szovjetunió és kelet-európai szövetségesel, valamint Jugoszlávia között megkezdődött a közeledés folyamata. Magyarországon az 1949-es Rajk-pert követően a titói Jugoszlávia elleni kampány különösen durva formákat öltött, s a békülési folyamat is meglehetősen vontatott maradt egészen Rákosi 1956. júliusi bukásáig.

15 A Margit intézet a magyarországi Szent Margitról elnevezett katolikus apáca-rend leánygimnáziuma és kollégiuma volt a mai Villányi úton. Az agráregyetem a mai Kertészeti Egyetem.

16 Az ellenreformáció időszakában számos református iskola-kollégium kényszerült székvarósat s épületét elhagyva „bujdosásra”. Így pl. a pápai kollégium 1650-től, a sárospataki 1671–1704 között (ez utóbbi Kassán, Gyulafehérváron, Marosvásárhelyen nyert menedéket).

17 A Lenin Intézet 1952 tavaszán jött létre a budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem bölcsészkarának Orosz Intézetéből, mint önálló kar jellegű intézmény. Itt folyt – jelentős részben orosz nyelven – az orosz szakos tanárok, fordítók, marxizmus-leninizmus oktatók, funkcionáriusok képzése. 1954 tavaszán önálló felsőoktatási intézmény lett, 1957 tavaszán beolvadt az ELTE Bölcsészkarába.

18 Engels munkájának címe helyesen: A család, a magántulajdon és az állam eredete.

19 Utalás a népi kollégiumi vitára, ld. a függelékben. Gyenes Antal (1920–) közgazdász, 1948–49-ben a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége (NÉKOSZ) elnöke. 1956-ban a Társadalmi Szemle rovatvezetője.

20 NEP = Novaja Ekonomicseszkaia Politika, új gazdaságpolitika. Lenin 1921-ben a hadikommunista gazdálkodás csődje, a fenyegető felkelések hatására vezette be a NEP-et, melynek lényege visszatérés a tőkés gazdálkodás alapelveihez és formáihoz, az állam jelentős befolyásoló szerepének lenntartása mellett.

21 A között matematikai műveletek hibája, hogy a sin, cos, tg függvényjelöléseket az egyenletekből kiemelték, ami értelmetlen.

22 Pedológia = gyermektanulmány, a gyermekre vonatkozó fiziológiai, lélektani és szociológiai ismeretek összessége. 1936-ban a Szovjetunióban egy párthatározat a pedológiát káros burzsoá irányzatként elítélte. Meghatározásáról ld. még Faragó László felszólalását a vita 2. napján, e kötetben.

23 = menlevél.

24 A „Bragyisz” név olvasata bizonytalan; a második név az eredetiből hiányzik.

25 = Felsőfokú Tanárképző Főiskola Párizsban. 1808-ban alapították, 1903 óta a Sorbonne egyetem része. Példaként szolgált az Eötvös Collegium (ld. 29. sz. jegyzet) alapításakor.

26 Puskás Ferenc (1927–) labdarúgó, a Klspest, majd a Bp. Honvéd balösszekötője, honvéderőnagya, az ötvenes évek labdarúgó aranycsapatának legnagyobb sztárja. 1956-ban emigrált.

27 = nagyágyú, nagymenő.

28 A Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) központi napilapja 1950–1956.

29 Az Eötvös József Collegiumot 1895-ben Eötvös Lóránd javaslatára alapították a párizsi Ecole Normale Supérieure mintájára. A bentlakó kollégisták bölcsészeti vagy más egyetemi tanulmányaik mellett a kollégiumban is folytattak tanulmányokat szaktanárok irányításával. Az egyetemtől eltérően szigorú felvételi teljesítése esetén kerülhetett hallgató a kollégiumba, amely a magyar szellemi élt képzetének fellegvára lett. 1950-ben felszámolták, majd 1958-ban formálisan újra életre hívták.

30 Tolsztoj, Alekszej Nyikolajevics (1883–1945) szovjet-orosz író. Golgota c. trilógiája 1920–1941 között jelent meg.

31 Tyeplov, Borisz Mihajlovics (1896–?) szovjet pszichológus.

- 32 Osztrovszkij, Nyikolaj Alekszandrovics (1904–1936) szovjet–orosz író; „Az acélt megedzik” c. regénye (1932–34) a sztálini szocreál egyik alapműve.
- 33 Helvetius, Claude Adrien (1715–1771) francia filozófus.
- 34 Übermensch = felsőbbrendű ember; Herrenvolk = uralkodó nép.
- 35 Így nevezték az országos középiskolai tanulmányi versenyt 1952-től (Rákosi 60. születésnapjától) 1956-ig.
- 36 Ld. Király István: Irodalmi nézeteltérések. Csillag, 1954. 10. sz.
- 37 Liszenko, Trofim Gyenyiszovics (1898–1976) és Lepesinszkaja, Olga Boriszovna (1871–1963) Sztálin-díjas szovjet biológusok a fajok átalakításával, a nem élő sejtek élővé alakításával kapcsolatos tudománytalan kísérletek és elméletek révén váltak ismertté. A sztálini időszakban mindazonáltal a biológiai tudományok területén munkásságukat irányadónak kellett tekinteni.
- 38 Helyesen ökonometria, az elméleti közgazdaságtan és a matematikai statisztika eredményeire épülő vizsgálati módszer. 1956-ban Magyarországon még nem volt ismert fogalom.
- 39 = Mindenben kételkedni kell!
- 40 A Szovjetunió Tudományos Akadémiája Filozófiai Intézetének folyóirata 1947-től.
- 41 Heisenberg, Werner Karl (1901–1976) Nobel-díjas német fizikus, a kvantummechanika egyik megalapozója.
- 42 Gorkij, Maxim (1868–1936) szovjet–orosz író. Ejjeli menedékhely I. színművét 1901-ben írta.
- 43 Liebknecht, Wilhelm (1826–1900), német szocialista politikus, a Németországi Szocializmus Munkáspártja és a II. Internacionálé egyik alapítója.
- 44 1956. szeptemberében tartották a Kínai Kommunista Párt VIII. kongresszusának első ülését.
- 45 Az ún. aktív iskola (cselekvés iskolája) a gyermek aktivitását előtérbe állító módszer, amely pl. a tekintélyelvű vezetéssel szemben a tanulói önkormányzat kialakítását szorgalmazta.
- 46 Az idézet Ady Endre „A magyar tanítókhöz” c. verséből való (1912).
- 47 1949-től Magyarországon nem adtak ki statisztikai évkönyveket, mert a korábban nyilvános adatok legtöbbjé államtitoknak minősült. Az 1949–55-re vonatkozó statisztikai évkönyvet a Központi Statisztikai Hivatal 1956-ban, a gazdasági statisztikákat ugyanerre az időszakra vonatkozóan 1957-ben adták ki.
- 48 Dobroljubov, Nyikolaj Alekszandrovics (1836–1861) orosz forradalmi demokrata filozófus, irodalomkritikus.
- 49 Krupszkaja, Nagyezsda Konsztantyinovna (1869–1939) szovjet–orosz pedagógus, Lenin felesége.
- 50 Piaget, Jean (1896–1980) svájci pszichológus, a genfi egyetem tanára, a Nemzetközi Nevelésügyi Hivatal igazgatója.
- 51 Prohászka Lajos (1897–1963) elméleti pedagógus, egyetemi tanár. 1945 előtt a Magyar Pedagógiai Társaság elnöke.
- 52 Az idézet Ady Endre „A Tűz márciusa” c. verséből való (1912).
- 53 = Országos Neveléstudományi Intézet
- 54 Az utalás a Petőfi Kör 1956. tavaszi történelevitására. Ld. 12. sz. jegyzet fentebb. Andics Erzsébet (1902–1986), történész, kommunista kultúrpolitikus, a rákosista erők egyik vezéralakja. A vita idején az MDP KV tudományos osztályának vezetője.
- 55 Ágoston György: Nevelés és öröklés, nevelés és társadalmi környezet. Pedagógiai Szemle, 1956. 1–2. sz.

56 Várkonyi Dezső Hildebrand (1888–1972) pszichológus, egyetemi tanár Szegeden, Kolozsvárott és Budapesten.

57 Vajda György Mihály (1914–) irodalomtörténész, kritikus, 1956-ban a budapesti Művészeti Gimnázium tanára.

58 Szemere Samu (1881–1978) filozófus, egyetemi tanár. 1950-től nyugdíjas, az Országos Rabbiképző Intézetben filozófiatörténetet tanított.

59 Az idézet Ady Endre „Új, tavaszi sereg-szemle” c. verséből való (1913).

60 Szabó Pál (1893–1970) író, parasztpárti politikus 1954 őszén a Hazafias Népfront elnöke volt. A Művelt Nép c. hetilap 1954. okt. 24-i számában „Feladatok és erőforrások. Gondolatok a Hazafias Népfront kongresszusa előtt” c. cikkében egyebek mellett bírálta a DISZ vezetését és a szervezet működését. Erre válaszolt Gosztorny János „Megjegyzések Szabó Pál Feladatok és erőforrások című cikkéhez” c. írásában a Művelt Nép 1954. nov. 14-i számában. (A Művelt Népből további vitacikkek is megjelentek). Az 1954 őszén keletkezett, 15 író által aláírt memorandum „A magyar ifjúság ügyében” címmel az Irodalmi Újság 1956. okt. 13-i számában jelent meg. Ld. még in: Sej, a mi lobogónkat fényes szelek fújja!... Népi kollégiumok 1939–1949. Főszerk. Kardos László. Bp. Akad. Kiad. 1977. 367–368. old. — A tizenöt aláíró: Erdel Sándor, Kardos László, Kónya Lajos, Kuczka Péter, Máriássy Judit, Márkus István, Mesterházi Lajos, Nagy Péter, Sarkadi Imre, Sipos Gyula, Szeberényi Lehel, Tamási Lajos, Tardos Tibor, Urbán Ernő, Varga Domokos.

61 x-esnek nevezték az iskolai nyilvántartásokban azokat a tanulókat, akiknek szülei ún. „osztályidegenek” (volt „klzsákmányolók”, 1945 előtt erőszakos szervezetek tisztjel., „kulákok”, stb.) számítottak. A következő származási kategóriák léteztek: munkás, dolgozó paraszt, értelmiségi, „egyéb”, „x”.

62 A DISZ KV 4. plénümát 1956. június 5-én tartották.

63 Ld. Rákosi Máttyás: Jövönk a fiatalság. Beszéd a Rákosi Máttyás ifjúságmunkás-város megalapításakor, 1947. aug. 22. In: Rákosi Máttyás az ifjúságról. Bp. Ifjúsági Könyvkiadó, 1953.

64 A DISZ első, alakuló kongresszusát 1950. június 17–18-án tartották Budapesten. A DISZ egyetlen, központosított és közvetlen pártirányítás alá vont ifjúsági szervezatként jött létre a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége (MINSZ) által tömörített rétegszervezetekből (ezek: Szakszervezeti Ifjúság és Tanoncmozgalom, Magyar Diákok Nemzeti Szövetsége, Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egyesülete, Szervezete, Egyesülete, Szakszervezeti Ifjúság Országos Szövetsége, Magyar Ötörsozövetség). 1950-ben e rétegszervezetek igen viszonylagos önállóságát is felszámolták.

65 „Ha nem tartunk mértéket, akkor mint rántottcsirkét megesszük azt a tyúkot, amely jövőre aranytojást tojna, és öt éves tervünk gyárait, üzemait, kultúrházait már az idén csemegevaj és borjúsült formájában elfogyasztanánk.” Rákosi Máttyás beszéde a DISZ I. kongresszusán, 1950. június 17. In: utó: Válogatott beszédek és cikkek. 4. kiad. Bp. — Szikra, 1955. 418. old.

66 A javaslatokat az elnöklő Pataki Ferenc olvasta fel. A felszólaló talán a megelőző, népi kollégiumi vita javaslataira gondolt ahol mások mellett Márkus István író, szociográfus is felszólalt és javaslatokat is tett (pl. ő olvasta fel a fiatal írók 1954-es memorandumát, ld. 60. sz. jegyzet).

67 1956 tavaszán számos párttaggyűlési felszólaló bírálta Rákosi Máttyást: egy angyalföldi rendezvényen Litván György a személyesen jelenlévő első titkárt lemondásra szolgáltatta fel. Matusek Tivadar, a Szabad Nép szerkesztőbizottságának tagja 1956. ápr. 15-én „A pártdemokrácia fejlesztéséért” c. cikkében megtámadta a felszólalókat, egyeseket, így Litván Györgyöt név szerint is. Matusek később, még Rákosi bukása előtt, a KEB utasítására sajnálkozását fejezte ki a közvetett elégtételt ígért Litvánnak, de ezt sem tartotta be.

68 Vas Zoltán (1903–1989) kommunista politikus. Rákosival együtt, ítélték el 1925-ben, 1945 után vezető gazdaságpolitikai funkciókat töltött be. 1953-tól háttérbe szorult, az új szakasz idején Nagy Imre támogatója. 1956-ban a SZÖVOSZ elnöke volt.

69 Csátár György: Az értelmiségi határozat néhány kérdéséről. Szabad Nép, 1956. szept. 23.

70 Utalás a népi kollégiumi vitára, ld. a Függelék.

71 Kerékgyártó Elemér (1956-ban az ELTE Dialektikus Materializmus Tanszékének vezetőhelyettese) Karácsony Sándor pedagógiai nézeteiről írott kandidátusi disszertációját 1956. szeptember 10-én a bírálóbizottság — késő éjszakába nyúló nyilvános vitaülés után — elutasította a munka „dogmatikus” szemlélete miatt. Ld.: Kertész György: Egy elvetett disszertáció margójára, Szabad Nép, 1956. okt. 12.

72 Az Országgyűlés 1956. július 30–augusztus 3. közötti ülésszakán évek óta első alkalommal interpellációra került sor. Parragi György képviselő Hegedűs András miniszterelnökhöz intézett interpellációt a vallásoktatás tárgyában. A miniszterelnök válaszában elismerte, hogy történtek „túlkapások” (értsd: az iskolákban akadályozták a fakultatív hittanra való beíratásokat), de csak kis számban. Ugyanakkor azt állította, hogy a papság részéről hasonló, s nem kisebb számú visszaélés történt az ügyben, ami ellen határozott fellépést ígért. — Parragi képviselő egyébként elfogadta a választ.

73 Ld. Peéry Rezső: Mai magyar középiskolásaink világából. Új Hang, 1956. 9. sz.

74 Az idézet Illyés Gyula „Csizma az asztalon” c. 1941-ben megjelent könyvéből való. Ld. Illyés Gyula: Ítélnéd kell. Bp. Szépirodalmi, 1976. I. k. 669–670. old.

75 Valójában Révai József: A demokratikus nevelés szelleme c. 1947. december 12-én a Zeneakadémián tartott előadásán hangzott el az idézet. (Szikra, é.n.).

76 Dewey, John (1859–1952) amerikai filozófus és reformpedagógus.

77 Németh László (1901–1975) író. 1945–1950 között Hódmezővásárhelyen óraadó tanár volt. Oktatási reformjavaslata 1945-ben jelent meg „A tanügy rendezése” címmel.

78 A kísérletiségi az ötvenes években az általános iskolai tanulmányokat lezáró vizsga volt, melyet szovjet mintára vezettek be.

79 Az utalás a Petőfi Kör 1956 tavaszi történelemszövületére vonatkozik, ld. 12. sz. jegyzet.

80 Az akkori miniszterelnök: Nagy Imre.

81 Apáczai Csere János (1625–1659) pedagógus, író. A gyulafehérvári kollégium éléről került 1656-ban Kolozsvárra, ahol modern nyugati mintájú oktatást kívánt megvalósítani. — Tessedik Sámuel (1742–1820) teológus, pedagógus, szarvasi mezőgazdasági iskolája 1780–1806 között működött. — Népi kollégiumok Magyarországon — a háború éveiben létrehozott Bolyai ill. Györfy Kollégium mintájára — 1945 és 1949 között működtek. A munkás ill. paraszti származású fiatalok számára egyetemi ill. középiskolai továbbtanulási lehetőséget nyújtó és sajátos autonóm közösségi nevelési elvekkel kísérletező népi kollégiumokat a sztálinista pártvezetés 1948-tól több ízben bírálta, végül felszámolta őket.

82 Lázár György: A magyar pedagógia visszavonulási taktikája. Társadalmi Szemle, 1950. 3–4. sz.

83 Fazekas Erzsébet (Gerő Ernőné, 1900–1967), történész, 1956-ban az ELTE Új és Legújabbkori Történelmi Tanszékének vezetője. — Lengyel Klára a Lenin Intézet tanára.

84 1955-ben a Nagy Imre-féle új szakasz politikát visszavonó márciusi határozatot követően az ország egyeteméről számos hallgatót zártak ki, akik nem értettek egyet, ill. tiltakoztak a resztalinizációs irányvonal ellen.

85 A Kossuth Kör Debrecenben a Petőfi Körnek megfelelő értelmiségi vitakör volt. Titkára a debreceni egyetem tanársegéde, Für Lajos történész (1990-től honvédelmi miniszter) volt.

86 Szalay Sándor (1909–) atomfizikus, 1940–1968 között a debreceni egyetem Kísérleti Atomfizikai Intézete igazgatója. — Barta János (1901–1988) irodalomtörténész, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem professzora 1951–1972 között.

87 Lipták Tamás (1930–) matematikusról van szó.

88 Otta Istvánné a Kossuth Zsuzsa Gimnázium igazgatója volt (férje, Otta István vezérőrnagy a néphadsereg politikai fősoportfőnökhelyettese 1956-ban).

89 Nagy Imrét, miután 1955. áprilisában KV határozattal visszahívták a kormányban és a pártban viselt tisztségeiből, PB határozattal kötelezték a Közgazdaságtudományi Egyetem agrárgazdaságtani tanszékén betöltött egyetemi tanári székéről való lemondásra is. Professzori székét közvetlenül a forradalmat megelőzően kapta vissza.

90 Az 1956. június 27-i sajtóvitát Huszár Tibor elnök azzal rekesztette be, hogy a vitát néhány nap múlva folytatják. Erre az MDP KV Petőfi Kört elítélő határozata miatt nem kerülhetett sor.

91 A füredi tanácskozás idejére ld. 5. sz. jegyzet. Eppen a vita folytatása idején számolt be róla a sajtó, ld. pl. Faragó László: A „füredi platform”. Irodalmi Újság, 1956. okt. 13. Ld. a Függelékben a dokumentumok között.

92 Kiss Gyula (1915–) tanító, 1953–56 között miniszterhelyettes. 1956 után általános iskolai igazgató, vezető szakfelügyelő. — Kónya Albert (1917–1988) fizikus, 1952–53-ban oktatásügyi miniszterhelyettes, 1956–57-ben oktatásügyi miniszter. 1957-től a Budapesti Műszaki Egyetemen professzor.

93 Freinet, Célestin (1896–1967) francia tanító, az aktív iskola (ld. 45. sz. jegyzet) egyik vezető képviselője.

94 Foerster Friedrich Wilhelm (1869–1966) német pedagógus és szociológus, a valáskereső pedagógia egyik kiemelkedő képviselője.

95 Pedológia — a gyermek-tudomány vázlata.

96 Az oktatásügyi miniszter 1953–56 között Erdey-Grúz Tibor (1902–1976) kémikus volt. A hivatkozott cikk: Köznevelésünk helyzete és feladatai. Társadalmi Szemle, 1954. 3. sz.

97 = a megváltoztatandók megváltoztatásával, a megfelelő tényezők megváltoztatásával.

98 Herbart, Johann Friedrich (1776–1841) német filozófus és pedagógus, a modern pedagógia megalapítója. A nevelés három funkciója: kormányzás — oktatás — vezetés, fegyelmelés.

99 Nagy László (1857–1931) pedagógus, gyermekpszichológus, a gyermektanulmány nemzetközi híró úttörője. A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumának alapítója és vezetője.

100 Földes Ferenc (1910–1943) filozófiai és pedagógiai író, ihégális kommunista.

101 Kemény Gábor (1883–1948) tanár, oktatáspolitikus, 1945 után a pedagógus szakszervezet elnöke, a Vallás- és Köznevelési Minisztérium nevelési főosztályvezetője, az Országos Köznevelési Tanács alelnöke.

102 Berencz János: Az érdeklődés szerepe a nevelésben. Köznevelés, 1956. aug. 1.

103 A Rajk-per volt a legjelentősebb olyan magyarországi konstruált per, amely kommunista vezető politikusok ellen irányult (1949).

104 Lukács György (1885–1971) filozófus, esztéta, kommunista kultúrpolitikus. 1956-ban akadémikus, egyetemi tanár az ELTE-n, de nem taníthatott aktívan, mióta az 1949–50-es ún. Lukács-vita során „a szocializmusba való átmenet” és más kérdések kapcsán kialakított álláspontja miatt a pártvezetés súlyos bírálatban részesítette. — Hermann István (1925–1986) marxista filozófus, esztéta, kritikus; 1956-ban középiskolai tanár, ezidőben Lukács tanítványi köréhez tartozott. — Mészáros István (1930–) filozófus, kritikus, 1956-ban egyetemi tanársegéd, Lukács tanítványa. A forradalom után emigrált, Olaszországban, majd Angliában élt.

105 A köznevelési miniszter 1951–52-ben Darvas József (1912–1973, író, parasztpárti, majd kommunista társutas politikus) volt. A hivatkozott cikk: Az új tanév küszöbén (A Köznevelési Minisztérium aktíváján tartott beszéd), Köznevelés, 1952. szept. 1.

106 Leonov, Leonyid Makszimovics (1899–?) szovjet–orosz író. Az idézett cikk: Szovjet írók nyilatkozata a belgrádi Politikában. Szabad Nép, 1956. okt. 10.

- 107 Kosáry Domokos (1913—) történész, 1945–49 között a Történettudományi Intézet igazgatója, egyetemi tanár. 1949-ben állásától megfosztják, 1954–57 között az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója. 1957-ben letartóztatják, 1960-ban szabadul. 1990-től az MTA elnöke.
- 108 Bakonyi Pál felszólalásának vége az eredeti jegyzőkönyvből hiányzik.
- 109 Kairov, Ivan Andrejevics (1893–1978) szovjet—orosz pedagógus, 1949–56-ban az orosz föderáció közoktatásügyi minisztere. Pedagógia c. könyve az ötvenes években a tanárszakos egyetemi hallgatók számára kötelező tankönyv volt.
- 110 Valószínűleg Mezei Gyula (1926—) tanárról, művelődéspolitikusról van szó, aki 1956-ban a Pedagógus Szakszervezet Központi Vezetőségének osztályvezetője volt. A hetvenes-nyolcvanas években a Fővárosi Tanács művelődési főosztályának vezetője.
- 111 Papp Györgyné felszólalásának eleje az eredeti jegyzőkönyvből hiányzik.
- 112 Ma Szentlélek tér (Budapest III. kerület).
- 113 Bod Péter (1924—) közgazdász, 1956-ban az ELTE politikai gazdaságtan tan székiének docense.
- 114 Gergely Sándor (1896–1968) író, 1953 után a sztálinista írók csoportjának vezető alakja.
- 115 Utalás Háy Gyula író „Miért nem szeretem?” c. híres cikkére (Irodalmi Újság, 1956. okt. 6.), melynek főszereplője „Kucsera elvtárs”, a sztálinista pártfunkcionárius prototípusa volt.
- 116 = a sztálinista restauráció híve.
- 117 Az Irodalmi Újság 1956. okt. 6-i száma. Háy Gyula fentebb (115. sz. jegyzet) említett cikkén kívül ebben jelent meg Méray Tibor Rajk Lászlót búcsúztató, a „habsburgi és sztálini önkényt” párhuzamba állító írása, Noybáczy Sándor „Különös emberek” c., a sztálinista pártfunkcionáriusokat támadó cikke, stb.
- 118 Kardos László (1918–1980) etnográfus, szociológus, pedagógus, a Györfly Kolégium igazgatója, 1946–48-ban a NÉKOSZ főtítkára, 1951–56-ban a Néprajzi Múzeum főigazgatója. A forradalom után — elsősorban Nagy Imre 1955–56-os vita-iratainak Nyugatra csempészéséért — életfogytiglani börtönrre ítélték.
- 119 A fiatal írók memorandumáról ld. a 60. sz. jegyzetet.
- 120 Az idézet Nagy Imre kormányfői programbeszédéből való, amelyet az Országgyűlés ülészakán mondott el 1953. július 4-én. Ld. Nagy Imre: Egy évtized. II. kötet. 349–376. old.
- 121 Temesi Alfréd (1911–1978), 1952–1956 között a Fővárosi Tanács oktatási osztályának vezetője, 1956 után gimnáziumi igazgató.
- 122 Losonczy Géza (1917–1957) újságíró, kommunista politikus. 1945 után a Szabad Nép szerkesztője, 1949–51-ben népművelési miniszterhelyettes. 1951-ben konstruált perben elítélik, 1954-ben rehabilitálják. 1955–56-ban a Nagy Imre vezette pártellenzék egyik legjelentősebb alakja. A forradalom alatt államminiszter, Romániába deportálják. 1957 áprilisában letartóztatják, decemberben a börtönben máig tisztázatlan körülmények között meghal. — Hivatkozott cikke: Értsük meg egymást. Válasz Friss Istvánnak. Szabad Nép, 1956. okt. 11.
- 123 Somodi István (1925—) jogász, agrármérnök, 1956-ban a Földművelési Minisztérium elnöki osztályának vezetője.
- 124 = Tudományos Minősítő Bizottság
- 125 Nagy Elek esztergályos, a forradalom idején a Csepeli Központi Munkástanács elnöke.
- 126 A Kínai Kommunista Párt központi napilapja, amely akkor az 1956 elején kiadott Mao Ce-tung-féle jelszót — „Virágozzék száz virág, versenyezzék száz iskola!” — hirdette, bizonyos fokú pluralizmust engedélyezve pl. a kulturális életben. A kampány később éppen a magyar forradalom következtében abbamaradt.

- 127 Mérei Ferenc: A gyermek világnézete c. könyve 1945-ben jelent meg.
- 128 Székely Endréné: A marxista pedagógia tudomány helyzete és feladatai hazánkban. Társadalmi Szemle, 1956. 2. sz.
- 129 = a tényből következően.
- 130 Nagy Sándor (1916—), 1954—59 között a Pedagógiai Tudományos Intézet igazgatója, 1959-től az ELTE pedagógiai tanszékvezetője.
- 131 Domokos Lászlóné sz. Löllbach Emma (1885—1966) tanár, az 1915—1949 között működött budapesti Új Iskola megalapítója és igazgatója, Nagy László tanítványa.
- 132 Pauler Ákos (1876—1933) filozófus, 1921—25-ben az Országos Köznevelési Tanács elnöke.
- 133 Tatal Örnagy keresztnévét nem sikerült felderíteni. Még hosszú évekig a BM útlevelesztály vezetőjeként tevékenykedett.
- 134 Ld. 69. sz. jegyzet.
- 135 = Társadalom- és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat.
- 136 A „Dolovoai nábob leánya” Herczeg Ferenc színműve. 1895-ben jelent meg.
- 137 A Városliget szélén álló Regnum Marianum templomot 1950-ben bontották le: helyére került a Sztálin-szobor. Valószínűleg ez volt az első alkalom, amikor a nyilvánosság előtt elhangzott a szobor eltávolításának szükségessége.
- 138 Nyikita Szergejevics Hruscsovnak, az SZKP főtitkárának 1956. február 25-én, a párt XX. kongresszusán elhangzott ún. titkos beszédéről van szó Sztálin híbáiról és bűneiről. A beszéd szövegét akkor nem tették közzé (hivatalosan csak 1988-ban publikálták), de a nyugati rádióadások és a léggömbakciók eredményeképpen 1956 nyarán és őszén széles körben ismerték.
- 139 Tóbiás Áron újságíró, a Magyar Rádió munkatársa. 1957-ben az ún. „kis fróperben” (Fekete Gyulával, Varga Domokossal, Molnár Zoltánnal együtt) ítélték el.
- 140 Dottrens, Robert (1893—1983) svájci pedagógus, a Nemzetközi Nevelésügyi Hivatal egyik alapítója.
- 141 Wallon, Henri (1879—1962) francia pszichológus, a párizsi Sorbonne egyetem professzora.
- 142 Az 1928—1942 között megjelenő Magyar Pszichológiai Szemle a háború után egy évfolyamot ért meg, 1947-ben. Az elhangzott ígérettel szemben valójában csak 1960-ban indult újra Magyar Pszichológiai Szemle. Új Sorozat néven.
- 143 Szondi Lipót (1893—1986) pszichológus, elmeorvos, 1945-től Svájcban élt. Emberi arcképek szimpátia alapján való kiválasztásán alapuló módszerét, az ún. Szondi-tesztet széles körben alkalmazza a klinikai pszichológia.
- 144 Az országgyűlés 1955. november 15—17-i ülészakán, az 1956. évi népgazdasági terv vitája során.
- 145 A Petőfi Kör orvosi vitáját 1956. október 23-án délután és este tartották az ELTE Gólyavár épületében. Jegyzőkönyvét sorozatunk VII. kötete közli.
- 146 Ratkó Anna (1903—1981) kommunista politikus, 1949—50-ben népjóléti, 1950—53-ban egészségügyi miniszter. Miniszteri működése alatt egy háború előtti terhességmegszakítást tiltó rendelet szigorú alkalmazását rendelte el. Ennek nyomán jelentősen nőtt a születések száma. Az ötvenes évek első felében születetteket neveztek Ratkó-bébi-nek, s az időszakot — ha ilyen vonatkozása merült fel — Ratkó-korszaknak.
- 147 Ld. A Központi Vezetőség határozata a köznevelés helyzetéről és feladatairól. Társadalmi Szemle, 1954. 1. sz.
- 148 = Vallás- és Köznevelési Minisztérium.

149 A Gorkij Iskola 1952–56 között működő, javarészt pártfunkcionáriusok gyermekei számára létesített szovjet mintájú, tízosztályos iskola volt. Az iskola az Ajtósi Dürer soron, az István Gimnázium épületében kapott helyet, a tanítás jelentős részben orszul folyt.

150 1956-ig létezett a pártfunkcionárius gyermekek számára fenntartott óvoda, az ún. Rákosi-óvoda. Lehetséges, hogy 1956 őszén már tervbe vették a hasonló intézmények felszámolását.

151 Ld. 89. sz. jegyzet. Október 13-án közölte a Szabad Nép a Politikai Bizottság határozatát Nagy Imre pártba való visszavételéről.

152 A Petőfi Kör Jugoszláviáról szóló vitájára nem került sor.

153 Szombathelyen a Petőfi Kör mintájára 1956 nyarán — a sajtóvitát és a Petőfi Kört elítélő KV-határozatot követő feszült légkörben — alakult meg a Vasvári Kör, a Vas megyei fiatal értelmiségiek vitafóruma. Titkára Horn Miklós tanár volt.

154 Az MDP KV Petőfi Kört elítélő határozatának időpontja. A határozat szövegét ld. sorozatunk IV. kötetének függelékében.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

FÜGGELEK

Dokumentumok

A Petőfi Kör vitája A népi kollégiumok nevelési tapasztalatai 1956. szeptember 19.

A Petőfi Kör 1956. június 27-i sajtó vitáját követő június 30-i párthatározat után hosszú nyári szünet következett. A Petőfi Kört, ill. vitáit ugyan a Belügyminisztérium nem tiltotta be, mint azt több „hivatalos” történelmi mű is állította a hetvenes-nyolcvanas években (lásd többek között: Balogh Sándor és szerzőtársai: A magyar népi demokrácia története, 1944—1972. Kossuth, 1978. 269. p. és A szocializmus útján. Szerk. Szabó Bálint. Akadémiai Kiadó. 1980. 160.p.). de a párt és a DISZ vezetése a nyáron lehetetlenné tette újabb viták rendezését. Miután a Petőfi Kör vezetősége nem volt hajlandó hitet tenni a Kört elítélő párt-határozat mellett, a július 4-re meghirdetett köznevelési vitát is elhalasztották formai kifogásra hivatkozva.

Rákosi menesztése után (1956. július 17.) folytatódtak az új vezetés, különösen Gerő Ernő támadásai a Petőfi Kör ellen. A Kör vezetősége azonban augusztusra újjarendezte sorait és szeptember 19-re összehívta első őszi vitáját „A népi kollégiumok nevelési tapasztalatai” címmel. Még Rákosi uralkodása idején rendezte meg a Petőfi Kör június 9-én a Kossuth Klubban a volt népi kollégisták találkozóját, ahol a DISZ vezetői önkritika nyilatkozatokra kényszerültek. Logikus, hogy az első jelentős és nagyobb tömeget is mozgósító őszi vita a népi kollégiumokról, ill. a NÉKOSZ-ról szólt. 1948—49-ben a rákosista vezetés Révai József vezényletével éppen a népi kollégistákat sértette végig és alázza meg, természetes, hogy a harmincas éveiben járó és éveken át a háttérbe szorított, börtönbe zárt vagy megalázó önkritikára kényszerített egykori népi kollégisták igen nagy számban jelentek meg a Petőfi Kör tavaszi vitáin, vettek részt a politikai életben és befolyásolták személyükben is a Kör politikai munkáját, a Kör vezetésében résztvevő egykori népi kollégistákat. (Ne feledjük, hogy Tanczos Gábor is nékoszista volt).

Az első őszi vitát is eredetileg a Kossuth Klubban akarták megrendezni, de a megjelentek nem fértek el, és így került sor a filozófiai vita által teremtett precedenst követve a második „átsétálásra” ezúttal az ELTE közeli Gólyavárába, ahol több mint ezren gyűltek össze, ill. szorultak ki a teremből.

A vitát Pataki Ferenc vezette és Gyenes Antal, a Népi Kollégiumok Országos Szövetségének egykori elnöke tartott bevezető előadást, majd Tanczos Gábornak a nyári történésekre visszatekintő politikai elemzése után 10 felszólaló foglalkozott a népi kollégiumok múltjával, tapasztalataival, felszámolásukkal és az újjászervezés lehetőségeivel.

A felszólalók a következők voltak:

Györffy Sándor történész, akkor a Párttörténeti Intézet osztályvezetője, a NÉKOSZ volt vezetője

László Imre közgazdász, akkor a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektorhelyettese, volt népi kollégista

Kemény István középiskolai tanár, volt népi kollégista

Sándor András, akkor sztyálinvárosi író és újság szerkesztő

Varga Péter fizikus, a Központi Fizikai Kutató Intézet munkatársa

Márkus István szociográfus, a NÉKOSZ Valóság c. folyóiratának egykori szerkesztője

Somodi István jogász és agronómus, akkor a Földművelésügyi Minisztérium főosztályvezetője, volt kollégista

Lázár György tanár, az Apáczai Csere János Gimnázium volt igazgatója,

egy orvostudományi egyetemi tanársegéd és a Hazafias Népfront VII. kerületi bizottságának egy tagja.

A Petőfi Kör „NÉKOSZ vitájának” jegyzőkönyve ma már nem megállapítható okokból nem maradt fenn, a volt Párttörténeti Intézetben sem sikerült nyomára lelni. Valószínűleg a jegyzőkönyv leírója munkájával nem készült el 1956. október 23-ig és a forradalom után a megbízás számára érvénytelennek tűnt.

A vitát megörökítette a korabeli filmhíradó, amely rövid, talán 2 perces felvételt készített, és tudósítottak róla a korabeli napilapok. Felelevenítésére más lehetőség nem lévén, közöljük a Szabad Ifjúság 1956. szeptember 20–21-i és a Magyar Nemzet szeptember 21-i tudósításait.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Meghívó

A DISZ Petőfi Köre szeptember hó 19-én (szerdán) este fél 7 órai
kezdettel

ANKÉTOT RENDEZ

„A népi kollégiumok nevelési tapasztalatai”
címmel.

Előadó és vitavezető:

Pataki Ferenc aspiráns, a DISZ Központi Vezetőségének tagja

Belépés csak meghívóval.

A meghívó egy személyre szól.

Az ankét helye: Kossuth Klub (VIII., ker., Múzeum u. 7.)

A DISZ Petőfi Kör Vezetősége

Országos Széchényi Könyvtár

Minél gyorsabban hívjuk életre a népi kollégiumokat Vita a DISZ Petőfi Körében

A nyári szünet után szerdán este rendezte meg első vitáját a DISZ Petőfi Kör: Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Ságvári előadótermében többszáz főnyi hallgatóság előtt Tanczos Gábor elvtárs, a kör egyik vezetője mondott bevezetőt.

Hangoztatta: a nagy érdeklődés, a megjelentek nagy száma azt mutatja, hogy a Petőfi Kör iránti szeretet és bizalom nem csökkent a hosszabb nyári szünet után sem. Ebben az időszakban — mondotta — egy ember kilépett körünkől és 800-an kérték felvételüket.

Az elmúlt időszakban — folytatta — az akkori sajátos helyzet következtében — több ízben szóbakerültek vitáinkon sajátosan belső párt ügyek is. Világos, hogy hazánkban minden közügy egyben párt ügy is. Hiszen mindenért a kommunisták és a kommunisták pártja felelős. De látnunk kell azt is, hogy vannak és lesznek olyan kérdések, melyeknek hozzáértő elemzése és a felelősségteljes eldöntése csakis a párt keretein belül, a párt vezető szerveiben helyes és indokolt. Ez azonban korántsem jelenti, hogy a jövőben ki akarnánk rekeszteni lényeges társadalmi, politikai problémákat megbeszéléseinkről.

Tevékenységünk alapja a Párt Központi Vezetőségének július 18—21-i határozata, a magunk szerény eszközeivel is hozzá szeretnénk járulni a szocialista demokratizmus megerősítéséhez.

A közelmúltban több imperialista rádióadás emlékezett meg a Petőfi Körről olymódon, mintha a Petőfi Körhöz reményeket lehetne fűzni valamely népi demokrácia ellenes, szocializmus ellenes fellépés számára. Sajnos, néhány hazai gyűlési előadó is, mintha csak innen merítette volna értesülését; a Petőfi Körhöz kapcsolódó, népi demokráciákhoz hű értelmiséget sértően, bántóan foglalt állást. Ne reménykedjék senki sem abban, hogy a Petőfi Kör és általában a fiatal magyar értelmiség hűtlen lesz éltető eleméhez, hazájához, a szocializmus eszméjéhez — mondotta a hallgatóság viharos tapsa közepette.

PATAKI FERENC a NÉKOSZ nevelési tapasztalatairól

Ezután Pataki Ferenc elvtárs, aspiráns, a DISZ Központi Vezetőségének tagja tartott előadást „A népi kollégiumok nevelési tapasztalatai” címmel.

Pataki elvtárs hangoztatta, hogy a volt népi kollégiumi mozgalom történelmi érdekment kell felfognunk azt, hogy utat tört a munkás és paraszti származású fiataloknak az értelmiségi hivatás felé, még a proletárdiktatúra kivívása előtt. Az a párthatározat, amely a NÉKOSZ ismeretes hibáit tárta fel — az egyoldalú paraszti osztálybázisra való támaszkodást, a szakmai képzés elhanyagolását, az eszmei, politikai nevelés fogyatékoságait egyes kollégiumokban — egyoldalú túlzásokat is tartalmazott és ezért, bár megszabta a tennivalók helyes irányát, megnehezítette a fejlődést. Utána bizonyos túlbuzgóság jelentkezett, amely minden kollégiumban ugyanazokat a hibákat kívánta felfedezni. Ez károkat okozott.

A népi kollégiumi mozgalom megítélésének bizonyos egyoldalúságát magyarázza a sztálini politikai légkör, amelyben bizalmatlanság nyilvánult meg a fejlődés nemzeti sajátosságai iránt. Az előadó annak a véleményének adott kifejezést, hogy a pártnak a NÉKOSZ-mozgalomról adott új értékelésre van szükség a volt NÉKOSZ vezetőinek, Kardos és Gyenes elvtársaknak működését illetően is.

Pataki elvtárs a továbbiakban arra mutatott rá, hogy az ifjúság közösségi nevelésében nélkülözhetetlen az önkormányzatnak az az elve, amely a népi kollégiumokban érvényesült. Az utóbbi években bizalmatlanság övezte az ifjúsági önkormányzat gondolatát. Olyan felfogás alakult ki, mintha ez szükségképpen a párt irányvonala ellen nyilatkozhatnék csak meg. A mi viszonyaink között azonban az ifjúsági önkormányzat szerepe az, hogy előkészítsen a szocialista demokrácia gyakorlására.

— A NÉKOSZ — mondotta a továbbiakban — a közösségi cselekvésen keresztül nevelt. Ezt azért érdemes hangsúlyozni, mert ma egész nevelési rendszerünk egyik gyengéje a közvetlen, élőszóbeli nevelőhatás előtérbe helyezése — a közösségi cselekvés nevelőhatásának felhasználása helyett.

A NÉKOSZ a maga gyakorlatában helyesen közelítette meg a nevelési ideált is. A későbbi esztendőkből a Sztálin, vagy Rákosi elvtárs körül kialakult kultusszal, vagy az elképzelt szocialista emberrel igyekeztek megteremteni ezt a nevelési ideált.

A NÉKOSZ a társadalom egészséges, progresszív erőinek, a kommunistáknak harcaihoz kapcsolta a fiatalságot, a honismereti mozgalom, és az aktív társadalmi munka ezer válfaja segítségével. A NÉKOSZ ilyen módon alkalmas volt arra, hogy kereteiben a fiatalok a gyakorlatban éljék át a szocialista erkölcsöt, ismerjék meg a szocialista világnézetet. A XX. kongresszus szellemének érvényesülése most ismét megteremti a feltételeket az ilyen közösségek létrehozásához.

— Ma a diákok egy része úgy vélekedik, hogy a kollégiumi rendszer érinteni fogja személyi függetlenségét. Bizonyára megváltozik majd ez a vélemény, ha megértjük, hogy a kollégiumi rendszer lényege a szocialista demokratizmus.

Az új helyzetben sok megoldandó kérdés vár a kollégiumi mozgalom újjászületésére; de ez nem lehet ok arra, hogy elodázzuk a cselekvést, hiszen éppen a munka során kell megfelelő tapasztalatokat szerezni. Minél hamarébb létre kell hoznunk az új kollégiumokat, — és nemcsak az egyetemisták és középiskolások részére, hanem az ifjúság körében is, sőt — mint néhány író korábban javasolta — a téli parasztskólák megszervezésénél is fel lehet használni a kollégiumi elveket.

Javaslatok:

A régi kollégisták közül is nevezzenek ki az új kollégiumokba igazgatókat — állítsanak fel kísérleti iskola-kollégiumokat

A vitához elsőként Györfy Sándor elvtárs szól hozzá. Hangoztatta, hogy a Politikai Bizottság határozata a népi kollégiumi mozgalomról nagy örömet váltott ki a fiatalság soraiban. Elmondotta, hogy annak idején a NÉKOSZ kommunista vezetői túlzott önkritikát gyakoroltak és ez is alapjául szolgált a Politikai Bizottságnak a NÉKOSZ-ról annak idején meghozott határozatához. Igaz, hogy a népi kollégiumokban je-

lentkezett a népi romantika és a narodnyikizmus hibája —, de a jellemző mégiscsak az volt, hogy leküzdötték e hibákat. Ugyanezt lehet elmondani a nacionalizmus és sovinizmus hibáival kapcsolatban is. Győrffy elvtárs javasolta, hogy az Oktatásügyi Minisztérium nevezzen ki 150 volt népi kollégiumi vezetőt népi kollégiumi igazgatóvá, hogy ilyen módon lendületet adjon a mozgalom újjászületésének.

Kemény István középiskolai tanár arról beszélt, hogy a kollégiumi elhelyezés lehetősége nagymértékben csökkentené az általános iskolák munkás és paraszt tanulóinak lemorzsolódását. Az Oktatásügyi Minisztériumnak azonnal hozzá kellene látnia megfelelő kollégiumok felállításához, például a felszabaduló honvédségi épületek felhasználásával. Javasolta, hogy állítsunk föl kísérleti iskolai kollégiumokat, ahol az új oktatási és nevelési módszerek kutatására, gyakorlására volna lehetőség. Ezek az új magyar nevelés előőrsei lehetnének.

Nagy taps fogadta azt az indítványt, hogy az első népi kollégiumot Rajk László elvtársról nevezzék el.

Gyenes Antal és Somodi István a népi kollégiumok nevelési tapasztalatairól szölessak.

A vita lapzártakor még tart. Ismertetésére visszatérünk.

(Szabad Ifjúság, 1956. szeptember 20.)

Az új kollégiumi rendszert magának a diákifjúságnak kell kialakítania A Petőfi Kör vitája

Lapunk tegnapi számában ismertettük a Petőfi Körben a népi kollégiumok nevelési tapasztalatairól szerdán rendezett ankét első részét. Az alábbiakban beszámolunk az ankét további menetéről.

Gyenes Antal, a NÉKOSZ volt elnöke hangoztatta, hogy új értéklésre van szükség Mérei Ferencnek, a magyar pedagógia sokaíg mellőzött, kiváló művelőjének működését illetően is, hiszen a NÉKOSZ pedagógiai jelentőségét elsőként ismerte fel. Hangoztatta: az új népi kollégiumok kialakításánál szükség van a volt kollégisták segítségére, de az új kollégiumi rendszert a mai diákifjúságnak kell kialakítania egészen új körülmények között.

Somodi István felszólalása után Márkus István ismertette azt a memorandumot, amelyet az írók egy csoportja az ifjúság nevelési kérdéseiről még 1954-ben készített. E memorandumban többi között javasolták a kollégiumi rendszer felelevenítését és a téli parasztnépfőiskolák szervezését a DISZ keretében. A népfőiskolákon a parasztfiatalok az általános iskola befejezése után gyarapíthatnák szakmai ismereteiket, általános műveltségüket s ugyanekkor megismerkednének a közösségi élettel is. Hangoztatta, hogy a kollégiumi rendszer kialakítása csak az első lépés az ifjúság között végzett munka új formáinak megteremtésében. A kollégium önmagában nem lehet megoldás, emellett szükséges a munkás- és parasztfjúság nevelésének új formáit is kutatni.

László Imre, a Közgazdasági Egyetem rektorhelyettese bejelentette, hogy az egyetem három diákokthontát átszervezik kollégiummá.

— Az ifjúság zöme — mondotta — rokonszenvezik a kollégiumi rendszer gondolatával. Ugyanakkor, mert sokan nem ismerik a kollégiumi élet kérdéseit, szükséges volna, hogy a volt népi kollégisták látogassák meg a diákszállók lakóit és mondják el élményeiket. Az egyetemisták 25—30 százaléka, köztük sok jó tanuló és társadalmi munkás is, úgy vélekedik, hogy a kollégium a diákok uniformizálásához vezet. A kollégiumoktól az egyéniség kibontakozását féltik. Az oktatók között pedig számosan attól tartanak, hogy az önkormányzatból „diákuralom” fog kialakulni. E véleménnyel szemben hangoztatta, hogy a diákifjúságot felnőttként kell kezelni és meg kell hallgatni, figyelembe kell venni véleményét. A kollégiumok szervezéséről magasszintű vita folyik, de nem elégséges a gyakorlati munka irányítása. A kollégiumok szervezésénél elengedhetetlen a társadalmi segítség és ellenőrzés.

László Imre bejelentette azt is, hogy a három közgazdasági kollégium valamelyikét Rajk Lászlóról nevezik majd el.

Varga Péter, a Központi Fizikai Kutató Intézet munkatársa arról beszélt, hogy a fiatal kutatók szívesen támogatják majd a kollégiumokban folyó szakmai munkát.

Lázár György, az Apáczai Csere gimnázium volt igazgatója, a kollégiumok szervezésének irányítására 40—50 tagú felelős bizottság megalakítását sürgette. E kérdésre Pataki Ferenc vitavezető nyomban megadta a választ, amikor közölte, hogy már megalakult ilyen bizottság és a közeljövőben munkához is lát.

Az ankét Tánczos Gábor zárszavával ért véget.

(Szabad Ifjúság, 1956. szeptember 21.)

Ember Mária:

A népi kollégiumok nevelési tapasztalatai

Ankét a Petőfi Körben

EZREN GYÜLTEK ÖSSZE az őszi évad első Petőfi-köri estjén, 19-én, szerdán fél hétkor — nem is lehetett a Kossuth Klub helyiségeiben megtartani, hanem az érdeklődők átsétáltak az Eötvös Loránd Tudományegyetem »Gólyavár«-ába, s még ott sem jutott hely mindenkinek.

Bevezetőben Tánczos Gábor, a kör titkára, ismertette a szeptember—október havi programot. »Úgy tűnik — mondotta végül —, hogy a szeretet és a bizalom nem csökkent a Petőfi Kör iránt a hosszú nyári időszak alatt sem. Tagjaink sorából kilépett egy embert, felvételt kért nyolcszáz.« A legközelebbi program jövő szerdán, 26-án a Társadalom-és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulattal közösen, a gazdasági vezetés kérdéseinek vitája lesz, Péter Györgynek, a Központi Statisztikai Hivatal elnökének vezetésével.

AZ ANKÉT Pataki Ferenc aspiránsnak, a DISZ Központi Vezetősége tagjának előadásával kezdődött. Előjáróban örömmel üdvözölte a Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága vasárnap közzétett határozatát a kollégiumi mozgalomról. Ez a határozat régi, fájdalmas igazságtalanságot tesz jóvá, amikor korrigálja az 1848-as NÉKOSZ-elleni párt-határozatot. »Annak alapja — mondotta Pataki Ferenc — az akkori

bizalmatlanság volt a nemzeti sajátosságokkal szemben, s a Tájékoztató Iroda Jugoszlávia elleni határozatának talaján sarjadt. Különösen most, a XX. kongresszus után, világos az a kár, amit annakidején a NÉKOSZ felszámolása okozott.» Pataki Ferenc előadói beszédében azt is kívánta még, hogy adjanak új értékelést Kardos László és Gyenes Antal, a NÉKOSZ volt vezetői munkásságáról, olyan széles nyilvánosság előtt, mint amilyen előtt 1948-ban megbélyegezték őket. Beszélt Pataki Ferenc a saját felelősségéről is, amiért akkoriban részt vállalt a NÉKOSZ felszámolásából.

Önkritikával kezdte az első felszólaló is, Györffy Sándor, a Párttörténeti Intézet osztályvezetője. Majd a NÉKOSZ elleni 1948-as határozat és a Rajk-per kapcsolatát elemezte. Még e felszólalás közben javaslat érkezett az elnökséghez, hogy az első felállítandó kollégium viselje Rajk László nevét — és a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem jelenlevő rektorhelyettese, László Imre nyomban be is jelentette, hogy az egyetemükön már szervezés alatt álló három új kollégium valamelyike ezt a javaslatot magáénak fogja tenni.

»MEGBESZÉLÉSÜNK KÖZÉPPONTJÁBAN a Politikai Bizottság határozatának megvalósítása áll« — mondotta Györffy Sándor és ezen az estén valóban jóval kevesebb szó esett a múlttól, mint a jelen feladatairól. Kemény István tanár felszólalásában a munkás ifjúság helyzetének keresztszámát adta, számszerűen kimutatván, hány gyerek iratkozik be évente általános iskolába, hány végzi azt el, az általános iskolát végzetekből viszont hány jut tovább középiskolába, a középiskolát végzetek közül végtére hány jut egyetemre. E helyzet tudományos feltárását követelte, hogy abból következtetéseket vonhassunk le a jövő feladatokra nézve, és azt javasolta, indítson az Oktatásügyi Minisztérium általános felmérési munkát, mindenekelőtt a külső Angyalföldön.

Ehhez a javaslatához azután számosan csatlakoztak, s egyáltalában jellemző volt erre a Petőfi-köri estre a részt kérés a feladatokból: az Orvostudományi Egyetem egyik tanárságának intézete nevében ott, helyben vállalta, hogy orvosi szemszögből segítséget nyújtanak a felmérés munkájához; a Hazafias Népfront VII. kerületi bizottságának egyik tagja megígérte, hogy a saját kerületükben elvégzik ezt a »feltérképezést«; az Eötvös Loránd Tudományegyetem pedagógiai tanszéke több aláírással ellátott levélkét juttatott az elnökséghez, amelyben felajánlotta segítségét az angyalföldi szociografikus vizsgálatoknál; Sándor András író bejelentette, hogy megszervezi ezt a munkát Sztálinvárosban; a Szikra Könyvkiadó jelen volt munkatársai közölték, hogy 1957 elejétől kezdve sorozatban megjelentetik a volt falukutatók műveit, és utána sor kerülhetne az itt elhatározott szociográfiai munkák kiadására stb.

De másfajta »vállalásokat« is hallhattunk az est folyamán. A Központi Fizikai Kutató Intézet egyik munkatársa elmondotta például, hogy az Intézet örömmel patronálna egy fizikus-matematikus szakkollégiumot, de szívesen eljárának előadásokat tartani középiskolás kollégiumokba is. És még ezenkívül is »sokat adhatnak a köz népi kollégisták a mai fiatalságnak — mondotta felszólalásában Gyenes Antal, a Társadalmi Szemle rovatvezetője: — elmondhatjuk nekik, hogyan építettük annakidején az életünket, megismertethetjük őket a mi tapasztalatainkkal«. Györffy Sándor javasolta, hogy az első kollégiumok igazgatóivá az Oktatásügyi Minisztérium önként jelentkező és most lehetőleg pedagógiai pályán mozgó volt NÉKOSZ-istákat nevezzen ki. A »felajánlásokat«, ezt az új szint a Petőfi Kör életében, nagy tapsok nyugtázták.

ELMONDTÁK AZONBAN a felszólalók azt is, hogy az újjáéledő kollégiumi rendszer még nem old meg mindent. Már Pataki Ferenc is beszélt ezzel kapcsolatban például az egyetemi reform elodázhatatlan szükségességéről. Annak a véleményének is kifejezést adott, hogy bár hatalmas munka, mégsem elég az egyetemek és középiskolák diákszállóinak visszaalakítása kollégiumokká — hanem az átszervezést ki kell terjeszteni az MTH-intézetekre, sőt, az üzemi leány- és legényszállásokra is. Kemény István elmondotta, hogy általános iskolai kollégiumokra is szükség van, a rossz környezetben élő gyermekek megmentése érdekében. Márkus István író is azt a nézetet vallotta, hogy »a népi kollégiumok újjászervezése csak az első lépés« — foglalkozni kell például a parasztfiatalok téli továbbképzésének gondolatával, a DISZ keretében téli parasztfőiskolát kell létesíteni stb. Utalt ezzel kapcsolatban az úgynevezett »Hűsz fiatal író platformjára«, amely 1954 végén nyilvánosságot nem, csupán támadásokat kapott, s amely többek között már akkor követelte a kollégiumi rendszerhez való visszatérést. (A jelenvoltak öröme szolgált, hogy az elnökség részéről bejelentették: a DISZ Központi Vezetősége utasította az Intéző Bizottságot, hogy vizsgálja felül két év előtti, e platformmal szemben elutasító álláspontját.)

Megállapították a résztvevők azt is, hogy a kollégiumi nevelés kérdései nem választhatók el életünk egészétől. Kollégiumi demokrácia csakis akkor lesz, ha a társadalomban sikeresen fejlődik tovább a demokratizmus.

A Petőfi Kör a továbbiakban is ehhez kíván hozzájárulni.

(Magyar Nemzet, 1956. szeptember 21.)

Országos Széchényi Könyvtár

M e g h i v ó .

A DISZ Petőfi Köre 1956. július 4.-én este 6 órai kezdettel ankétot rendez

a **XX. Kongresszus és nevelésügyünk néhány kérdése** címmel.

Vitavezetők: Jóboru Magda az oktatásügyi miniszter első helyettese.

Ágoston György a neveléstudományok kandidátusa, tanszékvezető.

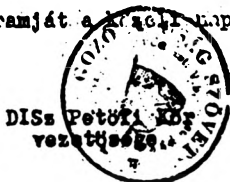
Az ankét helye: Kossuth Klub /VIII., Múzeum u. 7./

a DISZ Petőfi Kör vezetősége,

Kedves elvtárs!

A DISz Petőfi Körének vezetősége értesíti, hogy a július 4-re meghirdetett nevelésügyi vitát későbbi időpontban tartja meg. A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Főbizottsága jun. 30-án megvitatta a pedagógiai tudomány helyzetét a XX. kongresszus alapján. Esért a Petőfi Kör későbbi időpontban / még július hó folyamán / megtartandó pedagógiai vitáján az akadémiai vita tanulságait hasznosítva első sorban az iskolai nevelőmunka problémáit beszéljük meg.

A Petőfi Kör további nyári programját a következő napokban a sajtóban közzé tesszük.
Budapest, 1956. júl. 1.



a Petőfi Kör szeptember 28.-án 6 órai kezdettel ebédet rendez

"A MAGYAR NEVELÉSÜGY KÉRDÉSEI"

címmel.

Vitavezetők: Dr. Jéboru Magda az O.M. miniszter első helyettese,
Gosztónyi János DISz K.V. titkára.

Vita helye: Marx Károly Közgazdasági Egyetem. IX.kor. Dimitrov tér 8.

Belépés a Petőfi Kör tagjai számára a látogatási jeggyel /átvehető
VIII.kor. Múzeum u.7. d.u. 5-től . 10-ig./

DISz Petőfi Kör Vezetősége.



A „füredi platform“

Amikor a balatonfüredi neveléstudományi tábor elsőnapjainak megbeszéléseinek során (október 1-én) a napirendi vitában Ravasz János Kossuth-díjas pedagógus javaslatot tett a résztvevők körének Kiss Árpáddal, Vajda Györggyel, Prohászka Lajossal, Várkonyi Dezsővel és Szemere Samuval való kiegészítésére és javaslatát az értekezlet rövid vita után egyhangúan elfogadta, máris kialakult a füredi platform. A konferencia valamennyi — legalábbis azt hiszem, valamennyi — résztvevője rádöbbsent arra a felismerésre, hogy ha tudomásunk területén újabb káderlapokat kezdünk „felfektetni”, ha újból mérlesezni kezdjük szabadságunkat, akkor újból, s talán véglegesen elveszíthetjük biztató lehetőségeinket, végzetesen leszűkítjük az igazi magyar neveléstudomány, a valóban magyar művelődéspolitikai, a megújuló iskolai oktató- és nevelőmunka élénk táruzó lelkesítő távlatait.

A füredi táborozás legfőbb célja a pedagógiai kutatómunka előttünk álló feladatainak, a neveléstudomány kutatási tervének megvitatása volt, abban az új helyzetben, amelyet a XX. kongresszus, pártunk Központi Vezetőségének júliusi határozata és az értelmiségi határozat nyitott meg. A magyar értelmiség legjobbjainak nagyszerű felelőssége, a Petőfi Kör ébresztő, tette serkentő vitái, elsősorban pedig íróinknak a gondolatszabadság jegyében indított mozgalma a pedagógia kutatóit is magával ragadta. Így táborozásunk izzó, lelkes hangulatával, a nevelés és a neveléstudomány kérdéseinek szenvedélytől fűtött felvetésével és mélyreható elemzésével messze túlnőtt egy speciális szakma belső problémáinak feszegetésén. Túlnőtt mindezen, mert amit végeztünk, az nem csupán a Füreden megjelent mintegy ötven kutatónak és gyakorló pedagógusnak, hanem a magyar értelmiség legnagyobb létszámú gárdájának, a több mint ötezezer főt számláló pedagógustábornak az ügye. De túlnőtt azért is, mert amiről Füreden szó esett, az nemcsak a honi neveléstudományt, hanem a magyar tudományt általában is érinti.

A füredi megbeszélések véglegesen leszámoltak azzal a szégyenletes korszakkal, amelyet a tudományban is az önkény és minden önkény gyűlöletes fattyúhajtása, a dogmatizmus jellemezett. A dogmatizmus, amelynek tézisei (amint azt Mérei Ferenc Kossuth-díjas, a konferencia egyik legtevékenyebb résztvevője kifejtette): ne higgy természetes eszednek, rejtse el egyéniségedet és titkold el valódi érzelmeidet... Örökre leszámoltunk azzal a korszakkal, amelyet elárasztottak a steril fordítások, amelyben minden kérdésben a skolasztikus autosz epha*) tekintélyre döntött, s ahol az számított a legokosabb embernek (Zibolen Endre, a Pedagógiai Tudományos Intézet igazgatóhelyettesének szavaival szólva), aki a legfrissebb dokumentáció boldog birtokosának vallhatta magát. Soha többé nem engedjük visszatérni a rövidzárlatos pedagógia korszakát, amelyben „tudós”-nak számíthatott az, akinek szakmai műveltsége nem terjedt túl a kairovi neveléstani mű és néhány silány broszúra ismeretén, aki Kantot az eredendő bűnről szóló középkori tanítás felújítójaként idézte el és a nyugati pedagógusok egész sorát egy-egy fölényes, lebecsmérő jelzővel vélte helyesen jellemezni. Végleg meg kell szabadulnunk ettől a „stempliző” pedagógiától, amely fel-

* O mondta (tehát igaz). A skolasztikában Arisztotelész volt az „O”.

mérhetetlen károkat okozott a fiatal nevelők és tudásutánpótlásunk tagjainak képzésében, akiket a személyi kultusz és a tekintélyelv antihumánus korszakában nem tanítottak meg vitatkozni, nem tanítottak meg érvelni és bizonyítani, nem tanítottak meg gondolkodni. Egyszer s mindenkorra át kell törnünk annak a provincializmusnak a határait, amely a nyugati tudományos eredmények és a nyugati tudósok nézeteivel szemben való szabad vita előli szektás elzárkózásban megakadályozta, hogy pedagógiánk az egész világ tudományához hozzákapcsolódhassék, és a szovjet tudomány nagy eredményeinek, Makarenko gazdag életművének dús kiaknázásán kívül átvegye a nyugati országok kommunista és haladó polgári tudósainak számunkra is hasznosítható eredményeit, oktatásügyi intézményeinek, kísérleti iskoláinak korszerű tapasztalatait. De tudományunknak nemcsak térbeli, hanem időbeli határait is ki kell tágitani: nem tűrhetjük tovább (amint erre Nagy Sándor, a PTI igazgatója is rámutatott) azt az ahistorizmust, amely a neveléstudományt a sztálini korszakkal eredezteti, amely a kutatás egyes problémáihoz úgy közeledik, mintha azokat minden történeti előzmény, a megelőző kutatások eredményeinek semmibevetelével kellene megoldani, amely „kiracionalizálta” a középiskolai tanárképzésből a neveléstörténet tanítását, s amely a mi nagy magyar pedagógiai örökségünket, az Apáczaikat, a Nagy Lászlók, Kemény Gáborok stb. életművét még a legutóbbi időkben s még az aspiránsok előtt is eltitkolta...

A füredi megbeszélések során egy új magyar neveléstudomány és egy új magyar művelődéspolitikai programja bontakozott ki. Ennek az új magyar neveléstudománynak — akárcsak íróink új lendületet vett alkotó munkájának — alapjai a teljes szabadság és teljes felelősség. Teljes szabadság a kutatásban, a dogmák ledöntögetésében, az ész jogainak visszaállításában, a félelem nélküli kritikában, a „kényes” kérdések felvetésében és az előítéletek levetkezésében. Teljes felelősség a gyermek, a nép, a boldog jövő, a szocialista építés, végül a kutatás és a kritika etikai követelményei iránt. A ráció szabadsága egy új felvilágosodás-kor hajnalát fakasztja fel; az új felvilágosodást szocialista felvilágosodássá a ráció felelőssége teszi. A szocialista felvilágosodás honi pedagógiájának lesz a feladata, hogy a nevelésből az elmúlt évek során kirekesztett gyermekeket, a tudományból és a kutatómunkából kiszorított lélektant ismét a nevelés és a kutatómunka előterébe állítsa; ennek a pedagógiának lesz a feladata, hogy a neveléstudományt ismét a nevelés hatékony eszközévé, a pedagógusok mindennapi kenyérévé tegye. A sztálini korszak steril pedagógiájával szemben, amely nevelő és nevelt viszonyát egy irreális, nemlétező közegbe ágyazta, amelynek papirostársadalmában papirospedagógusok nevelték a papirosgyermeket (Zibolen E.), a mi pedagógiai szemléletünk alapja (miként a zárónyilatkozat mondja) „jelenünk, valóságunk, harcunk a társadalmi haladásért és ennek a haladásnak szocialista perspektívája. Ez a szemlélet egyszersmind garanciája annak, hogy pedagógiánk, amelyet türelmes és kitartó munkával kell továbbépítenünk, valóban az iskolákhoz, valóban népünk nevelőihez fog szólni.”

Az új magyar művelődéspolitikának — amint azt Mérei Ferenc megfogalmazta — tartalmában és formájában is magyarnak, ám ugyanakkor tartalmában és formájában is szocialistának kell lennie. Hazai talajból fakadt, speciálisan magyar törekvéseinket és intézményeinket, mint például az érettségihez kötött tanítóképzés ügyét vagy a népi kollégiumi mozgalmat nem pusztán aszerint kell megítélnünk, elvetnünk, vagy

„szocialistává fémjeleznünk”, hogy a Szovjetunióban főiskolai jellegű-e a tanítóképzés vagy sem, hogy a Szovjetunióban diákszállók vannak-e vagy nevelő jellegű kollégiumok, hanem aszerint, hogy az említett intézmények milyen nemzeti hagyományokban gyökereznek, s hogy népünk érdekei, a szocializmus magyarországi építésének igényei milyen nevelésügyi intézmények kialakítását követelik.

Ezeknek a gondolatoknak és törekvéseknek a jegyében alakítottunk hat napi szakadatlan vita, megbeszélés, boldog és ujjongó izgalom közepette a füredi platformot, a jövő, a jó szándék, a szocializmus, az alkotó optimizmus platformját. S miközben a füredi varázshegyen az új, szocialista felvilágosodás pedagógiájának távlatait próbáltuk nyitogatni, mindig a magyar nevelőkre, a tanyák, a falvak és a városok tanítóira és tanáira gondoltam. Szerettem volna, ha ők is részesei lehettek volna annak a lelkes hangulatnak, annak a bizakodó jövőbe tekintésnek, ami hatalmába kerített bennünket az új szellemi korszak hajnalán. Szeretném, ha a sokszor megfélemlített, bizalmatlan, a különféle illetékes és kevésbé illetékes utasítások elől sündisznó-állásba vonuló hatalmas pedagógustábor minden egyes tagja átérezné és átelné a szellem nagyszerű szabadságának és magasztos felelősségének lenyűgöző élményét. Most az a feladatunk, hogy a füredi platform gondolatait és még inkább érzelmi pátoszáat mindenfelé szétvigyük e hazában, hogy felszabadítsuk végre a szabadító magyar tanítót. Mert csak szabad, önállóan gondolkozó és alkotó, korlátaikat és félelmeiket levetkezett nevelők nevelhetnek szabad, önállóan gondolkozó, bátor, alkotó szocialista ifjúságot.

(Irodalmi Újság, 1956. október 13.)

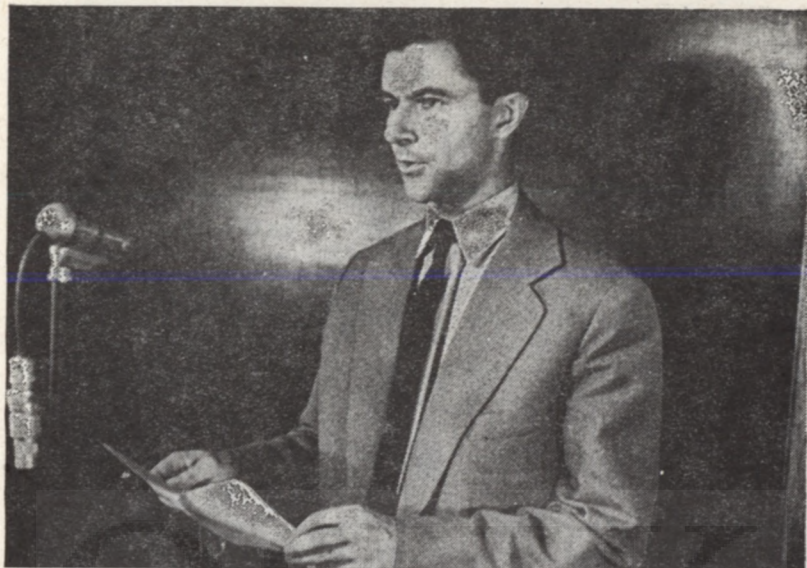
Országos Széchényi Könyvtár

A füredi platform aláírói

Bakonyi Pál	Járó Miklósné	Putsera Tibor
Bakonyi Pálné	Juhász Béla	Radnai Béla
Berencz János	Juhász Ferenc	Ravasz János
Bizó Gyula	Kardos Lajos	Simon Gyula
Borbély András	Kálmán György	Simon László
Both Béla	Kelemen László	Solymár János
Bus András	Kiss Árpád	Surányi Gábor
Buzás László	Komár Károly	Szabadi Ilona
Dobos László	Komlósi Sándor	Szabó Balázs
Durkó Mátyás	Kónya Albert	Szarka József
Faludi Szilárd	Kovács Zoltánné	Szávai Nándor
Farkas Domonkos	Lénárd Ferenc	Székely Endréne
Faragó László	Majzik Lászlóné	Szokolszky István
Fehérvári Gyula	Mezei Gyula	Tettamanti Béla
Felkai László	Mérei Ferenc	Tihanyi Andor
Garami Károly	Miklósváry Sándor	Tóth Lajos
Gordos István	Nagy Istvánné	Vadász Ferencné
Hadabás Ella	Nagy Sándor	Vajda György Mihály
Havril Andrásné	Pataki Ferencné	Vass István
Hegedűs András*	Pálfi György	Zibolen Endre
Jausz Béla	Poros Tamás	

Országos Széchényi Könyvtár

* Szegedi pedagógus. Nem azonos sem az akkori miniszterelnökkel, sem a Petőfi Kör titkárhelyettesével. A szerk.



Tánczos Gábor



Pataki Ferenc



Kemény István



Gyenes Antal

A felszólalókról

Az alábbiakban betűrendben közöljük a pedagógiai vita felszólalóinak rövid életrajzát. Néhány esetben csak korabeli, 1956-os foglalkozásukat tudjuk feltüntetni az eredeti jegyzőkönyvek alapján.

ALEXITS GYÖRGY (1899—1978) matematikus, egyetemi tanár. 1918-ban a KMP tagja, 1919-ben emigrál Ausztriába. Hazatérése után 1929-től középiskolai tanár. Részt vesz a Márciusi Front tevékenységében, 1944-ben Dachauba deportálják. 1945 után gimnáziumi igazgató, 1947—48-ban államtitkár, az MKP, majd az MDP tagja. 1948-tól egyetemi tanár, 1956—70 között az MTA Matematikai Kutató Intézete osztályvezetője, 1970—71-ben igazgatója. 1971-től nyugdíjas. Akadémikus (1948).

ÁGOSTON GYÖRGY (1920—) tanár. 1949—52-ben a Szegedi Állami Pedagógiai Főiskola igazgatója, az MDP tagja. 1952—59 között az ELTE pedagógiai tanszékének vezetője. 1959—90 között a szegedi egyetemen a pedagógiai tanszéken tanszékvezető egyetemi tanár. 1990-től nyugdíjas.

BAK JÁNOS MIHÁLY (1929—) történész. 1945—50-ben az ifjúsági mozgalmában tevékenykedik, majd középiskolai tanár, szakfelügyelő. Az MKP, majd az MDP tagja 1950-ig. A forradalom után emigrál, Nyugat-Németországban és Angliában tanul; 1959—63-ban a brüsszeli Nagy Imre Intézet munkatársa. 1968-tól a kanadai Vancouverben egyetemi tanár. 1989-től a budapesti 1956-os Kutatóintézet tudományos tanácsadója.

BAKONYI PÁL (1922—) tanár. 1950—53-ban az Oktatásügyi Minisztérium munkatársa, 1953—62 között a Központi Pedagógus Továbbképző Intézet pedagógiai tanszékének vezetője. 1963-tól nyugdíjba meneteléig az Országos Pedagógiai Intézetben dolgozik, 1963—73 és 1981—84 között főigazgatóhelyettes. 1985 óta nyugdíjas.

ELŐD NÓRA (1936—) tanár, dráma-pedagógus. 1956-ban a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem bölcsészkarának hallgatója, majd általános iskolai, középiskolai tanár, a Külkereskedelmi Főiskola tanára.

FARAGÓ LÁSZLÓ (1911—1966) tanár, pszichológus. 1947-től a Budapesti Pedagógiai Főiskola igazgatója és az Országos Neveléstudományi Intézet osztályvezetője. 1950-ben állásából eltávolították, középiskolai tanár. 1958-tól a Pedagógiai Tudományos Intézet munkatársa, 1962-től az Országos Pedagógiai Intézet tanára.

GOSZTONYI JÁNOS (1925—1985) tanár, parasztpárti, majd kommunista politikus. Népi kollégista. 1947—48-ban a Nemzeti Parasztpárt ifjúsági szervezetének főtitkára. 1948—50-ben a Magyar Ifjúság Népi Szövetsége alelnöke, 1950—56 között a DISZ KV titkára. 1957—58-ban a KISZ KB titkára, majd pártfunkcionárius. 1965—70 között a Népszabadság főszerkesztője, 1970—80 között művelődésügyi miniszterhelyettes, az MSZMP KB tagja, 1980-tól haláláig a Magyarok Világszövetsége főtitkára.

GYÖRGY LAJOSNÉ 1956-ban általános iskolai tanár; felszólalt a Petőfi Kör történešzvitáján is.

HEGEDÜS B. ANDRÁS (1930—) közgazdász. 1956-ban az ELTE politikai gazdaságtani tanszékén tanársegéd, a Petőfi Kör titkárhelyettese. MKP, majd MDP tag, 1956 után pártönkívüli. 1957-től a KSH munkatársa, 1958-ban letartóztatják és a Mérei-perben 2 évi börtönre ítélik. Szabadulása után fordító, kutatóintézeti közgazdász, szociológus, 1990-től az ELTE-n egyetemi docens, 1988-ban a TIB alapító tagja és egyik vezetője, az 56-os Kutatóintézet ügyvezető igazgatója.

HERMANN ALICE (1895—1975) gyermekpszichológus. 1945 előtt pszichanalitikusként dolgozik, 1952—56 között óvónőképző főiskolai tanár, 1957—62 között a Művelődésügyi Minisztérium főelőadója. 1962 után nyugdíjas.

HORVÁTH ? 1956-ban általános iskolai igazgatóhelyettes Budapest III. kerületében.

JÓBORU MAGDA (1918—1982) tanár, neveléstörténész, kommunista politikus. 1941-től gimnáziumi tanár Mezőtúron, 1946—48-ban a Zrínyi Ilona népi kollégium igazgatója, majd a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége főtárgya. 1950—56 között oktatásügyi miniszterhelyettes; az MKP, az MDP, majd az MSZMP tagja. 1958-tól haláláig az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója, 1966—68-ban Magyarországon állandó képviselője az ENSZ oktatási és kulturális világszervezeténél, az UNESCO-nál.

KEMÉNY CSABA (1931—), tanár, filozófus, 1956-ban a III. kerületi DISZ Bizottság politikai munkatársa, majd a KISZ Budapesti Bizottságának osztályvezetője, később gimnáziumi és főiskolai tanár, a Városépítési Tudományos Intézet munkatársa. 1971-ben „maoista” szervezkedés vádjával letartóztatták és jogerősen 6 hónapi börtönre ítélik. Szabadulása után a Rozmaring termelőszövetkezetnél tisztviselő, 1989-től a Baloldali Alternatíva egyik vezetője.

KEMÉNY ISTVÁN (1926—) szociológus. 1945 után népi kollégista, tanár; 1956-ban középiskolai tanár. A forradalom utáni értelmiségi ellenállás egyik résztvevője, 1958-ban 4 évi börtönre ítélik. 1960-ban szabadul, a 60-as évektől először a KSH, majd az MTA Szociológiai Intézete munkatársa, a hazai szociológia egyik iskolateremtő mestere. 1977-ben emigrál, Párizsban tudományos munkatárs, a Magyar Füzetek egyik szerkesztője. 1990-ben hazatér, a budapesti főpolgármester szakértői tanácsának vezetője.

KISS ÁRPÁD (1907—1979) tanár. 1945—48-ban az Országos Köznevelési Tanács ügyvezető igazgatója, az Országos Neveléstudományi Intézet didaktikai részlegének vezetője, ennek felszámolása után a Pedagógiai Tudományos Intézet munkatársa. 1951—53 között Kistarcsára internálták, szabadulása után napközis tanár. 1956-ban tanítóképző főiskolai tanár. 1962-től az Országos Pedagógiai Intézet tanszékvezetője.

LAKATOS IMRE (1922—1974) matematikus, tudománytörténész. 1945 után a VKM munkatársa, majd Moszkvában aspiráns; az illegális KMP, az MKP, majd az MDP tagja. 1950-ben letartóztatták és internálták. Szabadulása (1953) után matematikus, 1956-ban az MTA Matematikai Ku-

tanító Intézet munkatársa. A forradalom után emigrál, az angliai Cambridgeben tanul, majd a London School of Economics filozófia professzora.

LAURENSZKY ERNŐ (1929—) tanár, 1956-ban náptáncoktató a Május 1. Ruhagyárban, 1956-ban nemzetőr, majd általános és középiskolai történelemtanár.

LÁZÁR GYÖRGY (1921—1978) tanár, 1945 után népi kollégiumi igazgató, 1949—52 között az ELTE Neveléstudományi tanszékének vezetője. 1956-ban könyvtáros, 1956 után benzinkútkezelő. Az MKP, majd az MDP tagja, 1956 után pártönkívüli.

LITVÁN GYÖRGY (1929—) történész. 1956-ban középiskolai tanár, az MKP, majd az MDP tagja. 1954-től a Nagy Imre-féle pártellenzékhez tartozik, tevékeny résztvevője a forradalom utáni ellenállásnak. 1958-ban letartóztatják és 6 évi börtönre ítélik Mérei Ferenc és társai perében. 1962-ben szabadul, középiskolai könyvtáros, majd 1971-től az MTA Történettudományi Intézete munkatársa. 1988-ban a TIB alapító tagja, az 1956-os Kutatóintézet tudományos igazgatója.

MARKOS GYÖRGY (1902—1976) közgazdász. Illegális kommunista, a fegyveres ellenállás résztvevője. 1945 után a Szabad Nép és az Országos Tervhivatal vezető munkatársa, MKP, majd MDP tag. 1956-ban az MKKE gazdaságföldrajzi tanszékének vezető professzora. A forradalom alatt és után a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottsága, ill. Tanácsa egyik vezetője. Állásából elbocsátották, az MTA Földrajztudományi Intézete munkatársa lett. 1956 után pártönkívüli.

MÉREI FERENC (1909—1982) pszichológus. 1938—40-ben Budapesten a Kór- és Gyógytani Laboratóriumban dolgozik. 1945 után a Székesfővárosi Lélektani Intézet vezetője, az Országos Neveléstudományi Intézet főigazgatója. KMP, MKP, majd MDP-tag. 1950-ben intézetét felszámolják, őt a gyermektanulmányi iskola képviselőjeként burzsoá elhajlónak bélyegezik és a pártból kizárják. Fordításokból él. 1956 őszén rehabilitálják, az ELTE-n egyetemi tanár. A forradalom alatt az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság vezető tanácsadója, részt vesz a forradalom utáni ellenállásban. 1958-ban letartóztatják és 10 évi börtönre ítélik. 1963-ban szabadul, klinikai pszichológus, az Országos Ideg- és Elmegyógyintézet pszichológiai laboratóriumának vezetője. A modern magyar pszichológia iskolateremtő mestere.

MOLNÁR IMRE (1909—) pszichológus. 1932—48 között az Állami Gyermeklélektani Intézet osztályvezetője, 1948—54 között igazgatója. 1954—62 között az MTA Gyermeklélektani Intézet igazgatója. 1962 után a Sportkórház tudományos munkatársa, majd vállalati pszichológiai laboratóriumok vezetője.

MOLNÁR JÓZSEF (1930—1974) történész. 1953—56-ban az ELTE Történelem Segédtudományai Tanszékén tanársegéd. 1957—61-ben szülőfalujában, Nagyrédén általános iskolai tanár, 1961-től ismét az ELTE adjunktusa, majd docense.

NAGY BALÁZS (1927—) történész. Népi kollégista, a MEFESZ, majd a DISZ funkcionáriusa. MKP, majd MDP-tag. 1951-ben állásából eltávolítják és a pártból kizárják. Gépkocsivezető, majd a TIT munkatársa. 1956-ban a Petőfi Kör titkárhelyettese. A forradalom után emigrál, Franciaországban él, 1959—62-ben a brüsszeli Nagy Imre Intézet munkatársa. Középiskolai tanár, nyomdász, könyv- és lapkiadó, a trockista mozgalom egyik szárnyának vezető alakja.

NAGY KÁROLY 1956-ban az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara végzős hallgatója.

PAPP GYÖRGY 1956-ban Bicskén tanár.

PATAKI FERENC (1928—) szociálpszichológus. 1949-ben a NÉKOSZ főtitkára, 1953—55-ben a DISZ agit-prop osztályvezetője. 1955—56-ban aspiráns, a Petőfi Kör vezetőségi tagja. MKP, majd MDP-tag. 1956 után általános iskolai tanár, pártönkivüli. 1961-től az Országos Pedagógiai Intézet, 1970-től az MTA Pszichológiai Intézet munkatársa, az utóbbinak 1976-tól igazgatója. Egyetemi tanár, akadémikus.

RAVASZ JÁNOS (1915—) tanár, neveléstörténész. Középiskolai tanár, 1945—46-ban a MADISZ alelnöke. 1948—50-ben az Országos Neveléstudományi Intézet munkatársa. Az intézet felszámolása után ismét középiskolában tanít, majd az ELTE adjunktusa. 1954—59-ben a Pedagógiai Tudományos Intézet munkatársa, 1959—68 között ismét középiskolai tanár. 1968-tól főiskolai tanár, az Országos Pedagógiai Intézet tanára.

ROSTÁS JUDIT Vámos Lászlóné (1925—1974) orvos-alezredes, laboratóriumi szakorvos. 1951-től a budapesti egyetem Közegészségtani Intézetének orvosgyakornoka. 1955-ben Észak-Koreában a magyar kórház laboratóriumát vezette. 1956-ban egyetemi tanársegéd, majd a Honvédkórház laboratóriumának vezetője.

SÓS JÚLIA Kéri Józsefné (1923—1968) pedagógus, szociológus, író. 1945 után népi kollégiumi tanár, 1949-től gimnáziumi tanár, MKP, majd MDP-tag, 1956 után pártönkivüli. 1966—68-ban az MTA Szociológiai Intézete munkatársa.

SEVERINI ERZSÉBET sz. 1899., pszichológus, 1956-ban tanár.

TÁNCZOS GÁBOR (1928—1979) filozófus, tanár. 1945 után népi kollégista, diákszövetségi vezető, egyetemi tanársegéd az ELTE-n, majd a DISZ-főiskola oktatója, az MKP, majd az MDP tagja. 1955—56-ban a Petőfi Kör titkára. 1956. novemberében a Nagy Imre csoporttal Romániába deportálták, 1958-ban 15 évi börtönre ítélték. 1962-ben szabadult, oktatásszociológiával és az erdélyi magyarság helyzetével foglalkozott.

ZIBOLEN ENDRE (1914—) tanár, neveléstörténész. 1945 előtt középiskolai tanár, 1945 után a Testnevelési Főiskola tanára. 1956-ban a Pedagógiai Tudományos Intézet osztályvezetője. A forradalom után leváltották, az Országos Pedagógiai Könyvtár munkatársa lett. 1963-tól a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatócsoport (később Kutatóközpont) munkatársa, igazgatóhelyettese, 1968—78 között igazgatója. Mindvégig pártönkivüli.

RÖVIDÍTÉSEK

DISZ — Dolgozó Ifjúság Szövetsége
ELTE — Eötvös Loránd Tudományegyetem
KB — Központi Bizottság
KEB — Központi Ellenőrző Bizottság
KISZ — Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség
KMP — Kommunisták Magyarországi Pártja
KV — Központi Vezetőség
MADISZ — Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség
MDP — Magyar Dolgozók Pártja
MEFESZ — Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezete
MKKE — Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem
MKP — Magyar Kommunista Párt
MSZMP — Magyar Szocialista Munkáspárt
MTA — Magyar Tudományos Akadémia
NÉKOSZ — Népi Kollégiumok Országos Szövetsége
TIB — Történelmi Igazságtétel Bizottsága
TTIT — Társadalom és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Névmutató

Ady Endre 21, 25, 38, 41, 44, 56, 58, 133, 143, 144.
Alexa Tamás 122.
Alexits György 28—34, 40, 56, 63, 96, 107, 117, 130, 131, 141, 170.
Andics Erzsébet 41, 42, 101, 143.
Arany János 30.
Apáczai Csere János 66, 83, 145.
Ágoston György 42, 89—92, 109, 143, 170.
Babits Mihály 58.
Bak János 78, 79—80, 86, 170.
Bakonyi Pál 80, 86—89, 147, 170.
Balázs Miklós 106.
Barta János 73.
Barna Péter 49.
Bán Éva 140.
Benedek Albert 47.
Berencz János 146.
Bezerédi Zoltán 101.
Bod Péter 100, 147.
Bognár Elek 140.
Bognár Ferenc 137.
Casanova, Giacomo 113.
Csatár György 56, 113, 144.
Csehov, Anton Pavlovics 114.
Csendes Károly 35, 36.
Christman 82.
Dante, Alighieri 38, 105.
Darvas József 146.
Dewey, John 61, 145.
Dobroljubov, Nyikolaj Alekszandravics 40, 143.
Domokos Lászlóné 111, 148.
Dottrenszt Róbert 117, 148.
Dulai Antal 129.
Einstein, Albert 37.
Előd Nóra 63, 69—74, 70.
Engels, Friedrich 58, 142.
Eötvös József 30.
Eötvös Loránd 142.
Erdei Sándor 144.
Erdey Grúz Tibor 146.
Éltető ? 129.
Farágó László 16, 43, 78, 80, 81—86, 91, 96, 105, 108, 134, 142, 146, 170.
Farágó Vilmosné 140.
Farkas Mihály 51, 104.
Fazekas Erzsébet 68, 145.
Fehér György 101.
Fekete Gyula 148.
Folrster, Friedrich Wilhelm 92, 146.
Földes Ferenc 83, 146.
Freinet, Celestin 81, 146.
Friss István 147.
Für Lajos 145.
Gandhi, Mahatma 60.
Garai László 141.
Gergely Sándor 101, 147.

Gerő Ernő 123, 141.
 Golubkov 134, 135.
 Gorkij, Maxim 37, 143.
 Gosztönyi János 18, 44—49, 51, 54, 75, 106, 112, 130, 137, 139, 144, 170.
 Gyenes Antal 27, 104, 142.
 Győrffy Sándor 122.
 György Lajosné 19—22, 170.
 Hadik Jenő 75.
 Haynau, Joseph 116.
 Házy Gyula 147.
 Hegedüs András miniszterelnök 145.
 Hegedüs András pedagógus 59.
 Hegedüs B. András 96, 111—113, 171.
 Heisenberg, Werner Karl 37, 143.
 Helvetius, Claude Adrien 35.
 Herbart, Johann Friedrich 83, 146.
 Herczeg Ferenc 148.
 Hermann Alice 122, 125—128, 171.
 Hermann István 84, 146.
 Hollósi László 137.
 Horn Miklós 149.
 Horváth (iskolaigazgatóhelyettes) 113—116, 171.
 Hruscsov, Nyikita Szergejevics 116, 142, 148.
 Hunyadi János 21.
 Huszár Tibor 146.
 Illyés Gyula 60, 145.
 Jőboru Magda 15—18, 20, 22, 24, 26, 29, 41, 56, 61, 75, 103, 107, 129, 130—137, 140, 142, 171.
 József Attila 133.
 Kádár János 141.
 Kairov, Iván Andrejevics 90, 91, 109, 147.
 Kant, Immanuel 83.
 Karácsony Sándor 145.
 Kardos László 104, 144, 147.
 Kemény Csaba 95—102, 106, 111, 115, 129, 138, 139, 140, 171.
 Kemény Gábor 83, 146.
 Kemény István 55—63, 68, 74, 85, 96, 107, 113, 124, 134, 135, 171.
 Kemény Zsigmond 31.
 Kerékgyártó Elemér 57, 141, 145.
 Kertész György 145.
 Kéthly Anna 100.
 Király István 36, 143.
 Kiss Gyula 77, 125, 146.
 Kiss Árpád 43, 81, 111, 116—118, 131, 171.
 Kiss István 69.
 Kocogh Ákos 57.
 Kodály Zoltán 80, 141.
 Kolman 37.
 Kónya Lajos 144.
 Kónya Albert 77, 111, 146.
 Kollonics 101.
 Kosáry Domokos 86, 147.
 Köves Tamásné 140.
 Krupszkaja, Nagyeczda Konsztantyinovna 41, 143.
 Kuczka Péter 144.
 Lakatos Imre 34—38, 40, 136, 171.

Laurenszky Ernő 107, 172.
 Lányi Márton 129.
 Lázár György 63, 65—68, 145, 172.
 Lengyel Mária 140.
 Lengyel Klára 68, 145.
 Lenin, Vlagyimir Iljics 27, 53, 58, 68, 83, 119, 122, 130, 142.
 Leonov, L. M. 86, 146.
 Lepesinszkaja, Olga Boriszovna 36, 143.
 Liebknecht, Wilhelm 37, 143.
 Liszenko, Trofim Gjenyiszovics 36, 143.
 Lipták Tamás 74.
 Litván György 19, 49—55, 102, 103, 106, 112, 137, 140, 144, 145, 172.
 Losonczy Géza 147.
 Lukács György 29, 84, 146.
 Makarenko, Anton Szemjonovics 61, 83, 90, 104, 141.
 Makszimov 37.
 Mao Ce-tung 147.
 Markos György 122—123, 172.
 Marosán György 141.
 Marx, Karl 37, 38, 58.
 Matusek Tivadar 55, 144.
 Máriássy Judit 144.
 Márkus István 54, 144.
 Mesterházi Lajos 144.
 Metternich, Klemens 116.
 Mezei Gyula 91, 147.
 Méray Tibor 147.
 Mérei Ferenc 16, 22—24, 39, 43, 57, 67, 68, 91, 104, 106, 108, 142, 148, 172.
 Mészáros István 84, 146.
 Molnár Imre 116, 118—122, 124, 172.
 Molnár József 63—65, 172.
 Molnár Zoltán 148.
 Móricz Zsigmond 58.
 Nagy Balázs 19, 102—106, 130, 137, 138, 173.
 Nagy Elek 147.
 Nagy Imre 52, 75, 102, 105, 112, 131, 137, 141, 144, 145, 146, 147, 148.
 Nagy Károly 128, 173.
 Nagy László 83, 84, 111, 143.
 Nagy Péter 144.
 Nagy Sándor 79, 111, 148.
 Németh László 62, 65, 145.
 Németh Sándor 88.
 Novikov 134, 135.
 Novobáczky Sándor 147.
 Osztrovskij, Nyikolaj Alekszandrovics 35, 142.
 Otta Istvánné 75, 136, 145.
 Papp Györgyné 46, 92—95, 147, 173.
 Parragi György 59, 145.
 Pap Éva 140.
 Pataki Ferenc 15, 18—19, 22, 24, 25, 26, 29, 34, 38, 44, 48, 55, 63, 68—69, 72, 74—75, 77—79, 86, 90, 92, 95, 100, 101, 102, 106—107, 112, 116, 121, 122, 125, 129, 137, 141, 144, 173.
 Pataki István 130.
 Pauler Ákos 111, 148.
 Peéry Rezső 60, 145.
 Péter Anna ld. Tardos Anna

Péter László 129.
Piaget, Jean 40, 120, 143.
Prohászka Lajos 40, 43, 91, 111, 143.
Puskás Ferenc 34, 142.
Ratkó Anna 125, 148.
Ravasz János 38, 44, 75, 81, 89, 91, 131, 135, 173.
Rákosi Mátyás 21, 51, 52, 55, 100, 101, 112, 115, 116, 141, 144.
Révai József 60, 141, 145.
Rókusfalvi Pál 34.
Rostás Judit 122, 123—125, 173.
Rousseau, Jean Jacques 82.
Rudas János 116.
Shaw, George Bernard 26.
Sarkadi Imre 144.
Shakespeare, William 80.
Severini Erzsébet 111, 142, 173.
Sipos Gyula 144.
Somodi István 106, 147.
Sós Júlia 24—28, 57, 100, 173.
Sótér István 63.
Szakasits Árpád 100.
Szalay Sándor 73, 143.
Szabó Pál 45, 46, 47, 52, 143.
Szeberényi Lehel 144.
Szemere Samu 43, 144.
Székely Endréné 109, 148.
Szevesztyenov 109.
Szondi Lipót 121, 148.
Sztálin, Ioszip Viszarionovics 53, 101, 109, 115, 116.
Tamási Lajos 144.
Tardos Anna 19, 141.
Tardos Tibor 144.
Tatai őrnagy 111, 112, 148.
Tánczos Gábor 43, 47, 52, 62, 72, 73, 78, 92, 100, 101, 106, 115, 128—129,
137, 140, 173.
Temesi Alfréd 105, 147.
Tessedik Sámuel 66, 145.
Tito, Joszip Broz 45.
Tóbiás Áron 116, 148.
Tolnai Gábor 106.
Tolsztoj, Alekszej Nyikolajevics 34, 35, 142.
Tolsztoj, Lev 94.
Törő Imre 130.
Tyeplov, Borisz Mihajlovics 35, 40, 142.
Urbán Ernő 144.
Vajda György Mihály 43, 81, 144.
Varga Domokos 144, 148.
Vas Zoltán 55, 144.
Vasvári Pál 104.
Vári Istvánné 129.
Várkonyi Rezső 43, 144.
Veres Péter 134.
Vető Miklós 36.
Wallon, Henri 120, 148.
Zibolen Endre 84, 107—111, 134, 173.

TARTALOM

BEVEZETÉS (Zibolen Endre)	5
---	----------

JEGYZÖKÖNYV

A magyar nevelésügy kérdései	
A vita első napja (1956. szeptember 28.)	15
A vita második napja (1956. október 8.)	77
Jegyzetek	141

FÜGGELÉK

Dokumentumok

A Petőfi Kör vitája: „A népi kollégiumok nevelési tapasztalatai”. 1956. szeptember 19.	151
Meghívó	153
Minél gyorsabban hívjuk életre a népi kollégiumokat.	
Vita a DISZ Petőfi Körében. (Szabad Ifjúság, 1956. szeptember 20.)	154
Az új kollégiumi rendszert magának a diákifjúságnak kell kialakítania. A DISZ Petőfi Kör vitája (Szabad Ifjúság, 1956. szeptember 21.)	156
Ember Mária: A népi kollégiumok nevelési tapasztalatai. Ankét a Petőfi Körben. (Magyar Nemzet, 1956. szeptember 21.)	157
Meghívó a Petőfi Kör pedagógusvitájára, 1956. július 4-re	159
Értesítés a vita elhalasztásáról, 1956. július 1.	160
Meghívó a Petőfi Kör pedagógusvitájára, 1956. szeptember 28-ra	160
Faragó László: A „füredi platform”. (Irodalmi Újság, 1956. október 13.)	161
A „füredi platform” aláírói	164
A felszólalókról	167
Névmutató	172

A SOROZAT KÖTETEI:

- I. Két közgazdasági vita**
- II. Filozófusvita**
- III. Történészvita**
- IV. Partizántalálkozó – Sajtóvita**
- V. Két gazdaságpolitikai vita**
- VI. Pedagógusvita**
- VII. Iparművészvita**

Országos Széchényi Könyvtár

Ára: 220.- Ft